

81A
P
116

KINGDOMS

ORJANTAPPURATIE

ORJANTAPPURATIE

WILLEM III

DE KONING DER NEDERLANDEN

EINO HOSIA

ORJANTAPPURATIE

ROMAANI

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

112011 0712

ORJANTA PAPERIT

KUSTANNUS-
OSAKEYHTIÖ
O T A V A N
KIRJAPAINO
HELSINGISSÄ
I 9 3 8

Voin mennä: on maailma avoin,
mut' kuitenkin kahleiss' oon.
Ja otsani vangin tavoin
lyön rautaristikkoon.

(Uno Kailas.)

ENSIMMÄINEN KÄRTÖMÄ

VIHKO, KUNNAN KÄRTÖMÄ

ENSIMMÄINEN OSA

MUSTAJUOVAINEN MIES

ENSIMMÄINEN KERTOMUS

VUOSIA ENNEN MAAILMANSOTAA

Laitakaupungin ja maaseudun rajalla sijaitsevassa Yrtin vanhassa talossa, sen tomuisessa, hämärässä ullakkohuoneessa, säilytettiin kerran pitkän aikaa apinaa, jonka eräänä syksynä nuorena kuollut Andreas-eno oli tuonut mukanaan meriretkiltään. Sitä sanottiin Kummitus-Prinssiksi, luultavasti siitä syystä, että se öisin aina muuttui oikeaksi kummitukseksi, jonka liikehtimistä huoneessa oli ikävä seurata. Se hiipi nurkissa ja ulisi, mielettömästi ulisi. Väliin tuo öinen ulina kohosi oudoksi, valittavaksi huudoksi, joka vavahduttavana kaikui kautta talon. Lopulta kaikki kyllästyivät sen villeihin ääntelyihin ja se myytiin eräälle maatakiertävälle poseittiinsoittajalle. Tämän jälkeen tuo hulluna pidetty apina ei enää näille maille palannut.

Mutta yhtä kummallista, yhtä kummitusmaista kuin oli ollut tuon kaukaa kulkeutuneen apinan elämä, oli myös elämä Yrtin talossa sekä sisäisiltä että ulkoisilta vaiheiltaan. Nämä vuosikymmeniä jatkuneet vaiheet Yrtin suvun elämässä alkoivat silloin, kun Luukas Yrtti, kahdeksankymmenen vuoden iässä

kuollut ukko, ensi kerran saapui seudulle suurina nälkävuosina vaeltavien kerjäläislaumojen mukana eräänä synkeänä talvi-iltana, jolloin taivaanrannat hehkuivat etäisinä ja verenkarvaisina. Hänen yllään luurangoksi laihtuneen ruumiin verhona olivat silloin tahraantuneet vaatteet, vihreänhailakka, resuinen palttoo ja punainen naisenhuivi, jonka hän oli tiukasti kietonut uumilleen pitääkseen palttootaan kiinni, sillä sen napit olivat toinen toisensa jälkeen pudonneet pois. Tällä kummallisesti pukeutuneella miehellä oli kasvoissaan nälän jättämät jäljet. Väkevä elämänhimo oli pitänyt Luukas Yrttiä hengissä kaupunkiin asti, ja täällä hänelle aukesi kokonaan uusi elämä. Merenrantakaupungin laitaosassa saatettiin pian havaita, että tässä kerjäläislaumojen mukana tullessa miehessä asui harvinainen sitkeys, taito ja viekkaus.

Luukas Yrtti, joka nälkäisenä oli kerran kulkeutunut kaupunkiin uumillaan ankariin poltteeisiinsa kuolleen äidin punainen päahuivi, lyöttäytyi hevossa-kauppiaiden pariin, pian ryhtyen itsekin juhdankauppaa harjoittamaan. Ensin tosin vähin erin, sitten yhä rohkeammin aikojen parantuessa. Ja niin Luukkaasta tuli levoton mies, kylästä toiseen kiertävä kauppias. Seudun viekkain hevossa-kauppiari ja kuuluisin markkinasankari hänestä tuli, hurjapäinen vekkuli, jolle viulun kupera koppakin oli tuttu ja läheinen kapine. Myöhemmin hän sitten osti kaupungin etukylien liepeiltä talon, josta hän teki, vuosien mentyä, vakinaisen majapaikkansa. Juuri tässä talossa, joka

silloin oli melkein yhtä rappeutunut kuin nytkin, näkivät päivänvalon Luukkaan pojat, Severi ja hänen veljensä Nikolai, jota myöhemmin alettiin kutsua Vaahtosuu-Nikoksi. Ja tässä samassa talossa koittivat Luukas Yrtin vanhuuden ajat.

Sai silloin talo tästä ikälopusta hevoskauppiaasta toisen Kummitus-Prinssinsä, kolmas tuli sitten vasta vuosien kuluttua. Lahonnut, elämän kalvama ukontohelo huojui talossa kuin aave. Hänen jalkansa toimivat jo kankeasti, selkää kolotti, silmiä hämärsi ja suussa hohtivat paljaat ikenet, verettömät, haaleat, hammasmadon kalvamat. Vuosia kestänyt kirjava hevoskauppias-elämä ja vetoisissa majatalohuoneissa vietetyt yöt olivat tuoneet säryn, kiivaan kivun jäseniin, vaikka tämä raikas, rauhaton elämä oli toisaalta muokannut ne jännekestäviksi, sitkeiksi ja mielen virkeäksi, vastaanottavaksi, ajatukset värikkäiksi, jopa väliin yltiöpäisesti toisiaan vastaan töytäileviksi.

Juuri henki, tuo ihmeellinen, etäisyyksiä tapaileva ihmishenki olikin Luukkaassa pysynyt elävänä voiman jo vähitellen hävitessä ruumiista kuin vesi marraskuun purosta. Mielen levottomuus, tosin tyyntyneempänä, paloi hänessä yhä. Se pyrki vieläkin kourkerteleville, tomuaville maanteille, mutta se oli vanhuuden vanki. Luukas ei voinut enää liikkua askeltaakaan tuntematta sen näkymättömien kahleitten kosketusta, puristusta. Mutta kuitenkin Luukas olisi vielä kerran tahtonut juhdan vetämänä nousta tuuheiden puiden kruunaamien mäkien korkeuteen ja

jälleen laskeutua vilpoisten laaksojen vihreään hämääseen, jonne taivas erottuisi mahtavana, sinisenä holvina. Se oli vain kuvitelma, toivomus, sillä poika, Severi, valtasi vähitellen hänen asemansa elämässä; aika työnsi hänet sivuun niinkuin hyödyttömän pötkelön. Luukkaalla ei ollut enää muuta tehtävää tässä maailmassa kuin äreänä jurotella rappeutuvassa talossa, jonka katon loivilla lappeilla ylen vehmaina suvina häilyi keltaisenruskea, poudittunut heinä, tuulien kylvämä.

Ehkä vanhus olisi hiljaa laahautunut kuolemaa kohti jatkuvan humalan suomassa suloisessa tiedottomuuden tilassa, ellei hänessä olisi tapahtunut vielä yksi kummallinen murros, henkinen vaihe, luonteeltaan raju ja kohmea. Luukas ikäänkuin viskautui takaisin nuoruutensa kuohuviin, ankariin päiviin, nälän piirittämiin. Nälkävuosien jylhästä hämäästä kohosivat hänen eteensä äidin harmaat ja lempeät kasvot, tuon hiljaisen vaimon, joka oli ollut uskossaan kuuma, tuima ja hellittämätön. Poltteisiinsa sortuva äiti oli vyöttänyt poikansa Luukkaan punaisella päähuivillaan ja lähettänyt tämän pyryn ja pakkasen halki uutta elämää kohti... Ja sieltä surullisten peltolakeuksien takaa olivat ikäänkuin humisseet nuoren Luukkaan korviin faaraon unen seitsemän toivontäyteläistä, kaunista ja väkevää tähkää, joita itätuuli ei ollut polttanut... Mutta vuosien saatto oli hänet merkinnyt, polttanut, ja laahautuessaan jo vanhuksena kuolemaa kohti hän tunsu jälleen rakastavan, kuolemaan vaipuvan äidin kulu-

neen, tuskanpunaisen huivin niinkuin vyöttävän itseään. Ja vähitellen ikäloppu hevoskauppias tunki olevansa oudon, melkein hurjan Kristus-haaveen kahlehtima. Synnin punaisen toukan kalvamaan sieluunsa Luukas pystytti levottoman elämänsä ilta-hämärissä, kuoleman arvoituksellisen valon jo levittäytyessä kaikkialle hänen ympärilleen niinkuin valtameri, eriskummallisen uskonsa temppelin, jota mielikuvien rauhattomat linnut alati kiersivät. Pappia luokseen huutamatta Luukas kuoli omiin houreiisiinsa Linnunradan kylmänä hohtaessa mustankuultavalla syksyn taivaalla.

Ja tähän aikaan, jolloin Luukas Yrtin kuolemasta jo oli kulunut vuosia, hänestä olivat jäljellä enää vain kalpeat, ajan haalistamat tarinat, mutta kuitenkin kylliksi verekset eläkkeeseen suvussa vuodesta vuoteen ja kehitelläkseen yhä uusia muotoja. Tarina Kummitus-Prinssistä toistui sen elämässä toistumistaan.

Yrtin talo laitakaupungin liepeillä oli vanha ja rappeutunut. Sen rakennukset, sekä ihmisten että eläinten suojat, olivat sammalharmaat, läjään painuneet. Ikkunat vanhuuttaan vihertävät, ovet lonkallaan, katoilla huokaili sameasti vihreä, poudittunut heinä . . . Kupera, kalju mäki, pääkallomainen, muodosti tämän kuivuneen jokiuoman partaalla kyhjäyttävän yksinäisen ja eriskummallisen talon pihamaan. Ainoa, mikä talossa oli melkoisen uusi ja hyvässä kunnossa, oli lahtivaja, laudoista kyhätty. Vajan ovi oli

melkein aina auki, selkoselällään: siellä tapettiin usein päivästä toiseen eläimiä, suuria ja pieniä, kaikki yhtä säikähtyneitä. Oven pihtipielet tahraantuivat vereen ja kuolemaa pelkäävien eläinten ulostukseen. Teurastuspäivinä täytti pihan nautojen melu ja laitakaupungilta tulleitten nälkäisten koirien ulvonta, joka repivänä kantautui yli kuivuneen jokiuoman, yli tasangon kaupunkiin asti. Maaseudun rajalla värjötteleivistä tönöistä laapusti silloin usein vajalle köyhiä akkoja, joiden oli elämästä suuri huoli, ja he pyysivät teurastusjätteitä. He saivatkin niitä ja lopuista eukot kamppailivat koirien kanssa. Monta surettavaa ja hävettävää kohtausta sattui tämän lahtivajan edustalla.

Luukas Yrtti ei aikoinaan ollut harjoittanut teurastajanammattia. Vasta hurjaverinen Severi, joka vuosia sitten, isänsä vielä eläessä, oli ottanut sukunsa ohjat hoteisiinsa Nikolain heittäytyessä maankiertäjäksi, oli siihen ryhtynyt, koska hän oli havainnut sen tuottavaksi. Mutta myös hevoskauppa talossa vanhaan tapaan harjoitettiin. Usein Severi välitti niitä venäläisille hevostenostajille, jotka taas puolestaan toimittivat juhdat Venäjälle. Monta vaununlastia meni näin. Enimmäkseen hän kuitenkin pitkillä kauppamatkoillaan osteli hevoset ja myi ne sitten ilman välitystä markkinoilla. Ostamiaan juhtia Severi säilytti toisinaan muutaman viikon talosansa odottaessaan hintojen nousua. Näin saattoi tapahtua varsinkin kesäisin. Hevosia olikin silloin rotteloisessa tallissa tai liassa kumisevan mäen alla

väliin toistakymmentä: tuimia oriita, lihavia tammoja, tyyniä ja helposti kiihtyviä, sekä valjuja, lauhkeita valakoita, ruskeita ja mustia, valkeita ja harmaita. Ja kauas kuului suven säkenöivinä päivinä hevoslauman kavioiden jymää töminä. Mutta kun humuiset markkina-ajat koittivat, katosivat juhdat toinen toisensa jälkeen vanhasta talosta, kaupungin liepeiltä. Sattui kyllä toisinaan, että jouduttiin elättämään hevosia talossa väliin talvisaikaankin, ennenkuin Severin onnistui lyödä lukkoon kaupat. Tällöin oli pakko ostaa maakylistä korsiheinää ja palkata vielä renkikin elikoita ruokkimaan ja lantaa luomaan.

Muuan kiihkomielinen lahkolaisukko, jota laitakaupungilla yleisesti kutsuttiin Tuulispääksi, kuljetti tavallisesti valmiin sian- ja naudanlihan asemalle vaunuun lastattavaksi. Hän oli liuhupartainen, punanenäinen ukko, kelmeänaamainen kuin talvinen kuu. Silloin tällöin tämäkin äijäriepu ratkesi juomaan, kunnes hän jälleen havahtui tuimaan katumukseen ja oudon, vaappuvan uskon huminaan. Hänen uskonsisarensa talossa oli Kunkan Saimi, puollittain mielisairas nainen, joka hoiteli taloutta. Tästä vaimosta laskettiin tympeää pilaa sen vuoksi, että hän oli alituisen raskaana, mutta ei koskaan kunnollisesti synnyttänyt.

Muutoin talo oli seudun pahamaineisin ja väliin täynnä laitakaupungin irtolaisia ja mustalaisia, joita Severi ilmeisesti suosi. He joivat ja juhlivat talossa aikansa ja lähtivät sitten matkavankkureitten kohi-

nassa omille teilleen. Oli siinä helinää ja kilinää, huu-toa ja huisketta sekä resuisten kaarisilojen iloista välkettä, kun mustalaisjoukko lähti talosta maantielle teurastusjätteitä vaanivien takkukarvaisten kulku-koirien ulvoessa. Kajakalle pihamaalle, jota moni-lukuiset siat kiertelivät kyljet ravassa, ei vielä näkynyt meren väljää siintoa, mutta sen maininkien raskaan kohinan kuuli myrskyn raivohetkinä. Kaupunki sen sijaan näkyi talojen ja talvi-illoin tuhansien valojen himmeänä kajasteena, näkyi myös tehtaiden ja saapuvien ja lähtevien junien sauhut, taivaan kumuun häipyvät. Laitakaupungin elämänhumu täytti kau-punginpuoleisen etäisyyden seinän. Ja sinne — laita-puolelle, köyhälistön outoon maailmaan, Severikin usein päätyi öitänsä viettämään.

Hän itse oli kuitenkin rikas kauppias, vieläpä juoppo ja kaikenlaisten epäilysten tahraama. Elämä oli tälle miehelle monessa suhteessa yhtämittaista teurastusta, ja hevოსruoskaa hän heilutti mielellään. Hän oli ovelien kauppojen ja hurjien juominkien mies. Vaimonkin hän hankki itselleen oudolla tavalla. Se tapahtui eräänä syksynä, jolloin haapain lehdet juuri olivat loimahtaneet synkkään punaan.

Kaupungin laitaosassa, Jerikon puolella, asui siihen aikaan suureen puutteeseen joutunut nuori nainen, jota kutsuttiin Rantsin Anniksi. Hän oli vaalea ja suloinen, melkein kaunis. Tämä tyttökin kuului lahkolaisiin. Hän näki joskus ihmeellisiä, kuume-houreisia enkelinäkyjä, jotka muille osoittivat hänen olevan Ristiinnaulitun oma. Mutta käyttäen

hyväkseen hänen silloista uhattua elämäntilaansa sai Severi, maleksiessaan laitakaupungilla, hänet valheilla, lupauksilla ja tahtonsa voimalla viekoitelluksi mukaansa vanhaan taloonsa, joka harmaana ja vihamielisenä odotti autiolla mäellä, pääkallomaisella. Tyttö tahtoi uskoa villiin, partaiseen Severiin, varsinkin kun häntä ahdisti köyhyys ja nälkä. Hän eli muiden lahkolaisten armopaloista. Tyttö sai tavallisesti leivän jostakin kertomastaan enkeliunesta, kauniimasta kaksi . . . Niin lähti Rantsin Anni pientä nyyttiään käsissään kantaen ja Severin rinnalla astellen kaupungista pois.

Silloin oli saapunut ilta jo, kun he sivuuttivat laitapuolella viimeiset tönöt. Hieno, tiuha hämärä kaatui kaiken ylle. Tuntui kuin kautta tummien taivaanrantojen olisi risteillyt nimetön uhka. Myöhäissykyiset salamet, kajakat kalevantulet syttyivät taivaalla silloin tällöin outoon avaruuspaloonsa, tuimaan, hetkelliseen välkähdykseen. Äänetöntä, syvästi äänetöntä oli kaikki. Mutta Severi ojensi voimansa tunnossa kätensä ja osoitti taloansa mustalla kunnaalla etäisyydessä, pimenevän, heinäisen lakeuden takana. Jo silloin humahti varmaan nuoren, kauniin tytön mieleen kummallinen, ahdistava tunne, kuten tuomitun mieleen hänen nähdessään illan ankarassa, syvässä kajossa hirttomäkensä . . . Mutta hän jatkoi kuitenkin vaellustaan, kulki mustan lakeuden yli pienenä ja avuttomana, tumman, salamyhkäisen, vaiteliaan miehen matkassa.

Severi ei vienyt Annia suorinta tietä aukean ylitse taloonsa, vaan hän teki kierroksen, ja he tulivat näin suurelle, avaralle kankaalle, jossa petäjikkö huojuen kohisi alkavin myrskyäänin. He joutuivat kulkemaan tämän synkeän petäjikkökankaan halki ja lähestyivät taloa idästä, jossa veripunainen kuunsirppi teki juuri silloin nousua värikajoiselle taivaanrannalle. Musta, huhuileva petjämeri, johon kuunsirppi heitti kummallisia verivarjoja, otti nuoren, säikähtyneen Rantsin Annin vastaan niinkuin sadun peikkometsä ottaa vastaan eksyneen lapsen. Avaruus kohisi, maata kulki syksy, kuolema . . . Yhä pelokkaammaksi tuli Rantsin Anni.

Mutta Severi oli vaitelias, kasvoiltaan tutkimaton. Kaiken aikaa hän oli tiennyt, miksi hän saattoi Rantsin Annin tänne, mutta hän epäröi kuitenkin. Tyttö oli jollakin tavoin huikaissut hänet ja pannut epäröimään. Hän vihasi itseään sen tähden. Mutta sitten Severi ajatteli: jos se tapahtuu sisällä huoneessa, katon alla, niin miksi ei yhtä hyvin täällä, missä on yksinäistä ja missä kaikki äänet hukkuvat paisuvan pohjatuulen helmaan. Sitä paitsi oli syysmarkkinain aika, ja Yrtin talo täynnä mustalaisia ja muita kulkureita. Olipa joukossa kaksi reppuryssääkin, samana päivänä tullutta. Ja niin Severi astui syvemmälle huokaavien puiden alle, kuolevien kasvien keskelle, vetäen Rantsin Annin mukanaan niinkuin peikko eksyneen lapsen. Eikä yhtään orpoa äänien sirpalletta tuuli päästänyt ulkopuolelle pimeän noitametsän . . .

Mutta ylhäältä kaljulta mäeltä tuuli kantoi helmassaan lahtivajan haihtumatonta tuoksua. Syksyinen markkina-aika se oli. Viulut huusivat Yrtin talossa ja kauempana kaupungin etukylien syvyydessä villiä riemuansa julki, ja monet jalat kiersivät huimien tanssien pyörteissä.

Mustansinisellä taivaalla oli somasti nojallaan punainen puolikuu . . .

Se nainen, joka näin tuli tähän humuiseen, kaupungin ja maaseudun rajalla olevaan taloon, oli kuin unissakävijä. Tuon yön jälkeen hän ei enää tullut entiselleen. Jos hän jo aikaisemminkin oli elänyt monenlaisten ihmeellisten kuvittelujen maailmassa, niin todellisuus oli hänelle nyt kuin tumma huntu, joka aamusta iltaan hulmuili hänen silmiensä edessä. Elämä kulki jossakin mahdottoman kaukana tylyä rataansa koskettamatta enää häntä. Mielettömät mustalaiset, laitakaupunkilaisreuhkat ja hevosaupiaat juopottelivat usein talossa; hän ei näyttänyt kuulevan mitään. Severi, joka oli jo vihitty häneen, lähestyi vääntynein, partaisin kasvoin; hän ei tuntenut ja havainnut sitä. Kauheaa oli sellainen varjoelämä, sellainen sielun ja ruumiin murhe.

Yhden lapsen hän synnytti Severille. Se oli poika. Lapsi sai kasteessa nimen Aaleppi. Tämä poika jäi pian maailmaan kummallisen yksin. Hän tuskin muisti äitinsä kasvoja, sillä eräänä keväänä, kevät-esikoiden ja vuokkojen syntymäaikaan, tuli kuolema ja jäykisti ne liikkumattomiksi. Ja kuinka kauniit

Rantsin Annin kasvot olivatkaan kuoleman hetkellä! Ne keinuivat karttuvassa auringonvalossa ja olivat niin läpikuultavat ja ihmeelliset kuin kristalli. Monet laitakaupungilta tulleet köyryiset, kuihtuneet lahkolaiseukot väittivät vielä nähneensä hänen päänsä ympärillä kimmeltävän, kultaisen kehän niinkuin Vapahtajalla . . . Aina hautaamiseen asti kolusi ihmisiä katsomassa tuota ihmeellistä ruumista.

Myöhemmin, kun Aaleppi jo oli iso, kuuli hän usein niiden, jotka hänen äitinsä kuolinhetkenä olivat olleet huoneessa läsnä, puhuvan juuri näistä kasvoista, ja Aaleppi olisi kipeästi halunnut nähdä nuo kasvot edes yhden ainoan kerran — äitinsä kasvot syvässä taivassäteilyssä . . . Niin suuresti hän varhaisnuoruutensa kolkoudessa oli oppinut rakastamaan noita kasvoja, joista hän ei yhtään erikoispiirrettä muistiinsa saanut, vaikka hän monesti tuskallisesti, hellittämättömällä nuorukaisvoimalla ajatusmuistiansa ponnistelikin. Kuitenkin Aaleppi joskus onnellisena hetkenä, taisteltuaan itsensä omituisesti irti arkipäivien harmaasta, puuduttavasta kehästä, oli näkevinään varhain elämästä kadonneet äitinsä kasvot ajattomuuden ikuisessa, väljässä hämärässä. Se oli syvästi onnellinen hetki, ja hän eli sen päivän suloisessa hurmiossa, katsoen avaruuden huikaisevaa kirkkausmaailmaa ja kiertolintujen rauhatonta lentoa autiolla, heinäisellä rannikolla. Tuntui kuin heinikon kohinakin, joka oli hänelle aina suloinen ja läheinen, olisi tällaisina hetkinä etäänäntynyt

hänestä, kunnes maan kostean mullan kosketus paljaisiin jalkoihin hänet oudosti havahdutti päivien keskellä. Silloin Aalepin teki mieli itkeä ahdistavan orpoutensa tähden. Maailma oli suuri, mutta siinä ei tuntunut olevan sijaa hänelle. Hänet oli sysätty nurkkaan, jonne tuulien laineet kaatuivat pohjoisesta ja etelästä, idästä ja lännestä — tullen tyhjiydestä ja häipyen tyhjiyteen. Maailma kohisi loitolla tunte mattomana, peloittavana, mahtavana. Aalepin, Rantsin Annin pojan, oli vilu . . .

Hän oli joutunut kohta äitinsä kuoleman jälkeen laitakaupungin lahkolaisvaimojen hoitoon. Severi ei häntä kaivannut, hyvä kun oli poissa jaloista. Mutta nuoren Rantsin Annin kohtalo väikkyi siitä huolimatta Yrtin suvun yllä siinä talossa, jota merenranta-kaupungissa kutsuttiin mustalaispesäksi ja hevovarukaitten majapaikaksi. Suoranaisesti aiheuttaen tämän enkelinäkyjä uneksivan laitakaupunkilaisytytön tuhon, oli Severi vetänyt päälleen lahkolaisten vihan. Rantsin Annin poika eli siis lahkolaisten hoi-vissa laitapuolella, ja nämä vetivät hänet vähitellen kokonaan omaan kiihkomieliseen, omituisen synk-kään maailmaansa. Kuitenkin Aaleppi kävi kau-pungin kansakoulun ja myöhemmin suoritti jonkin kaupallisen kurssin, mutta mitään varsinaista tointa hän ei saanut. Lopulta hän sitten tuli Severin näihin aikoihin perustaman lihakaupan hoitajaksi laitakaupungille, joutuen näin jälleen kosketuksiin isänsä kanssa. Mutta Severi ei kyllä juuri millään tavoin tätä jokseenkin salassa pidettyä isyyttään pojalleen

paljastanut. Jos jolloinkin sukeltautui esille jossakin muodossa, synnytti tämä äkkiä esiin syöksynyt tosiseikka Aalepissa kohta syvää, epätoivoista vierautta ja vastenmielisyyttä. On varmaa, että jos Severi, tuo likainen, törkeäpuheinen kauppias, olisi Aalepille jossakin yhteydessä omalla tavallaan puhunut suhteestaan hänen äitiinsä, olisivat seuraukset voineet olla arvaamattomat. Tämä on yksi niitä tosiseikkoja, jotka on otettava huomioon, kun on puhe Severin ja hänen poikansa eriskummallisesta ja pingoittuneesta suhteesta. Mutta Severi oli viekas, hän vaistosi asian eikä puhunut mitään.

Aaleppia alettiin laitapuolella piankin sanoa Virsi-Aalepiksi, koska hän alituisen kulki virrenpätkä kielen nokalla, hiljaa veisaten hyreksien. Iltaisin tämä kiihkomielinen nuorukainen kävi lahkolaiskokouksissa. Vapaahetkinään ja varsinkin sunnuntaisin hän myös kierteli laitakaupungilla ja läheisissä maakyllissä kaupitellen pieniä uskonnollisia kirjasia, rukoilevaisille ja lahkolaisille tarkoitettuja. Kori oli hänellä silloin käsivarrellaan, keltainen kori. Hän oli äitivainajansa tavoin jonkinlainen unissakulkija, mutta äidin kauniit enkelinäyt olivat hänen yhteydessään muuttuneet kummallisiksi, synkiksi, järjetömiksi kuvitelmiksi, jotka vähitellen täyttivät hänen elämänsä kokonaan. Kerran hän aikoi ristiinnaulita itsensä lihakaupan seinään. Hän oli jo lyömäisillään naulan toiseen käteensä kasvot täynnä houreista, kuumaa, kirpaisevaa nautintoa, kun Tuulisää, liuhupartainen ukko, tuli samalla hetkellä kauppaan kan-

taen olkapäällään veristä, höyryävää sonninkeittä ja takaapäin lähestyen riisti häneltä naulan ja vasaran kädestä . . .

Harhailevassa, mustapartaisessa kauppiassa, Severi Yrtissä, kuvastuivat selvinä ja alastomina suvun peruspierreet: ylpeys, viekkaus ja mitään kaih-tamaton voima. Mutta kaikkeen tähän liittyivät hänellä vielä eräät yksilölliset luontepierreet, kuten salakähmäisyys ja ahneus. Hän oli vihattu, mutta markkinoilla toivottu, sillä silloin kävi kauppa, kun hän liikkui juhtien välissä koreassa puvussaan kaupunkien hevostoreilla. Hänen tapanaan oli, tehos-taakseen muka mahtiaan muiden markkinamiesten silmissä, usein naurettavasti koristautua pienillä, välkkyvillä helistimillä ja monivärisillä kangastil-kuilla, jotka hän oli asettanut riippumaan leveästä vyöstään. Tällaisena hän liikkui humuisilla kauppa-paikoilla ja loputtomilla vaelluksillaan, liikkui villinä, ympärilleen pälyilevänä, kasvoiltaan tuhkanhar-maana, uurteisena. Tällaisena outojen öitten kes-kellä laitakaupungilla. Siellä tytöt kutsuivat häntä Sateenkaareksi noiden vyössä roikkuvien värikkäi-den kangastilkkujen tähden.

Muutoin pidettiin Severiä petturina. Hämärillä kaupoilla ja pirunkonsteilla hän oli hankkinut rahansa, niin sanottiin. Kuinka monta kertaa hän olikaan katsonut petturina korttien silmiin, pettänyt hevoskaupoissa ja nylkenyt lähimmäistään. Häntä hallitsi aivan erikoislaatuinen ahneus, ja se juuri saat-

toikin hänet ryhtymään niihin hämäriin puuhiin, joihin hän pian sotki osan erään matkueen mustalaisia. Tätä matkuetta alettiin myöhemmin kutsua suorastaan Severin matkueeksi, koska tämä kummallinen kauppias itsekin, harhaillessaan eläinkaupoiltaan, silloin tällöin siihen liittyi, eläen mustalaisena mustalaisten joukossa. Ja monina syyskesän öinä, kaidan kuunsirpin alla, lähtivät hevosvargaat liikkeelle ja hiiviskelivät äänettömästi hämyisten laiturien yli. Hevosia katosi siihen aikaan sieltä täältä heinäisistä kylistä ja varastettuja juhtia kuljetettiin salaa mustalaismatkueissa meren rantaa seuraten etäisille kauppapaikoille. Severi itse kielsi kaiken, kun häntä useammin kuin kerran kuulusteltiin, mutta kieltäessä hänen silmänsä välähtelivät niin rumasti, että epäily jäi kytemään ihmisten mieliin.

Yrtin suku oli huimasti rappeutunut Severin aikana. Sen sisäisessä elämässä näkyivät jo selvästi suuren häviämisen ja tuhon tuimat tuntomerkit. Rikollisuus ja juoppous kuluttivat kasvinmultaa tämän rauhattoman sukupuun juurelta. Yrtin suku, ennen niin vihanta, oli jo tähän aikaan surullisen tyhjä ja alaston. Sen vitkaan kuivuvat ja lahoavat oksat kannattelivat enää vain muutamia ruosteekarvaisia, myrskyjen repimiä lehtiä . . .

Yksinäisenä seisoj Yrtin talo alastomalla, niukasti viheriöitsevällä mäellä, näkyen kaupunkiin kuin mikäkin vanha teilauspaikka. Ja kaikuvan kunnaan juurella kulki syvä, ammoiden kuivunut, musta ja kapea joen uoma, josta harmaana kimalteleva vesi

oli iäksi paennut. Idässä, auringon ja kuun nousupuolella, oli avara, kohiseva petäjäkangas, jonka halki tie, kulkurin keltainen rukousnauha, luiker-teli loivin kaartein, yhtyen etäämpänä rautatien ylikäytävän takana tummaan valtatiehen. Tänne häipyivät Yrtin pihasta lähtevät mustalaisten humuiset kuormat, häipyivät, palatakseen joskus taas taloon viettämään huimaa juhlaa yön kaatuessa kaiken ylle.

Juhtien vetäessä helisevin tiuvuin matkueita maantiellä ja Severinkin ollessa kauppamatkoilla, ei vanhassa talossa ollut muita kuin uskonkiihkoinen Tuulispää, puolikuuro ukko, ja raskasmielinen, höperrydessään lempeä, antautuvainen Kunkan Saimi, jotka yhdessä kimakasti veisailten liikkuiivat puollittain autiossa talossa askareillaan. Saattoi siellä maleksia myös joku matkueesta sattumoisin poisjätetty ikäloppu, kuihtunut vanhus, hampaaton ämmäkaaho, joka kuului jo enemmän hautaan kuin kuperan, tomuavan maantien päällä huimasti vieriville vankkureille . . . Tämä oli sabattiaikaa valju-naamaiselle Tuulispäälle, joka uskoo ja samean humalan haimeessa usein seisoskeli roikkuvin housuin hiljaiseksi käyneellä, kumisevalla mäellä, niinkuin seisoo hilpeitten lasten tekemä lumiukko rauhallisen, verk-kaisen pyryn alla, ikivalkean . . .

Mutta sitten saapui parrakas Severi kauppamatkoiltaan ja arkipäivät alkoivat. Kirjavia nautoja, mulleja, vasikoita ja röhkiviä sikoja alkoi joka haaralta virrata mäelle, lahtivajan eteen. Niitä alettiin tap-

paa, päivästä toiseen. Ja korkealle roiskahteli verimullien kurkuista. Jälleen tahraantuivat oven pihtipielet vereen ja kuolemaa pelkävien eläinten ulostukseen. Ja jälleen kolusivat laitakaupungilta lahtivajalle teurastusjätteitä vaanivat köyhät muijat ja takkuiset, nälkäiset koirat.

Päivät matoivat eteenpäin jähmeän hitaasti, harmaasti, kunnes vedettiin esille mustat pullot ja alettiin juhlia. Läheinen kaupunki eli ja kuhisi; junat liikkuiivat edestakaisin. Kauempana aaltoili meri mahtavana ja yksinäisenä, ikäänkuin kätkien vihertävänsiniseen kohtuunsa tulevien elämäntapausten ja kohtalojen saatot.

Kaupungin maalaiskunnassa asustava kauppias Severi Yrtti, jonka tiedettiin seurustelevan hevoskauppioiden, mustalaisten, juoppojen ja varkaitten parissa, tarvitsi monissa hämäräperäisissä puuhissaan ja kaupoissaan uskotun ja apulaisen. Sellaisen hän teki Ruupe Halvarista, joka tähän aikaan oli vielä nuori, mutta jonka elämää jo monet seikat ja vaiheet olivat muuttelleet ja runnelleet; kasvattinsa kauppias hänestä teki. Hänen isästään ei mitään tiedetty. Äiti sitä vastoin oli kyllä tiedossa, mutta hän oli tämän elämänsä vaiheen suhteen vaiti kuin muuri. Haihtumaton surumielisyys tuntui painostavan tätä naista, Ruupen äitiä. Laitakaupungilla ei ymmärretty, mitä syytä oli vanhenevalla, alituisen mustalaisvankkureilla huojuvalla Halvarin Kirstillä, kiertolinnulla, näin visusti salata lapsensa isä. Mutta

niin hän vain teki. Se vain tiedettiin laitapuolella, jonka kujilla Ruupe usein näköjään päämäärättömänä kuljeskeli, että hänen isänsä ei ole mustalainen, kuten äiti. Ruupe oli siis eräänlainen puoliveri, levoton, kaikkiin suuntiin taipuvainen ihmisyksilö, jonka elämä kohta alun perin oli ikäänkuin suuri mielettömyys.

Maantien reunassa, kasteisessa heinikossa, hän oli syntynyt, kilisevätiukuisen hevosen syödessä uneliain puraisuin ruohoa tien sivussa ja syystähtien arasti välkkyessä taivaan öisessä, kohisevassa korkeudessa. Ja mustalaiskärryjen tärinässä hän sitten ensiajat olikin hamuillut elämänjanon sokealla mielettömyydellä pienin kuivin huulin nuoren äitinsä paljastuvien rintojen punaisia päitä. Melkein alati eteenpäin vie rivät rattaat keltaisella, tomuavalla tiellä tai reki valkean lumen narinassa olivat olleetkin ne lapsuuden piirteet, jotka lähtemättömästi olivat painuneet heräävään tajuun ynnä lisäksi heleäsointuisten tiukujen äänet... Kuitenkaan hänen elämänsä kaikista kirjavista vaiheista ei ollut tarkkaa tietoa. Enimmäkseen hän oli viettänyt aikaansa maantiellä, mutta myös kaupungissa, sen laitaosissa, jossa hän elätti itseään milloin milläkin.

Kerran Ruupe pysähtyi merenranta-kaupunkiin pidemmäksi aikaa. Tämä pysähtyminen muodostui hänelle kahdessakin suhteessa kohtalokkaaksi. Ensiksikin Ruupe kohtasi täällä laitapuolella Sanjan, josta tuli hänen nuoruutensa rakastettu, kohtasi hänet, mutta kadotti näkyvistään jälleen niinkuin

siniseen usvaan. Eräs ilta ja yö monien muiden joukosta jäivät tytöstä kuitenkin värähdyttäväksi muistoksi Ruupelle. Hän oli tanssinut kauniin ja hurjan Sanjan kanssa mustalaistansseja laitakaupungilla, uupumukseen asti, elokuisena markkina-aikana. Viimein he kuumissaan juoksivat nauraen suoraan meren rantaan, jossa he pesivät kasvonsa raikkaassa, kimaltelevassa vedessä. He heittäytyivät kosteaan hiekkaankin niin lähelle rantaa, että aaltojen yöviileät kädet hivelivät pehmeästi heidän yhä kuumia kasvojansa. Sanja paljasti rintansakin niille. Näin he makasivat liikahtamatta kauan, tummanvihreitten kaislojen kaatuessa tuulen voimasta rantaan, ruskolevien kirpeässä tuoksussa ja punaisen kuun kiertäessä rataansa maan ja meren yllä. Ja he tunsivat toistensa ruumiiden heijastavan samaa kaikkinelevää ikävää, jota omakin olemus oli täynnä, he tunsivat ihmisruumiin kuuman, ihmeellisen hengityksen . . . Olemustensa raskaassa riemussa ja yökajasteisen meren kuohuessa he nousivat ylös keltaisesta hiekasta, joka sekin oli ikäänkuin polttanut heidän ruumiitaan, ja he tanssivat uudelleen sen hurjan piiritanssin, jota he olivat tanssineet mustassa kahvilassakin. Ja punaisen kuun hohde putosi heidän ylleen niinkuin jättiläishedelmän kirpeä mehu . . .

Mutta kun he palasivat takaisin kaupunkiin, oli jo aamu, ja eräällä kujalla istui vaappuvilla kärryillä Vileenin äijä, Sanjan isä, odottaen tytärtään. Hänen vaatteissaan oli heinän helpeitä, sillä hän oli illalla päihtyneenä yöpynyt muutamaan vajaan laita-

puolella. Ukon harmaissa kasvoissa viipyi aamuinen äreys, ja hänen laimeat, riippuvat huulensa mutisivat jotain käsittämätöntä. Ruskea juhta heilutti silloin tällöin solmussa olevaa häntäänsä. Sanja nousi kär-ryille, ja he lähtivät ajamaan pois Ruupen jäädessä katsomaan heidän jälkeensä. Eikä hän pitkään hetkeen liikahtanut paikaltaan. — Kaiken tämän Ruupe muisti jälkeenpäin oudon kirkkaasti, läpitukevasti, niinkuin se olisi tapahtunut eilen, muisti senkin, että Sanjalla oli ollut kädessään rannalta löytämänsä näkinkengän kuori, jonka hän lähdetessä oli matkavankkureilla istuessaan murskannut rikki märin, kiihkein käsin . . . Ja Ruupen oli tehnyt mieli juosta heidän jälkeensä ja riistää Sanja isältään. Mutta kujan tomu oli kohta peittänyt heidät.

Sanjan suloinen tytönolemus näyttäytyi sittemmin monissa muodoissa Ruupen elämän taustalla, vaikka hän ei tyttöä enää tämän jälkeen kohdannutkaan. Tämä muodostui Ruupelle vähitellen jonkinlaiseksi haavekuvaksi jostakin paremmasta, kauniimmasta, sanalla sanoen elämästä, joka väreili ja huminoi tytön ympärillä . . .

Toiseksi Ruupe sitten kaupungissa joutui kosketuksiin Severi Yrtin kanssa, joka tuli hänen kohtalokseen. Mutta tätä ennen Ruupe oli tehnyt laita-kaupungilla erään toisenkin kummallisen tuttavuuden: hän oli kohdannut Severin veljen, Vaahtosuu-Nikon. Tämä paljon kulkenut mies oli tällöin antautunut henkensä pitimiksi jonkinlaiseksi voimailunopettajaksi. Hän oli vuokrannut suuren huoneen,

jonka hän oli jakanut kahtia paksulla, kahisevalla verholla. Toinen puoli oli makuusuojana, toinen puoli taas voimistelu- ja nyrkkeilyhuoneena. Se oli Vaahtosuu-Nikon valtakunta, jossa hän liikkui suurena, ruumiillisena, usein rommilta tuoksuvana, punertavien lihaskimppujen pullottaessa hänen käsivarsissaan. Niko oli täynnä tarinoita, eriskummallisia, paisuteltuja juttuja matkoilta, joita hän oli tehnyt. Kun tarinat loppuivat, turvautui hän valheisiin, tekaistuihin juttuihin, joita hän säesti väkevällä naurulla. Ja se nauru oli kuin nuoren härän mylvintää tai kuin iloisen tuulen pauhua. Hän oli niinkuin laiturissa maatuva, vähitellen rantaheiniin peittyvä vanha proomu... Monenlaisia tarinoita hän suustaan lasketti. Puoliakaan ei niistä uskottu, mutta hän ei siitä välittänyt: hän oli vapaa ja iloinen mies, valehdellessaankin omituisen vilpitön, veljensä Severin täydellinen vastakohta.

Suurlakon ja Viaporin kapinan aikoihin Niko oli oleskellut Helsingissä osittain sirkusvoimistelijana, osittain satamatyöläisenä. Ja hän oli silloin kuullut Viaporin kanuunoiden jylyn, hän oli nähnyt punaisen vallankumouslipun liehuvan, oli nähnyt kansalliskaartien kohoavan niinkuin maasta. Hänen ajatuksensa olivat siihen aikaan olleet eräänlaisen vallankumouksellisen tunteen kannattelemia, punaisen huimauksen, verisen houreen, josta hän ei ollut vielä silloinkaan täysin vapautunut, kun hän vihdoin oli ajautunut näille merenrantatienoille ja alkanut elättää itseään milloin milläkin. Hän verhosi sen nyt vain

jonkinlaisen leveän leikillisyyden vaippaan, se muodosti hänen luonteensa pohjavirran, joka ei koskaan lakannut viemästä häntä omaan suuntaansa. Tällainen mies oli Vaahtosuu-Niko, kummallinen, haa-veellinen atleetti, ruumiinpalvoja, jonka yksi elämän haaveita oli perustaa kerran sirkus ja kierrellä sen mukana kohisevasta kaupungista toiseen. Ruupellekin oli Vaahtosuu-Niko tässä sirkuksessa jo paikan luvannut ja sitä odotellessaan Ruupe kävi nyt hänen nyrkkeilytunneillaan.

Se oli hämärä huone, yhden lampun valaisema, puolittain täynnä voimistelutelineitä, nojapuita ja katosta riippuvia renkaita. Siellä roikkui pitkän, helisevän rautaketjun varassa myös pyöreä, kovitettu pallo, kooltaan miehen pään suuruinen, jota Ruupe sai nyrkeillään takoa. Joka ilta hän veti ras-kaat, kömpelöt nyrkkeilykintaat käteensä, ja ylä-ruumis paljaana, pienet, mustat housut ruumiin ainoana verhona, hän takoi katosta roikkuvaa mustanruskeata palloa kuin jonkin päälle hyökkäävän olennon turpeaa naamaa.

Vaahtosuu-Niko neuvoi Ruupen vieressä usein rämeällä äänellä, kuinka isku oli annettava, kuinka sitä oli väistettävä ja jälleen hyökättävä. Kaiken tämän hän oli oppinut valtameren takana, Ameri-kassa. Ja Ruupe oli kuuliainen oppilas: hän muuttui ilta illalta yhä taitavammaksi, nopeammaksi ja isku-varmemmaksi. Hän oli tullut Vaahtosuu-Nikon oppiin pienen vaihtelun vuoksi, mutta samalla unoh-taakseen Sanjan menetyksestä aiheutuneen kipeän

surunsa. Lisäksi Ruupe piti silmällä sirkukseen liittymistään ja harjoitteli sitä varten, sillä olihan Vaahtosuu-Niko luvannut hänelle siinä paikan. Hän käveli jo, tosin hiukan horjahdellen, notkuvalla nuoralla. Saattoi riisuakin itsensä sen päällä seisoen ja etsimättä seinistä tukea, ottaa vastaan hanurin, jonka Vaahtosuu lattialta ojensi, ja temmata siitä irti lyhyen, rennon sävelen. Ja kaiken aikaa hän vain keinui tuon seinien väliin pingoitettun nuoran varassa.

Niko oli jo ehtinyt mieltä Ruupeen. He ryy-piskelivät joskus yhdessä ja kertoivat toisilleen loputtomasti kaikenlaisia tarinoita.

Näistä yhteisistä illoista tuli kuitenkin syyskesällä loppu.

Eräänä iltana Severi Yrtti ilmestyi veljensä luokse humalassaan räyhäten ja koristelluin voin, josta roikkui pitkä puukkohoito. Taskusta pisti esiin musta pullonkaula. Hän oli jo voidellut suutaan muiden hevossauppioiden kanssa eräässä lähiseudun kylässä. Ja nyt tuli Sateenkaari jatkamaan laita-kaupungille. Vaahtosuu-Niko oli hetkeä aikaisemmin lähtenyt noutamaan rommia satamasta muutamasta jaalasta, jonka kipparin hän tunsu.

Severi seurasi hetken samein silmin Ruupen varjonyrkkeilyä ja sanoi sitten yht'äkkiä yskien:

— Kuules, poika, sinähän pyrit sirkukseen. Niko kerran jutteli siitä.

— Niin, minä liityn Nikon sirkukseen sitten kun

hän sen perustaa, vastasi Ruupe heittäen nyrkkeilykintaat pois ja alkaen pukeutua.

Mutta kauppamies nauroi.

— Ehei, poika, sanoi hän naurunsa lomasta, — Nikon sirkuksesta ei tule ikinä mitään. Hänellä ei ole rahaa, eikä hän tiedä, kuinka sitä tienataankaan. Mutta tule minun tyköni, ja minä avaan eteesi semmoisen sirkuksen, että ihmettelet. Tämä elämä itse on sirkus, ja hedelmän korjaa se, joka eniten jaksaa pelleillä. Tule mukaani, sen sinulle sanon. Mitä pirua teet täällä laitakaupungilla? Kuolet kohta nälkään niinkuin viemärirotta. *M a a n t e i l l e*, Ruupe, *m a a n t e i l l e . . . !*

Severi katsoi Ruupea herkeämättä tämän pukeutuessa. Ja Ruupe puolestaan näki partaisen kauppiaan niinkuin sumun lävitse, näki hänen kasvonsa, jotka olivat kovat ja harmaat, tuuliensyömät, näki hänen silmänsä, jotka olivat hyvin syvällä päässä ja kaukana toisistaan, suuret, mustat, oudosti liekehitivät. Hevoskauppiaan leveän, koristellun vyönkin hän näki ja pitkän puukon. Jotain raskasta valui hitaasti hänen mieleensä. Tämä hetki palautui myöhemmin Ruupen muistin piiriin monissa muodoissa.

Ja kun Vaahtosuu vihdoin palasi, oli asia melkein sovittu. Humalassa ollen Niko ei siitä myöhemmin illallakaan päässyt oikein perille. Sitä paitsi hänen ajatuksensa harhailivat nyt muutenkin kokonaan omilla teillään. Tuttavan kipparin luona hän oli tavannut erään tytönhuipan, jonka hän oli tuonut mukanaan. Tämän kanssa Niko siinä nyt pelehti,

kutsuen hallavatukkaista tytön töpsää milloin viirusilmäksi, milloin sontiaiseksi, milloin taas jaalan mastossa iloisesti keikkuvaksi västäräkiksi. Myöhemmin kun miehet jo istuivat juomapöydän ääressä, pyysi Vaahtosuu tyttöä tanssimaan heille. Ja tyttö tanssi lopsuvin kengin. Rentona ja lihavana hän siinä lattiapalkeilla hyppi kuin nuori lehmä kesäkuun valkeitten pilviriepujen alla.

Mutta Ruupe oli suistunut surumielisyyden tilaan. Hän muisti Sanjan, jonka hän oli kadottanut, muisti Yrtin kauppiaan kanssa sopimansa asian, ja jokin hämärä aavistus alkoi yht'äkkiä hallita häntä. Niko, joka ei koskaan sopinut veljensä kanssa, alkoi tälle ärhennellä jostakin vanhasta jutusta. Severi kuunteli häntä vain puolella korvalla, ja kohta hän jo nousikin lähteäkseen viitaten Ruupea mukaansa. Tämä nousi viivytellen. Vasta silloin Vaahtosuu-Niko ikäänkuin havahtui ja huusi heidän jälkeensä:

— Mene nyt, Ruupe, mutta palaa tänne kohta, kun ilmoitan sirkuksen olevan lähtövalmiin.

Mutta Ruupe tiesi jo, ettei Vaahtosuun sirkus milloinkaan pääsisi sille asteelle. Kohisevat kaupungit jäisivät näkemättä; jotain muuta oli edessä, jotain hämärää ja synkeästi vavahduttavaa. Oudon sitkas katkeruuden itu puhkesi sillä hetkellä kasvamaan hänessä. Ja hän hoippui kauppamiehen jälkeen.

Silloin oli jo yö. Raskas tummuus oli peittänyt koko laitakaupungin. Taivaanrannalla keinui punainen kuunsirppi. Severin vyö hohti, hänen puukko-hoitonsa kimmelsi . . .

Tuskin oli sitä valtatie mittaa maan läntisessä osassa, jota pitkin Yrtin kauppaamies ja Ruupe eivät olisi näinä vuosina juhdan vetäminä, huojuvilla ratailla istuen, joskus kulkeneet, tuskin sitä kylää, jossa he eivät olisi remuten käyneet, ja tuskin sitä resuista maantiekahvilaa, jossa he eivät olisi korttien tuhraantuneita lehtiä vilkutelleet ja valutelleet sisäänsä viinan kuohuvaa nestettä.

Näin he vaelsivat usein aamusta iltaan. Kuolleen päivän aurinko putosi avaruuden liekkimereen, yö tuli ja sen perästä jälleen uuden päivän humiseva aurinkokierto, mutta yhä he vain vaelsivat maantiellä tuulien ihanassa kohdussa, väliin kahden, väliin mustalaismatkueissa, ikäänkuin löytämättä rauhaa ja matkansa määrää . . . Ja rattaittensa kuluneilla istuinlaudoilla he ottivat vastaan elämän kuin syntisen laulun, kuin tuoksuvan kukan nauravin terälehdin tai niinkuin poutapäivän liikkumaton pilvi taivaan huikaisevalla mäellä ottaa vastaan kuumaa, suloista avaruusmyrskyn . . .

Kivuton vaeltelu maanteillä oli Ruupen mielestä ihaninta heidän elämässään, mutta siihen liittyivät pian rumatkin puolensa. Ruupe ei jälkeinpäin varmaan muistanut, kuinka monta vuotta hän seurasi Severi Yrttiä tämän kaupparetkillä, mutta monta niitä täytyi olla. Hän se vähitellen muokkasi Ruupesta kaltaisensa: viekkaan hevosvarkaan, rikollisen ja juopon renttuilijan. Ruupe, joka silloin oli vielä nuori ja joka suuntaan taipuvainen, oli kuin vahaa partaisen Severin käsissä. Hän oli siihen aikaan voi-

makas mies, hän ei säikkynyt mitään ja oli itse-pintainen kuin vanha synti. Kuinka Ruupe myöhemmin vihasikaan häntä! Kummallisia, harhailevia vuosia ne olivat, räikeitä ja kirjavia, täynnä pistävää sumua.

Ennen pitkää Severi Yrtti totutti Ruupen täysin tavoilleen. Mitä hän käski, sen Ruupe teki. Tämä oli hänen kovissa käsissään niinkuin myyty orja. Ruupe oli hänen mukanaan varastamassa hevosia laitumilta, hän oppi viekkaaksi ja häikäilemättömäksi, oppi hiipimään äänettömästi heinikon halki ja heittämään varmasti, hevosen tapaavasti, somasti ilmassa suhisevaa lassoa. He varastivat monien vuosien aikana hevosia, ja Severi myi ne sitten etäisillä markkinapaikoilla. Ruupelle hän antoi palkaksi muutaman kolikon ja hyvän humalan.

Toisinaan kyllä sattui, ettei Severi Yrtti pitkään aikaan taluttanut markkinapaikoille varastettuja hevosia. Hän hankki ne silloin ostamalla, mutta silloinkin hän petti ja nylki. Rikos oli saanut vain toisen muodon, yhteiskunnan suojaaman. Ja voiton-saantiin kaupoissa hänellä toki oli oikeus.

Se oli hurjaa aikaa, levotonta ja vapaata. Ajoit-taisin Severi pysähdytti kärryinsä, kuluneet ja resui-set, Yrtin pihalle, ontosti kumisevalle. He viipyivät täällä kaupungin liepeillä jonkin aikaa. Mutta eihän se elämä siellä sen kummemmaksi muodostunut. Pikemminkin se oli Ruupen mielestä ahdistavampaa kuin maantiellä, raikkaitten tuulien helmassa. Päi-västä toiseen vain tapettiin eläimiä, täytettiin liha-

kaupan varastoja, joita Virsi-Aaleppi hoiteli, ja kuljetettiin lihakuormia asemalle. Ja iltaisin juotiin.

Ruupe tunsu kaiken aikaa olevansa niinkuin orja; hän teki ja hänellä teetettiin yhtä ja toista. Kauppiamies, joka yhä vieläkin joskus kulki kangastilkuin ja helistimin koristeltuna, piti Ruupea täysin vallassaan, hänen pelkästä katseestaan tämä luki jokäskyn. Ruupe kirosi usein omaa heikkouttaan, mutta pysyi kuitenkin hänen läheisyydessään. Severin elämän metelöivä, kirjava sirkus veti kaikesta huolimatta puoleensa, kiehtoi mieltä väriensä paljoudella.

Kauppatatkoilla he, Severi Yrtti ja Ruupe, istuivat samoilla kärryillä silloin, kun kauppias ei kuljettanut muassaan naista. Mutta jos hänellä oli nainen, ja se tapahtui usein, käski hän Ruupen siirtyä toisen juhdan vetämille rattaille, mustalaisruipan ohjaamille. Severi saattoi silloin muuttua melkein lempeäksi, vain hänen silmänsä hehkuivat peloittavasti kuopissansa. Ja öisissä pysähdyspaikoissa hänen silmänsä, hänen jäsenensä — niin, koko ruumiinsa ahmivat naista . . .

Ruupe näki hänet väliin tällaisina hetkinä. Ja oli kuin olisi se hien löyhkä, joka uuvuttavana, huoneen täyttävänä kohosi heidän ruumiistansa, silloin häivähtänyt Ruupen kasvoille raakana, ellottavana, eläimellisenä. Ja yht'äkkiä hänen mielensä pohjalle saattoi syöksyä kiivas inho ja murhe. Hän olisi tahtonut heittäytyä maahan, mustaan, raikkaaseen multa, ja itkeä ihmishäpeänsä ja murheensa tähden.

Ne olivat kummallisia hetkiä, joiden vierestä Ruupe joskus hiipi pois kokonaan kuumana ja tuntien oman yksinäisyytensä kovin raskaana. Hän oli nuori mies, joskin pahinta lajia, yhtä ja toista kokenut ja hyvin paatunut, mutta hänelläkin olivat omat puhtaat hetkensä, jolloin hän tietoisesti kärsi ajattellessaan hukkaanvietettyä nuoruuttaan ja jolloin hän tunsii jonkin kirkkaan ja hohtavan sipaisevan itseään. Oli kuin olisi se ihana nuoruus, jonka hän silloin toivoi omistavansa, kaivautunut esiin kaiken loan ja kuonan alta ja humahtaen syöksynyt hänen olemustaan päin. Mutta mieletön kulkuri ja kauppamies, Yrtin Severi, joka vuodesta toiseen tuhosi elämää, piti huolen siitä, että nuo hetket häipyivät sinne, mistä ne olivat esiin nousseetkin.

Hän itse oli tällaisten öitten jälkeen virkeä, melkein hilpeä ja hyvällä kauppatuulella. Kohta seuraavassa kylässä hän saattoi lyödä lukkoon kaksi tai, jos hyvin sattui, kolme hevossauppaa. Ja heidän ylitseen paistoi suven väkevä aurinko, joka paistaa niin hyvälle kuin pahoillekin, niin vanhurskaille kuin väärillekin. Ja maantie katosi heidän edestään keltaisena nauhana mittaamattoman kauas . . .

Severi Yrtti kyllästyi piankin naiseen, ja niin sai Ruupe jälleen kavuta hänen matkavankkureilleen tai huurteisen talven ollessa leveään rekeen, joista hän jo olisi kuitenkin tahtonut kokonaan pois irroittautua. Hän ei sitä voinut tehdä, sillä hän tunsii olevansa kuin suohon vajonnut; joka puolelta ikäänkuin tuoksuivat häntä vastaan inhoittavat, mädänneet suokasvit . . .

Ruupe eli myöhemmin itsessään ne hetket, joita hän oli nähnyt kauppiaankin elävän muutamina yön hetkinä, vieläpä paljon muuta. Matkoillaan kaukaisissa kylissä he viettivät usein aikaansa varsin rennosti. Ruupe matki kaikessa Severi Yrttiä, tuota voimallista, hurjapäistä ja kummallista miestä, vaikka saattoikin häntä toisinaan ankarasti vihata hänen raakuutensa tähden sekä myös sen tähden, että tämä oli näin saanut hänet alistetuksi valtaansa.

Ja heidän yhteinen vaellustiensä yhä vain jatkui. Todella kirjava, räikeä ja villisti humiseva oli se elämän sirkus, jonka Severi Yrtti, harhaileva kauppias, vähitellen avasi Ruupen eteen. Mutta Saatana oli koskettanut Severiä hännällään ja hänen kauttaan Ruupea. Jos synti joskus täyttää inhoittavalla ravaltaan ihmisen, niin täytti se heidät tänä aikana. Se takertui heihin — luihin ja ytimiin. He kaipasivat sitä, siunasivat sitä, kun se saapui heidän luokseen. Tuo elämä, johon Severi Ruupen nuorukaisena suisti, myrkytti hänet viimein kokonaan. Hän ei päässyt siitä lopullisesti irti enää, kaikki tuo seurasi häntä myöhemmin niinkuin suuri varjojen saatto. Kunnes hän lopulta tunsii olevansa kuin ristiin lyöty ryöväri, Ihmisen Pojan vasemmalla puolen oleva, joka rai-voaa, pilkkaa ja vääntelehtii lihaa viiltävän naulan tuskissa . . .

Kerran oli taas syksy, värikäs ja synkeästi rauhallinen. Ruupe istui Yrtin vanhassa, tunkkaisessa tuvassa, kumeasti kaikuvassa, oli istunut jo pitkän

hetken samalla paikalla vinoon kallistuneella rahilla, vihreältä kuultavan ikkunan pielessä. Severi oli jälleen ohjannut santaiselta tieltä juhtansa tänne. He olivat viipyneet talossa, laakealla mäellä, jo muutama viikon, eikä Severi vielä mitään puhunut kaupparetkille lähdöstä. Lahtivajalla hääräili kauppiasmyyjäkin teurastajiensa joukossa. Kuului klop-saus, ja kun eläin lysähti maahan ensi lyönnistä, nauroivat miehet kovasti ja raa'asti, verisin käsin, onnistuneelle lyönnilleen. Ruupea ellotti tuollainen, inhoittikin. Hän katsoi heihin samean ikkunaruuuden lävitse oudoksuen, ikäänkuin he eivät olisi ihmisiä, vaan joitakin elämän saaneita olentoja, maahan sidottuja, jotka nauroivat ja kohottivat verisiä käsiänsä, joissa välkkyi kirves, nurinpäin käännetty... Ja maantieltä kääntyi vajalle uusi eläinkuorma.

Hämärsi jo lähellä maata, mutta aution taivaan rajalla pysytteli vielä tuskallista, kellertävää valkeutta, joka häilyi harson tavoin sinne tänne ja etääntyen hetki hetkeltä yhä kauemmaksi maasta. Ja Ruupe näki, että äsken vajalle saapuneessa kuormassa oli kolme lammasta sidotuina jaloin, kaikki valkoisia, tuuheavillaisia. Mutta rattaitten perään oli köydellä kytketty lehmä, kirjava, sarvellinen kyyttö.

Ehtoo yhä joutui. Pihan perällä, lahtivajassa, syttyi himmeävaloinen lyhty.

Alkoi tuulla, suoraan tasangolta. Silloin Ruupe nousi ja lähti ulos. Lahtivajaa välttämällä hän kulki alas mäkeä kohti. Hän kulki yli tuulisen, hämäräisen

tasangon ja pääsi jo laitakaupungin liepeille. Kulkiessaan ohi ensimmäisten tönöjen ajoi häntä vastaan parvi kasakoita hiljaisessa laukassa. Heidän peitsensä välkkyivät sumeasti kelmeässä iltavalossa. Tönöjen välistä välkkyi loitolta virta mustana ja raskasmielisenä.

Syksyn autio ehtoo.

Pimeys humautti kaupungin ylle raskaana ja ahdistavana, hauraana kuin hämähäkin seitti, julmana, säälimättömänä kuin myrkkyykaasu. Tuli äänettömyys sellainen kuin erämaassa, missä elämästä kertovat vain ammoin kulkeneitten karavaanikameelien puoliksi hiekkaan hautautuneet jäljet . . . Oudosti äänteli vain hurja, synkeä ryöstäjätuuli kaiken yllä, se harhaili siellä, harhaili täällä, yhtä rauhattomana, yhtä ahnaana aina. Se toi vanhoille, kuolemanharmaille akoille sanan kadotettujen piinasta, säikähdytti ikkunaruutujen lävitse katsovan lapsen, uuvutti laihojen koirien käheän haukun laita-puolen syvyydessä ja riisti viimeiset keltaiset lehdet puista, jotka jäivät värjöttämään multaan tuimin mustin kirouksin. Armahtamattomana kaatuvaan pimeyteen hukkuu ihmisen rukous ahtaassa huoneessa, lapsen tuskaton itku, huojuvan, kuihtuneen heinän nyyhkytys kaukana lakeudella. Syysilta se oli, yön rajalla, musta ja liikkumaton. Manalan ään-
tön markkina-aika. Huuhkaimen humiseva kehto.

Ja Ruupe ajatteli kahlatessaan hökkelimeressä: Tällainen ilta, yhtä synkeä, mahtoi olla silloin, kun Herran Enkeli kävi ympäri Egyptin maassa ja löi

kaikki esikoiset faaraan esikoisesta vangin esikoiseen asti sekä kaikki eläinten esikoiset . . .

Ja kujat olivat pimeät hänen edessään. Tuuli puhalsi.

Mutta loitolta erään kujan perältä alkoi Ruupen silmiin kajastaa kaasulyhdyn punertava valo. Hän tiesi, että lyhty oli aivan sen talon edustalla, jota laidalla kutsuttiin Hotelli Kalkutaksi. Sen pohjakerroksessa oli jonkinlainen kulkureitten, irtolaisten ja kurjaliston yömaja. Ruupekin oli siellä joskus viettänyt yönsä. Matkustajakodin pihamaalle oli juuri saapunut muudan mustalaismatkue. Ruupea hymyilytti nähdessään äkkiä edessään tuon tutun näyn. Hän kulkeutui sinne tavatakseen joitakuuta tuttuja, kuten hän ajatteli, mutta hän törmäsikin äitiinsä, vanhenevaan Halvarin muuriin. Tämä oli muutamien muiden mustalaisämmien kanssa menossa lahkolaisten luokse. Tukeva virsikirja oli kunkin eukon kädessä. Mutta Kirsti Halvari ei ollut poikaansa nähnyt pitkään aikaan, ja oudosti järkkyyneenä, hiljaa itkien, hän veti tämän kaasulyhdyn valopiiriin. Hän tarkasti kiinteästi poikansa kasvoja.

— Huonoksi olet mennyt, sanoi hän sitten. — Missä oletkaan kulkenut, mitä olet tehnyt?

Ruue ei vastannut siihen mitään, mutta kuului selvästi, kuinka hän kaasulyhdyn alla kiristeli hampaitaan. Ja samassa äiti jo takertui häneen molemmin käsin, koko ruumiillaan . . . Akat olivat jo häipyneet kujien hämäriin. He olivat kahden. Ruupe tunsu äitinsä kuivien, hallavien hiuksien tuoksun,

hänen käsivarsiensa puristuksen, joista virtasi häneen ihmeellistä lämpöä ja voimaa. Laihat käsivarret, joita rakkauden outo, sisäinen väkevyys elävöitti. Maailma häipyi jonnekin kauaksi — kylmä, kaunis ja ruma maailma. Heidän ympärillään lainehti niin kuin valtameri... He olivat kahden — kaasulyhdyn alla, äiti ja poika.

Tuon hetken sisäinen tunnelma jossain määrin muuttui sitten kohta myöhemmin, jolloin he jo olivat matkalla lahkolaisten luo. Äitinsä pyynnöstä oli Ruupekin lähtenyt mukaan. Kirsti Halvari moitti matkalla poikaansa siitä, että tämä edelleen kulki yhdessä Yrtin kauppiaan — tuon vanhan syntisäkin — kanssa ja eli hänen talossaan. Ruupe vaikeni synkkänä. Vaimo puheli yksin ja surumielisenä koko matkan, tuulen riuhtoessa hänen hiuksiaan.

Äiti ja poika pysähtyivät matalan, harmaan talon eteen. Kaita kuja katosi heidän edestään pimeään. Siellä täällä paloi kaasulyhty, valaisten niukasti läheisintä ympäristöään. Jostakin kuului käymäjalkaa astelevien hevosten kavioiden kopsetta. Varmaankin niiden kasakoiden hevostia, joiden Ruupe oli taanoin nähnyt ratsastavan vastaansa raskaassa, keinuvassa laukassa. Sisältä talosta kantautui voihkinaa ja sekavaa rukousparkunaa. Ruupe tiesi, että talo oli kaupungin lahkolaisten kokoontumispaikka, vaikka hän ei ollutkaan siellä aikaisemmin käynyt. Mutta nyt hän jonkin hämärän, alitajuisen tunteen

hallitsemana astui sisälle tuohon taloon äitinsä jäljessä. Hän ikäänkuin odotti sillä hetkellä jotain.

Aluksi Ruupe ei erottanut mitään yksityisiä piirteitä, mutta vähitellen hän, kuten ihminen, joka vitkaan tottuu ympäröivään pimeyteen, alkoi nähdä hiestyneitä, vääristyneitä kasvoja, jotka olivat jäykistyneet outoon, jylhään odotukseen, nuoria ja kuihtuneita käsiä, jotka kurkottelivat ylös huoneen matalaa ja mustunutta lakea kohti. Kuului voihketta ja sekavaa rukouksen ääntä. Ulkoa kantautui tuulen kohua, kun se ryntäsi mereltä yli kaupungin raskaasti läähättäen.

Hurmion laineet olivat temmanneet mukaansa jo Ruupen äidinkin. Tästä hiljaisesta naisesta, jota eräänlainen usvainen surumielisyys näytti alati verhoavan, oli tullut kiihkomiellinen lahkolainen. Nytkin hän puolittain makasi toisten joukossa lattialla silmäkalvot peittyneinä oudon hurmion sumuun. Mutta hänen poikansa Ruupe vetäytyi yhä kauemmaksi nurkkaan ja teki itsensä pieneksi.

Ja samassa nousi musta, hyvin laiha mies seisomaan seinän viereltä, huoneen perältä. Hän oli kuin seinän nojaan asetettu eriskummallinen, synkkä luuranko. Hänen höllinä roikkuvissa vaatteissaan oli runsaasti lattian tomua, silmät kiilsivät syvällä kuopissa, kasvoissa oli mullan väri. Ja kun hän alkoi puhua, oli hänen äänensä tumma, sumea ja raskaasti lainehtiva. Hänen sanansa putoilivat lattialla kiemurtelevien ihmismatojen ylitse kumeina ja rajusti kiihkomielisinä, peloittavina. Lahkolaiset vaikenivat

vähitellen, naisten itku vaihtui ajoittaiseksi voihkeeksi ja ulinaksi, jossa oli omituisen eläimellinen, kuuma, melkein hekumallinen sivuvivahdus. Miehet tulivat vaiteliaiksi ja synkiksi, odottaviksi. Mutta sitä mukaa kuin musta saarnaaja puhuessaan kiihtyi, kiihtyi myös uudelleen lattialle polvistuneiden olen-tojen uskonnollinen hurmos, usvainen, rämäkkä raivo. He huojuivat toisiansa vastaan, miehet ja naiset sekaisin, kuin merenrannan myrskyinen heinikko. Taas suhisivat polvistuvien yllä enkelinsiivet, vilpoisat ja ikivalkeat . . . Taas irroittui verinen risti Golgatan synkeästä taustasta ja näyttäytyi heille . . . Taas huojui maa ja hämärä kaupunki ja temppelein esirippu repesi humisten kahtia, ylhäältä alas asti . . . Ja haudat aukenivat jylisten ja paljastivat lahonneiden ruumisliinojen alta matojen kalvamat vainajat . . .

Ruupe nurkan hämärästä katsoi kuin painajaisnäkyä. Hetki hetkeltä tuntui vain lisääntyvän tuo päihdyttävä, vahva, unenomainen virtaus hänen olemuksensa syvyydessä. Kaaoksesta nousi esiin riiviöitä, merkillisiä kuvatuksia, jotka huusivat ja viittoilivat, kurkottelivat käsiään, kiemurtelivat maantomussa . . . Hän tunsu itsensä yht'äkkiä kumman paljaaksi, alastomaksi, haavoille lyödyksi. Koko olemusta ikäänkuin vihloi tuima kipu. Mutta sitten kaikki tuo etääntyi hänestä, ja hän tunsu olevansa yksin, yksin keskellä sitä tylyä, raakaa murhenäytelmää, jonka keskushenkilöksi hän kohta olisi tuleva. Keskellä tyhjyyttä hän tunsu seisovansa . . .

Lattian tomussa ryömivien olentojen sijaan nousivat tutut hahmot, joiden kasvojen jylhät juonteet piirtyivät ankarina esiin himmeässä valossa. Kaikissa heissä oli nähtävissä alhaisen alastomat tunto-merkit. Heidänkin kasvoissaan oli mullan väri. Ruupe näki ryysyisen Tuulispään kyyristelevän toisten joukossa, hän kuuli ukon sekapäisenä tapailevan rukouksen sanoja ja näki paljaasti, ikäänkuin päivän valossa, tämän sikopaimen-kohtalon. Ja Ruupe näki äitinsä ja Kunkan Saimin, jotka makasivat maassa eivätkä liikahtaneet . . . Virsi-Aapelinakin hän näki. Tämän silmät olivat puolittain kiinni, ja hän lauloi virttään kasvolihasten värähdellessä. Muuttui jälleen hetkien sisäinen poljento. Rauhoituttiin vitkaan ja alettiin veisata.

Juuri tällä hetkellä Ruupe sitten suistui äkillisen murheen syvyyteen siinä seinän vierellä lahko-laisten kokoushuoneessa seisoessaan. Ja hänenkin teki mieli heittäytyä tomuun ja ryömiä matona lunastuksen ristiä kohti . . . Mutta sen sijaan, että hän olisi yhtynyt siihen mielettömään rukousparkunaan, joka kohta jälleen olisi täyttävä huoneen, hän käännähti ja kulkikin ulos niinkuin raskaassa, vavahduttavassa unessa.

Sillä välin oli ilta muuttunut yhä myrskyisemmäksi. Ruupe kulki tuulen mukana. Hän kulki kauan katsoen suoraan eteensä. Syksy lainehti tummana hänen ympärillään. Laitakaupunki oli vai-telias.

Viimein Ruupe kulkeutui Vaahtosuu-Nikon luokse. Hän ei ollut tätä tavannut sen yön jälkeen, jolloin hän oli liittynyt Yrtin kauppiaan seuraan. Atleetti oli kotona. Heiluva Tommi roikkui yhä rautaketjunsä varassa. Voimistelutelineet ja nojapuut olivat paikoillaan. Nuora vedettynä kireälle läpi huoneen. Kaikki oli samalla tavoin kuin silloin — vuosia sitten. Ja kuitenkin: jotain oli muuttunut, jotain oli vinossa, auttamattomasti vinossa. Vaahtosuu, joka oli äsken tullut avaamaan Ruupelle oven tämän pitkän hetken sitä tuimasti loskuteltua, katosi huojahdellen hänen edellään verhon taakse.

Siellä oli ummehtunutta ja hämärää, kuten jossakin luolassa. Lamppu valaisi työläästi vain pöydän seutua; muu osa huoneesta jäi raskaaseen hämääseen. Nurkissa, jopa penkin ja pöydän jaloissa kiilsivät hämähäkin seitit. Lattia oli luudan koskematon. Niko istuutui. Hänen rintansa kuului paljaana ja karvaisena, vaisusti punertavana. Ruupe istuutui häntä vastapäätä pöydän toiselle puolen. Ja pöydän pinta levisi heidän välillään harmaana ja rosoisena, aaltomaisena.

Niko oli ennen Ruupen tuloa ryypiskellyt yksinään ja oli nyt jokseenkin päissään. Vanha varis, Pekka nimeltään, jonka Vaahtosuu kerran kaukaa rannikolta oli siipirikkona kantanut elätikseen, hypähti pöydältä hänen olkapäilleen käreästi vaa-kaisten. Atleetti kahmaisi silloin pöydältä käteensä leivänmurusia ja syötti ne elätilleen. Tuuli humisi ulkona. Mutta Ruupe katsoi kuin huikaistuneena

pöydän toisella puolen avautuvaa näkyä. Luomakunta kaikkine heikkoine ja väkevine jäsenineen ikäänkuin lepäsi laajana ja ihmeellisenä sillä hetkellä hänen edessään . . .

Mutta sitten Niko kääntyi jälleen pöytää kohti. Varis oli yhä hänen olkapäällään. Vaahtosuu kaatoi itselleen ja Ruupelle rommia. Pullon vieressä oli kartta, jota Niko oli taanoin katsellut. Se oli Maailmankartta. Siinä rommia maistellessaan alkoi Ruupe silmäillä tuota resuista, likaista karttalehteä. Suomi ja Venäjä ja sen takainen väljä, salaperäinen Aasia aukeni hänen eteensä . . . Ne olivat kartan eniten katsottuja kohtia, sormenjäljin tahrattuja. Sirkusmatkoja suunnitellessaan Niko tarvitsi karttaa, ja nytkin hän päihtyneenä, harmaa lintu hartioillaan, alkoi likaisella sormellaan seurailta ja Ruupelle näyttää haaveensa matkoja, huikeita, kaukaisia reittejä. Helsinki — Pietari — Moskova . . . Niin, kohiseva Moskova, kupolien kaupunki, lähellä Aasian aamua; sinnekin hän pystyttäisi sirkustelttansa . . .

Nikon silmät kummallisesti laajenivat, hänen rintansa paisui ja hän ikäänkuin kasvoi unelman voimasta Ruupen silmissä jättiläiseksi. Vanha, siipirikko varis hypähti säikähtyneenä hänen olkapäällään pöydälle ja siitä lattialle. Kaikki laajeni, avartui. Mustan ikkunan takana puhalsi myrsky, syyskuun myrsky. Se oli kuin aron suolaisen heinän kohinaa . . .

Mutta kohta Ruupe jo katsoi Nikoon säälien: hänen pöhöttyneitä kasvojaan ja kuluneita vaattei-

taan, hänen huonettaan, tunkkaista ja tomuista, puolihämärää ja hämähäkin seittien verhoamaa. Ja niinkuin itsessään tuntien tämän katseen luonteen Niko alkoi säälitellä omaa tilaansa, valitella olojaan ja sättiä veljeään Severiä, rikasta kiertolaiskauppiasta, jolta hän turhaan oli pyytännyt rahaa lainaksi sirkustaan varten. Niinkuin ei hän, Niko, tuota pientä rahasummaa kykenisi maksamaan myöhemmin takaisin sirkuksensa tuottamalla tuloilla. Mutta ei, Severi oli saita, häneltä ei hellinnyt ropoakaan. Ja yht'äkkiä Vaahtosuu kumartui Ruupen puoleen ja kuiskasi merkitsevästi:

— Tappaa se pitäisi ja ottaa sitten hänen rahansa. Puukko lapaluihin, sanon minä . . . !

Ja Niko löi nyrkkinsä pöytään, samalla Ruupelle silmiään vilkuttaen. Mutta Ruupe tuijotti totisena häneen ja aivan äänettömänä. Jotain saman tapaista, yhtä kaameata, oli hänkin joskus ajatellut sen vihansa hetkinä, jota hän puuskittain tunsii Severi Yrttiä kohtaan. Mutta että joku toinen, vieläpä kauppiaan veli, se en sanoi, niinkuin hänen ajatuksensa arvaten, se häntä jostain syystä kovin säikähdetti. Niko jäi katsomaan häntä hetken mietteissään, räjähti sitten karmeaan nauruun ja sanoi:

— No, älähän pelästy; ne olivat juopuneen puheita ne. Ei sen parempia eikä huonompia. En minä tässä sentään rupea veljenmurhaajaksi. Hän on kyllä inhoittava rakkari, mutta olkoon minun puolestani tästä huolimatta oloillaan. Kuolkoon rauhassa viinaan.

Ja sitten Niko alkoi puhua muutamasta raamatun tarinasta, Kainista ja Aabelista. Ollapa vielä se aika, tolkkaili hän siinä pöydänkulmalla sekavasti, niin julmasti pöllähtelevän uhrisavun avulla he muka koettaisivat, kumpi heistä, Severikö vai Niko, olisi Kain . . . Niko muuttui noita jaaritellessaan yht'äkkiä hyvin umpimieliseksi, jopa synkäksi. Toisinaan hän katsoi Ruupen kovin pitkään, mutta kohta kun tämä kääntyi puolestaan katsomaan häntä, liukui atleetin katse jonnekin pois. Ja perin hajamielisenä hän teki joitakin mitättömiä Ruupen elämää koskevia kysymyksiä. Tämä vastasi niihin vältellen ja ikäänkuin yhä säikähdyksissään. Kohta Niko jälleen alkoikin valitella omaa osaansa. Hän kertoi alakuloisena, ettei hänen nyrkkeilytunneillaan enää käynyt paljon ketään. Puukoilla kyllä sohivat toisiaan, mutta eivät nyrkeillä, kuten miehen tulisi tehdä. Rahaa oli hankittava muulla tavoin, kokonaan muulla tavoin. Hän kävi nyt työssä satamassa, purki ja lastasi laivoja, purki ja lastasi . . . Olihan hänellä lihaksensa. Nostokurki hän oli — Niko Nostokurki . . . Suotta sanovat Vaahtosuuksi.

Ja näihin valitteluihinsa hän nukkui.

Ruupe jäi koko yöksi atleetin luokse. Hänen jalkansa olivat raskaat ja koko olemusta painoi merkittävä väsymys. Mutta hän ei nukkunut vielä pitkään aikaan. Hän lojui penkillä silmät avoimina. Lamppu sarisi hiljaa öljyn palaessa. »Vai puukko lapaluiden väliin.» Ja Ruupe vapisi mykästä naurusta ajatellessaan tätä.

Kulunut ilta oli oikeastaan ollut kovin kummallinen. Sen erilaiset vaikutelmat tällä hetkellä kuin oudosti kohisivat Ruupen ympärillä. Äidin kohtaminen — rukousparkuna lahkolaisten luona — atleetti, harmaa, siipirikko lintu hartioillaan — likainen, repaleinen laivakartta — keskustelut ja kummat tarinat matkoista, jotka saattaisivat näkyviin kaukaisten kaupunkien kupolit . . . Ja Ruupen ajatukset hukkuivat äänettömyyteen. Myrsky vain kohisi ulkona. Se ryntäsi suoraan mereltä yli kaupungin. Vihdoin hän nukahti niinkuin syysmyrskyn helmaan, kostean, suolaisen tuulen syliin.

Partainen Niko nukkui, Ruupe nukkui ja siipirikko varis — vanha Pekka — nukkui ja joskus unissaan päästi mustasta nokastansa heikon, käri-sevän äänen. Mutta lampun hehkuva silmä vielä valvoi, vaikka jo sammumaisillaan sekin. Huoneen väliverho häilyi tummana ja salaperäisenä.

Mutta Ruupe käänteledi unikakkiaisen viileissä kourissa. Hän näki julmien vihanpuukkojen työntyvän ihmisruumiisiin, aivan lapaluiden väliin. Hän näki harmaan linnun tulevan ja nokkaisevan häneltä vasemman silmän pois. Sitten tuo lintu lensi kah-nustaen hänen luotaan takaisin hulmuilevaan pilvi-usvaan, mistä se oli tullutkin. Mutta hänen silmänsä oli valunut poskelle . . . Hän oli silmäpuoli ja nauroi klovnina Vaahtosuun sirkuksessa. Mutta ylempänä sirkuksen huimissa köysistöissä kiipeili Sanja, hänen nuoruutensa rakastettu, kiipeili hurjana ja aivan alasti. Tyttö kumartui häntä kohti; hänen rintansa

huojuivat... Mutta sitten silmäpuolen klovnin ylitse kaatui raskas, vereen tahraantunut ristinpuu, ja hän lysähti valittaen polvilleen kuin isketty teuras. Kuului rukousparkunaa ja putoavien tähtien kilinää. Sirkusteltan seinät olivat humahtaen kadonneet kaikkiin tuuliin; näkyi vain taivasta, sinistä taivasta rannattomiin... Ja sen alla seisoivat mustapartaisia, raskasmielisiä miehiä tuijotellen tähtiin. Maasta kohosi rukoushumina kaikkeutta kohti niinkuin usva... Ja tulisen auringon kuivaaman heinän lailla hulmahtivat äidin hiukset jostakin hänen ylitensä, peittäen hänen raadollisuutensa...

Kerran Ruupe heräsi ja havaitsi lampun sammuneen. Huone oli hyvin pimeä, musta ja ahdistava. Tuuli oli tauonnut. Vaahtosuu kuorsasi jylhästi ja karmeasti. Mutta Ruupe ei enää saanut toistamiseen unta. Hän valvoi koko loppuyön ja mietiskeli äskeistä untaan. Rommiakin oli pullossa jäljellä vielä tilkka...

He kiertelivät paljon siihen aikaan läntisissä merenrantaseuduissa, mutta myös suurien, mustien virtojen varsilla sisämaassa. Ruupe istui edelleen Severi Yrtin — koristellun Sateenkaaren — kolivilla rattailta. Severi, parrakas kauppias, petti monesti armottomasti hevoskaupoissa, sitä paitsi hän oli uhkapelaaja. Hän saattoi pelata sataman rantakopeissa ja laitakaupungin kahvitönöissä väliin päivän umpeen paikaltaan nousematta. Ja kun hän huvitteli, teki hän sen oudosti ja kummallisesti. Hän vei joskus muutamia mustalaisalmatkueen nuo-

rukaisia taloonsa, juotti heidät siellä humalaan, käski heidät riisuutumaan alastomiksi ja tanssia hänen edessään. Se oli eriskummallista ja hurjaa menoa tuo villien, ylettömästi päihtyneiden mustalaisnuorukaisten tanssi. Sitä hän, Severi Yrtti, mieletön kauppias, silmät puoliummessa katsoi. Häntä omituisesti viehättivät nuorukaisruumiitten kauniit lihasliikkeet. Mutta Ruupe istui mustan, himmeästi kajastavan ikkunan pielessä ja nauroi paatuneesti ja synkkämielisesti. Kauppiaan ilveet huvittivat häntä jostakin syystä. Mutta kun yö kaatui heidän ylleen vanhassa talossa, he makasivat jo kaikki lattialla eri tahoilla.

Niko, joka nyt kutsui itseään Niko Nostokurjeksi, oli sopinut sen verran veljensä kanssa, että silloin tällöin kävi talossa. Kerrankin pienien kemujen aikana hän sinne yht'äkkiä ilmestyi seurassaan muudan vanha, vaahtopartainen merikapteeni Simo Gustavsson. Istuttiin ryypäten ja korttia lyöden pitkän pöydän ympärillä. Joukossa oli myös pari kolme hevoskauppiasta ja mustalaista. Mutta Severi Yrtti ja hänen veljensä kohosivat päätä korkeammalle yli seuran. Pullo kiersi, korttilehdet läiskyivät ja tupaa kaikui väkevien miesten äänistä. Ja eikä aikaa-kaan, kun Simo Gustavsson jo viritti laulun, vanhan balladin uponneesta laivasta. Ruupe katsoi tuota laulavaa, raunioitunutta miestä niinkuin aavetta. Mutta silloin nousi Niko Nostokurki, kiersi hihansa ylös ja kutsui joukosta miestä esiin hilpeään, väkevään nyrkkikamppailuun. Virkaheitto, partainen

kapteeni lopetti oitis käreän laulunsa ja otti kimeästi nauraen haasteen vastaan.

Silmäiltyään hetken puolittain hampaatonta vanhusta edessään sanoi Niko vältellen ja säälien:

— En minä nyt tässä sentään rupea ikäloppua ukkoa kolomaan.

Mutta vanhus suuttui ja suuntasi irnuvin ikenin Nikoon iskun, joka sattui leukaan. Tämäkin äityi hieman tästä, tarrautui ukkoon kiinni nostaen hänet kuin hampputukon ilmaan ja laski sitten sieltä hitaasti pöydälle. Siihen ukko nukahti.

— Hyvin tehty, sanoi silloin muudan mustalaisista, Fraian Kustaa. — Laskithan ukon turilaan pöydälle niinkuin kaljatuopin.

Toiset jatkoivat nyt peliä, Niko yhä hihat ylös käärittyinä, käsivarret paljaina. Mutta vanha Simo Gustavsson lepäsi ikenet nurin kääntyneinä heidän välissään pöydällä niinkuin ruumis laudalla... Näytti kuin hän olisi unissaan surrut häväistyä vanhuuttaan.

Sellaista se oli. Varjot tihenivät heidän ympärillään, mutta Yrtin kauppamies ei näyttänyt niitä huomaavan; Ruupe yksin ne näki. Hän kuvitteli, että näkymättömät lukit jossakin jo kutoivat verkkojansa heitä varten. Hän aavisti jotain tapahtuvan, sillä suurten lukkien punaiset silmät ikäänkuin katsoivat heihin pohjattomasta hämärästä pahoina ja enteellisinä. Ajuduttuaan toisinaan sanomattoman surumielisyyden usvaiseen tilaan, josta oli vaikea vapautua, kalvoi ikävä ja kaipaus johonkin parem-

paan, korkeampaan silloin väkevänä Ruupen sielua. Kulkurielämäkin alkoi yhä useammin näyttää nurjia puoliansa. Silloin Ruupe turvautui usein pulloon ja elämä kirkastui hetkisen jälleen. Liemmältikin hän oppi käyttämään hyväkseen elämän nautintoja. Hyvän ja pahan tiedon puu on elämä, ja sen hedelmiä nauttiessaan Ruupe tunsu joskus inhaa kyllästymistä. Hän oppi sekä kiroamaan että rakastamaan elämää.

Mutta vuodenajat kohisivat myrskyisenä saattona heidän ympärillään. Ruupe laihtui, hänen vaatteensa roikkuivat höllinä, hänen tukkansa lähti suurina tupsuina, ja kaiken aikaa hänessä paloi ankara, kohmeinen katkeruus sitä miestä, jota punahameiset tytöt laitapuolella sanoivat Sateenkaareksi, mutta joka itse toisinaan ylpeästi itseään kutsui Yrttien kalifiksi, mistä sitten olikin tuon nimen saanut korviinsa. Ehkä Tuhannen ja yhden yön tarinoista, joita hän silloin tällöin luetutti itselleen laitakaupungilla. — Puukko lapaluihin — oli sanonut kerran Severin veli viinankohmeessa. Kauppiaan kuunnellessa silmät ummessa ja jokseenkin humaltuneena noita lumoavia tarinoita, olisi Ruupe, jos olisi tahtonut, helposti voinut sysätä puukkonsa hänen leveään, kumisevaan rintakehäänsä, mutta hän ei ollut silloin vielä ajautunut tähän. Äänetöntä katkeruutta hän sitä vastoin tunsu. Severin hän uskoi myrkyttäneen hänen elämänsä. Ja hän ajatteli: miksi hän nuoruudessa otti minut luokseen, tehden yht'aikaa pojakseen, palkkalaisekseen ja orjakseen.

Vihdoin Ruupe alkoi ajatuksissaan vaania sopi-

vaa hetkeä salaa siirtyäkseen johonkin vieraaseen matkueeseen, mustalaisten joukkoon, kadotakseen sinne ja päästäkseen Severi Yrtistä eroon. Hän tahtoi hankkia hevosen ja rattaat ja aloittaa uuden elämän . . . Myös Ruupe suunnitteli yksinäisen kulku-kaupan harjoittamista, lähinnä kalakaupan aloittamista. Merenrantakaupunkia lähtökohtanaan käyttäen hän saattaisi huojuvan kalakuorman päällä istuen tehdä matkoja mustien virtojen varsilla oleviin hiljaisiin kyliin, kaikuvien mäkien äänettömyyteen. Ja hänen rattaittensa pohjalla kiiltäisivät hohtavat, suomiset kalat, meren sinisestä syvyydestä nostetut . . .

Ruupe riippui monet viikot kiinni tässä etäisessä toivossa, mutta sitten sattuikin sellaista, mikä teki nämä suunnitelmat tarpeettomiksi.

Silloin elettiin jo melkein syksyssä. Puiden lehdet kellastuivat ja kukkien huikaiseva kuolema oli edessä. Mutta ruoho oli vielä lähes tumman vihreätä, raskaan vehmasta, joskin sitäkin jo läheni kuihtumus. Yrtin kauppias ja Ruupe ajoivat äläköivän, remuisen mustalaismatkueen mukana merenrantatietä etelää kohti pohjoisista kylistä. Ja heidän yllään kuului rannattomana ja kaukaisena Pohjolan taivas, himmeän sinisenä.

Eräässä kylässä, jonne matkue yöpyi, he saivat muun puheen lomassa kuulla, että heinäisessä saarella, ei vallan kaukana rannasta, oli lauma orivarsoja vielä yhteisellä kesälaitumella. Silloin Ruupe

näki Severi Yrtin silmissä tuon tutun, viekkaan ja villin kiillon, jonka hän oli nähnyt niissä niin monesti ennen. Se ei tiennyt hyvää.

Ja illansuussa Severi sitten vetikin Ruupen kylätieltä syrjään ja kertoi matalalla äänellä suunnitelmansa. Heidän tuli sen mukaan käydä varastamassa heinäiseltä saarilaitumelta pari varsaa tuosta laumasta, joka siellä puolittain villiityneenä käyskenteli. Ja sitten kohta lähteä yötä myöten kiertoteitä seuraten ensin siihen suureen mäkikylään, jota mustalaiset sanoivat Vihaisten Koirien Kyläksi, sekä sieltä edelleen erääseen idän kaupunkiin, jossa muutamana päivänä kuluttua olisivat kuhisevat markkinat. Siellä he varmasti saisivat nuo oivalliset varsat kohta kaupaksi, jos ei muille niin ainakin venäläisille hevosostajille. Mutta tämä suunnitelma ei miellyttänyt Ruupea; se ei saanut häntä valtaansa. Hän oli pahojen aavistusten ja epäilysten saartama. Lisäksi Ruupea kiusasi ajatus, että he jälleen alkaisivat varastaa juhtia, josta tavasta he olivat jos silloin luopuneet. Severi suuttui, kun Ruupe ei heti alistunut.

Kauppias riuhtoi mustaa, takkuista partaansa Ruupen edessä kellastuvassa heinikossa ja heitellen pitkiä, raivokkaita katseita noista silmistään, jotka paloivat niinkuin kahden myrskylyhdyn sameasti säihkyvät liekit. Ruupe tuijotti niihin ja outo ahdistus ja pelko sai hänet vähitellen valtaansa. Se oli kuitenkin ensimmäinen hetki, jolloin Ruupe näkyvämmiin vastusti Severiä; ajatuksissaan hän oli

vastustanut tätä jo kauan. Kaikki päättyi Ruupen tappioon. Ennenkuin ilta heidän ympärillään oli lopullisesti tummunut, oli hän suostunut ryhtymään tuohon vanhaan, kurjaan peliin.

He palasivat nyt takaisin kylään, johon remuisa ja väreissään kirjava mustalaismatkue oli pysähtynyt. Sovittiin, että se lähtisi kohta aamunkoitossa matkaan ennenkuin hevosvarkaus olisi huomattu, ja sitten matkue yhtyisi heihin Vihaisten Koirien Kylässä. Mustalaisten avulla Yrtin kauppamies oli monesti ennenkin naamioinut hämäräperäiset retkensä, ja niin hän olisi tekevä tälläkin kertaa. Lautta, jolla kauppiaan ja Ruupen tulisi puoliyön jälkeen lähteä Hevossaareen, oli jo rantavedessä valmiiksi katsottuna. Se oli leveä ja kömpelö hevoslautta, mutta kuitenkin liikunnaltaan siksi keveä, että kaksi miestä sai sen helposti liikkeelle. Kun kaikki muukin oli salaa pantu valmiiksi kiireistä lähtöä varten, he kulkeutuivat kylän kahvitönöön juomaan pullon viinaa ja käsittelemään hiukan kortinlehtiä.

Pelattiin monta peliä. Mutta useammin kuin kerran Ruupe irtautui korttien vangitsevista silmistä ja lähti huojuen savuisesta, meluisasta kahvitönöstä ulos ovelle katsomaan karttuvaan hämärään. Taivas oli ohuitten, harsomaisten pilvien peitossa. Kuu ei ollut vielä noussut, mutta sen tuloa osoitti jo huikaiseva, hohtavan punainen viilto itäisen taivaanrannan tummuudessa. Kylä oli vaipumaisillaan uneen, sen äänettömät talot ja tönöt erottuivat mus-

tina ja varjomaisina. Eräästä tönöstä, jonka merelle katsova ikkuna oli auki, kuului lahkolaisakan veisuuta. Sanat Uusi Jerusalemi ja Jeesuksen kalliit haavat, jotka muuten toistuivat hyvin usein, melkein jokaisessa säkeistössä, veisasi akka erikoisella ponnella, helisevällä, kimakalla kiivaudella ja omituisella, synkeällä varmuudella. Niin, niin, Uusi Jerusalemi! Ruupe seiso siinä kahvitönön ovella ja katsoi maailman yllä lainehtivaan hämärään. Hän seiso kuin tiellä, joka oli tuiskunnut umpeen . . .

Ruupe kuuli meren raukean, vaimenevan kohun ja näki Hevossaaren uppoavan yhä syvempään hämyyn. Sieltä kantautui hänen korviinsa nuorien hevosten raikas hirnunta ja kevyesti kumiseva astunta. Hän oli näkevinään edessään nuo huolettomat varsat, jotka solakkajäsenisinä, tummina ja valkoharjaisina juoksivat siellä vilppaassa tuulessa, väkevässä, kosteassa heinikossa meren äärellä. Ja seisoessaan siinä rotteloisen kahvilan ovella tuulessa riipaisi yht'äkkiä suuri tuska Ruupen koko olemusta. Hän aavisti hämärästi kohtalonsa alkavan eräältä osaltaan täyttyä.

Mutta sisältä kahvitönöstä kuului rähjäilevän kiertolaiskauppiaan rämeä puhe, korttien läiske ja joskus hanurin katkeileva, parkuva soiton viilto. Kuului myös naisen naurua, sen tytön raisua, kuumaa naurua, joka Ruupen ulos lähtiessä oli istunut Haavan Alvarin sylissä ja katsoen tätä soikein, pehmein silmin oli pyytänyt kertomaan jotain. Ja raskas-katseinen, tumma Alvari kertoi . . .

Kun Ruupe palasi kompuroiden takaisin sisälle kahvitönöön, istuskelivat miehet yhä pelaillen ja naukkaillen pöytien ääressä. Severi Yrtti kertoi parhaillaan tarinaa Viipummi-vainaasta, huikeasta rosvosta, rumasta, yrmeästä miehestä, joka varasti hevosia ja myi ne sitten ominaan markkinoilla. Puukkoakin hän käsitteli julmasti, työnsi vaikka silmään, jos paikalle sattui. Ja korttia hän pelasi yhtä osavasti kuin itse saatana: löi tuimin silmin korttilehdet pöytään, koppasi taskuunsa rahat ja lähti huojumaan pois. Kenelläkään ei ollut mukisemista mitään. Mutta raudoissapa istuikin lopulta mies. Vankilaan kuolikin sen minkä kuoli, sillä Severi kertoi himmeässä kahvitönössä, että muutamat mustalaiset olivat eräänä syysiltana nähneet hurjan rosvon haamun ratsastavan kuolemanlaihan konin selässä pohjanpuolen maantiellä. He olivat kauhtuneina keskellä kuutamonalkeata tietä kääntäneet juhtansa ympäri ja lähteneet huimasti, kolisevin rattain, ajamaan toisaanne. Mutta rosvon haamu oli kadotustotisena jatkanut koneineen samaan tietymättömään määränpäähän suuntautuvaa vaellustansa.

— Semmoiset rauhattomat, vaikeasti pideltävät miehet olisi haudattava uuden kuun aikana, huomautti muudan vanha mustalaisukko, Hyypän Aukusti, mietteissään. Hän ei pelannut korttia, vaan korjaili piipunkänä leuoissa roikkuen kehkiytyneitä ohjasnuoriaan. — Ja arkkuun olisi pantava ruumiin päälle kaksi itsekuolleen pöllön luuta ristikkäin tai näiden puutteessa emonsa kohtuun kuolleen karit-

san reisiluut. Sen jälkeen olisi kuopan päällysmulta vielä ylt'yleensä kasteltava kolmena peräkkäisenä yönä pohjoiseen virtaavan lähteen vedellä. Kun kaikki tämä olisi tehty, niin jo pysyisi manalla hurrjempikin vainaja tuppautumatta enää tänne elävien maailmaan . . .

— Näki se suvella verensyöksyyn kuollut Huipan ämmäkin Viipummin eräänä pitkäperjantaina näyssä helvetissä, kertoi nyt uskovainen, punanenäinen Kuntsan Vihtori honottavalla, värisevällä äänellä. — Siellä oli äijä pelannut korttia, varastetut ränget kaulassa, pitkän tukevajakaisen pöydän vaiheilla Saatanan ja Vapahtajamme pettäjän Juudas Iskariotin kanssa. Olipa joukossa ollut näiden lisäksi myös joitakin helvettiin syöstyjä Porin puolen huoria. Ja rosvo oli väliin itkenyt, väliin pelannut, väliin taas syönyt suu vaahdossa vanhoja ruomia, varastettuja nekin. Mutta syntiset likan huipat olivat sanoneet hänelle: älä itke, älä itke, meiltä saat semmoista mannaa, joka sinua lohduttaa ja ravitsee . . .

— Jo näki kummallisen näyn se Huipan ämmä, ihmetteli pelipöydän vaiheilta yksi miehistä ja purskahti sakeaan, katkeilevaan nauruun, johon toiset yhtyivät.

— Mutta merkillinen oli se Huipan ämmäkin, muisteli vuorostaan kalvakka, pitkäkaulainen Kaason Johannes. — Uskovainen akka, mutta silti kovin perso viinalle, kuten yleensä uskovaiset. Kerran kaupungissa, muutamana pyryisenä tammikuun maanantaina, korjasivat poliisit minut hevostorilta syyttä

suotta putkaan. Kaksi kertaa vain huusin: »Hei, sika!» Ja yhden ainoan kerran: »Perkele!» Kohta veivät. Mutta kenen silloin kuulin juovuspäissään viereisessä kopissa metelöivän: juuri tämän samaisen Huipan ämmän. Olivat vieneet hänen tupakkavehkeensä ja siitä johtui akan kiukku. Kerran jouluaattonakin, jolloin hän oli tullut liikoja maistelleeksi, korjattiin akka kujalta pahnoille. Näkivät poliisit, hyvin näkivät, että ämmä oli raskaana, mutta eivät sentään uskoneet tämän aivan viimeisillään olevan. Mutta kun joulupäivän aamuna putkan ovi avattiin, niin jo makasi oljilla kaksi yhden sijasta . . . »Vai sillä tavalla», sanoi konstaapeli ja vihelsi. »Juu, poika on annettu», vastasi Huipan ämmä. Ja siitä pojasta, Sakeuksesta, tuli sitten myöhemmin hihhulilainen maallikkosaarnaaja. Hän kiertelee yhä vieläkin rantamaailmassa. Näin hänet markkina-aikaan kerran kaupungissa. Piruttoman partaviuhkan oli poika tällä välin leukaansa kasvattanut, oikean Mooseksen parran, ja hän juttelikin yömajassa oikosenaan laverilla maatessaan ainoan hänelle sopivan maanpaikan olevan Palestiinan. Mutta menepäs hänelle sanomaan, kuten teki Hullu-Anttoni, että hän on putkan oljilla syntynyt, niin jo hiiltyy äijä ja alkaa manata. Parta tärisee, suu on vaahdossa, nenä venyy korttelia pidemmäksi tavallista mittaansa ja tuntuupa niinkuin tuulispää riehuisi ympärilläsi . . . Tulta, tulikiveä ja maailmanlopun kopinaa on sen miehen sanoissa aina.

— Mutta ei hänen siitä pitäisi välittää, mitä ri-

vaajat sanovat, arveli Kuntsan Vihtori. — Sitä riehnausta vain näyttää täällä maailmassa riittävän. Syntyihän Jeesuskin tallissa, eikä hän koskaan hävennyt tätä lihaksi tuloaan . . .

Tuli kotvan hiljaisuus. Ei pelattu enää. Joku nuori mustalainen nauroi silloin tällöin ääneen tyrskähtäen kahvitönön nurkassa punanenäistä Kuntsan Vihtoria ja ilmeisesti osoitellen tätä, honotti nenäänsä. Mutta kiertolaiskauppias pyyhkäisi kyllästyneen näköisenä kädenselällään suutaan ja kysyi sitten Kaason Johannekselta:

— Synnyttikö se Huipan ämmä todella sinne poliisiputkaan?

— No niin kertoivat, vastasi tämä. — Toiset sanoivat, että ämmä joi itsensä pöhnään päästäkseen putkaan, jossa hän voisi laskea karvattoman mirrinsä ulos . . . Tiedä hänestä, mutta niin asia kyllä oli, ettei omaa kortteeria hänellä silloin ollut. Vasta lahkolaiset hommasivat muijalle katon pään päälle. Mutta niinkuin Huipan ämmä oli silloin jouluaattona uskonut, niin sitten kävikin. Joulupuittensa kynttilöitä juuri sytyttelivät, kun poliisi korjasi hänet, ja hänen synnyttämisensä aika joutui . . . Semmoinen oli se tapaus. Kovaa suukopua siitä aikoinaan pitivät köyhät.

Mutta sillä hetkellä Severi Yrtti muisti Rantsin Annin, nuorena kuolleen unennäkijä-vaimonsa, jonka elämän hän oli tuhonnut, ja hänelle tuli kummallinen kiire vaihtaa puheenaihetta. Tai oikeastaan kauppias palasi siihen, mistä keskustelu korttipelin aikana oli

saanut alkunsa: Viipummiin, ammoiden sitten eläneen hevosvarkaan muistelemiseen. Ja ikäänkuin taanoin kertomaansa tarinaa ja sen aikaansaamaa vaikutusta vahvistaakseen hän sanoi hitaasti:

— Menenpä vieläkin siihen Viipummiin. Ylen taitava oli äijä kietomaan ja pimittämään itselleen toisen hevosen, vaikka hän ei ollutkaan mustalainen.

Kauppiaan sanoihin epäilemättä kätkeytyi jonkinlainen lievä tunnustus, ja kahvitönössä istuvat juopuneet mustalaiset jäivät muikeasti hymyillen katsomaan toinen toiseensa harein, punertavin silmämunin.

Mutta yht'äkkiä sanoi taanoin ulkoportailta tullut Ruupe:

— Väärin kerroit äsken, Hyyppä, sanoessasi, että rauhattoman miehen ruumiin päälle arkkuun olisi kuopattaessa pantava kaksi itsekuolleen pöllön luuta ristikkäin, jotta hän pysyisi manalla. Mutta ei se nyt juuri niinkään ollut, sillä muutamat etelänpuolen mustalaiset kertoivat kauppiaille ja minulle tuonoin Vihaisten Koirien Kylässä, että kuolleen mukaan arkkuun on pantava itsekuolleen pöllön siipityngät, ei luita. Mistäpä niitä paljoa ottaisi-kaan — linnusta . . .

— Onhan sillä tietääkseni luita vahvikkeena, kivahti vanha, resuinen Aukusti äreänä siitä, että nuorempi mies kävi hänen puheitaan oikomaan. Hän oli saanut jo ohjasnuoransa korjatuksi ja oli koonnut ne vyyhdiksi käteensä. — Ei se lintuparkakaan koossa pysyisi paljaitten höyheniensä varassa, jatkoi

hän tuimin ilmein. — Tuuli veisi helmassaan tyhjän ruipelon. Mutta oli kuinka tahansa. Saatoin muistaa väärin sen kohdan asiassa, vaikka yhtä hyvin voin olla oikeassa, piru soikoon. Toinen neuvoa sitä, toinen tätä.

— Kyllä se niin on kuin sanoin, huudahti Ruupe koleasti. — Kolme kertaa pohjatuuleen viskatut pöllön siipityngät pitää laittaa mukaan ihmisen kuoppaan. Muuten ei tehoa taika . . .

Mutta Severi sanoi:

— No turkanen, älkäämme kinatko siitä: toinen panee mukaan luita, toinen siipitynkiä. Mutta sen sanon sinulle, Ruupe, että minun ruumiini mukaan kuoppaan ei tarvitse panna edes muurille kuolleen kissan karvoja. Kuitenkin sanon toivomuksena tämän: haudattakoon minut tomunkuivan maantien laitaa, jotta saisin olla sen läheisyydessä, mikä on ollut minulle levottomuudessani vapahtaja, Messias, vaikka se onkin vain ketojen halki kulkeva keltainen vana. Ei sen kummempi.

— Mutta eikö siitä Viipummi-vainaasta ole laulukin tehty? kysyi nyt joku miehistä.

— Juu, onhan siitä, vastasi Severi, jonka mieltä vielä äskeinen muistikuva tuhoamastaan lahkolais-tytöstä raskautti. Niinkuin kirkas salama oli tuo muistikuva silloin syöksynyt hänen lävitseen. — Ja aika reimakas laulu onkin, lisäsi kauppias sitten. — Lauletaan se tässä nyt, pojat.

— Lauletaan vaan, huusivat remuiten ne, jotka muistivat laulun.

Ja he lauloivat karhein, jylisevin äänin laulun Viipummi-vainaasta, huikeasta rosvosta ja hevostarkasta. Kertosäkeet paisuivat joukon voimasta väliin kuin keväällä tulvainen joki. Ne olivat tuimia ja suruttomasti remakoivia, töksähtäen loppuvia.

Ruope ei yhtynyt lauluun, vaikka hän sen muistikin alusta loppuun. Mutta hän tuijotti vain synkkämielisenä ulos ikkunasta — mustalle merelle... Alvari ja tyttö olivat jo lähteneet kahvitönöstä ja kadonneet lähistöllä olevan vajan hämäriin...

Sitten raukeni tuo ilta jonnekin pohjattomaan. Tuli yö ja hiljaisuus.

Keskiyön aikaan lähtivät Yrtin kauppamies ja Ruope liikkeelle. He kulkivat äänettöminä lautalle, jolla he alkoivat liukua halki mustana kimaltelevan veden himmeää Hevossaarta päin. Punainen kuu tuli toisinaan tuokioksi näkyville ja sitten jälleen upposi pilvien kuiluun. Kummalliset, hohtavat valolaidat häilyivät heidän ympärillään. Oli hiljaista, hyvin hiljaista ja kuollutta. Kauempaa mereltä kantautui vain sammuvien maininkien uupunut ääni ja saaresta, jota kohti heidän lauttansa hiljaa liukui, nuorien hevosten tylppien kavioiden vaimea töminä. He eivät puhuneet mitään. Severi vain vihelsi tuskin kuuluvasti ja selvitteli lassonuoraansa.

Tultuaan rantaan he hiipivät kohta punertavassa kuutamossa hevostarkalle luo. Noista kepeistä, kauniista varsoista toiset söivät hopeista kuutamohienä, toiset taas olivat syöksyneet kisailun raisuun tel-

meeseen. Ruupe jäljessään kauppias hiipi niitä yhä lähemmäksi, kunnes he olivat lasso kantamissa. Silloin he pysähtyivät ja jäivät liikkumattomina katsomaan tuota pientä, kuutamon kajasteessa liikkuva hevoslaumaa.

Mutta sitten yht'äkkiä viuhahti lasso nuora halki kuutamon siinon: Severi Yrtti, vanha hevosvaras, oli tehnyt valintansa. Kaikki kävi nopeasti ja hiljaa niinkuin unessa. Mutta lautalle vietäessä alkoi tuo nuori ori kuitenkin korskahdella ja hypähdellä. Vaivoin Severi sai sen tottuneella ja tuimalla kädellä hillityksi. Lautta liukui silloin jo mustan, kimaltelevan vesikannaksen poikki niinkuin varjo maantiellä. He näkivät edessään kylän tummana ja epä-määräisenä öisessä autiudessa.

Vietyään varsan suojattuun paikkaan rantamaantien varrella kasvavaan vesaikkoon, puuhun kiinni, lähti kauppias kylään noutamaan, niinkuin hän sanoi, paikalle hevosen ja rattaat lähtöä varten. Hän käski Ruupen sillä välin toistamiseen käydä Hevossaaressa ottamassa vielä yhden noista oivallisista varsoista. Ja hän lupasi lähettää tälle majapaikasta kaikessa hiljaisuudessa Alvarin avuksi, sen nuoren miehen, joka taanoin illalla kahvitönössä oli tarinoinut matkueen erään tytön kanssa ja tämän kanssa sieltä myös poistunut läheiseen vajaan.

Ruupe palasi takaisin lautalle odottamaan Alvarin tuloa. Kajakalta yötaivaalta kuului suhinaa: lauma villihanhia lensi etelää kohti rannikon suuntaan kadoten lainehtivaan kuutamosiintoon. Ruupe

seisoi siinä yhteen kytkettyjen hirsien päällä ja kuunteli öistä suhinaa taivaasta ja maasta, vieläpä mereltäkin — kaikkialta ympäriltään, hän... hevosvars... Hän painoi äkkiä silmänsä kiinni tuntien kuuman alakuloisuuden lainehtivan koko olemuksessaan. Hän avasi ne jälleen: mustana välkkyvä meri hävisi hänen edestään mittaamattomaan...

Sitten tulla kompuroi lautalle Alvari. Hänen musta tukkansa roikkui hikiselle otsalle, vaatteissa oli heinänhelpeitä ja ruumiissa viipyi vielä naisen läheisyyden jättämä vaimeneva polte. Hän oli jo joskus ennenkin ollut mukana näissä öisissä puuhissa, mutta tällä hetkellä Ruupe sääli häntä. Outo epäily siitä, että kauppias johtaisi heidät tänä yönä jonkinlaiseen satimeen saadakseen heidät pois tieltään, kalvoi hänen mieltään alati. Oikeastaan Ruupe oli jo sitä monesti aavistellut, sillä he tiesivät, hän varsinkin, Severin asioista liian paljon. Ja Alvari oli vielä niin nuori, ja hänellä oli maantien elämä rikkauksineen edessään... Ruupe kummallisesti sääli häntä. Mutta Alvari oli jo työntänyt lautan irti rannasta.

Himmeässä hevossaarella kohtasivat heitä, Ruupea ja Alvaria, ensimmäiset vastoinkäymiset.

Varsat olivat tulleet rauhattomiksi. Ne olivat äsken nähneet yhden toverinsa poisviennin ja liikuskelivat nyt hirnuen sinne tänne. He eivät olleet ennen kuulleet semmoista hevosten hirnuntaa, joka niin yhtämittäisenä ja raikuvana olisi kantautunut yli

seudun. Nuo nuoret, villit oriit olivat tulleet aivan mielettömiksi. Ehkä ne kaipasivat myös pois syyskuolleesta saarestaan meren ääreltä. He pelkäsivät niiden raikuvan hirnunnan kuuluvan kylään. Ja kiroillen ääneensä he kahlasivat jäykän, kellastuvan saariheinän halki niiden luokse unohtaen tavanmukaisen varovaisuuden. Varsat näkivät heidän tulonsa, pelästyivät ja alkoivat hurjina juosta sinne tänne. Silloin Ruupe ja Alvari unohtivat liikkessaan lopunkin varovaisuutensa. Yhä karmeasti kiroillen he alkoivat juosta noita mielettömiä eläimiä kohti.

Sitten Ruupe hetken kuluttua jo sinkosi lassonsa umpimähkään jonkin lähempänä olevan varsan päätä kohti. Hän epäonnistui — ensimmäisen kerran elämässään. Ja hän heitti toistamiseen: sama tulos. Kummallinen jännitys ja väsymys oli yht'äkkiä humahtanut koko hänen olemukseensa. Ruupe tiesi, että jotakin oli tapahtumaisillaan, mutta mitä, sitä hän ei vielä tiennyt. Silmissä hämärsi. Lähemmäksi eteläistä taivasta liukunut punainen kuu näytti keiuvan pilvestä pilveen. Epämääräinen tuska riipoi hänen mieltään: »tässä juoksen taas — hevosvarkaana», ajatteli hän. Ja Ruupe syöksyi yhä vinhempaan juoksuun. Alvari seurasi läähättäen.

Ruupe valitsi jälleen umpimähkään jonkin varsan ja alkoi sitä seurata. Heinikko kahisi kuolleesti ja kuivasti heidän jaloissaan. Ruupe juoksi kehässä. Häntä hiostutti. Alvari kiroili hänen takanaan karmeasti. Mutta Ruupe ei tuntenut seuraavansa nuorta

hevosta, vaan jotakin hämää, tuntematonta, k o h t a l o a n s a . . .

Tuuli oli alkanut käydä; se heittäytyi heidän ylitseen kosteana ja kodittomana. Heidän korviinsa kantautui merenkäynnin kiihtyvä kohu. Jonkinlaisessa äkillisessä epätoivon puuskassa Ruupe heitti uudelleen lasonuoran: se suhahti ihmeellisen kuoleesti öisen siinnon halki ja tavoitti tällä kertaa maalinsa. Tuntiessaan olevansa kiinni varsa pysähtyi kuin naulittu. Se oli kaunis eläin, sen värisevät, kiiltävät kyljet olivat vaahdossa. Ruupe lähestyi sitä ja silitti sen kaulaa. Hän tunsu, kuinka se yhä vapisi hänen kätensä alla. Mutta niinhän hänkin teki; koko hänen olemuksensa lävitse kävi kuin suuri, armoton myrsky . . . Maailma hänen ympärillään oli täynnä tuulen suhinaa ja maininkien lainehtivaa, nousevaa ja laskevaa huokailua.

Alvari makasi maassa kasvot hiestä ja kasteesta märkinä, pidellen nyrjähtänyttä jalkaansa. Silloin alkoi kylästä kuulua koirien koleaa haukuntaa. Se havahdutti Ruupen ja Alvarin. Ja he alkoivat kii-rehtiä lautalle varsan hypähdellessä heidän välissään.

Punainen kuu oli uponnut jälleen pilviin. Oli melkein pimeä. Alavalla rantakumpareella kyhjättävän vanhan rukoushuoneen kello oli äsken lyönyt kolme heleää, vaisua lyöntiä. Hevossaaresta kuului varsojen korskahduksia. Lautta ajautui voimattomien maininkien harjoilla rantaa kohti. Tuuli kohisi. Taivaalla pilkotti jokin arka tähti, hyvin himmeä.

Ruupe alkoi jo uskoa, että kaikki hänen epäilynsä olivat olleet turhia ja että he sittenkin saisivat varsat onnellisesti kuhisevaan markkinakaupunkiin. Hänen uskonsa oli kuitenkin ennenaikainen, sillä tuskin he olivat nousseet lautalta rantakumpareelle, kun he saivat jo kouraantuntuvalta tavalla todeta, että heidät oli joko kurjasti petetty tai saatu muulla tavoin ilmi. Joukko kylänmiehiä karkasi syvästä hämärästä äkkiarvaamatta heidän kimppuunsa, riisivät käsiinsä varsan ja löivät heidät maahan. Ruupe ja Alvari kamppailivat vastaan, mutta mikään ei auttanut. Heidät sidottiin hamppuköydellä käsistä ja jaloista, kovan sadatusten ja kirousten tulvan vyöryessä kaiken aikaa heidän ylitseen.

Sitten Ruupe ja Alvari raahattiin kylään ja heitettiin revityin vaattein saviselle kujalle, lähelle sitä taloa, johon matkue oli illalla yöpynyt. Raahatessaan heitä perässään meren rannalta tänne olivat miehet puhuneet kovalla äänellä keskenään. Heidän puheistaan oli Ruupe saanut selville, että hänen pahahenkensä, vanha, mustapartainen t e u r a s t a j a Severi Yrtti oli antanut heidät ilmi saat- taakseen heidät vankilaan. Hän ei tahtonut päästää heitä muuttamaan toisaanne, koska he olisivat saataneet levitellä hänestä kummia asioita, ei, hän tahtoi saada heidät vankilaan. Kauppias ei ollutkaan siis tullut kylästä noutamaan juhtaa ja rattaita, vaan — lähetettyään ensin Alvarin lautalle — hän oli mennyt antamaan heidät ilmi, ikäänkuin hän itse olisi ollut syytön.

Ruupen täytti raivoisa viha kaiken tämän johdosta. Ja äänellä, jota suuri katkeruus paisutti, hän huusi miehille, että meidät te olette sitoneet käsistä ja jaloista, mutta ette ole sitoneet häntä, joka on kaiken tämän pahan alku ja juuri, Severi Yrttiä, kauppiasta. Silloin miehet katsoivat toisiinsa ja alkoivat etsiä Severiä saadakseen häneltä kysyä asiaa.

Hänet löydettiin talon vajasta, joka oli aivan kujan laidassa. Vajan ovi oli auki, sisältä kuului kukon käreää laulua. Oli aamuyö. Eräällä miehellä oli lyhty kädessä, sen valokuova kaatui keltaisena ja ohuena heinissä makaavan kauppiaan kasvoille. Ruupen nähdessä nuo hänelle niin surkean tutut, pahaenteiset kasvot, puhkesi hän uudelleen kirouksiin ja syytöksiin. Mutta silloin Severi tuli ulos vajasta hoippuen päissään.

— Mitä sinä puhut, koira, perkele vie, sanoi hän käheästi ja syöksyi samassa Ruupen luokse.

Hän alkoi takoa tätä nyrkeillä kasvoihin. Sidottuna ollen Ruupe ei voinut puolustautua. Hän sulki silmänsä päästäkseen näkemästä hevoskauppiasta. Jos hänen kätensä olisivat olleet sillä hetkellä vapaat, olisi hän ilmeisesti tapanut Severin siihen paikkaan. Ruupen olemuksen pohjalla lainehti kuuma viha, ja hän kuvitteli, kuinka suloista olisi upottaa hampaansa kauppiaan kurkkuun ja puristaa hänestä henki, vähitellen, nykimällä . . . Mutta Ruupe oli sidottu käsistä ja jaloista, hän ei voinut tehdä mitään. Severi kiroili ja huusi ja repi mustaa partaansa. Vai hevosvarkaita!

Hän melusi yhä enemmän ja juoksi hoippuen sinne tänne. Välillä hän kävi sylkemässä ja lyömässä Ruupea kasvoihin.

Lopulta hevoskauppias herätti nukkuvan matkueen, jota sanottiin Severin matkueeksi. Ruupe näki kujalle, että juhtia asetettiin. Hänen mieltään riipaisi ajatellessaan, että matkueella olisi kohta edessään vapaa, loputon maantie . . . Hän näki naisten kiirehtivän korein, häilyvin saalein rattaiden luo; toisilla oli lapsi sylissänsä. Juuri heränneiden lasten itku vihloi aamuyötä. Koirat haukkuivat, jossakin lauloi kukko. Kaiken tämän melun keskellä liikkui Severi kookkaana ja synkkänä, vaahtosuisena. Hänen tuppivyössään helisivät helyt . . . Hän oli jälleen vetänyt kasvoilleen Sateenkaaren tai kalifin mielikuvituksellisen, tumman hahmon. Joka liikkeellä, minkä kauppias teki, helisivät helyt . . . Ruupe erotti hänen silmiensä kiillon kujalle asti, sillä hohtava kuu oli jälleen tullut näkyville. Talonpojat katsoivat ihmeissään matkueen lähtöä, jotkut olivat sytyttäneet piippunsa. Mutta Ruupe pyysi huutaen heitä panemaan kauppiaan köysiin, kuten heidätkin. Silloin eräs lähellä seisova mies potkaisi häntä vatsaan ja sanoi tylysti:

— Olehan huutamatta siinä. Yrttihän on maannut vajassa koko yön.

Pilkallinen ilme häivähti Ruupen kasvoille hänen kysyessään:

— Makasiko hän silloinkin, kun hän tuli antamaan meidät ilmi?

Mutta siihen ei kukaan vastannut, sillä olihan kysyjä — hevosvaras . . .

Alvari katsoi kiihkoissaan matkueen lähtöpuuhia. Ruupe tiesi hänen etsivän silmillään tuosta sekavasta joukosta sitä tyttöä, jonka kanssa Alvari oli viettänyt ajan ennen lautalle tuloaan. Samassa tyttö erkanikin muusta joukosta ja lähestyi Alvaria, mutta silloin hänen isänsä tarttui kiroten tyttärensä ja raastoi tämän jokseenkin väkivaltaisesti rattaille. He näkivät ainoastaan mustien hiuksien ja punaisen hameen häilähdyksen. Kuului naurunhohotusta. Matkue lähti tämän jälkeen kohta häviten pian heidän näkyvistään öiselle, tummalle maantielle. He, sidotut miehet — hevosvarkaat nauroivat rajusti ja mielettömästi . . . Mutta vielä nauraessaan kääntyi Alvari vaivalloisesti vatsalleen ja painoi kasvonsa kovaan tiehen. Hänen hartiansa alkoivat nytkähdellä . . .

Ruupe ja Alvari jätettiin sidottuna makaamaan kujalle: kukaan ei tahtonut ottaa kahta ryysyistä hevosvarasta kattonsa alle. Kuitenkin he vierittivät itsensä sen verran sivuun, etteivät ajomiehet, jos sellaisia olisi sattunut tänä surullisena yönä liikkeellä olemaan, olisi ajaneet juhtineen ja rattaineen huomaamatta heidän ylitseen.

Yö kylmeni aamuun mennessä. Tuuli kiihtyi. Meri kohisi heidän edessään mustana ja murheellisena. Matala kylä nukkui. He kuulivat rukoushuoneen tornikellon lyövän. Kuu ja tähdet heittivät heihin kaukaista, epämääräistä, taivaista valoaan,

joka ei säikkynyt eikä väistänyt hevosvarkaankaan kasvoja. Tuo kylmä valo tunkeutui niinkuin heidän ihoonsa, sieluun asti . . .

Silloin tällöin tulivat kyläkoirat nuuskimaan heitä. Kummallisia ajatuksia syntyi ja kuoli Ruupen aivoissa. Hän katsoi noihin koiriin pitkällä katseella pitäen niitä itseään onnellisempana. Sillä niillä on koti ja vapaus, niitä ei myöskään kukaan lyönyt. Niillä on oikeus elää siivoa ja kunniallista, hyvää koiranelämää; ne kulkevat onnellisina maailmassa ilman menneisyyden taakkaa. Ne ovat hilpeitä, raikkaita, siteitä vailla: ne syövät, juovat, juoksevat kovassa, kimaltelevassa heinikossa ja kiima-aikoina yhtyvät vapaasti ja luonnollisesti.

Mutta maassa, öisellä tiellä makasivat he, kaksi tyhjää, sidottua, paheiden runtelemaa ihmistä, joille elämä merkitsi häpeää, nöyryytystä ja alituista takaisinpaluuta jonnekin ja joiden tie puhtauteen, onneen ja kunniallisiin elämänmuotoihin oli suljettu, sillä jos he joskus hapuillen koskettivat sitä ovea, jonka takana korkeampi ihmisyyys piileskeli, viskattiin heidät armotta takaisin elämänsä kuiluun, koska jokainen näki heidän kasvoillaan entisyyden varjon . . .

Vanginkuljettaja korjasi Ruupen ja Alvarin kujalta aamusarastuksessa. Ja tästä hetkestä alkoi heidän yhteinen kärsimystiensä.

Heidät tuomittiin jatketusta törkeästä hevosvarkaudesta viideksi vuodeksi vankeuteen. Oikeu-

denkäynnin aikana tuli ilmi yhtä ja toista, aikaisempiakin hevosvarkauksia. Harhailevaa kauppiasta Severi Yrttiäkin etsittiin, mutta häntä ei löydetty mistään. Hän oli uppoutunut vaelteleviin mustalaisjoukkoihin, jotka mustan virran vartta remuten kulkien häipyivät itään. Nuori Alvari sai Ruupen mielestä liian ankaran tuomion osakseen; omalta kohdaltaan hän ei sitä kuitenkaan sellaisena pitänyt.

Silloin oltiin jo syvällä syksyssä. Ilma oli kylmä ja kajastava, epämääräistä, hohtavaa valoa täynnä, kun heitä lähdettiin viemään vankivaunuissa etelää kohti. Taivaalla syttyivät välkkyvät ehtootähdet.

Istuessaan vankivankkurien penkillä Alvariin kahleilla kytkettynä humahti Ruupen aivoihin outo, riipaiseva ajatus, ajatus, joka myöhemmin monissa muodoissa palasi hänen eräänlaisen sekavan lahkolaisuuden värittämään miellemaailmaansa. Kärsimys ja häpeä ikäänkuin ruumiillistuivat hänessä sillä hetkellä, tulivat lihaksi ja kahleihin kytketyksi. Hän tunsu olevansa niinkuin ryöväri ristillä, joka sai katsoa Ihmisen Poikaa silmästä silmään. Golgatan ankara, jylhä kalliotuuli kävi hänen sieluunsa asti. Eikö hän tässäkin muodossaan ollut vielä ihminen; eikö hänenkin kärsimyksensä ja tuomioonsa kätkeytynyt l u n a s t u k s e n siementä? . . . Ruupe tunsu keinuvansa niinkuin aalloilla. Kaikki ruumiillinen ikäänkuin häipyi hänestä olemattomiin tuon äskeisen huikaisevan, avaran tunteen hallitessa sieluntoimintaa. Hän näki äitinsä kasvojen kohoavan rukoususvan syvyydestä harmaina ja lempeästi soi-

maavina. Silloin Ruupe — hevosvaras — sulki uupu-
neesti silmänsä . . .

Hämärä yhä syveni. Heidän päittänsä päällä, huimaavan korkealla, loistivat vain etäiset tähdet kuin timantit. Sanomaton viileys ympäröi heitä.

Paitsi Ruupea ja Alvaria oli vankivaunuissa vielä neljä muutakin miestä, samoilla käräjillä tuomittua. Oli yksi miestappaja, jonka toiset tiesivät tuomitun elinkaudeksi kuritushuoneeseen. (He katsoivat häneen sen tähden jonkinlaisella jylhällä myötätunnolla ja kunnioituksella; hän eli jo ikäänkuin josakin toisessa maailmassa kuin muut vankkureilla olevat vangit, jotka oli tuomittu pienempiin rangaistuksiin, jossakin, missä maalliset mittasuhteet ja arvot kadottivat vähitellen kaiken merkityksensä.) Oli vääränvalantekijä sekä eräs yrmeä, pieni mies, joka oli tuomittu lapsenraiskauksesta. Neljäs vanki oli muuan kivityömies, joka kivilouhoksella sattuneessa onnettomuudessa oli menettänyt oikean kätensä. Hänet oli taas tuomittu »Jumalan ja hänen pyhän nimensä pilkkaamisesta», niinkuin oikeuden pöytäkirjan sanat kuuluivat. Sitä paitsi hän oli jäljellä olevalla vasemmalla kädellään nälissään varastanut palan lihaa ja leipää sekä ruumiinsa verhoksi vaatekerran, ja näistä teoista oli yhteiskunta nyt kiirehtinyt häntä rankaisemaan. — Kuusi vankia heitä siis oli, ja kaikki he keinuivat kuin yhteisen häpeänsä, onnettomuutensa ja kärsimystensä valtamereissä. Pohjaton sääli toisiaan kohtaan täytti heidän aution mielensä . . . Pako, jos semmoista

epätoivoista ajatusta joku mielessään pohti, oli aivan mahdoton.

He nojasivat toisiinsa, Ruupe ja Alvari, ja he tunsivat toistensa läheisyyden ei ainoastaan kahleitten kalinalla, vaan myös ruumiittensa yhteislämmöstä. He syöksyivät yhdessä syvälle ehtoon helmaan. Syystähdet säihkyivät kaukaisina ja orpoina heidän päittensä päällä. Ja heidät täytti vähitellen lämmin uupumus. He nukkuivat — vartijain valvoessa ja vankivankkurien jatkaessa jyri-sevin pyörin synkeää vaellustaan etelää kohti.

Kerran Ruupe avasi silmänsä. Silloin oli jo aamu. Hevoset oli jossakin taaksejääneessä pysähdyspaikassa vaihdettu. Toinen näistä vankivankkureita vetävistä juhdista oli väriltään valkoinen, toinen ruskea ja tummaharjainen. Varis lensi kahisevin siivin heidän ylitseen. He olivat yön kuluessa tulleet jo toisiin seutuihin, merestä etäisiin. Syysaamun kovassa kylmässä valossa Ruupe näki edessään tasan-gon, jonka halki jymeästi virtaili harmaa joki. Laakeilla pelloilla hän näki kyntömiehiä, jotka hoputtivat sitkeästi vetäviä juhtiansa raskain äänin. Joku pysähtyi ohjasnuorat kaulaan pujotettuna katsomaan vankivankkurien ohikulkua. Ankara, säteetön aurinko keinui rannattoman avaruuden tyhjiydessä, joka oli kirkasta kuin sininen lasi . . .

Mutta kyntömaat näyttivät harmaina jatkuvan aina taivaanrantaan saakka. Se oli niinkuin tuonen peltoa, jota äänettömät miehet kyntivät yhtä äänettömillä juhdilla. Ja raskaasti kääntyi vanha, musta maa.

T O I N E N K E R T O M U S

MUSTAJUOVAINEN MIES

Ruupe, mustajuovainen mies, oli varsin vaitelias vanki, työskentelipä hän sitten vankityömaalla tai kiersi kehässä toisten joukossa vankilan pihalla tai majaili sellissä, jonka neljä seinää rajoitti hänen kummallista, tuskallista maailmaansa. Ahdistava maailma se oli, mutta kuitenkin sen ympärillä lainehti äärettömyys. Joskus öisin Ruupe tavoitti vankikoppinsa ristikkoikkunan lävitse humisevan taivaan helmassa keinuvan tähden upottavan katseen, ja se synnytti hänessä joukon outoja ajatuksia.

Hän oli suuresti muuttunut niiden kolmen vuoden kuluessa, jotka hän oli vankilassa viettänyt. Käynyt hiljaiseksi, synkäksi, jollakin tavoin kyräileväksi. Hän ikäänkuin vaani aina jotain. Jähmeä katkeruus raskautti hänen ajatusmaailmaansa. Hän se oli saatettu vankilaan, vaikka pääsyyllinen, se mies, joka oli hänestä rikollisen tehnyt, itse kulki vapaana, rehenteli rahoillaan, teki kauppoja, hekumoi vapaudellaan . . . Yhteiskuntakin oli hänen mielestään syyllinen: se oli puristanut hänet jo varhain seinää vasten ja sitten heittänyt muka hyödyttömänä

luotaan niinkuin paljaaksi kalvetun luun. Se seikka, että hänen äitinsä oli irtolainen, mustalaissukuinen kulkunainen, ja isä aivan tuntematon, oli riittänyt perusteluksi tähän menettelyyn. Tuo merkillinen mahti, yhteiskunta, ei ollut milloinkaan tunnustanut häntä omaksi jäsenekseen. Häntä oli häväisty ja kolhittu; hän ei ollut muuta voinut tehdä kuin kulkea ja varastaa hevosia . . . Ja nyt hänen teki mielensä käydä yhteiskuntaa kurkusta, kaataa se maahan, rangaista sitä kaikkien poljettujen, vääryyttäkärsi-
neiden ja ylönkatsottujen puolesta, kaikkien niiden puolesta, jotka yhteiskunta oli työntänyt ulkopuolel-
leen kurjuuden kehään ja jotka sieltä käsin nyt uhka-
sivat sen sisäistä rauhaa, järjestystä. Muuan sosia-
listiksi julistautunut vanki oli Ruupelle vankityö-
mailla ja kerran vankilan sairaspuolella, jonne he
olivat lavantaudin vuoksi samaan aikaan joutuneet,
selitellyt omalla tavallaan juuri näitä asioita ja seik-
koja. Hän oli muun muassa sanonut yhteiskunnan
usein jakavan oikeutta väärin ja valheellisin perus-
tein. Nähdään vain t e k o, mutta ei niitä sisäisiä
ja ulkonaisia s y i t ä, jotka useimmassa tapauksessa
näitä tekoja jatkuvasti yhteiskunnan keskuudessa
aiheuttavat. Ja näin ehkä tulee vatedeskin olemaan,
sillä yhteiskunta pystyttää mieluummin esipihalleen
hirsipuun kuin käy poistamaan rikollisuuden sytä.
Näiden poistamiseen kun vaaditaan sitkeää, kaik-
kea uudistavaa työtä, epätsekkyyttä, jopa osittaista
luopumista omista eduistaan, kun taas hirttämiseen
tarvitaan vain puun notkuva oksa ja nuora . . .

Niin oli Ruupe tähän aikaan kuin puu, jota tuulet riuhtoivat eri suuntiin. Toisaalta levottoman mielen kuumeinen kapina johdatti hänet kummallisiin, sekasortoisiin mietteisiin ja tuumailuihin; toisaalta taas lahkolaisvangit, joita myös oli heidän joukosaan, koettivat Ruupea vetää omaan joukkoonsa. Hyvän ryövärin ristinkuolema Golgatalla, Kristuksen rinnalla, oli heille kannustimena ja esikuvana. Ja heidän kasvoistaan kuvastui evankeliumin juhmallinen rauha . . . Mutta oli näiden lahkolaisvankien joukossa sentään myös eräs kiihkomielinen mies, partainen äijäkaaho, hihhuli, Saaron Oskariksi kutsuttu. Hän oli joutunut vankilaan murhattuaan paikkakuntansa papin, joka oli perin juopoksi tunnettu. Tähän tekoon hän muka oli saanut Jumalalta erityisen kutsun. Saaron Oskari oli likaisuudessaan inhoittava; toisinaan hän ulostelikin selliinsä, koska otaksui kaiken, mikä hänestä ulos tuli, olevan pyhää, jota ei saanut hukkaan heittää . . . Hän tuli kaikkialla vankila-alueella tunnetuksi Pyhimyksen nimellä. Ruupen vankilassa oloaikana Pyhimys havaittiin lopullisesti sekapäiseksi, ja niin hän hävisi heidän joukostaan ainiaaksi hulluinhoitoloihin.

Mutta nuorien ja väkevien vankien joukossa Ruupe kehäkövelyillä tai työpaikoilla kohtasi joka päivä Alvarin, joka yhdessä hänen kanssaan oli tullut hevosvarkaudesta tuomituksi. Alvari oli kuitenkin itseensä sulkeutunut ja synkkä. Tämän vuoksi muodostui heidän keskustelunsa aina kummallisen katko-

naiseksi. Mutta se aika oli joka tapauksessa lähellä, jolloin he liittyisivät toisiinsa niinkuin veljet . . .

Kaikki alkoi vankilaelämässä tapahtuvalla jyrkällä muutoksella. Eräänä päivänä vangit saivat marssia pitkänä, harmaana, mustajuovaisena joukkona rautatieasemalle, jossa heidät lastattiin monivaunuiseen, kolisevaan tavarajunaan. Siellä vaunujen rosoisilla lattioilla ja laotalavereilla he viettivät ihmetellen aikaansa junan syöksyessä halki tumman yön täydellä vauhdilla. Vangit eivät tieneet, minne heitä vietiin, sillä mitään ei ollut vankilan viranomaisen taholta edeltäkään ilmoitettu. Lähtö oli tapahtunut aivan yllättäen. Mutta isokokoinen ja väkevä Parta-Joose oli lähdetäessä arvellut heitä vietävän lahtipöydälle. Jonakin yön kohtana Ruupe katsahti ulos vaunun luukusta. Yö hulmahti salaperäisenä hänen kuumille kasvoilleen. Sitten juna kulki jyristen yli rautatiesillan, ja Ruupe näki sen teräskaarien kohoavan eteensä kauniina ja huimaavina, näki myös alla lainehtivan virran, sinisen ja öisen . . . Ja hän seiso i näin ja katsoi siihen asti, kun vaunuun astunut vartija käski hänet rämeällä äänellä pois luukulta.

Aamulla vangit havaitsivat, junan pysähtyessä, tullessa yön aikana viedyiksi toisiin seutuihin, heille vieraisiin, kohisevan rautatielinjan varrelle, jossa he joutuivat pakkotyönään kaivamaan juoksuautoja. He olivat kuulleet vankilaan, että maailmansota oli kaksi vuotta sitten ahmaissut varjoonsa kaiken. Uskottiin näidenkin seutujen kohta joutuvan sodan

piiriin, ja sen tähden ryhdyttiin kaivamaan juoksu-hautalinjoja valmiiksi . . . Vangit oli tuotu patteritöihin.

Ensin he kuitenkin tekivät itselleen parakit, matalat ja vetoiset lautaparakit, joissa he sattumoisin, pouta-aikana, saattoivat viettää siedettävänkin yön. Ja nukkua. Mutta sateisina öinä, joita oli usein, päästivät parakkien katot sisään seulana vettä. Silloin vangit viettivät yönsä kiroillen ja sadatellen. Paitsi lahkolaisvangit, jotka pilkasta huolimatta paukuttelivat manailten raamatunkansia.

Sitten aloitettiin tuo toivoton kaivuu pilveileväisen taivaan alla, syyskesäisten päivien keskellä. Paitsi vankeja, käytettiin näissä valli- ja kaivaustöissä myös palkkaväkeä maan kaikilta kolkilta, pohjoisesta ja etelästä, idästä ja lännestä, yrmeätä, tuulentuomaa väkeä vieläpä muualtakin kulkeutuneita, Venäjältä käsin: kiinalaisia, kirgiisejä ja tataareja. Oli myös taloista pakko-otolla haalittuja miehiä ja juhtia. Se oli hurja, sekalainen ja synkkä joukko, joka kaivoi juoksuhautoja. Monet näistä miehistä sitten hukkuivat ainaiseksi kohta tulevan vallankumouksen hyrskyihin . . .

Vangit kaivoivat erillään muista ja tarkoin varjoutuina. He näkivät vain etäämpää tuon sekasortoisen, kaivavan, v a p a a n joukon, jossa vilahteli milloin harmaita, jäyhiä suomalaisia, milloin valju-naamaisia, vinosilmäisiä kiinalaisia, milloin taas likaisia, pörhölakkisia tataareja ja kirgiisejä. Kerran

sattui, että muuan vinosilmä ajoi sammakkoa takaa aina sille kohdalle asti, missä mustajuovaiset miehet kaivoivat, siinä hän tuon edellään loikkivan nilviäisen tavoitti. Hän tappoi sen oitis ja ahtoi sitten suuhunsa. Vastustamattoman hilpeyden raskas aalto vyöryi silloin harmaan joukon ylitse, vangit nauroivat kovasti ja kalseasti kiinalaisen luikkiessa takaisin vapaitten puolelle.

Mutta sitten sattui ensimmäinen varsinainen tapauskin. Kaksi lahkolaisvankia, jyrkemmän siiven edustajaa, joita oli joukossa vain muutamia, kieltäytyi jatkamasta juoksuhautojen kaivuuta huomatesaan, mihin heidän työvoimaansa käytettiin. He olivat kiivaita sodankieltäjiä ja sanoivat, etteivät he voi olla mukana sellaisessa työssä, joka on omiaan edistämään sotaa ja siihen liittyviä huonoja ja verisiä tarkoituksia.

— Puolustustarkoituksia nämä juoksuhaudat tulevat palvelemaan, selitettiin heille.

— Perkelettä ne palvelevat ja hänen enkeleitään, huusi toinen lahkolaisvangeista kiihtyneenä, harmaana kasvoiltaan. — Hän oli Luukas Oori, pitkä, kuiva mies, joka oli joutunut vankeuteen kirkon häpäisemisestä.

— Ettekö ottaisi vastaan kivääriäkään, jos se käsiinne työnnettäisiin? kysyttiin häneltä.

— En ottaisi, vastasi Luukas. — Kristus on vuodattanut verensä minunkin puolestani ja se saa riittää.

Sanottiin, että venäläiset ruoskivat näitä kahta

lahkolaisvankia parakkien takana, mutta he eivät palanneet tästä huolimatta enää patteritöihin. Heidät karkotettiin toisten vankien peloitukseksi Siperiaan, jonne he hävisivät. Ja muut lahkolaisvangit taipuivatkin ikeen alle, vaikkakin murjotellen. Mutta heissäkin alkoi tämän jälkeen näkyä kiihtymisen merkkejä, usvaisen rauhattomuuden oireita. Uskonveljien karkotuksen johdosta määrättiin kolme päivää kestävä tuimat kirojaiset, jotka pantiin toimeen synkällä johdonmukaisuudella. Illoin parakeissa he puhkesivat raivokkaaseen veisuuseen, he hypelivät ja kiroilivat, repivät vimmatusti tukkaansa ja manailivat suut vaahdossa. Muiden vankien tuskastuneina pahoinpideltyä joitakin heistä, eristettiin nämä riiviöt erääseen pienempään parakkiin, jossa he saivat vapaahetkinään olla omissa oloissaan, tosin vartijain silmälläpitäminä.

Päivät muuttuivat pian koleiksi ja tuulisiksi. Ruoantuojat kertoivat, että kylissä lopetettiin elonleikkuuta. Kerran Ruupe näki siihen paikkaan, jossa he silloin kaivoivat, mustalaismatkueen kulkevan monien kuormien kohinalla ohitse läheisellä maantiellä, jota kaivettava keskeneräinen juoksuhautilinja osittain seuraili. Ruupe katsoi tuota tuttua näkyä, kunnes se katosi etäisyyden keinuvaan, himmeään siniautereeseen . . . Tämä pieni tapaus saattoi Ruupen vaipumaan synkkiin mietteisiin monen päivän ajaksi. Ei voi kuvitella vaeltamaan tottuneen vangin intohimoista kaipausta vapauteen. Se polttaa niinkuin tuli ja muuttuu lopulta suorastaan jonkin-

laiseksi ruumiilliseksi tilaksi, ikäänkuin ainaiseksi näläntunteeksi, josta on ihmisvoimin mahdotonta vapautua. Koko olemus huojuu kuin liekkien keskellä . . .

Tällaiseen tilaan Ruupe joutui tänä aikana. Se ahdisti häntä päivällä yhä pitenevän juoksuhautalinjan pohjalla ja tuuditti hänet yöllä matalassa, vetoisessa parakissa väsymyksen kuumaan horteseen. Hän tiesi, että näin oli myös Alvarin laita, sen nuorukaisen, joka uskollisesti oli pysytellyt hänen vierellään noissa mutaisissa haudoissa. Ikävä kuohui hänen olemuksessaan ja silmiensä pohjissa. Ja kuta pitemmälle syksy edistyi, sitä väkevämmäksi hänen ikävänsä kasvoi.

Eräänä yönä, jolloin muiden vankien melu jo oli vaiennut ja hekin makasivat hiljaa vierekkäin, uskoi Alvari Ruupelle suunnittelevansa karkaamista ja toivoi tämän tulevan mukaan. Ruupe katseli hetken parakin hataraa kattoa ja kuunteli vankitovereitensa raskasta hengitystä sekä tuulen suhinaa ja vartijan jymähteleviä askeleita ulkoa, ennenkuin hän vastasi Alvarille. Sitten vieläkin, kun hän jo oli ikäänkuin sulkenut aistimensa kaikilta ulkoisilta ääniltä ja näyiltä, antoi hän ajatustensa kiertää siinä viheliäisessä elämänpiirissä, jota he elivät matalissa lautaparakeissa ja mutaisissa haudoissa. Ja niinkuin kuumassa houreessa nousivat yht'äkkiä yön helmasta hänen eteensä ne maantiet, loputtomat ja vaiustusti hohtavat, jotka hänen oli ollut pakko jättää. Tavoittaisiko hän ne vielä, vai sortuisiko hän tänne?

Silloin Ruupe tarttui hämärässä äkkiä Alvarin käteen ja sanoi hiljaa:

— Tulen mukaasi, toveri, lähtekäämme.

Paonajatus täytti nyt heidän mielensä kokonaan. He pohtivat sitä alhaalla kaivaustöissä ja iltaisessa melussa parakissa. Ilmat olivat kylmiä ja tuulisia, joskus satoi. Toisinaan saattoi kuitenkin säteilevä aurinko loistaa kulottuvien maisemien yli. Maa heidän ympärillään oli kokonaan poljettua, ruohonkorta ei näkynyt, ei kukkaa, yhtä harmautta vain ja piikkilanka-aitoja . . .

Seudulle oli ilmaantunut runsaasti venäläistä sotaväkeä. Vankien rakentaessa pommisuoja, kohtasivat heidän harhailevat katseensa usein tykkivankurien synkeän vaelluksen maantien tomussa. Perässä ravasivat kasakoiden vinhat ratsut, peitset välkkyivät. Ruoka huononi tämän jälkeen huomattavasti ja annokset pienenivät; seudulle läheisiin ja etäisiin kyliin majoittunut venäläinen sotaväki alkoi tarvita vähitellen kaiken liikenevän muonan. Vangit laihtuivat, heidän vaatteensa roikkuivat ruumiin ympärillä höllinä. Heitä alkoivat ahdistaa kiusalliset vatsataudit; he sairastuivat kohta ripuliin, joka mies. Ulostukset olivat sekaisin verta ja huonon, sulamattoman ruoan jätteitä. Vartijat kiroilivat saattaessaan heitä kaivetun juoksuhaulinjan ja asuntoparakkien välimailloilla olevien käymäläkoppien partaalle, minne lyhytten tolppien päihin oli naulattu notkuvia riukuja. Näiden päällä vangit värjöttelivät niinkuin varikset aidalla kylmänä,

kajakkana lokakuun iltana, värjöttelivät ja laskivat valitellen kumisevat vatsansa tyhjiksi. Kerran eräs muutenkin sairas vanki, Taru-Pietari, horjahti riu'ulta allaan ammottavaan, inhoittavasti löyhkäävään kuoppaan. Joku näki tapauksessa jotain huvittavaa ja alkoi nauraa. Mutta kuoppaan pudonnut kiusaantunut vanki sai äkillisen hermokohtauksen. Hän alkoi ontolla äänellä kiroilla ja herjata ja viimein puhkesi omituisen aavemaiseen itkuun. Tuo kummallinen itku, jossa ihmisen suuri pienuus ja avuttomuus alastomana kuvastui, teki hilpeämmätkin vangit hiljaisiksi, jopa synkiksi. Surkeassa kunnossa vankitoverit nostivat hänet ylös käymäläkuopasta sen reunalle. Taru-Pietari oli pudotessaan loukannut selkärankansa eikä voinut nousta. Toiset puhdistivat häntä hiukan maahan varisseilla juhtien heinillä, jonka jälkeen hänet nostettiin vankkureille ja vietiin pois. Eikä Taru-Pietaria enää milloinkaan patterityömaalla nähty. Hän kuoli kahden päivän kuluttua läheisyyteen järjestetyssä sairaalantapaisessa. Ankarat tuskat selässä olivat pimittäneet hänen viimeiset hetkensä.

Vankien keskuudessa päiviteltiin hänen kuolintapaansa, varsinkin ne, jotka olivat käymäläkuopalla olleet ja nähneet tapauksen. Mutta oli joukossa kuitenkin niitäkin, jotka eivät siitä juuri mitään perustelleet. Kävi elämässä niin tai näin: samantekevää. Valkea, nikamainen luuranko on meidän kaikkien sisällä. Taivaan tuuli soittaa kohta meidän tyhjiä silmäkuopissamme, jotka on suunnattu kauaksi

itään. Hei siis, veljet: antakaamme tuulien soittaa, sillä huomina päivä voi olla viimeisemme . . . !

Joskus sunnuntaisin vartijat päästivät vankien luokse parakkeihin liuhupartaisia maallikkosaarnaajia, jotka uskoivat, että nämä tulisivat lohduteuiksi virren veisuulla ja muutamalla raamatunlauseella, honottavalla äänellä luetulla. Mutta vangit toivoivat vartijain sulkevan heiltä kiväärein tien, kuten he sulkiivat tien niiltä kevytkenkäisiltä, elämän äärimmäisille rajoille horjahtaneilta naisilta, jotka myös — omissa asioissaan — pyrkivät mustajouvaisten miesten luokse. He nauroivat harvaseinäisissä, kaikuvissa parakeissaan näille synnin ja laimean, usvaisen autuuden eriskummallisille airueille . . .

Mutta pieneen lahkolaisparakkiin nämä liuhupartaiset, mustat saarnaajat olivat tervetulleita. Sieltä kuuluikin usein sunnuntaisin virrenveisuuta ja saarnaajien tuimia ääniä. Väliin heidän äänensä kohosi hirveään luikuun sanojen syöksyessä heidän löyhkäävistä kidoistaan ilmoille niinkuin salamot . . . Se havahdutti työn kovettamat lahkolaisvangit, ja he alkoivat itkeä ja huutaa mukana. He olivat kuin vankeudessa olevat israelilaiset, jotka Baabelin virtojen varsilla istuivat ja itkivät muistellessaan Siionia. Kielensä he antaisivat ennen tarttua kitalakeen ja oikean kätensä kuivettua, ennenkuin he unohtaisivat Jerusalemin ja sen hävitetyt muurit, joiden he uskoivat kerran vielä kohoavan taivasta kohti . . .

Kun saarnaajat synnyttivät lahkolaisvankien keskuudessa jälleen uuden levottomuuden puuskan, kiellettiin heiltä vihdoin kokonaan pääsy parakeille.

Vangit kaivoivat hitaammin kuin ennen, sillä heidän voimansa vähenivät päivä päivältä. Lapiot liikkuivat miesten käsissä työläästi. He olivat katkeria, parakeissa he riitelivät usein iltakaudet vihaisin sanoin, siten tehden oman vaikean tilansa vieläkin raskaammaksi. Vain vartijain väliintulo esti heitä joskus iskemästä kurjuudessaan toisiansa kuoliaiksi. Näissä mustajuovaisissa miehissä alkoi päivien kuluessa palaa sairas kiihko: he olisivat tahtoneet tapella, hyökätä, puolustautua, syöksyä rumpu-tuleen, saada kuolla tai lunastaa elämänsä suuressa sovituksessa . . .

Nostokurjet huokailivat taakkojensa painon alla, laihtuneet, suuripäiset juhdat kiskoivat kylkiluut syyttävästi koholla hiekkakuormia, piikkilankatornit huojuivat ja natisivat kääntyessään, koko vallityömaa liikkui ja eli omaa harmaata, sekasortoista elämäänsä. Ampumahautojen ja piikkilankaaitojen silpoma maa näki painajaisunta . . .

Paonajatus ei ollut heitä, Ruupea ja Alvaria, jättänyt. He vaanivat joka hetki otollista tilaisuutta, mutta sitä ei näyttänyt tulevan. Vartiointia oli tiukennettu, sillä kaksi miestä oli päässyt karkaamaan ennen heitä, eikä näitä vankeja ollut löydetty mistään. Vanhojen vartioiden lisäksi kierteli vankijoukon ympärillä nyt venäläisiä sotamiehiä, kivääreillä

varustettuja. Minne hyvänsä katsoikin, niin aina välkkyi vastaan pistimiä . . .

Toisinaan liukui heidän yllään lentokone, kaksi-kin. Vangit seurailivat niitä katseillaan siksi, kunnes ne häipyivät taivaan huikaisevaa rataa pitkin itään. Lähistöllä kulkivat kahmien hevosjonot kiskoien lauta- ja hiekkakuormiansa. Parakkien takaisilla loivilla mäillä seisoivat odottavat tykit; niiden avoimet, mustat suut olivat ikäänkuin täynnä synkkää, jylhää kaipausta . . . Mustajuovaiset miehet ryömivät konekivääripesäkkeitä varten kaivetuissa montuissa niinkuin rapaiset eläimet. Raskaat poralekat nousivat ja laskivat syvällä montussa. Maahakut heiluivat. Lapiot työntyivät kiusaantuneina multa- taan. Ohikulkevat junat viskasivat kaivavien miesten päälle veturiensa savua, mutta he yhä kaivoivat sinne tänne heitettyjen hirsien ja lankkujen sekä piikkilankaesteiden ja multaläjien keskellä.

Mutta vapaitten miesten parakeilta kuului usein jumalatonta juhlan humua. Niissä juotiin, meluttiin ja tanssittiin villin soiton toisinaan hipaistessa vankejakin. Eräänä päivänä, jolloin aurinko loimotti säteillen alas vankienkin ylitse, näki Ruupe — iskies- sään piikkilankapaalua multa- taan — naisen lähestyvän huojahdellen vapaitten miesten parakeilta päin. (Heillä oli siis naisiakin!) Ruupe näki hänen olevan melkein alastoman, vain hänen vyötäisillään oli revitty, punainen vaateriepu, joka kerran oli ollut hame. Sitä mukaa kun hän lähestyi, selveni

hänen silmiensä outo kuulto ja huuliensa tumma juova, hänen rintojensa ja ruumiinsa piirteet, joihin katse eksyi kuin keinuvaan sumuun. Ruupe hieroi silmiänsä uskoen näkevänsä näyn, mutta kun hän havaitsi muidenkin vankien katsovan samaan suuntaan, tiesi hän, että lähestyvä nainen oli todellisuutta, kuitenkin sellaista todellisuutta, jota he eivät olleet kokeneet ja eläneet vuosiin. Ja äkillinen voimakas kiihko kosketti heitä tällä hetkellä. Kukaan ei puhunut mitään, jokainen vanki katsoi jäykästi vaiti samaan suuntaan — lähestyvään naiseen.

Ruupen sormet olivat suonenvedontapaisesti pusertuneet moukarinvarren ympärille käsien ollessa yhä siinä asennossa, johon ne olivat jääneet hänen saadessaan silmiinsä tuon päihdyttävän näyn. Hän kuuli verensä kiivaan kohinan ja tunsi laihan ruumiinsa kuumeisen, paisuvan himohengityksen. Ja levitetyin käsivarsin hän oli syöksyä tuota näkyä kohti . . . (Hän kuvitteli oudosti edelleenkin lähestyvää naista näyksi, vaikka tiesikin kaiken olevan, kuten hän kohta näki, raakaa todellisuutta.) Vankien seisoessa siinä keskentekoisten ja valmiitten ampumahautojen, pommisuojiin, ruoppauskoneiden ja piikki-lankaesteiden keskellä, keskellä tuota maailmaa, jota he olivat oppineet niin kipeästi vihaamaan — niin, heidän seisoessaan siinä ja katsellessaan äänettömänä tuota kangastuksenomaista naista, joka keinui heidän edessään niinkuin syysaurinon sumeassa loimussa ja jonka he uskoivat tuovan heille muassaan uuden elämän kuumen henkäyksen, vangit näkivät-

kin ylettömästi päihtyneen tataarin juoksevan avopäin ja höippuen naisen perään vapaitten miesten parakeilta päin. Muutamalla pitkällä loikkauksella hän saavutti naisen, tarttui häneen raivokkaasti takaapäin ja kohotti korkealle maasta. Vangit näkivät kaiken tämän tapahtuvan niinkuin villissä, synnistä raskaassa unessa, näkivät naisen ponnistelevan vastaan, näkivät hänen paljaitten, valkoisten, äsken niin huolettomien jalkojensa koukistuvan kuin hyppyyn . . . Sitten tuo päihtynyt, hurja tataari katosi taakkoineen vapaitten miesten parakkien varjoon.

Mutta Ruupe seisoj yhä samalla paikalla moukari kädessään ja katsoi sinne, minne nainen oli likaisen aron reuhkan viemänä kadonnut. Kuuma kiihko ei ollut vielä kadonnut hänen olemuksestaan, tunsihan hän suontensa huutavan tuon äskeisen näyn jälkeen veren suloisessa myrskyssä. Mutta samalla hän tunsj olevansa kuin ristiinnaulittu; hänen mieltään riipoi tuska ja vankeuden liikahtamaton, harmaa tunto. Sitten hän äkkiä havahtui ympärillään joka puolella kuuluvaan vankitovereittensa outoon, luonnottoimaan nauruun. Ruupe kuuli lisäksi vartijoiden puhuvan keskenään »huorista», jotka alituisen kahnivat lähistöllä niinkuin hyeenat, työtä kaikin tavoin häiriten. Äskeinen nainen oli vankien ajatuksissa kokonaan kadottanut ympäriltään kuvittelun hohtavat puitteet. Hän oli nyt vain vapaitten miesten yhteinen hyvä, jonka joku juopunut tataari vie parakin katon alle ja johon vangit eivät päässet käsiksi . . .

Joku vangeista sanoi:

— Näittekö hänen punaista vaateriepuaan? Se oli olevinaan hame, mutta sitä hän ei ollut varmaan-kaan itse vetänyt ylleen. Sen oli joku t o i n e n kii-reessä heittänyt hänen vyötäisilleen, ja revittykin se oli . . .

Vangit alkoivat nyt kaivaessaan puhua kokemuk-sistaan »naisten» ja sukupuolitautilien parissa. Ja taas sanoi joku:

— Se oli silloin, kun oltiin vapaana.

Mutta Ruupe ajatteli oudon järkkyneenä, kuinka alas on täytynyt ihmisen vaipua silloin, kun hän saat-taa odottaa uuden elämän henkäyksen saapuvan luok-seen jopa juopuneen lutkankin mukana.

Samana päivänä vangit iskivät monta piikki-lankapaalua murskaksi lyödessään niiden päihin kiihkeästi ja umpimähkään.

Vapaitten miesten parakkien ympärillä kierteli siis naisia, mutta vankien parakeita he eivät lähes-tyneet, sillä vartijat olisivat työntäneet heidät kohta kiroillen takaisin. Mutta vangeillakin oli kuitenkin omat huvituksensa, kaksijalkaisen eläimen ihmeel-lisen älyn keksimät. Heidän keskuudessaan rehoit-tivat inhoittavat paheet. Täällä, missä heitä öisin ahdistelivat lukemattomat lutikat, syöpäläiset ja suuret, likaiset rotat, parakkien lattianalaisessa muta-vedessä rypeneitä, ei ollut sijaa kunniantunnolle, ei puhtaudelle eikä inhimillisyydelle.

Ruupukaan ei ollut suinkaan puhdas, päinvastoin

hän oli nähnyt ja tehnyt yhtä ja toista, liannut itsensä. Mutta kuitenkin hän nyt tunsi ankaraa, jyhlää häpeää ja nöyryytystä. Samalla hän tunsi entistä suurempaa katkeruutta sitä harhailevaa, mustapartaista kauppiasta kohtaan, joka oli heidät, hänen ja Alvarin, viekkaudellaan tähän helvettiin, tähän epäinhimillisen unohduksen syvänteeseen toimittanut. Severi Yrtti oli tuhannesti tähän kaikkeen vikapää. Ruupe ei kumminkaan tuntenut katkeruutta häntä kohtaan niinkään paljon oman itsensä vuoksi kuin sen nuorukaisen vuoksi, joka kahlaili hänen rinnallaan näiden päivien ja öiden halki. Yksistään tämän vuoksi oli tuo viheliäinen kulkuri ansainnut kuoleman. Sillä Alvari oli ennen tänne tuloaan ollut puhdas omalla tavallaan. Hän tosin oli tuomittu hevosvaras ja synnintekijä, (Yhteiskunta oli sen kyllä hänelle moninkertaisesti maksanut takaisin!) mutta se johtui siitä, että häneltä oli ikäänkuin alunperin riistetty o i k e u s olla hyvä ja kunniallinen. Hän oli kulkenut joukossa, jossa jokainen teki samaa, kuka enemmän, kuka vähemmän.

Mutta ei ainoastaan kadotuksen raaka hävittäjä-tuuli kulkenut parakin lävitse — parakista parakkiin, vaan myös likaiset, äärimmäisen rohkeat ja häikäilemättömät rotat, inhoittavat, vinkuvat, laahustavat jyrksijät, joiden karvaiset ruumiit saivat kosketuksellaan nukkuvat vangit syvästä, oudosta inhosta vavahtelemaan. Niitä tapettiin väliin öisin joukoittain. Ja sitten vangit huvittelivat heittelemällä edestakaisin noita verisiä, muodottomiksi

hakattuja rotanraatoja toistensa päälle. Seinäluukusta kurkisteleva vartijakin sai niistä toisinaan osansa. Vangit olivat silloin täynnä karkeaa hilpeyttä, ja he nauroivat kovasti ja kouristuksenomaisesti tälle leikilleen.

Tällainen elämä, jota he viettivät matalissa parakeissa, suuren, humuisen patterityömaan äärellä, mursi kuitenkin Alvarin vähitellen sekä henkisesti että ruumiillisesti. Tämän lisäksi hänellä oli vielä joitakin salaisia henkilökohtaisia murheita, joista hän ei mitään puhunut. Hän — vankijoukon nuorin — laihtui päivä päivältä, kasvoluuston päällä oli nahka poimuista, kellertävää. Silmät paloivat outoina syvällä kuopissansa. Hän kaivoi edelleen Ruupen rinnalla samoja ampumahautoja, ja yönsä he viettivät samalla makuulaverilla. Kerran yöllä, kun kolmisenkymmentä vankia jo nukkui heidän lähellään ummehtuneessa parakissa, kuuli Ruupe valvoessaan, että Alvarin oli yllättänyt ankara itku-kohtaus. Hän ei puhunut mitään, ajatteli vain, että kaikki oli helpompaa niin . . . Ruupe katsoi silmät avoimina parakin kattoon, jonka rakosista hän näki muutamia kaukaisia ja hyvin himmeitä syystähtiä. Joskus raotti ohikulkeva vartija seinässä olevaa luukua katsoen sisälle parakkiin tylyin, kiiltävin silmin. He olivat nyt melkein kaikki venäläisiä, kivääreillä varustettuja; suomalaiset vartijat oli lähetetty jonkin pois . . . Tämä seikka oli yhä lisännyt vankien elämän vaikeutta. Ruupen maatessa siinä ja tähyillessä parakin hataran katon rakosista tähtien kyl-

myyteen, tunki hän läheisyydessään olevan nuorukaisen olemuksen ikäänkuin heijastavan häneen surumielisyyttä ja kuolemankaipuuta.

Vähää ennen aamunsarastusta he nukahtivat ohueen uneen, jonka lävitse he kuulivat sotilasjunien syöksyvän pauhaten itään.

Kerran Ruupe joutui jälleen kosketuksiin Johannes Vahlerin kanssa, vangin, joka vankilassa oli hänelle monta hämärää kohtaa ja seikkaa selvittänyt. Nyt tämä merkillinen mies puhui kuiskaten hänelle vallankumouksesta suuren patterityömaan eräällä kolkalla. Hän sanoi sen tulevan pian. Silmät kummallisesti kiiltäen hän kehoitti kestäämään ja odottamaan parempaa aikaa. Vallankumouksen veripunainen vaate kohotettaisiin ensin kaukana idässä, sitten täällä . . . Ruupe joutui omituisesti hämmennyksiin näistä puheista. Mutta seuraavana yönä, hiukan tuulisena ja himmeästi kajastavana, hän kuitenkin yritti Alvarin seurassa kadota parakkialueelta.

Se oli jokseenkin epätoivoinen yritys. He valmistautuivat siihen huolellisesti, mutta heidät yllätettiin. Ruupe epäili, että sen parakin luottamusvanki, jossa he viettivät yönsä, Puukko-Viljami, oli antanut heidät jo ennakolta ilmi. Hän oli varmaankin jostain saanut vihiä asiasta, sillä hän oli viekas ja nuuski tietoonsa kaiken. Mutta heidän annettiin yrittää ja sitten otettiin kiinni itse teossa. Se oli kissan leikkiä hiirellä! Jälkeenpäin Ruupe ja Alvari kuulivat, että viereisestä parakista oli samana yönä

yksi vanki kadonnut. Hän oli onnistunut karkausyrityksessään, he eivät. Kuinka he silloin kirosivatkaan huonoa onneansa.

Päivän loputtua he saivat vielä jäädä lisätyöhön, rangaistukseksi karkausyrityksestään. Siitä tuli heille oikea vaivojen yö. Uupuneina, koko päivän kaivettuansa ampumahautoja, he saivat parakkien edessä heittää selkäänsä kahden venäläisen sotamiehen kenttävarustukset ja sen jälkeen lähteä uudelleen noihin kirottuihin hautoihin.

Ruupe katsoi syrjästä Alvariin. Ehtoon valjussa valossa näyttivät hänen kasvonsa läpikuultavilta ja harmailta, silmät pään sisään vajonneilta. Syys-tähdet syttyivät silloin juuri loitolla heidän päittensä päällä, ja idässä kuunsirpin hohtava käyrä leikkautui sinisestä taivaan reunasta selvänä ja kimmeltävänä. Parakeissa syttyivät jälleen himmeät ehtoolamput.

He alkoivat rangaistus-kaivuunsa, sen lopusta ei ollut mitään tietoa vielä. Vartija seurasi ärtyneenä kaivaustyötä haudan reunalla seisoen. Kun Ruupe toisinaan katsoi ylös, näki hän venäläisen vartijasotamiehen veltosti hihnasta olkapäällä roikkuvan kiväärin suipon pistimen työntyvän haihtuvaan iltasumuun naurettavan pitkänä ja uhkaavana. Pistimen teräs kiilsii himmeästi iltavalossa. Ja Ruupe kuvitteli, miltä tuntuisi upottaa kenttälapion kapea terä vartijan harmaisiin, parrakkaisiin kasvoihin. Hän mietti tätä seikkaa moneen puoleen, kunnes kylästy siihenkin eikä ajatellut enää mitään. Jos jokin

ohut ajatus hänen aivoissaan syntyikin, kuoli se kohta ja syvä voimattomuus ja tyhjiys valui hänen ruumiinsa joka jäsenen.

Alvari kaivoi Ruupen viressä kasvot sivuun käännettyinä. Hänen hartiansa olivat vääntyneet köyryyn ja ruumis vavahti silloin tällöin niinkuin kuumeessa. He olivat uupuneita molemmat, kenttäpakkaus hankasi hiestyneitä olkapäitä, selkääkin. Parakeista loistivat ehtootulet kalpeana kajona hautoihin asti. Vapaitten miesten parakeista, niiden vinoista, peltisistä savutorvista nousivat sitä paitsi ohuet kahvi- ja perunasavut. Voi noita vienoja, sinertäviä, vaalealle ehtootaivaalle kohoavia savuja! . . . Kunpa saisikin istua jossakin mustalaisten ja muiden kulkurien majapaikassa tällä hetkellä ja juoda kahvia, tuota mustalaisten kuumaa kiri-kaljaa, istua siellä naurun, tupakansavun ja kahvinhöyryjen keskellä. Hetkien purjeet kulkisivat kevyinä ja helppoina ohitse, ja ikkunalävestä hohtaisi silmiin maantien keltainen, kutsuva nauha . . .

Nuo ajatuskuvat väikkyivät hetken Ruupen tajunnassa ja sammuivat sitten omaan mahdottomuuteensa. Hän näki edessänsä jälleen ampumahaudan multaiset, keskentekoiset seinämät. Taivaan syyslamput paloivat himmeinä. Heidän varjonsa olivat pitkät ja taittuneet; niiden selkään loivat kenttäpakkaukset muodottomat, kauhistavat kyttyrät. Hevosparakeilta kantautui sekavaa kohua ja jytyä. Vankiparakkien läheisyydestä kuului puhetta. Ruupen aistimet työskentelivät omituisen levotto-

masti, kiihkeästi. Hän erotti joukosta Parta-Joosen äänen, tuon väkevän ja hilpeän miehen äänen, jonka hän oli usein toivonut asuvan siinä parakissa, missä itsekin oli. Matalaäänisen keskustelun katkelmat häipyivät kuulumattomiin. Lapioitin terät kilahtelivat joskus kiviin. Alkoi käydä heikko tuulenhenki, se kulki hiljaa suhisten heidän ohitse ja koskettaen pehmeästi heidän hiestyneitä, multaan tahraantuneita kasvojansa.

— Minun on jano, sanoi Alvari yht'äkkiä.

— Niin on minunkin, veli. Kunpa saisimme juoda, vastasi Ruupe.

Parakeista sammuiivat vähitellen ehtoolamput. Yö kaatui mustajuovaisten miesten ylitse kesken-tekoisessa ampumahaudassa, mutta hetket soutivat yhä heidän ohitse loputtomana vaivojen jonona. Vahtivuorot vaihtuivat heidän läheisyydessään, mutta he vain kaivoivat kumaraissina, vaatteet mutaisina, kasvot harmaina, ikäänkuin kiveksi kovettuneina. Joskus riipoivat miesten uupuneita silmiä ohikulkevien junien valot.

Sitten jonakin aamuyön kohtana heidät päästettiin lepäämään parakin makuulaverille, johon he heittäytyivät niinkuin kuolleet. Vankitoverusten koko olemuksen täytti eläimellinen levontarve, muuta ajatusta ei sillä hetkellä heillä ollut eikä voinut olla. Siihen kätkeytyi elämä, kuolema, ikuisuus . . .

Tuon öisen kaivuun raskas jälkitunto ja siihen liittyvät sielulliset tilat viipyivät omituisesti heidän

olemuksissaan koko seuraavan päivän. Ja sitten kahden päivän kuluttua Ruupe menetti Alvarin. Se tapahtui seuraavalla tavalla.

Eräs vangeista oli päässyt karkaamaan työpaikalta päivän jo hämärtäessä vahtisotamiesten huomion ollessa kohdistuneena vanhaan, uupuneeseen kuormajuhtaan, joka oli horjahtanut ampumahautaan ja jota silloin juuri nostettiin sieltä ylös. Koko vallityömaa oli täynnä miehiä ja hevosia, sekasortoisena joukkona. Yhden miehen katoamista ei huomannut kukaan. Se todettiin vasta vankien iltahuudossa parakkien edessä. Harmaasta, mustajuovaisesta joukosta puuttui yksi mies...

Samana iltana tapahtui sekin kumma, että vangit onnistuivat saamaan erään liukkaan kiinalaisen välityksellä viinaa. Tupakkaa he olivat saaneet samalla tapaa jo pitkän aikaa, aina silloin tällöin. Vangit mylvivät pian päissään niinkuin eläimet, jokainen mustajuovainen mies. Alvarikin joi itsensä hyvin humalaan. He elivät ihmeellisiä hetkiä, jolloin he eivät tunteneet enää olevansa vankeja. Koko elämän täyttävä kurjuudentunto haihtui mielessä. Vapaus aukeni heidän eteensä pettävässä, houeisessa valossa. Maailma kaikui taivaaseen asti mustajuovaisten miesten askelista... Hirsipuut, missä sellaisia oli, kaatuivat romahtaen; vankiloiden portit murtuivat; poliisit ohjattiin puutarhoihin variksenpelättäjän tehtäviin... He mekastelivat, muutamat vangit jo riisuivat housut jaloistaan. Vartijoita ei kuultu. Ehtoojunien kumea pauhukin saapui heidän luokseen oudon

kaukaa, ikäänkuin jostakin toisesta maailmasta. Muutamat ryömivät parakkinsa lattian liassa ja siunasivat Saatanaa, joka oli kurjan kiinalaisen kautta valmistanut heille tämän väkevän unohduksen hetken . . .

— — —

Siitä oli tuskallista herätä siihen todellisuuteen, jossa he elivät. Päät olivat raskaat, ruumiit raukeat ja ajatukset kuin lennossaan pysähtyneet harmaat linnut . . . Huonosti sulava, pahalta tuoksuva ruoka ellotti ja vallityömaan tuhannet eri äänet ja seikat kiusasivat mieltä, repivät hermoja kuin juuriharjat. Satoja miehiä, joukossa muutamia kymmeniä kiinalaisia, tataareja ja kirgiisejä, työnsi silloin jo keskentekoisten pommisuojiin ja ampumahautojen vaiheilla juhtinensa, kun vangit kulkivat harmaana, äänettömänä jonona ohitse. Heidät vietiin nyt vallityömaan etäisimpään kolkkaan, niin kauaksi, että osa parakeista hukkuu kokonaan tai puolittain näkyvistä.

Aamu oli harmaa, täynnä häilyvää, kajastuksenomaista valoa. Kuinka aamunkoittokin voi väliin olla synkkä! Etäisistä kylistä kuului koirien haukuntaa, viheliäistä luskutusta, joka loppui kotvaksi ja sitten alkoi uudelleen tylsällä raivolla. Missä olivat nyt talojen luudat, joilla olisi voitu rakkeja peloitella, saattaa vaikenemaan?

Kaivuu aloitettiin. Yhä uusia ampumahautoja kaivettiin, uusia hautoja ja rakennettiin pommi-

suojia. Alkoi sataa, hiljaa, tihuttamalla. Hetken kuluttua sijoitettiin vankien eteen konekivääri ja toinen heidän taakseen. Ja heille sanottiin, että heti kun yksikin aikoisi paeta tai napisisi vastaan, tul-taisiin heidät ampumaan niinkuin koirat sille paikalle, jossa he silloin sattuivat olemaan. Tämä oli seuraus edellisen päivän ja illan tapauksista. Musta-juovaiset miehet työskentelivät uhkaavan äänet-töminä, toiset kaivaen, toiset rakentaen piikkilanka-esteitä. Parta-Joosekin, ennen niin remakoiva, hil-peydessään väkevä vanki, oli aivan äänetön ja syn-kästi ympärilleen pälyilevä. Siitä taipumattomasta valoisuudesta, joka aina kaikissa tilanteissa oli lois-tanut hänen kasvoistaan, ei nyt näkynyt jälkeäkään. Alvarin katse oli kummallisesti hajalla, hänen liik-keensä huitovat. Turhan, onnistumattoman pako-yrityksen jälkeen hän oli ollut syvästi lamassa, hänen edellisen illan humalassaankin oli kaiken riehunnan ohella ollut jotain synkkää ja toivotonta, lopullisesti menneeltä vaikuttavaa. Satoi yhä. Parakeilta päin lähestyi juhtien jono.

Kun vankijoukko iltapäivällä palasi parakeilta, jossa se oli saanut ruoka-annoksensa, olivat kone-kiväärit yhä paikoillaan, niitä ei ollut siirretty pois. Sitä mukaa, kun kaivuu edistyi, vedettiin edessä olevaa konekivääriä vain hiukan taaksepäin, joten välimatka pysyi aina samana, ja työskentelevien vankien takana olevaa siirsivät vahtisotamiehet saman verran eteenpäin. Vankien mielet olivat painuksissa. Heitä kiusasi tämä synkkä ilveily, tämä

turvattomia, aseettomia vankeja vastaan kohdistettu häpeällinen toimenpide. Jos heidät olisi asetettu seinää vasten ja olisivat saaneet kuolla monien kuulien yhteishumauksessa, olisi heidän asiansa ollut selvä ja mutkaton. Mutta tällainen kurja kuolemanpila vaikkapa vain vankienkin elämällä, se kidutti. He tunsivat olevansa kuin kokonaan oikeudettomia olentoja, ulkopuolella yhteiskunnan ajelehtivia, joilta saatettiin koska tahansa salvata henki. Venäläiset sotamiehet kiertelevät heitä harmaat, likaiset manttelit yllään, kiertelevät niinkuin haaskalinnut autioituvien rintamien päällä... Heidän olkapäillä roikkuivat kiväärit, pistimet välkkyivät sumeasti. Sade oli tauonnut, mutta taivas oli yhäti harmaa, pilvinen. Parakeilta kantautui etäistä melua ja taukoamatonta kohua. Minne tahansa katsoikin, niin aina näki vastassaan niinkuin tyhyydestä, pohjattomasta tyhyydestä irvisteleviä pääkalloja, joita peittänyt liha ja nahka oli kaluttu pois... Houreiset, järjettömät mielikuvat ikäänkuin meloivat tajunnan syvyydessä edestakaisin... edestakaisin...

Päivän jo ohuesti hämärtäessä se sitten tapahtui — Alvarin m e n e t y s... Vankijoukon kohdalle pysähtyi eräs ratsusantarmi, edempänä niitä oli useampia. Kaivettiin synkeänä, harmaana joukkona. Alvari ei tällä hetkellä ollut Ruupen rinnalla, hän kaivoi hiukan loitompana, lähellä Parta-Joosea. Mutta Ruupen kerran kohoutuessa kumaraisesta asennostaan, hän näki Alvarin äkkiä erkanevan jou-

kosta ja lähenevän ratsusantarmia kenttälapio kädessä. Hän puhui tälle jotain Ruupen kuitenkin kuulematta hänen sanojaan, sillä yli patterityömaan vinkuva tuuli ryösti ne. Mutta kaiken jo ollessa ohitse, Ruupe sai Parta-Jooselta kuulla Alvarin pyytäneen konekiväärien poisvientiä kaivauspaikalta, koska tämä synkkä ilveily ei miellyttänyt vankeja. Olipa hän sanonut vielä niinkin, että ellei sitä tehtäisi, niin jokainen mies heittäisi lapion kädestänsä, vaikka heidät sitten paikalla ammuttaisiinkin. — Tästä oli ollutkin vankien kesken puhetta heidän käydessään syömässä parakeilla, mutta Alvaria ei oltu asian toimittajaksi valittu enempää kuin ketään muutakaan. Hän teki kaiken omasta aloitteestaan, äkillisestä päähänpistosta, hetkien kiusaamana.

Santarmi löi häntä hevospiskalla suoraan kasvoihin. Lähellä seisovat vangit näkivät punaisen, verisen juovan käyvän julmana hänen kasvojensa yli... Mutta nuori vanki kohotti kenttälapionsa huimaan iskuun, paisuva raivo käsivarsien liikkeessä. Samalla hetkellä mies jo putosikin hevosen selästä raskaasti älähtäen, pää ruhjoutuneena, kasvot ylt'yleensä tahmeassa veressä.

Kaikki oli käynyt kovin äkkiä. Vangit katsoivat keskentekoisista ampumahautoista niinkuin halpautuneina. Joka puolelta tarttui Alvariin miehiä, venäläisiä vahtisotamiehiä ja paikalle saapuneita santarmeita. Hän ennätti lyödä vielä kahta päälletunkijaa ennenkuin hänet saatiin sidotuksi. Sitten häntä lähdettiin viemään pois — päävahtiin... Pari

likaista, pörröläkkistä tataaria kuuhkaili lähistöllä katsellen tapahtumaa älyttöminä ja liikkumattomina. Parta-Joose toipui vangeista ensiksi.

— He varmaankin hirttävät sinut nyt, veli, huusi hän sortuneella äänellä Alvarin jälkeen, — mutta me, toverisi, tiedämme sinun roikkuvan nuorassa kuin mies . . . Me kostamme puolestasi: ne, jotka sinut tänäpäivänä kukaties tuomitsevat hirtettäviksi, asetetaan vielä kerran seinää vasten vaikka sitten helvetti aukeis! . . .

Vartijat kiroilivat ja ärjyivät ja käskivät hänen vaieta. Alvarikin huusi jotain, mutta vangit eivät erottaneet sanoja, sillä ne hukkuivat tukahdutettuina vinhan tuulen pauhuun. Tajuttoman santarmin ruumis kannettiin patterityömaalta pois.

Yöllä Ruupe lepäsi yksin makuulaverilla parakissa. Kaikki vangit olivat koko illan olleet hyvin hiljaisia. Yökin oli ihmeellisen juhlallinen ja äänetön, täynnä kuun ja syystähtien hopeasiintoa. »Ihan kuin jouluyönä», oli sanonut illalla eräs vangeista, mutta hän oli vaiennut äkkiä ja jäänyt katsomaan niinkuin tyhjään . . . Toiset olivat katsoneet häneen jostakin syystä raivokkaasti, varoittavasti.

Ruupe valvoi melkein koko yön, vaikka hän olikin hyvin väsynyt. Rotat loikkivat parakin lattialla makuulaverien välissä, mutta se ei häirinnyt eikä kiinnittänyt hänen huomiotaansa tänä yönä. Koko hänen olemuksensa oli oudosti liikkeessä niinkuin valtameren pohjavesi, se oli kuin täynnä ihmeellistä

huimausta. Hänen tajuntansa pohjalla väikkyi joi-
 takin irrallisia, yhteydettömiä muistikuvia. Kerran
 nousi hänen muistojensa merestä esiin se tyttökin,
 nuori ja värikkäästi punahameinen, joka sinä kohta-
 lokkaana iltana, jolloin hän ja Alvari olivat tulleet
 sidotuiksi myöhemmin yöllä meren rannalla, oli sano-
 nut Alvarille: »Kerro minulle jotain, mutta älä
 surullista . . .» Ja koko keltainen, vinoon painunut
 kahvitönö oli odottanut, mitä Alvari kertoisi. Mutta
 mitä tapahtui Alvarille nyt tänä hiljaisena, hopeisena
 yönä, suuren vallityömaan äärellä? Ruupe tavoitti
 jälleen harvan katon raoista tähtien katseen. Hän
 katsoi niihin kauan tuntien olemuksessaan yltyvää
 huimausta. Ja yht'äkkiä löi hänen lävitseen jylhänä
 totuutena ajatus Alvarin lopullisesta kohtalosta.
 Heiluva nuora, heiluva nuora ja —
 paratiisi . . .!

Jostakin Ruupen olemuksen syvyyksistä kohosi
 itsetiedottomana huuto: »Muista häntäkin, nuorta
 Alvaria, hevosvarasta, kun hän tänä yönä kuoleman
 siivillä ajautuu valtakuntasi liepeille . . .» Hänen
 sielunsa täytti sillä hetkellä juhlallinen jännitys.
 Kohta se tapahtuu, ajatteli Ruupe. Kerran syök-
 syivät yön syvyydestä hänen eteensä niinkuin Alva-
 rin kasvot, laihoina ja aikaisin vanhentuneina. Hän
 katsoi Ruupen silmät täynnä yht'aikaa iloista nöy-
 ryyttä, surumielisyyttä ja raikasta uhmaa. Ja Ruupe
 tiesi, että se oli hänen jäähyväiskatseensa, joka hipoi
 osaksi heitä, osaksi äärettömyyttä. Silloin Ruupe
 nousi ylös niinkuin jonkin salaisen voiman pakot-

tamana, ja hän sanoi juhlallisella äänellä, joka kaikui parakin joka soppeen:

— Alvari on kuollut . . .

— Mistä tiedät sen, veli? kysyi eräs vangeista hiljaa.

— Minä tiedän sen, vastasi Ruupe yhä samalla juhlallisella äänellä.

Vangit nousivat silloin ylös likaisilta makuulaveireiltaan toinen toisensa jälkeen, nuo rikolliset, paatuneet ja tuomitut miehet. Se oli kuin ylösnousemista aukenevien hautojen huminassa . . . Ohut sarastus tunkeutui jo sisään vankiparakin ikkunaluukuista. Vangit seisoivat paljain, ryvettynein jaloin matalien makuulaveriensa välissä. Oli hiljaisuus. Paatuneita synnintekijöitä hipaisi iankaikkisuus.

Sarastus vahveni. Vangit seisoivat vielä hetken hiljaa, sitten he laskeutuivat takaisin makuulaveireilleen. Äskeinen hetki oli kulkenut hipaisten heidän ohitse. Paatumus oli jäljellä, se vaikutti heissä jälleen, kovettunut, liikahtamaton paatumus. Alvari oli poissa . . . Ruupe painoi kasvonsa päanaluseen. Hän koetti väkivaltaisesti, syvässä murheen puuskassa lähetä unta.

Mutta aamulla muutamat vangit kertoivat Ruupen yöllä liikkuneen parakissa unissaan. Hän sai muka melullaan toisetkin vangit vihdoin hereille ja nousemaan ylös. Tätä pientä, öistä tapausta pohdittiin moneen puoleen eikä lopulta tiedetty, mitä siitä ajatella. Lieneekin niin, että ihmisen ajatus-

maailmassa, hänen ollessaan erikoisessa sielullisessa tilassa, uni ja todellisuus väliin kummallisesti sotkeutuvat toisiinsa, ja eikä hän tiedä, kumpaa se oikeastaan on ollut. Oli miten oli, joka tapauksessa vangit sitten myöhemmin päivällä ikäänkuin jotain häpeilivät ja välttivät katsomasta toisiaan silmiin. Joku yritti kiroillakin. Mutta yhä vain niinkuin jotain hävettiin. Tämä tunne kuitenkin haihtui, kun he saivat vihdoin kiertoteitä kuulla, mitä Alvarille todella oli tapahtunut.

Alvarin lopullinen kohtalo oli tämä: venäläinen upseerineuvosto oli illalla päävahdissa, jonne Alvari oli raahattu, tuominnut hänet kaikessa salaisuudessa kuolemaan. Hänet oli teloitettu aamuyöllä, uuden päivän rajalla, hirttämällä jonkin parakkien takaisen mäen huipulla. Mutta vankilaan lähetettiin, kuten he myöhemmin saivat tietää, lyhyt tiedonanto, josta kävi selville, että rangaistusvanki Alvari Haapa, rekisterinumeroltaan 185, oli kuollut lentävään keuhkotautiin juoksuhautatöissä... Näin katosi Alvari Ruupen elämästä.

Hänen ruhjomansa ratsusantarmi ei kuollut, mutta vankien luokse vallityömaalle hän ei ilmestynyt enää koskaan. Heidän käsityksensä oli, että hän toivuttuaan oli ajautunut takaisin Pietariin, mutta että hän siellä varmaankin varoi päiväsaikaan näyttäytymästä prospektilla, sillä siksi pahaa jälkeä oli Alvarin kenttälapionteriä hänen kasvoissaan tehnyt. Vankien mielestä hän oli saanut sen, mikä hänelle kuului. Saako ihmistä ruuskalla kasvoihin lyödä!

Hän olisi todellakin ollut kamalasti irvistelevä, nenätön rakastaja Pietarin itseäänmyyville köyhälistötytöille . . . Mutta Parta-Joosen jäähyväishuudossa Alvarille oli ollut jotain enteellistä, sillä muutaman ajan kuluttua näistä tapahtumista asetettiin todella ne miehet, jotka olivat tuominneet hänet kuolemaan, vallankumouksen kuumassa hurmiossa seinää vasten . . .

Vangit viipyivät juoksuhautatöissä, kaivaen yhä uusia ampumahautoja, kauaksi marraskuuhun. Päivät olivat kylmiä, kajakoita, maa yhä syvemmältä jäässä. Yöt täynnä kipinöivää, tähtiöistä hämärää ja vihertävää kuutamovaloa. Parakkien peltiset savutorvet laskivat kirpeää savua ulos melkein lakkaamatta. Ainainen tuli paloi mustien kamiinien pesissä, sillä muuten vangit pelkäsivät jäätyvänsä kuoliaiksi. Päivien punertavassa, teräksisessä valossa työskentelivät mustajuovaiset miehet aina lyhyen tovin. Vartijat, venäläiset sotamiehet harmaissa, likaisissa sinelleissään, kopistelivat heidän läheisyydessään jalkojaan, joita paleli. Usein he lämmittivät ruumistaan viinalla. Upseeritkin saattoivat olla väliin päivästä toiseen päissään, remuten kortteeritaloissaan. Vangit puolestaan saivat lämpimänsä viheliäisestä työstään. Juhtien hengitys haihtui usvaiseen pakkasilmaan, sen punervaani, kuolleesti hulmuilevaan huuruun. Pistimien teräs välkkyi kuuraisena. Maahakkujen iskut kaikuivat toivottomina, kovina. Maailma vankien ympärillä oli kylmä, paljas ja autio. He seisoivat kuin uuden, nyt tulevan

maailman sarastuksessa. Avaruus oli täynnä huomisen kohinaa. Ja heidät valtasi uusi, väkevä uhma.

Vapaitten miesten joukko patterityömaalla oli jo harventunut, mutta oli heitä siellä vielä tällöinkin. Kaikkein kurittomimmat ja villiityneimmät miehet olivat jääneet, ne, jotka myöhemmin vallankumouksessa muodostivat sen hurjan, kauhistavan ja mieltäpainostavan pohjasakan. Heidän työstään tällä murheellisella alueella, juoksuautojen ja piikki-lankaesteiden silpomalla, ei enää juuri mitään tullut. Jonkin lankun kantaminen paikkaansa saattoi kestää tunnin, toistakin, kun välillä piti panna tupakaksi tai pysähtyä keskustelemaan. Usein he myös olivat juovuksissa. Näytti kuin venäläisetkin olisivat laskeneet ohjaket löyhälle; he eivät enää yhtä kiinteästi kuin aikaisemmin seurailleet vallitöiden edistymistä. Kaikenlaisia huhuja oli liikkeellä. Varjot yhä lisääntyivät. Maailma peittyi kuin hämärään. Ei tiedetty, mitä oli tulossa.

Ja kerran peittyi ehtootaivas kokonaan keltaisiin, raskasmielisiin pilviin. Alkoi ripotella lunta. Rääsyiksi kuluneissa vaatteissaan vangit purkivat nyt parakit tuimassa pohjatuulella. Sitten heidät lastattiin tavarajunan huujuviin, tyhjyyttään kaikeviin vaunuihin, joiden määräasema oli sama, mutta joiden sisältämä tavaranlaatu vaihteli. *V a n k e j a — h e v o s i a — v a n k e j a — h e v o s i a . . .*

Jokseenkin autiolla rautatieasemalle vangit eivät nähneet enää kaivamiensa juoksuautalinjoja, mutta he tiesivät niiden vähitellen peittyvän lumeen.

K O L M A S K E R T O M U S

MUSTAJUOVAISEN MIEHEN PALUU

Ruupen elämä oli tästä lähin yhtämittaista kulua kohti Golgatan huippua. Juoksuhautatöistä vankijoukossa palattuaan hän eli jälleen vankilassa rangaistusvangin elämää; makaili sellissään, teki työtä vankilan alueella tai käveli sen pihassa, ulkomuurin viertä, yhdessä murhamiesten ja varkaitten kanssa. Johannes Vahler, joka vankilassa ollessaan satoi enimmäkseen kirjoja ja luki niitä, oli jo päässyt pois. Hän oli Ruupelle jäähyväisiksi sanonut lähtevänsä ottamaan vallankumousta vastaan. Ja kerran tuli päivä, jolloin Ruupellekin vankilan käytävällä ojennettiin omituisen tutut ryysyt ja hänen sanottiin olevan vapaan. Häntä ihmeellisesti huikaisi tuo sana: v a p a a ! Hän pääsi irtautumaan vankilasta, sen ahtaasta sellistä ja synkeästä pihasta, jota muuri ympäröi. Pääsinpäivä oli sittenkin tullut.

Sumeasti hohtavan syyskesäisen maantien Ruupe nyt jälleen tunsi jalkainsa alla. Hän näki taivaan, näki loputtoman maantien, näki ruiskukkien autuaan sinen . . . Kylästä kylään kulkien Ruupe vaelsi

kohti länttä ja merta yllään ne likaiset, rakkaat ryy-syt, jotka olivat olleet hänen ruumiinsa verhona silloinkin, kun hevosvarkauksista kiukustuneet talonpojat sitoivat köydellä hänet ja venäläisten hirttämän Alvarin oudon kauaksi jääneenä yönä autiolla merenrannikolla.

Ruupea vastaan ajoi mustalaismatkueita, hänen ohitseinkin samaan suuntaan niitä kulki, mutta hän ei liittynyt yhteenkään niistä. Ruupe tahtoi silloin olla yksin, hän oli saita oman riemunsa tähden, sillä hän uskoi sen suuressa, meluavassa joukossa kadottavansa. Hän toivoi saavansa kulkea näin suurta vapautta ja uudestisyntymistä kohti, kun hänen sielussaan keinuivat uudet maailmat ja hän tunsii kaikkien siteiden kirvonneen kerran tuhkaksi muuttuvan ruumiinsa ympäriltä. Hän oli vapaa eikä kuitenkaan sitä ollut. Kulkihan hän Pääkallonpaikkaansa kohti . . .

Runsaan viikon kuljettuaan Ruupe joi itsensä eräässä kylässä humalaan ja humalaisena paljasti olevansa vapautunut vanki. Hänet ajettiin pois niinkuin ajetaan maantielle kapinen kulkukoira. Silloin jo lainehti hänen mielensä pohjalla jälleen vanha katkeruus.

Eräässä toisessa kylässä liittyi Ruupen seuraan nainen, muudan maankiertäjätär, nuori, työtä etsivä. Tyttö kulki Ruupen rinnalla muutamien päivien halki. Hän ikäänkuin kietoi Ruupen tänä lyhyenä aikana mustiin hiuksiinsa. Niinkuin Sanja hän oli, Ruupen nuoruuden häipynyt rakastettu, mutta jol-

lakin tavoin karkeasyisempi, katkerampi. Mutta hänen nimeään Ruupe ei jälkeenpäin muistanut.

Kerran he viettivät yönsä taivasalla. He olivat koko päivän kulkeneet radan vartta, vapautunut rangaistusvanki ja maankiertäjätär, ja yön tullen he kaivautuivat niinkuin eläimet maata ratapenkeeseen, harvaan, häilyvään heinikkoon. Yö oli lauhkea, sen syvyydessä aaltoilivat tuulien suloiset, viileät laineet. Taivas oli ihmeellisen avara ja täynnä hukuttavan syvää, kirpeää sineä. Joitakin tähtiäkin tuikki syyskesäisen yön äänettömyydessä. Ne keinuivat hauraina ja yksinäisinä keskellä mitatonta, hulveista avaruusunta . . .

Lähellä heitä kajasti rautatiesilta ja leveä, mutkitteleva joki, joka kimmeltävänä nauhana häipyi tasankojen kaikuvaan yöhön. Oli hiljaista tällöin, mutta hetken kuluttua varmaan jo vierisi kiskoilla pauhaava juna. Ruupe piteli ajatuksissaan kuumiin käsiin himmeää heinää; korret kulkivat hänen sormiansa lomitse viileinä, kovina ja ruosteenkarvaisina. Joelta kantautui veden raskas loiske. Tyttö makasi hänen läheisyydessään selällään maassa katsoen tähtiin. Ruupe kuunteli hänen vienoa hengitystään niinkuin unen tiheän, pehmeän verhon lävitse. Hän tavoitti tytön käden läpi harvan heinikon, heidän sormensa tarttuivat toisiinsa ensin epäröiden, kuin hennosti tunnustellen, sitten äkillisen kovasti, kiiwaasti. Niistä virtasi kumpaiseenkin epämääräistä, mutta kuitenkin tahtovaa, raukeaa kaipausta ja antaumusta. Hetket suhisivat heidän ohitse.

Kaukaa joelta kantautui epäselvää äänten kohua jostakin propsilotjasta, joka hinaajan vetämänä hiljalleen liikkui suuria sahoja ja merensuuta kohden.

Siitä tuli kummallinen yö, joka oli täynnä outoa hurmiota ja junien ääniä. Ylhäällä vonkuvilla kiskoilla kulkivat sotilasjunat halki yön. Venäläiset olivat kärsineet tappioita ja suurta mieshukkaa itärintamalla, lisäjoukkoja tarvittiin. Rintamalle, rintamalle tuntuivat junat huutavan veturiensa sakeassa, hulmuilevassa sauhussa. Ja vaunujen avoimista ikkunoista näkyi kiväärinpiippuja... Kautta yön liukui niitä heidän ohitse niinkuin tummien aavejunien jonona. Ne häipyivät kolkosti ja kumeasti jyristen itään — tasankojen yöhön.

Tytön läheisyys ja ohikulkevien junien rauhaton jyly sytyttivät Ruupen koko olemuksen vähitellen kuumaan myrskyyn. Taaksejäänyt vankilaelämä juoksuhautatöineen, neljän seinän tunnelmineen, ahdistuksineen, kärsimyksineen ikäänkuin syöksyi outona huumeena hänen hermostonsa lävitse. Tuo aika liukui sillä hetkellä Ruupen silmien ohitse niinkuin painajaisuni, josta hän vihdoin oli herännyt tietoisuuteen. Tässä havahduksessa oli ihmeellistä hurmiota, kiivautta ja kuumaa voimaa; se sulki hänen vieressään harvassa heinikossa makaavan nuoren tytönkin piiriinsä. Tämän mustat hiukset olivat ikäänkuin kietoneet Ruupen suloisesti vangikseen. Hän tunsi vielä tytön sormien pehmeän kosketuksen,

hänen jäseniensä hipaisun. Hän oli uusi elämä, ylönousemus!

Ja vapautuneen rangaistusvangin kohmeisessa riemussa, patoutuneen intohimon voimalla Ruupe pureutui tyttöön kiinni — hänen huuliinsa, silmiinsä, ruumiiseensa . . . Hän tunsi ihanaa huimausta päästä jalkoihin. Mutta tyttö katsoi Ruupeen säikähtyneenä, torjuen. Sitten hän alkoi tempoilla, taistella vastaan, mutta vapautunut rangaistusvanki Ruupessa yhä riemuitsi, sielun niinkuin lainehtiessa ruumiin seinämästä toiseen. Koskaan Ruupe ei ollut tuntenut näin väkevän ja rajun sukupuolitunteen kuohuvan itsessään elämänsä aikana kuin nyt — vankilasta paluun jälkeen, öisellä ratapenkereellä. Se oli kuin päihdyttävää houretta, unta, jonka takaa hän kuumaisesti vaistosi maailman, elämän, sen syvimmän salaisuuden . . . Hänestä tuntui, kuin itse maakin olisi keinunut hänen allaan, hengittänyt kuuluvasti. Sen mahtavasta kohdusta syöksyi esiin olentoja, ihmeellisiä ihmiskasveja, joilla kaikilla oli naisen muodot. Ne tuoksuivat kuin nuoret, raikkaat silmut toukokuun puussa, ja ne huojuuttivat kevyitä ruumiitaan kuin kukat varsiaan tuulien sylissä. Ja yhä uusia ihmiskasveja syöksyi esiin niinkuin punaisia, kuumia liekkejä. Ne hulmuilivat hänen ympärillään, huumasivat, sokaisivat silmät . . .

— Ei, ei, sanoi tyttö, hengittäen tiheästi Ruupen kasvoja päin, — ei sitä . . .

Mutta vapautunut vanki Ruupen olemuksen syvyydessä ei vastannut mitään; se oli armoton,

kovasti taivuttava. Silloin tyttö turvautui viimeiseen keinoon, odottamattomaan, karmean pakotiehen.

— Älä koske minuun, sanoi hän äkkiä kalseasti, — ellet halua saada pahaa tautia ruumiiseesi. Minä olen maankiertäjä, minä. Minussa voi olla vaikka mitä . . .

Syntyi äänettömyys. Kaukaa öisen tasangon syvyydestä kantautui äsken ohikulkeneen junan humua. Propsilotja joella oli etääntynyt jo kuulumattomiin.

Vihdoin Ruupe sanoi rangaistusvangin kumealla äänellä:

— Sinä valehtelet. Sinä olet t e r v e, sinä olet k a u n i s, sinä olet h y v ä! Sano, että uskottelit äsken.

— Niin teinkin.

— Miksi niin teit?

— Koska sinä peloitit minua. Olit niin kova. Tahdoin vapautua.

Silloin Ruupe päästi hänet ja heittäytyi kasvoilleen heinikkoon. Äkillinen epätoivo vavahdutti hänen laihtunutta ruumistaan, jota perin kuluneet, osittain repaleiset vaatteet verhosivat. Ruupe katsoi kenttälapionvarren kalvamia käsiään: ne olivat kovat ja karkeat, paikoitellen oli nahka kulunut pois. Hän katsoi syvälle sieluunsa: outo, katkera, raunioitunut maailma avautui siellä hänen eteensä. Paljaat jalat olivat tavoittaneet kurjuuden pohjan . . . Hänen yllään olivat jälleen niinkuin mustajuovaiset vaatteet . . . Ja Ruupe olisi tahtonut heittäytyä sillä

hetkellä edessään olevan olennon jalkoihin ja kumar-
taa hänessä kaikkea sitä, mitä hän tässä toivoi ja
aavisti olevan: nuorta, uutta elämää, ylös-nouse-
musta.

Mutta sekin hetki liukui Ruupen ohitse niinkuin
tumma kissa aution ja hämärän talon halki, eikä hän
tehnyt mitään.

Silloin tyttö tuli Ruupen luokse.

— Kuule, sanoi hän äänellä, joka oli täynnä sää-
liä, nöyryyttä ja salaperäistä hellyyttä, — jos tahdot,
niin saat minut . . .

Ruupe kuunteli hetken tuon ihmeellisen äänen
kaikua. Hän uskoi kuulleensa sen kerran ennen jona-
kin kaukaisena päivänä, mutta varma hän ei siitä
ollut. Sitten Ruupe kohotti kasvonsa maasta ja
katsoi tyttöön, joka oli kumartuneena hänen ylit-
seen.

— Ei, ei, vastasi Ruupe hiljaa, — älkäämme
puhuko siitä enää. — Ja vapautunut, ryysyinen
rangaistusvanki tarttui tuon olentoraiskan käsiin.
He keinuivat niinkuin mahtavilla aalloilla vahvene-
vaa sarastusta päin. Ruupen sielu oli tyhjä ja autio.
Tyttö, nuori maankiertäjä itki hiljaa kasvot painet-
tuina ratapenkereeseen. Junat eivät kulkeneet enää.
Kiskot olivat vaiti. Hurmio oli sammunut.

Aamunkoiton viiltävässä, paljastavassa valkeu-
dessa he sitten erosivat. Ruupe seiso i radalla ja
katsoi hänen jälkeensä. Aamu oli kaunis, joki kim-
meltävä, kaukaisten tasankojen yllä häilyivät saras-
tuksen kultaiset laineet. Jossakin huimaavan

ylhäällä, liki taivaan aamuista lakea, suhisivat heräneiden lintujen siivet.

Mutta Ruupe seiso i ratapölkylä ja katsoi tytön jälke n sekä nousevaa päivää kohti. Synkkä, usvainen aavistus hiipi hänen mieleensä. Hän melkein toivoi, että hän olisi ollut jossakin niistä junista, jotka yöllä olivat syöksyneet aavejunien tavoin etäisiä rintamia kohti . . .

Tuon yön hetket vaikuttivat Ruupeen kaikesta huolimatta jollakin tavoin puhdistavasti, vaikka ne sitten myöhemmin väljähtyivätkin uusien kokemusten seulassa. Hän kulki tämän jälkeen mustalaismatkueessa merenrantakaupunkia kohti. Syysmarkkinat olivat tulossa, ja monta mustalaismatkuetta kulki sen tähden samaan suuntaan. Maanteillä oli kärryjen kolinaa ja monien juhtien kavionkopsetta. Valettiin toisinaan halki yön, kuitenkin lyhyin pysähdyksin. Tuuli viskoi jo maantiellä huojuvien matkueiden ylitse puitten keltaisia lehtiä, ja taivaalla loistivat valjut syyskuun tähdet. Ruupe tuns i itsensä jälle n kuin jollakin oudolla tavalla sidotuksi. Vapauden ilo oli hänen olemuksestaan sammunut, se oli ikäänkuin haihtunut syystuuliin rattaitten räminässä. Hän tuns i kulkevansa uutta orjuutta, uutta pimeyttä kohti. Ja hän ajatteli, eikö ihmisellä korkeampaa vapautta olekaan kuin saada kulkea orjaparakista toiseen, saada alati tuntea olevansa sidottu pimeään, tuntemattomaan Kohtaloon, josta hän ei mitään tiedä. Ruupe tuns i tämän lisäksi

olevansa vielä sidottu muuhunkin: k o s t o o n s a ; hän tahtoi kostaa sekä itsensä että hirtetyn vankitoverinsa puolesta.

Ruupen, mustajuovaisen miehen paluu pieneen, vanhaan merenrantakaupunkiin jatkui. Ja eräänä päivänä sitten hän näki, kolisevilla rattailta istuen, edessään matkansa määrän, kuhisevan markkina-kaupungin ja sen takana meren ihanan, sokaisevan, syksyisen siinnon.

Siellä kaupungin Hevostorilla Ruupe olisi tapaava kostonsa esineen ja pahahenkensä, rikkaan kauppiaan Severi Yrtin. Ruupen lihakset paisuivat hänen ajattellessaan tuota rikollista, valheellista, muodotonta möhkälettä; ne pursuivat ylitsevuotavaa hävittämissen himoa . . . Hän oli tosin yhteiskunnallisesti aina kuulunut roskaväkeen ja yksilönä hän tiesi merkitsevänsä vain repaleista hampparia, mutta lähestyessään nyt vuosien kuluttua, vankilasta paluunsa jälkeen, tuota tuttua ja puolittain kuollutta kaupunkia, tunsu hän olevansa jotain muutakin. Hän kimposi silloin ikäänkuin irti kurjuudestaan, alennustilastaan ja heilutti koston säkenöivää säilää jossakin hyvin korkealla. Roskaa! Kuvittelua! Hourailua!

Ja se säilä tuli olemaan kaksiteräinen . . .

Ruupen tavatessa Severi Yrtin ensikerran vankilasta paluunsa jälkeen kaupungin Hevostorilla, ei hän tappanut tätä siellä kohta rattaitten ja juhtien sekamelskassa, vaan jäi odottamaan aikaansa. Kauppias riisti Ruupelta ikäänkuin aseet kädestä. Hän selitti

kaiken olleen siellä rantakylässä vain juopuneen mellastelua, ei muuta, ja kyläläiset olivat muka saaneet itse heidät ilmi öisissä puuhailuissaan. Ruupe tiesi tämän olevan silkkää valhetta, mutta hän oli kuitenkin uskovinaan sen. Ja tästä puolin hän peitti visusti kauppiaan silmiltä todelliset tarkoituksensa. Hän veti kuin naamion kasvoilleen.

Markkinailtana laitapuolella juotti vanhentunut kauppamies Ruupen jokseenkin humalaan. Mustapartainen Severi tekeytyi kovin hyväksi, mutta kaiken aikaa Ruupe näki hänen silmiensä pohjalla kuitenkin viekkaan ja rauhattoman välkkeen. Se oli surullinen ilta laitakaupungilla, markkinoiden jälkeen. Paitsi Severiä ja Ruupea oli huoneessa vielä muudan hevoskauppias sisämaasta, jota sanottiin Haarepin kuninkaaksi, ja venäläinen hevostenvälittäjä, Jalkapuoli-Sergei, joka siihen aikaan kulki seudulla ostelemassa kuormajuhtia rintamapalvelusta varten, sekä Lööki-Iita, vanha, likainen portto Satamakujalta. Puolipimeässä, kolkossa huoneessa, viheliäisen tuikun ääressä he juhlivat Ruupen vankilasta paluuta. Koko kaupunki heidän ympärillään, rajasta rajaan, oli pimeä ja äänetön. Valoja ei saanut pitää jälkeen kymmenen. Kaduilla liikkui venäläiset kulkuvartiot. Äänettömyys lainehti pimeään kaupungin yllä. Oli kuin Antikristuksen tulemisen hetki, musta ja odottava . . .

Mutta he vielä juhlivat synkeässä, puolittain maanalaisessa murjussa, jonka ikkunan valoaukko oli peitetty resuisella täkillä. Sitä iltaa seurasi musta

yö, ja kaiken aikaa vinkui tuuli ulkona murheellisesti. Haarepin kuningas, Severi Yrtti ja Ruupe nukahtivat viimein rosoisen, kallellaan olevan juomapöydän ääreen, mutta Löökin-Iita ja Jalkapuoli-Sergei siirtyivät tuikun verestävästä, himmeästä valopiiristä syvemmälle pimeään . . . He vetäytyivät sinne niin kuin kiimaiset, huokaavat koirat. Hilut olivat päättyneet. Öljytuikun väräjävä liekki, pieni ja ohut kuin vastasyntyneen lapsen sormi, riutui itsestään ja sammui äkkiä.

Ruupe oli vapaa, mutta unessa hän ravisteli ja tempoili kuitenkin kahleitaan raivoisasti . . .

Tämän yön jälkeen Ruupe kulki jälleen yhdessä Severi Yrtin, rappiolle menneen kauppiaan kanssa, mutta eri juhdalla. Ja joka päivä hän vaani tilaisuutta kostakseen tälle koko hukkaan menneen elämänsä ja venäläisten hirttämän Alvarin tähden. Mutta Ruupe tahtoi kostaa niin, ettei häntä saataisi ilmi, sillä hän ei halunnut joutua toista kertaa vanhan Severin vuoksi vankilaan. Hän tuli viekkaaksi: tämä alituinen kehno vaaniminen mursi vähitellen hänen luonteensa hyvät puolet; ne ikäänkuin peittyivät katkeruuden ja vihan harmaaseen vaippaan.

Näin kului pari vuotta, mutta noihin vuosiin sisältyi paljon. Jossakin kaukana riehui yhä maailmansota herkeämättömällä raivolla. Sitä paitsi ne olivat vallankumousvuosia.

Ja siitä, että ajassa kuohui ja että jotakin oli tekeillä, sai Ruupe ensi kerran käsityksen meren-

rantakaupungissa, jonne hän Yrtin kauppamiehen kanssa oli tuonut muutamia juhtia, jokivarsikylistä ostettuja, luovutettavaksi venäläiselle hevoskauppurille Jalkapuoli-Sergeille. Severin hieroessa kauppaa ja ryypiskellessä eräässä kapakassa, jonka pihassa hevoset olivat, lähti Ruupe kuljeskelemaan laitakaupungin kujille. Tällöin hän odottamatta kohtasi Vaahtosuu-Nikon. Hän ei ollut atleettia nähnyt vankilasta paluunsa jälkeen, ja sen tähden hän tästä tapaamisesta kovin ilostui. Kävi selville, että Niko oli kierrellyt maata erään Tivolin mukana kolmen vuoden ajan sirkusvoimistelijana. Mutta sitten Tivoli oli mennyt vararikkoon, ja Niko oli jälleen ajautunut näille merenrantaseuduille kuin muuttolintu. Hän asui nyt erään vanhan, puolikuuron kauppiaanlesken luona, jonne likaiset, ahtaat portaat alakerrasta johtivat. Tai oikeastaan oli lesken miesvainaja alun perin ollut merikapteeni, mutta tultuaan kivulloseksi hän oli hylännyt meren ja ryhtynyt kauppiaaksi. Ja eräänä syksynä hän oli sitten kuollut hirvittävään verensyöksyyn tiskinsä viereen. — Nikon vuokrahuoneessa Ruupe viipyi pitkän tovin; Niko puhui, hän sitä vastoin enimmäkseen kuunteli.

Nikolla oli joitakin kirjoja pöydällään. Hän selosti laajasti niiden sisältöä kulkiessaan levottomana huoneen mustuneesta nurkasta toiseen. Vallankumouksellinen hän sanoi olevansa, melkeinpä anarkisti. Hän käytti jollakin tavoin pöyhkeillen nimenomaan juuri tätä sanaa. Kumous, yleinen kumous tulee kohta, selitti Niko sitten ryysyiselle Ruupelle,

tykinsuiden alla pakkotyönään juoksuhautoja kaihaneelle. Vanha järjestelmä horjuu jo kaikkialla; se lakaistaan pois niinkuin luudalla lattian roju. Mutta maailmansodan kaaoksesta ja veriusvien keskeltä nousee esiin uusi maailma, jota eivät enää halkoisi julmat piikkilankaesteet ja juoksuhautojen loputtomat rivit, vaan jossa ihmisyys, veljeys ja vapaus valitsisi.

Ruupe kuunteli Nikoa, tuota vanhenevaa, murumatonta atleettia, niinkuin unessa hän kuunteli tätä. Jotain sellaista hänkin oli mietiskellyt siellä kaukana patteritöissä Johannes Vahlerin puheitten pohjalla. Mutta Niko seisoi kuin keskellä myrskyä. Hän huojutteli pitkiä käsivarsiaan, puhui ja läähätti. Hän oli elänyt Viaporin kapinan ajat, mutta tästä olisi tuleva jotain aivan toista. Taas hän olisi näkevä vallankumouslipun liehuvan ja kansalliskaartien kohoavan niinkuin maasta. Mutta laajemmaltikin hän aavisti näkevänsä, avaralta ja kauaksi. Hän näki jo hengessään maailmanvallankumouksen rautaisen, verenkarvaisen aamun koittavan, näki sen punaisten aaltojen peittävän alleen pöyhkeilevät Länsimaat, näki ihmiskunnan pohjameren mahtavan aaltoilun... Ja tällaisten aikojen keskellä he saisivat elää.

Niko nojautui huumaantuneena seinään, eikä hän puhunut kotvaan mitään. Ruupekin oli vaiti. Hän ajatteli otsa rypyssä, eikö kumouksen tehneitä ihmisiä raahata vankiloihin kuten hevosvarkaitakin, eikö poliisi tarrautuisi sellaiseen ihmiseen kiinni ja

sanoisi: »Lähdetään kamarille!» Mutta hän häpesi tietämättömyyttään eikä rohjennut tätä seikkaa Nikolta kysyä. Ja hetken kuluttua tämä jo alkoikin muuttuneella äänellä puhua vararikon tehneestä Tivolista, jossa hän oli ollut sirkusvoimistelijana. Kuunnellessaan häntä ajatteli Ruupe lopulta, että vallankumouskin lienee jonkinlainen sirkus, värikäs ja huimaava, jossa sivuilla ovat huimat köysistöt, pilviä hipovat, keskellä vaarallinen, pauhaava leijonahäkki, jossa eläintenkesyttäjinä toimivat santarmit, kiiltävänappiset . . . Nikolla täytyi aina olla jokin haave, missä hän riippui kiinni. Mutta tällä kertaa Ruupe sittenkin uskoi, että jotain oli tekeillä.

— Usko pois, kohta räjähtää ja vanha maailma alkaa huojua niinkuin resuinen silta, jonka alle on pommi asetettu, vakuutti Niko hänelle moneen kertaan.

Kerran hän sitten kuitenkin kysyi:

— Mutta missä sinä itse olet näinä vuosina ollut? Severinkö kanssa yhä kuljet?

— Ei puhuta menneistä, sanoi Ruupe otsaansa rypistäen. — Mikä on mennyt, se on mennyt, eikä sitä enää takaisin saa. Ja kukapa sitä tahtoisikaan: pahaa unta, pahaa unta koko elämä . . . !

— No ei puhuta, koska niin tahdot, vastasi Niko, käyden äkkiä hänkin umpimieliseksi. Jonkinlainen raskaus ikäänkuin laskeutui sillä hetkellä hänen ylitseen. Ahdas huone henkäili omaa hiljaisuuttaan. Vain portaista kuului vanhan, puolikuuron eukon onnahtavat askelet.

Sillä välin myi Yrtin kauppamies kaukaa maakylistä tuodut juhdat Jalkapuoli-Sergeille laitapuolen kapakassa, jonka pihalla juhdat murheellisina seisovat. Ne ikäänkuin aavistivat kohtalonsa. Kohta kolisevat eläinvaunut kiidättäisivät ne loitolle itään, sotatoimialueelle, keskelle granaattien synkkää laulua . . . pois niiltä tutuilta mailta, missä ne olivat aurojen edessä vaappuneet linnunsiipien pehmeässä suhinassa ja ihanassa auringon säihkeessä. Ei ollut ihme, vaikka suuret hevoskasvot kapakan oudolla pihalla henkivätkin tuimaa surua.

N E L J Ä S K E R T O M U S

MUSTAHUIVINEN NAINEN

Samun Hilta, mustahuivinen nainen, josta myöhemmin tuli unissasaarnaaja, oli siihen aikaan kaikkien hylkimä. Hän oli ruma, harmaa, aikaisin vanhentunut olento, jonka hiukset riippuivat villeinä ja takkuisina kasvoille. Silmien ilme oli hänellä arka ja pakoileva, oudosti hajalla, ja kun katsoi noiden kummallisten silmien pohjaan, niin havaitsi ne särkyneiksi, melkein sammuneiksi niinkuin kuolleella. Hän eli päivänsä jonkinlaisessa liikahtamattomassa unitilassa, jonka ainoastaan saattoi keskeyttää äkillinen hermokohtaus, toisinaan hyvinkin raivoisa. Tuo hiljainen, juro nainen, joka päivän mittaan tuskin puhui puolta sanaa, muuttui näinä hetkinä aivan villiksi, reuhtoi ja sadatteli, niin että matkueen miesten oli pakko sitoa hänet köydellä rattaiden pohjaan. Hänen varaltaan oli köyttä aina kätkehtynä matkavankkurien pohjaheiniin. Mutta jos satuttiin kulkemaan sellaisten seutujen kautta, joissa oli pohjoiseen päin virtaavia lähteitä, niin noudettiin niistä kipolla vettä ja siveltiin sitä hiljaa hourupään kasvojen yli . . . Ihmeellisesti Samun Hilta aina rau-

hoittui kylmästä, kirkkaasta lähdevedestä, niinkuin häntä olisi silloin koskettanut enkelin näkymätön siipi, ikivalkea ja hehkuva . . .

Kaikki karttoivat Samun Hiltaa, hänellä ei ollut yhtään ystävää. Hän oli kokonaan suljettu synkkään yksinäisyyteensä, outojen haaveitten maailmaan. Hänen ympärillään tosin oli elämää ja liikettä, vankurien räminää ja maantien kultaista tomua, mutta se ei tuntunut koskettavan häntä. Tuo kaikki oli hänelle yhtä etäistä kuin valkeitten pilvien humina korkeuden meressä. Ainoat, mitkä tämän ihmeellisen, ruman olennon näyttivät liittävän mullan kuumaan elämään, olivat kukat. Niihin hänellä oli oma salainen siteensä, jota ei kukaan muu tajunnut, niiden kanssa hän keskusteli omalla hiljaisella rupattelukielellään, jota ei kukaan muu ymmärtänyt. Mutta enimmäkseen hän istui ääneti kärkyjen pohjalla tai kulki niiden jäljessä maantien tomussa päässään sysimusta huivi, joka hulmusi tuulessa kuin synkkä, sammumaton liekki . . . Kun tämä mustahuivinen nainen tuli kylään, niin koiratkin vaikenivat — näin kerrottiin.

Sattui väliin, että risaisen matkueen lähtiessä ajamaan jylisevin pyörien merenrantakaupungista pois, jätettiin Samun Hilta sinne. Hän kierteli laita-kaupungilla likaisissa, kuluneissa vaatteissaan, eläen takapihoilta ja rikkalaatikoista löytämillään ruokajätteillä. Joskus hän yöpyikin takapihojen ja sataman suuriin rikkalaatikkoihin sateen valuessa kohisten taivaasta. Ja Jumalan yö kaartui tummana ja hil-

jaisena silloinkin hänen ylitseen. Hänen nöyryytensä ja arvottomuutensa oli saavuttanut jo siihen aikaan jonkinlaisen juhlallisuuden asteen, kuten hänessä olisi toistunut Vanhan Testamentin jylhä sikopaimenkohtalo. Hänellä ei ollut persoonallisesti enää mitään menetettävää, ei mitään toivottavaa, ellei kuolemaa. Mutta sekin viipyi.

Elettiin maailmansodan loppuaikoja. Kaupungissa oli runsaasti venäläistä sotaväkeä. Kaikkialla kuljeskeli harmaita miehiä, kiväärit olkapäillä roikuen. Elämä oli painunutta, se oli puristunut niinkuin muodottomaksi, raskaaksi möhkäleeksi, jota ympäröi liikkumaton, nimetön uhka. Tapahtui väliin, kun Samun Hilta hoippui laitakaupungin, Jerikon puolen öisillä katukujilla päässään musta, synkästi hulmuileva huivi, että hän joutui noiden vieraitten, kaukaa heinäisiltä aroilta tulleitten peitsimiesten raa'an pilan alaiseksi. Kulkuvartiotkin häntä ahdistelivat autoilla, yön kattamalla kaduilla. Mutta hän kesti vaieten kaikki, häväistyksenkin. Vaikka hänet olisi kivitetty kadulla, niin tuskin hän olisi edes kertaakaan käsiään nostanut kasvojensa suojaksi... Hänessä asui kivitetyin Stefanuksen syvä uskonnollinen hurmio ja hiljainen sankaruus.

Sitten jonakin päivänä saapui jälleen tuttu, värikäs, äläköivä mustalaismatkue kaupunkiin, ja Samun Hilta, joka jo tällöin kaukana meren rannoilla saattoi vaipua omituisiin unitiloihin, pääsi takaisin kuperan maantien päälle, ihmeelliseen, kultaiseen savuun, matkueen lähtiessä pois.

Samun Hilta, niinkuin Ruupekin, vankilasta ja juoksuhautatöistä vapautunut entinen rangaistusvanki, kulkivat siinä monilukuisessa, ympäri rannikkoseutuja kiertävässä matkueessa, jota näillä main kutsuttiin Severin matkueeksi, koska Severi Yrtti sen mukana usein rennosti huljaili kylästä toiseen. Kummallinen, mustapartainen kauppias olikin alkanut yhä enemmän viettää aikaansa mustalaisten parissa. Kaikki tuon matkueen tunsivat. Ruupekin joutui näihin aikoihin vankkureillaan kuljettamaan Samun Hiltaa väliin pitkiä taipaleita. Tässä ei silloin ilmennyt mitään hermokohtauksia. Hän oli tosin itseensä sulkeutunut kuten aina, mutta rauhallinen, melkein onnellinen omalla tavallaan. Olihan suvi ja paljon kukkia . . .

Kerran Severin matkue ohjasi jälleen kulkunsa suoraan länteen — auringonlaskua kohti. Silloin oli jo ilta, kun matkue saapui vaellusvankkurien kohinalla merenrantakaupunkiin ja yöpyi pientä maksua vastaan Jerikon puolen Hotelli Kalkutan pohjakerrokseen, puolittain maan alle. Paitsi mustalaisia yöpyi sinne joukko kaupunkiin tulleita köyhtyneitä maalaisia, jotka eivät voineet parempaa asuntoa itselleen kaupungissa oloajakseen hankkia, sekä asunnottomia laitakaupungin tunkioihmisiä, monenlaisten elämänkohtalojen ja tautien syömiä. Kurjaliston yömaja, pimeä loukko se oli. Ja illan kuluessa joukko yhä karttui. Mutta siihen liittyi myös sellaisia, jotka tulivat joukkoon aivan sattumoisin ja

yön kuluessa vähitellen siitä poistuivat, kuten kaupungin väärinpelaajia, kiristäjiä, varkaita, juoppoja ja lassoheittäjiä. Viimeiseksi ilmaantui joukkoon venäläinen hevosenostaja Jalkapuoli-Sergei, joka yhä kierteli seudulla juhtia ostellen ja lähettäen niitä sitten kaukaiselle sotänäyttämölle itään. Nyt hän lynkytti ontuen ja kasvoiltansa kellertävänä tähän kadunalaiseen yömajaan niinkuin vanha, patti-jalkainen valakka. Tästä kaukaisesta, jalkapuolesta hevossaupiaasta liikkui kylissä paljon kummallisia tarinoita, ja hän oli Severi Yrtin erikoisessa suosiossa. Hevossaupiaana hän oli huomattava, vaikka hänen loistoaikansa oli jo mennyttä, hänen kaupantekonsa kun oli näihin aikoihin enää vain välittävää laatua. Mutta kerran oli ollut aika, jolloin hän oli kulkenut kaupparamatkoillaan aina Moskovassa asti, vieläpä kauempanakin.

Jalkapuoli-Sergein istuuduttua rosoisen pöydän ääreen, alkoivat mielettömät kemut, oikeat parioiden eriskummalliset, raa'at orgiat, alhaisen hilut. Juotiin, pelattiin ja temmellettiin ilman rajaa ja määrää.

Naiset ja lapset olivat siirtyneet maanalaisen yömajan perälle, joka oli ohuella lautaseinällä muusta huoneesta erotettu, sinne he olivat kadonneet niinkuin haaksirikkoutuneesta laivasta pelastusvenheisiin... Riisuutuvat ämmä-kaahot, joiden tyhjät rinnat roikkuivat liki poimuista vatsaa, valittivat ääneensä tämän jumalattoman menon keskellä. Muutamat lapset itkivät ja kättivät maristen maitoa. Mutta huoneessa oli myös nuoria naisia, juuri tuleen-

tuneita, jotka muikeasti hymyillen kuuntelivat miesten karmeita ääniä ja juhlan humua, joka nousi kuin syvältä maan uumenista. Ja kun oli hiukan aterioitu ja valkean himmeä loiste oli hulmahtaen sammunut, vetäytyivät näistä nuorista naisista rohkeimmat miesten kutsumina seinän taakse, jossa juhlan laineet tempasivat heidät villiin myrskyynsä . . .

Huudettiin ja hoilattiin ja lyötiin korttia useammassa eri pöytäkunnassa. Ruupe vain ei pelannut. Hän kulki piruna korttisakista toiseen, harmaana ja kuohilaan näköisenä. Ja kohta alkoivat viulujen käyrät viiltää paksua, ellottavaa ilmaa, jonka halki ne myrskyisinä syöksyivät niinkuin välähtelevät, itämaiset säilät . . . Alettiin tanssia häilähtelevien, savuttuneiden kattolamppujen verestävässä loisteessa. Aluksi tanssi vain Aira, mustalaistyttö, kirpeä ja raskashuulinen, ruumiiltaan notkea kuin alkusuven heinä. Himmeässä hohteessa keskilattialla hän tanssi kaartuvin, hullaannuttavin vartaloin ja mustin, liehuvin hiuksin. Mutta sitten yhtyi tanssiin Aaro, pitkä, nuori juhdanajaja. Villin, välkähtävin silmin hän kiersi kätensä tanssivan Airan vartalon ympäri. Tummat varjot, toisiinsa painautuneet, aloittivat tulisen tanssin, huikean pyörteen. Aira tanssi ruumisluokkana taaksepäin ja Aaro kuin ruoko hänen puoleensa taipuneena. Se oli outoa, villiä tanssia, ja yhä uusia varjoja, yömajan hämäristä tulleita, siihen yhtyi. Viulut soivat, veri pauhasi kumeasti. Keltaisen maantien tummat menninkäiset tanssivat öistä pirun tanssia . . .

Sitä seurasivat köyhtyneiden maalaisten ja laita-kaupungin tunkioihmisten Lasarus-katseet. Mutta väärinpelaajat, varkaat, kiristäjät ja lassoheittäjät ynnä lukuisat mustalaiset jatkoivat humalaisina korttipeliänsä kallellaan olevien rosoisten pöytien ääressä. Kauppias Severi Yrtti ja Jalkapuoli-Sergei istuivat saman pöydän vaiheilla, molemmat jokseenkin päissään. He puhuivat äänekkäästi sodasta ja hevossaupoista pidellessään käsissään likaisia korttilehtiään.

Yht'äkkiä kysyi Severi niinkuin piru olisi häntä tönäissyt:

— Missä on Samun Hilta? Olisipa somaa, jos hän olisi nyt tässä uneen vaipuneena ja puhuisi meille. Hänestä tulee vielä unissasaarnaaja, saadaas nähdä.

— Vai on hänellä sellainen lahja, ihmetteli Jalkapuoli-Sergei. — Haluaisinpa kuulla häntä.

— No saat nähdä ja kuulla, kun ensin hänet löydetään, sanoi Severi, sivellen mieltiväisenä mustaa partaansa. — Hän on tosiaan ihmeellinen, vaikka on mielisairas; omituisia, pirun omituisia kohtauksia hän saa.

Tanssi oli hetkeksi tauonnut ja alettiin nyt etsiä Samun Hiltaa, mustahuivista naista. Mutta häntä ei löydetty mistään, ei edes vaimojen ja lasten luota.

— Hän ei taida enää oikein sopeutua seuraamme, sanoi Severi jälleen ja sivellen yhä arvelevasti partaansa. — Seurammehan on jokseenkin syntistä, herra paratkoon, koko joukkomme, ja hän taas on enkeli. Parempi olisi, että hän saisi siivet selkäänsä ja

pääsisi liukumaan taivaalle kuun ja tähtien joukkoon . . .

Ruupe, joka istui siinä lähellä tähyillen toisinaan salatulla vihamielisyydellä Severiin, nousi nyt ylös ja sanoi:

— Minä noudan hänet tänne.

— Mistä, veliseni, mistä?

— En tiedä, mutta minulla on semmoinen tunto, että hän taas kahmii jossakin rannoilla. Hän on semmoinen kun on . . .

Ja Ruupe hävisi kadulle. Näin alkoi se öinen matka, jota hän aina myöhemmin muisteli raskaalla surumielisyydellä.

Hän kulki hoippuen ja päihtyneenä öisen köyhälistökorttelin halki, humalaisen viekkaukella välttäen poliiseja ja venäläisten kiertäviä sotamiespatrulleja. Oli hiljaista, suviyön ihmeellinen suhina vain kaupungin yllä.

Ruupe pääsi onnellisesti ulos kaupungista. Heinäinen lakeus, jonka halki kulki ruskea maantie satamaan, oli hänen edessään. Sen takana oli tyyni, öinen meri, vavahtamaton. Hän alkoi kulkea sitä kohti.

Vähitellen Ruupen valtasi kummallinen tunne, henkinen hämärä. Öinen kulku lisäsi yhä hänen humalaansa. Hotelli Kalkutan pohjakerroksessa, kurjassa, ihmeellisessä yömajassa nautittu viina tuntui suorastaan kuohuvan joka jäsenessä. Ja askel askelelta vahveni tämä merkillinen olo, ruumiin ja sielun horros. Oudot harha-aistimukset kulkivat

humisten aivoissa. Väliin hänestä tuntui, kuin hän olisi tänä yönä etsimässä Sanjaa, nuoruutensa rakastettua. Ja Sanja kutsui häntä jo jostakin kaukaa meren rannalta. He antautuisivat jälleen suloiseen leikkiin ja sitten heittäytyisivät maata rannalla, vesirajaan, ja antaisivat aaltojen yöviileitten, kosteitten käsien kulkea raukeina kuumien kasvojensa yli . . . Tuo onnellinen ajatus kulki niinkuin halki yön hänen luokseen, se vaelsi hetken ohuessa, sinisessä valossa — ja haipui pois tuskallisen kiduttavana . . .

Silloin Ruupelle selvisi, ettei se voinutkaan olla niin kuin hän oli kuvitellut, vaan että hän loppujen lopuksi etsikin käsiinsä vain Sámun Hiltaa, mustahuivista naista, viedäkseen tämän Hotelli Kalkutan pohjakerrokseen, savuiseen yömajaan, huvittamaan unillaan juhlivia parioita . . . Kuitenkin hän ponnisti säilyttääkseen tuon äskeisen tunteen, mutta hän ei onnistunut siinä enää. Siihen oli tällä välin liittynyt jotain auttamattoman murheellista, pahaennustavaa, melkein mustaa.

Hän kulki yhä eteenpäin, melkein vesirajassa, ja olemuksensa syvyyksistä esiin nousevan vaiston ohjaamana, vaiston, joka levisi omituisena, kauheana, vavahduttavana tunteena kautta ruumiin, hän kulki äänettömästi niinkuin varjo. Häntä seurasi toinen olento, musta kuvajainen meren kalvossa, seurasi epämuotoisena, murheellisesti taittuneena. Ruupestä tuntui niinkuin hänen olemuksensa olisi sillä hetkellä revähtänyt kahtia: toinen kulki meren kalvossa,

toinen sen tummalla, öisellä rannalla. Ja sitä olen-
toa, joka kulki rannalla, piti vallassaan musta aja-
tus, ruumista vavahduttava. Hän oli rikkiraastettu,
kaksoisolento: meressä, kimaltelevassa vedessä kah-
lasi surullisena hyvyys, takapajulle jääneenä; ran-
nalla pahuus, päihtyneenä, harha-aistimusten hämä-
rässä, jaloissa kahleitten jäljet . . .

Ruupe kulki niinkuin jonkin tuntemattoman uni-
maailman halki, ja viimein hän näki etsimänsä
makaavan heinikossa, kasvoissaan tuota valkeata
kukkautua, jota hän oli nähnyt äsken tullessaan
heinänhelpeillä, ja huulillaan vähämielisen jäykis-
tynyt, mutta onnellinen, tuskaton hymy. Hän katsoi
jäykästi, kuten unen vallassa, ylös silloin, kun
Ruupen varjo kaatui hänen ylitseen. Musta kuva-
jainen vedenkalvossa kumartui samalla hetkellä
epämuotoisena, särkyneenä . . . Samun Hilta ei lii-
kahtanut silloinkaan, kun Ruupe tarttui häneen
kovin käsin viedäkseen hänet — ei kaupunkiin —
vaan etäämmäksi heinikkoon. Hänen musta lii-
nansa vain häivähti Ruupen kuumille, juopu-
neille rangaistusvangin-kasvoille niinkuin Kohtalon
siipi . . .

He kulkivat hitaasti kaupunkia kohti, Ruupe ja
Samun Hilta, halki heinäisen lakeuden. Yö oli yhä
syventynyt, hiljaisuus kasvanut. Meri oli entistä
autiampi, sinisempi.

Mutta lähellä kaupunkia, vielä rannikolla, he
näkevät näyn, joka ei sitten koskaan myöhemmin

unohtunut Ruupen mielestä. Meren rannalla seisoi ihmisolento, köyryyn vääntynyt mies ylöskohotetuin käsin, ja hänen edessään joukko venäläisiä sotamiehiä pitäen käsissään kiväärejä tähtäysasennossa, komentosanaa odotellen. Ojennetut pistimet välkyivät himmeinä ohuessa yövalossa. Kuolemaantuomitun kohotetut kädet erottuivat meren tummasta taustasta oudon selvinä, alastomina ja aavemaisina . . . Ruupe katsoi hetken jäykkänä, pysähtyneenä, tuota synkkää näkyä, sitten hän äkkiä heittäytyi pitkälleen heinikkoon vetäen Samun Hiltan perässään. Humala oli haihtunut, hänen täytti selittämätön, pakahduttava kammo.

He makasivat molemmat vierekkäin heinikossa, vaikka sillä hetkellä vihasivatkin toisiaan, kuolemaan asti, Ruupe tietoisesti, Samun Hilta itsetiedottomasti, heikkomielisen kuumalla väkevyydellä. Hämärästi hän tajusi, mitä hänelle oli tapahtunut äsken autiolla rannikolla Ruupen löydettyä hänet. Mutta hän vaikenä. Ruupekin oli äänetön, hän oli painanut kasvonsa syvälle heinikkoon avuttomana kuin pieni lapsi. Heidän ylitseen lensi säikähtynyt vesilintu hyvin matalalta. Sen siivet havisivat hetken heidän yllään suurina ja raskasmielisinä, haipuen kohta kuulumattomiin avaruuden rauhaan.

Ja juuri silloin kajahti jylisevä yhteislaukaus öisellä lakeudella, lähellä kaupunkia. Ruupesta tuntui kuin olisivat kuulat sattuneet häneen kiväärien yhteisräiskeessä. Hän painoi kasvonsa suoraan multaan, jäykkien korsien juurelle. Kun hän viimein

nosti kasvonsa, oli lakeus jälleen tyhjä rajasta rajaan. Kuolemaantuomittua ja hänen kohotettuja käsiään ei näkynyt enää ja harmaa, synkkä komennuskuntakin oli lähtenyt pääkallonpaikalta pois. Rajaton hiljaisuus oli laskeutunut maailman yli. Ruupe kohotti kasvonsa yhä ylemmäksi ja kohtasi huimavaan kaukaisena taivaan öisen siinnon. Äkillinen, epätoivoinen tunto omasta raadollisuudestaan kulki sillä hetkellä viiltäen hänen sielunsa lävitse. Hän näki kuin salaman valossa äskeisen tekonsa alhaisuuden. Silloin hän nousi ja puristeli itseään niin kuin uupunut koira.

— Nouse sinäkin, raukka, ja lähtekäämme kaupunkiin, sanoi Ruupe. — Voi meitä ihmisiä! Mitä nuokin tekivät tuolle miehelle ja mitä minä sinulle. Voi meitä, sanon vielä kerran! Jospa olisin nuori ja viaton eläin, mikä hyvänsä, vaikkapa meren rannalla eloton kivenkórri, kunhan en vain ihminen . . .

He lähtivät jatkamaan öistä kulkuaan kaupunkiin. Kuin kaksi varjoa he vaelsivat hiljaisen köyhälistökorttelin halki, tulivat viimein Hotelli Kalkutan pohjakerrokseen johtavalle hataralle ovelle ja laskeutuivat narisevia portaita pitkin alas yömajaan niin kuin hornaan. Ja eikä Ruupe tiennyt, vaikka hän sitä moneen puoleen aprikoi, kuka oli se tuntematon mies, joka heidän tullessaan oli ammuttu rannikolla.

Hotelli Kalkutan pohjakerroksessa, yömajassa, eivät asiat olleet aivan sillä tolalla kuin Ruupen lähtiessä. Pari resuista, mustasilmäistä sakilaistyttyä oli ilmaantunut joukkoon. Tanssi, joka aikaisemmin

illalla oli niin villinä ja remakkana riehunut, oli nyt jokseenkin lopussa. Puolittain maanalainen huone oli täynnä savua ja viinanlöyhkää. Verestävähohoitiset, keinuvat lamput loivat seinille epämääräisiä varjoja. Pienet, moniruutuiset ikkunat oli peitetty mustalaisnaisten värikkäillä saaleilla. Lattialla oli särkyneitä pulloja ja laseja sekä ruoanjätteitä. Mustalaisia lojui permannolla ja lavitsoilla. Jostakin nurkasta kuului naurua ja rivojen suutelojen pehmeitä moiskahduksia. Tyttöjä lepäili rentoina miesten vieressä. Eräs nuori, kalpeakasvoinen mies, jonka musta tukka roikkui paksuna ja vanukkeisena otsalle, hyväili ja suuteli ryysyisen tytön jalkoja. Ympärilläolijat nauroivat häijysti. Tyttö löi häntä, mutta hän oli sokea ja kuuro kaikelle . . . Köyhtyneet, mutta siivot maalaiset makailivat omassa joukossaan oven-suupuolella niinkuin toisistaan turvaa etsien. Kuivat, lattialle levitetyt oljet kahisivat heidän väsyneitten ruumiittensa alla. He olivat kuin aamusta iltaan aurojen edessä vaappuneet juhdat; heistä huokui eläimellinen levontarve. Jokainen heidän silmiensä katse yömajan syvyydessä anoi lepoa, rauhaa ja unohdusta, mutta sitä ei heille annettu . . .

Mutta yömajan keskellä, kallellaan olevan pöydän ääressä istui Severi Yrtti, kiertolaiskauppias, mahtavana kuin faarao, kohoten jättiläismäisenä yli juhliivan, eriskummallisen joukon. Saman pöydän toisessa päässä kyyristeli Jalkapuoli-Sergei päihtyneenä ja kasvoiltaan harmaana. He joivat yhä. Mutta heidän seurassaan istui tällä hetkellä muuan

kolmaskin mies, jälkeenpäin joukkoon tullut, haudankaivaja Kallo-Jeremias. Näin kesäiseen aikaan, jolloin päivät usein olivat raskaassa kuumuudessaan uuvuttavia, hän toisinaan kaivoi hautoja kaupungin hautausmaalla yön viileinä hetkinä. Nytkin hän oli taanoin ollut paluumatkalla hautausmaalta asuntoonsa köyhäinkorttelin liepeille ja oli jo ollut sivuuttamaisillaan Hotelli Kalkutan viheliäisine yömajoineen, kun viinanhakija oli nähnyt hänet ja kutsunut kaivurin alas ottamaan naukun. Ja siinä nyt istui Kallo-Jeremias Severin ja Jalkapuoli-Sergein seurassa. Hän toi näiden juhlien synkkiin loppuhetkiin omalaatuista haudantunnelmaa, pääkallon tuoksua . . .

— Hähä, siinäkö se unennäkijä ja hänen noutajansa viimein tulevat, huudahti Severi nähdessään Ruupen ja Samun Hiltan laskeutuvan alas yömajan portaita. — Mutta piru vieköön minkälaisessa kunnossa hänet tuot: vaatteet riekaleina, kasvoissa ja käsivarsissa mustelmia! Mistä hänet löysitkään, Ruupe?

— Rannalta löysin niinkuin arvelinkin lähtiesäni, vastasi Ruupe vaivoin. — Meren rannalta, tolkkaili hän yhä. — Antakaa hänen mennä vaimojen ja lasten luokse. Älkää kyselkö häneltä joutavia, sen sanon. Hän on taas hiukan rauhaton . . .

Ja Samun Hilta liukui niinkuin varjo yömajan läpi toiseen huonerotteloon. Vallitsi omituinen hiljaisuus, kukaan ei äännähtänytkään. Jotain oli tapahtunut, mutta mitä, sitä ei kukaan voinut itsel-

leen selittää. Oliko se ollut vain musta varjo, joka oli liukunut yömajan halki? Lamput olivat sammumaisillaan; niiden ympärillä oli haipuva, punertava kehä. Epämääräinen, ahdistava ja autio äänettömyys lainehti yömajan joka sopessa. Viimein sanoi Severi käheästi, ääni ilkeästi vingahdellen:

— Ellen tietäisi sinua siivoksi ja kunnan mieheksi, Ruupe, niin epäilisin sinun ottaneen hänet väkisin siellä rantaheinikossa . . .

— Älä jumaliste! Ruupe läähätti, hänen oli vaikea puhua. — Lyön, lyön, ellet taukoa leukailemasta. — Äkillinen raivo oli ajanut veren hänen kasvoilleen. Hän seiso i Severin edessä vapisevana ja tapail len kuum in käsin vyöllään roikkuvaa pitkää, kimmeltävää puukkohoitoa, josta hän oli hyvin ylpeä.

— No, no, asetteli kauppias, — älähän leikistä suutu, veliseni.

— Koiran leikkiä, mutisi Ruupe synkästi, mutta pakottautuen sitten rauhalliseksi hän lisäsi muuttuneella äänellä:

— Näin tullessani miehen ammuttavan. Ja näki tapauksen Samun Hiltakin.

— Mitä, miehenkö ammuttavan näit! huusi Jalkapuoli-Sergei niinkuin häntä olisi pistetty. — Ja kenen sitten?

— En häntä tuntenut, vastasi Ruupe jurosti.

— No keitä olivat ampujat, tiedätkö sitäkään, toveri?

— Sotamiehiä olivat. Ryssiä. Ampuivat yhteislaukauksen.

— Sotaoikeuden uhri, sotaoikeuden uhri, toisteli Jalkapuoli-Sergei kimeästi, kovasti kiihtyneenä. — No hyvä, ampukoot aikansa, mutta kohta siitä on tuleva loppu ja heidät itse asetetaan työtätekevän luokan nimessä seinää vasten... Rauha tulee ja vapaus. Sota on kohta lopussa. Vallankumouksen henki liikkuu voitollisena juoksuhautojen ja rikki-ammuttujen vallikoppien yllä. Tsarismia, tuota sorron, taantumuksellisuuden ja väkivallan alkulähdettä, vapauden hautaa, ei enää ole; vallankumouksen myrskytuuli on pyyhkäissyt sen olemattomiin. Nikolai verinen on vain ikävä muisto, ei muuta. Sotamies- ja talonpoikaisneuvostoja perustavat jo kaikkialla. Se merkitsee r a u h a a , veljet, r a u h a a ! Turhaan minäkin täällä enää hevosia armeijalle ostelen, sillä niitä ei kohta enää rintamalla tarvita. Mutta minä kuljen vielä jonkin aikaa ja katson, mitä seuraa.

Jalkapuoli-Sergei oli puhuessaan noussut. Hän seisoi nyt keskellä yömajaa käsiään ojennellen, kelmein, riutunein kasvoin, silmissä juopunut kiilto. Hän jatkoi kimeästi:

— Katsokaa minua, toverit! Raajarikkoa. Kohta ensimmäisenä sotavuonna silpoi granaatti oikean jalkani ja osittain myös käteni. Laittoivat tekojalan, mutta silti olin sotaan kykenemätön. Olin granaatin runtelema pasifisti. (Tässä Jalkapuoli-Sergei irvisti; hänen valjut ikenensä kääntyivät ikäänkuin nurin!) Ja niin palauduin vanhaan ammattiini: hevoskauppiaaksi. Välitin hevosia sota-äyttämölle,

aluksi Itämeren maakunnista, sitten Suomesta. Toisenkin juhdan olen lähettänyt sinne — helvettiin . . . Viimeiset konit juuri näiltä main. Mutta pian tästäkin hommasta tulee loppu. Rauha tulee, sanon sen vielä kerran, rauha ja vapaus. Rintamalla miehet jo murtavat kivääreitään omin käsin. Mutta tästä, mitä teille nyt olen tullut kertoneeksi, älkää vielä puhuko julkisesti. Jos niin teette, roikutte pian hirressä, ryysymekot, piru vieköön. Mutta ryömikää silloin esiin loukoistanne, kun kutsun saatte ja kun käteenne työnnetään köyhälistön veripunainen vainokapula . . .

Eräs rokonarpinen laitakaupunkilaisvanhus, jonka paljas, punertava päälaki oli täynnä kuhmuja, kohottautui puoliksi lattialta, Jalkapuoli-Sergein vaiettua, ja kysyi käheästi:

— Onko se totta, mitä äsken puhuit, veli?

— On, totta on joka sana, vakuutti Jalkapuoli-Sergei silmät oudosti kiiltäen.

Silloin vanhus purskahti kauhistavaan, mielenvikaiseen nauruun, ja kasvonsa peittäen hän sopersi:

— Kyllä ryömmimme esiin kohta, kun merkin saamme . . .

Jalkapuoli-Sergei lähti horjuen pois. Hän loittoni vitkaan yömajan kurjuudesta ikäänkuin vielä sielullisesti heikumoiden sillä. Sitten hän katosi niinkuin ihmeellisen, mahtavan Aasian hämyyn, katosi köyryisenä, ontuvana, kuluneissa vaatteissa, yksinäisenä, vieraille seuduille ajautuneena ihmishylkynä. Ja kuitenkin hän oli kerran nähnyt suuren Moskovan

tornit kaikuvassa yössä, oli nähnyt mustan, raskaasti lainehtivan Volgan syöksyvän ylpeän tähtisiannon alla Kaspian hämyyn . . . Häntä seurasi outojen, kummallisten tarinain saatto minne hän sitten kulki-kin.

Yrtin kaupppamies nukkui jo pää rosoista pöytää vasten painettuna. Mutta Kallo-Jeremias nousi jotain sekavaa mutisten ja lähti kapuamaan portaita ylös kadulle. Hauturin raskaitten askelten kopina kantautui kaikuna hetken Hotelli Kalkutan pihakivitykseltä yömajan äänettömyyteen ja sitten häipyivät kuulumattomiin. Lamput sammuiivat toinen toisensa jälkeen. Peitettyjen ikkunoiden rakosista tunkeutui sisään aamunkoiton kajastus, joka täällä vaikutti omituisen kaamealta, aavemaiselta.

Ruupe yksin enää oli ylhäällä, mutta nyt hänkin lähti kahlaamaan ulos yli rikottujen astioiden ja sinne tänne viskattujen ruoanjätteiden. Kuului olkien sumeaa kahinaa, ihmisruumiitten liikahtelua ja tukahdutettuja huokauksia, joka kuitenkin Ruupesta kuulosti niinkuin hammasten kiristykseltä. Kajahti ontto kirous hänen astuessaan jalallaan jonkin päälle. Mutta silloin hän jo oli kahlannut yli tuon merkillisen, inhimillisen, paheitten aallokon ja nousi nyt hotellin betonipihalle.

Se oli viileä ja hämärä kuin hauta, mutta kaukaa kattojen yli virtasi aamu täynnä nousevaa aurinkoa, maakylien tuoksua ja sinistä, läpikuultavaa auerta. Ruupen silmiä sokaisi, ja hän hiipi kuin koira mata-

laan, peltikattoiseen hevostalliin, joka oli maalaisten juhtia varten tehty. Tallin tuoksu vaikutti häneen kummallisen rauhoittavasti. Hän kulki siellä, ja erottaen pilttuista hämärästi hevosten ääri viivat hän lähestyi noita suuria, hyviä eläinolentoja, joiden kasvoista virtasi häneen ihmeellistä, järkyttävää rauhaa. Hän kosketti jotakin juhtaa kädellään, ja kaikki oli hiljaista hänen ympärillään — hevosten maailmassa.

Mutta kun hän tuli ulos ja kohtasi kattojen yli tulvivan aamun, heräsi tuo taanoinen tuska hänessä uudelleen. Hän tunsu olevansa jälleen vanki, hänellä oli kenttälapio kädesssänsä ja hän kaivoi ampumahautoja suuren, kohisevan rautatielinjan varrella. Mutta sitten hän muisti meren rannan heinäisen lakeuden ja öisen tapauksen siellä. Ja entistä väkevempi tuskan aalto kosketti häntä. Samun Hiltan korsien keskellä ja hän — tolkuttomasti päihtyneenä, yömajan villien juhlien kiihdyttämänä. Ruupe voihkaisi ja heittäytyi makaamaan rattailleen, jotka olivat siinä Hotelli Kalkutan pihassa, aisat maassa. Toisiakin matkavankkureita oli pihassa sikin sokin. Hän makasi selällään kärkyjen pohjaheinissa katsoen vaalenevalle taivaalle. Yömajan ovella seisoi joku olento, mutta Ruupe ei havainnut häntä, sillä hän oli kaiken aikaa niinkuin kiihtyvän, hetki hetkeltä syvenevän unen vallassa.

Ja yht'äkkiä Ruupe muisti, mitä hän kerran oli kuullut Hotelli Kalkutan isännän sanovan erälle kaupunkiin saapuneelle nyrkkeilijä-atleetille. Näin

hän oli sanonut: »Jos minä joskus riistan itseltäni hengen, niin tapahtuu se varmaan meluisan juhlayön jälkeen, tuona autiona hetkenä, jolloin kaikki on vaiennut ympärilläni ja taivaanrannalla on jo aamun-koiton verinen juova... Silloin kaipaa astua yli rajan...» Mutta nyrkkeilijä oli sivellyt jotakin kirpeätuoksuista rasvaa pullottaviin lihaksiinsa ja nauranut kylmää, väkevää naurua hotellinisännän kasvoja päin. Tämän Ruupe nyt muisti tällä hetkellä, ja joku hänellekin ikäänkuin sanoi: »Kaikki on lopussa, mitään toivoa ei ole ja jos olisikin, niin se kuitenkin myöhemmin osoittautuisi turhaksi ja kestäättömäksi. Luovu siis jo, astu yli rajan.»

Silloin Ruupe nousi kuin unessa ja haparoi heinän joukosta käsiinsä sen hamppuköyden, jolla joskus oli sidottu Samun Hilta tämän raivohetkinä. Hän meni takaisin talliin hiljaisten juhtien luokse, heitti nuoran uupuneesti seinässä olevan puunaulan yli, nousi saavinsyrjälle, teki köyteen juoksevan silmukan ja pujotti päänsä siihen... Mutta silloin ilmestyi talliin tuo taanoin yömajan ovella seisonut olento, tarttui Ruupeen molemmin käsin ja tempasi silmukan hänen kaulastaan sekä köyden naulasta pois. Ruupe huitoi käsiänsä kuin hukkuva, mutta suistui sitten alas saavinreunalta lattialle jääden makaamaan siihen. Tallin ovi oli auki ja siitä sisään tunkeutuvassa aaltoilevassa valossa hän näki ylitseen kumartuvan Samun Hiltan kasvot. Ne olivat tällä hetkellä ihmeellisen hehkuvat ja kuin viisaan ihmisen kasvot. Hän sanoi:

— Jumala ei vielä tahdo sinun kuolemaasi.

— Annatko minulle anteeksi? kysyi Ruupe vain.
Samun Hiltan ääni kuului jostakin hyvin kaukaa,
kun hän sanoi:

— Annan, kaiken annan.

— Kiitos. Kuinka äsken osait tulla tänne —
juuri silloin? . . .

— Olin rauhaton, en saanut unta, aavistelin
jotain . . . Lähden taas lakeudelle. Tule sinäkin ulos,
äläkä enää yritä sellaista.

Ruupe katsoi häneen ihmetellen, kasvot jännittyneinä. Ja Samun Hiltan kasvojen yli häivähti taas niinkuin unen syvä henkäys. Hän lähti hiljaa pois. Ruupekin nousi ja seurasi häntä pihaan. Sarastuksen laineet hulvahtivat väkevinä yli kattojen ja betoni-holvien. Hän seiso i keskellä pihaa ja näki Samun Hiltan häipyvän edestään kuin humisevien liekkien keskelle. Ja Ruupestä tuntui niinkuin hän olisi äsken hevostallin hämärässä kohdannut Jumalan Äidin ja tuntenut hänen pyhitetyt kädet pääläellaan . . . Salaperäinen valkeus levisi kautta taivaan, rajasta rajaan. Se paisui suloisesti kuin kaukaa tasangon takaa kantautuva kirkonkellojen sunnuntaisoitto, ympäröiden hänet joka puolelta. Hän näki sillä hetkellä läpi kaiken kaipauksen, kärsimyksen ja syyllisyyden, kaiken läpi hän tuns i näkevänsä pohjaan asti . . . Häntä huimasi, mutta väkevät kädet kannattelivat häntä. Hän tuli kuin kuuroksi valtameren pauhusta, mutta hän näki avaruuden puhdistavien liekkien lävitse syvälle ylösnousemukseen . . .

Ja päihdyttävän ilon vallassa Ruupe ryntäsi yömajan ovelle ja avasi sen julistaakseen muillekin sen totuuden, jonka hän äsken uskoi omistaneensa. Mutta silloin hän näki edessään alhaalla, niinkuin helvetin kauhistavassa valossa, inhimillisen kurjuuden, alastomuuden ja raadollisuuden. Hän sulki voikaisten oven ja jäi seisomaan kuin unohtuneena autioon, valkenevaan betonipihaan, viheliäisen laita-kaupunkilaishotellin seinustalle. Mustahuivinen nainen oli kadonnut jo kylmän, kirkkaan aamunkoiton helmaan.

Kaupungista, joka puolelta hänen ympäriltään, alkoi vähitellen kuulua ääniä: junien kohinaa, rattaiden räminää, työmiesten raskaitten askelten kopinaa. Uusi päivä!

— — —

Myöhemmin päivällä puhkesi myrsky; se ryntäsi sokeana mannermaalta, syöksyi yli kaupungin ja kiihdytti meren villiin pauhuun.

V I I D E S K E R T O M U S

VARJORATSASTAJAT — JÄLJESSÄÄN SOTA, RUTTO JA NÄLÄNHÄTÄ — LAUKKAAVAT ESIIN

Todellakin: näytti kuin olisivat Ilmestyskirjan kaikki synkät, kuolemaa henkivät, tulipunaiset varjoratsastajat silloin syöksyneet esiin pilvien jylinässä ja hävittäneet maata, joka peittyi savuun ja tulikiven katkuun . . . Oli sota, oli vihaa ja vainoa, palavia kyliä ja taivaanrannalla tykkien jylyä. Köyhälistön veripunainen vainokapula oli jo kulkenut kädestä toiseen ja ryysyiset, eriskummalliset joukot olivat ryömineet esille loukoistaan. Se aika, josta Jalkapuoli-Sergei oli kerran yömajassa puhunut, oli tullut. Ja siitä oli puhunut myös vanheneva atleetti, Vaahtosuu-Niko, vankilasta palanneelle Ruupelle muutama päivä kapteeninlesken luona. Kaikki oli ollut mustaa ja raskasta niinkuin ukonilman edellä. Ensimmäiset upseerimurhat venäläisen varusväen keskuudessa kaupungissa olivat sattuneetkin sitten pian tämän jälkeen.

Ja nyt liehui punainen vallankumouslippu hurmioituneiden joukkojen yllä . . . Eri yhteiskunta-

luokat liikehtivät; vapauden saavuttamisesta puhuttiin kummallakin puolella. Maailmansodan riehuessa viimeisillään, alkoivat täälläkin kiväärin räiskyä, tykit jylistä. Pato oli murtunut — synkeät varjoratsastajat laukkasivat esiin kantaen peitsiensä kärjissä yht'aikaa vapauden, tuhon ja hävityksen vertauskuvia . . .

— — —

Hän, Ruupe, kierteli yksin ja nälkäisenä merenrantakaupungissa. Ja kaukana maanteillä, autioituvien kylien välillä kulkivat matkueet, mutta Ruupe oli jättänyt ne joksikin aikaa saadakseen rauhassa pohtia omia asioitaan ja yhtyäkseen sitten myöhemmin noihin kiertolaisiin.

Outo kurjuuden vaihe oli kohdannut häntä täällä. Jokainen päivä hän kierteli kaupungin jäätyneitä katuja myöhään yöhön, heittäytyen sitten viimein makuulle milloin minnekin. Kylmä ja nälkä kulkivat ikäänkuin ruumiillisina olentoina hänen sivuillaan, taistellen hänestä kuin erämaansudet . . . Hän saattoi seisoa kauan, hyvin kauan, jossakin talojen seinustoilla tuulensuojassa ja katsoa, kuinka yö vähitellen kasvoi suureksi hänen ympärillään. Tähdet syttyivät kylminä ja kaukaisina, kaupungissa oli hiljaista. Mutta tämän hiljaisuuden syvyydessä kuohui niinkuin noidankattilassa, se saattoi koska hyvänsä hälvetä sumun tavoin, jolloin hirveä, metelöivä kuolemanmaailma sukeltautuisi näkyville . . . Kaukaa kantautui tykkien katkeilevaa, vielä heikkoa jylyä.

Eräänä iltapuolena Ruupe maleksi myös Virsi-Aapelin, Severi Yrtin pojan luona lihakaupassa. Mutta tämä villi lahkolainen oli kuin houreessa, hän veisaili alituisen, puhui kummia asioita, harhaili unen outojen maisemien keskellä ja kantoi kainalossaan kipsistä valmistettua Kristusta, jonka kädet oli poikki. Niin, niin, Kristus, jonka kädet oli katkaistu... Punanauhaiset miehet olivat käyneet häntä säikyttämässä; he olivat kysyneet, mikä hän, Virsi-Aaleppi, oikein oli miehiään, oliko hän köyhälistön puolella. Mutta Virsi-Aaleppi oli sanonut olevansa Jeesuksen todistaja. Silloin he olivat pilkanneet häntä, häväisseet ja viimein riistäneet häneltä housut jaloista ja käskeneet niine hyvineen painua tyttöjen luokse... Lopulta olivat miehet vieneet pistimiensä kärjissä kaupassa olleen naudaneliän, koska kuolemanpataljoona oli saapunut kaupunkiin ja sitä piti kestittää ennen sen rintamalle lähtöä.

Näistä ja muista asioista puhui Virsi-Aaleppi tuona synkeänä iltapuolena Ruupelle hunningoille mennessä lihakaupassa, veren ja lihan tymeässä hajussa. Kädessänsä ruostunut lihakirves huusi Virsi-Aaleppi viimeisten aikojen koittaneen. Tulipunaiset ratsastajat syöksyivät ristiin rastiin kaikkiin tuuliin, ja heidän hevostensa suusta lähti huuruna tulta, savua ja tulikiveä... Kohta pystytettäisiin jälleen ristinpuita ja todistajat raahattaisiin Pääkallonmäelle. Kohta valkenisivat suomalaistenkin luut Googin laaksossa... Virsi-Aaleppi kiihtyi yhä puhuessaan, hänen otsaansa poltti kuin orjantappura-

seppele ja kirves putosi kolisten hänen hervottomiksi käyneistä käsistään. Kummallisesti kiusaantuneena Ruupe lähti hänen luotaan pois.

Ruupe yöpyi usein kenenkään tietämättä aseman takana ratapihalla hylkynä olevaan tavaravaunuun. Sen hän oli kerran yömyöhällä ratapihalla harhaillessaan löytänyt, kömpinyt raskaasti kompuroiden sisään ja jäänyt sinne. Rautatieasemalla oli silloinkin kuljeskellut venäläisiä sotamiehiä ja siviilipukuisia punakaartilaisia punaisin nauhoin, mutta he eivät olleet nähneet häntä. Hylätty vaunurottelo suojausi tuulelta ja tuiskulta, mutta ei kylmältä. Vilu tuntui tunkeutuvan syvälle, sieluun asti, koko olemus jäähtyi oudosti. Monena yönä hän uskoi kuolevansa. Silloin hän hypähteli käsiään haroen vaunun kulu-neella, lahonneella lattialla, kunnes veri alkoi jälleen kiertää... Monenlaiset sairaut mietteet alkoivat hänessä itää täällä vanhassa, hylätyssä tavaravau-nussa, himmeästi kuultavien kiskojen äärellä.

Kerran Ruupe vaunurottelon lattialla maatesaan vaipui ihmeelliseen, päihdyttävään uneen, johon hän pelkäsi lopullisesti, pääsemättömästi hukku-vansa. Hän vaipui yhä syvemmälle ja syvemmälle kylmyyteen. Vähitellen hänestä tuntui liukuvan pois kaikki ruumiillinen; liha hänessä kohmettui, jäätyi, karisi pois, vain sielu jäi sanomattoman yksinäisyyden ja kylmyyden helmaan. Hylätty vaunu laajeni, se kasvoi junaksi, pitkäksi, pauhaavaksi loistojunaksi, joka vierii ihmeellistä kaupunkia kohti, huimaavaan sähkömyrskyyn. Juna vapisi, ihana

paine kohotti vaunujen seiniä, ja yhä uusia vaunuja kytkettiin siihen unen hopearihmalla. Se oli kummallista kulkua äänettömien, loputtomien kiskojen päällä. Teräksisistä kiskoista nousi kylmää huurua, joka peitti vaunujen ikkunat kimaltelevaan kuuraan, mutta hänen oli lämmin ja ihana olla. Huimaavan kaukana avautui eteen outo ja kohiseva sähkömeri, jonka helmasta nousivat kimmeltävät valot niinkuin valtameren riutat... Sanomaton kaipaus lainehti sillä hetkellä kiivaana hänessä, se tuntui melkein tuskalliselta. Hän heräsi siihen ja havaitsi makaavansa kasvoillaan vaunurottelon lattialla. Hänen ammollaan oleviin sieraimiinsa nousi lattiasta kylmän ja lahon tuoksu.

Ruupe nousi. Hirvittävä kylmyys ympäröi häntä. Hän koetti liikuttaa käsiään, mutta ne putosivat kohta kovina ja kankeina alas kuin puunoksat lumen ja pakkasen käsissä keskellä armotonta talvea... Jalatkaan eivät enää tahtoneet kannattaa ruumista. Kuitenkin hän vaistomaisesti kulki ulos. Talvinen, öinen asema oli äänetön, lennätinlangat vain vonkuiivat tuulessa. Suuren veturin tumma hahmo leikkautui muodottomana himmeää, pakkaskajasteista taivasta vastaan. Kiskot kiilsivät epämääräisinä, sumeina, ja törröttävien pylväitten päissä kuulsivat lyhtyjen lasikuvut valjuin valoin. Ilmassa oli pakkasen, öljyn ja bensiinin tuoksua. Kaupunki oli aivan äänetön.

Oli jo aamuyö. Tähtivalossa hän kulki eteenpäin niinkuin aave. Ruumis oli tunnoton, mutta jalat

siirtyivät koneellisesti hitaan, laahustavan käymisen tahdissa toistensa eteen vuorotellen, vuorotellen . . . Hänet täytti äkillinen, jylhä usko, että hän oli jo kuollut, mutta minne hän nyt kulki, sitä hän ei tiennyt. Hänen oli vaikeata nähdä, sillä silmäripset olivat paksussa kuurassa, ikäänkuin kiinnijäätyneet. »Olen niinkuin joulupukki!» ajatteli hän yht'äkkiä ja hymyili jäykästi, melkein mielenvikaisesti.

Mutta silloin Ruupe oli jo kahlannut lumisen ratapihan halki asemalle. Hylätty vaunurottelo ratapihan äärellä oli kadonnut näkyvistä. Hän näki nyt pitkän kadun tyhjänä edessään, mutta hän ei lähtenyt kulkemaan sitä pitkin pois, koska hän toisaalta vielä hämärästi tajusi sen voivan olla tässä tilassa hänen tuhonsa. Epämääräisen vaiston ohjaamana hän kulki asemarakennusta kohti, joka näytti nukkuneelta. Hän avasi oven ja hoippui sisään niinkuin juopunut. Asemasalissa paloivat lamput. Siellä täällä penkeillä makaili tai istui venäläisiä sotamiehiä ja suomalaisia punakaartilaisia kiväärit vierellään. He torkkuivat päät rinnoille painuneina. Lattialle oli heitetty kaikenlaista törkyä. Nurkassa pihisi musta kamiini. Sen avonaisen pesän edessä istua nuhjotti jakkaralla pörhölakkinen tataari ja särpi teetä. Hänelläkin oli kivääri polvien välissä, pistin sojottaen piipunpäässä. Ruupe hoippui yhä niinkuin aave, kuolleesti kangistuneita käsiään ojennellen, kasvot kuurassa, asemasalin sumuisten lamppujen alla.

— Toverit, sanoi hän käheästi, — antakaa jotain lämmintä, teetä tai viinaa. Kuolen muuten, olen jäässä . . .

Eräs torakahtanut, partainen punakaartilainen kohotti päätään ja kysyi:

— Mistä tähän aikaan tulet, toveri?

— Sitä en tiedä, vastasi Ruupe kulmiaan rypistäten. Hän tunsii jälleen olevansa ikäänkuin kuollut. Alkava kuume kiersi kuin henkäys kaikissa jäsenissä.

— Et tiedä! — Partainen punakaartilainen purskahti nauruun, jonka voimasta kivääri hänen kädesään huojui ja pomppareuhkan peittämä yläruumis.

— Vai et tiedä! Sepä hassua, toveri.

— Tulen vankilasta ja juoksuhaudasta, jos sen välttämättömästi haluat tietää. — Ruupe muuttui äkkiä kovin surulliseksi. Hän katsoi suoraan tyhjään seisoessaan siinä keskellä öistä asemasalia niin kuin kummitus.

Toisetkin asemasalissa jo alkoivat heräillä. He katsoivat kummastuneina Ruupea.

— Juoksuhaudastako? Oletko siis ollut sodassa? mutisi joku.

— En ole ollut.

— Ja kuitenkin sanot tulevasi juoksuhaudasta! Piru sinusta selvän ottakoon!

— Niin, kaivoin toisten joukossa juoksuhautoja, sanoi Ruupe ummistaen silmänsä. Hän pelkäsi siihen paikkaan kaatuvansa. — En sodassa kaivanut, en, vaan saatanallisessa r a u h a s s a tykinsuiden alla — siinä kaivoin muitten joukossa. Kaiken varalta

niitä kaivettiin, niin sanottiin. Ja me kaivoimme kätemme rakoille . . .

— Vallitöissä! oivalsi vihdoon partainen punakaartilainen, sama, joka äskenkin oli äänessä ollut. Toiset nyökäyttelivät päitään. — Juu, vallitöissä se poika on ollut, saatana! Ja etkö nyt ole valmis liittymään punakaartiin, johonkin punaiseen iskuprikatiin, toveri? Köyhälistön rynnistys riistäjiä vastaan jatkuu parhaillaan . . .

Ruupe ei vastannut. Hän tunsi yhä enemmän huojuvansa, sillä paisuva kuume sokaisi hänen silmänsä niinkuin otsalle juokseva veri. »Mitähän tästä tulee?» ajatteli hän. »Se vaunuhyly ja yöt siellä, ne veivät minulta hengen. Kunpa saisin heiltä jotakin lämmintä!»

— Eikö teillä ole sitä, jota taanoin pyysin? kysyi hän taas arasti, vilkuillen ympärilleen.

— Viinaako? ärähti Tuuheaparta. — Tuossa on ja jos loppuu, niin pyydä Puhvelilta lisää. — Ja hän nyökkäsi karusti kamiinin edessä yhä istuvaan tataariin.

Ruupe joi tilkan, toisenkin. Hänen kasvonsa punehtuivat lievästi, veri ikäänkuin tempautui irti hänen ruumiissaan, jonka tunnottomuus alkoi hitaasti sulaa. Tuuheaparta seisoi hänen edessään, katsoen häneen kiiltävin silmin.

— Minä näen, sanoi hän sitten Ruupelle rämeästi, — että sinä olet köyhälistön jäsen. Tule ravintolan puolelle juomaan jotain kuumaa. Jäässähän sinä olet, kuumeessakin.

Ruupe lähti kuin unissaan seuraamaan häntä, silmät suunnattuina Tuuheaparran vinoon vääntyneellä roikkuvan kiväärin pistimeen. Se kiirsi hämärässä valossa heikoin välkähdyksin. He katosivat laahustaen asemasalista viereiseen huoneeseen.

Joku jäljellejääneistä murahti:

— Turhaan Tuuheaparta häntä kestitsee. Hänestä nyt ei ole mihinkään jos hän on siellä tai täällä — h u l l u s t a . . .

Toiset vaikenivat ja jäivät odottamaan juna, joka veisi heidät rintamalle.

Aseman lamput hohtivat kylminä. Kiväärin-tukit kolahtelivat lattiaan. Jossakin hyvin kaukana läheni juna, outo juna hillittömällä vauhdilla . . .

Ruupe havahtui hitaasti. Hän nousi kuin jostakin syvänteestä sen reunalle hengähtämään. Kuume kiersi hänen jäsenissään ja tuuheapartaisen kiväärimiehen kanssa nautittu viina. Kylmä ei hänen enää ollut, vaan lämmin, ellottavan lämmin. Mieto, ohut humala tuntui humisevan koko olemuksessa.

Hän istui aseman odotussalin takana autiossa ravintolahuoneessa, jota yksi lamppu tällä hetkellä niukasti valaisi. Asemasalista kuului joitakin askeleita ja katkonaista keskustelun sorinaa, mutta ravintolan puolella oli hiljaista. Tuuheaparta oli mennyt pois hänen nukuttuaan tuolille. Hän oli yksin. Yksinkö? Ruupe hieroi silmiään. Joku olento istui pöydän vieressä taempana ja näytti nukkuvan. Oliko hän ollut täällä kaiken aikaa? Se ei voinut olla

mahdollista. Varmaankin hän oli tullut sisään Ruupen nukkuessa. Nyt hän nousi ihmetellen ja lähestyi tuota nukkuvaa olentoa. Se oli naispataljoonalainen miehenpuvussa. Kivääri, joka oli nojallaan pöydänreunaa vasten, kuului ilmeisesti hänelle. Tytön nuoret, melkein kovat kasvot ikäänkuin uivat unessa. Hän oli heittänyt jalkansa pöydälle. Ristiinpantujen jalkojen lähellä oleva tuhka-astia oli täynnä puoliksi poltettuja savukkeita. Kallellaan olevan lakin alta pursusivat esiin tytön hiukset, ja Ruupe näki, että ne olivat hyvin kiiltävät ja mustat.

Kauan Ruupe katsoi häntä ihmetellen, liikkumattomana. Hiljaisuus soi hänen korvissaan. Mutta jostakin öisen aseman takaa kantautui sähköjohtojen lakkaamaton kohina. Ja viereisessä huoneessa, autiossa odotussalissa viettivät aikaansa rintamalle lähtevät miehet puolin valveilla, puolin nukkuen, odottaen junaansa . . . Kaupungilta kuului joitakin kiväärinlaukauksia. Mutta koko ulkoinen maailma erilaisine seikkoineen ja kuuloaistimuksineen lainehti tällä hetkellä Ruupen ohitse häntä koskettamatta. Hän ajelehti ihmeellisessä kuumeen virrassa, silmien katsoessa yhä tuota uneen vaipunutta olentoa, hänen kovia, nuoria, uhmailevia kasvojaan, ja äkillinen eroottinen aistimus syöksyi samassa hänen ruumiinsa kuumeen läpi . . . Himo jäykisti hitaasti Ruupen kasvot, tehden ne harmaiksi, jollakin tavoin ankariksi . . .

Hän kumartui suutelemaan nukkuvaa tyttöä kasvoihin raskain huulin, jotka yltyvä kuume oli

jo ennättänyt polttaa kuiviksi ja karheiksi, ja hän näki räikeässä ruumiillisessa valossa tämän reisien kohoavan edessään pitkinä, miehenhousujen verhoamina, jättiläismäisinä... Ruupe tunki niinkuin sulavansa kuumeeseen, hän herpautui olemuksensa sisintä myöten. Raukeita valoja risteili öisessä ravintolahuoneessa, jonne ajoittaisin kantautui hyvin ohuena ja kaukaisena tykkien jylyä.

Punainen naislegioonalainen heräsi, katsoi kyllästyneenä Ruupeen ja sähisi:

— Kun viitsitkin siinä; en sinulle kuitenkaan antaudu.

— Rakastan sinua, sanoi Ruupe kiivaasti yltyvässä kuumeessansa.

— Älä loruile, lähde ennemmin rintamalle, jos olet oikea proletaari. Sinne minäkin lähden junan tultua. Voi piru, kun tämä odotus öisellä asemalla kiusaa mieltä.

Hän pysähtyi hetkeksi kuuntelemaan, kasvot jännittyneinä. Ei kuulunut vielä lähestyvän junan ääntä, ei kuulunut muuta kuin odotussalissa nukkuvien kapinoitsijoiden kuorsaukset, ulkoa sähköjohtojen surullinen kohina ja joitakin yhä jatkuvia kiväärinlaukauksia kaupungilta. Mitähän ne siellä ampuivat? Odotus jatkui. Ruupe katsoi tyttöä ihmeissään.

— Lähdetkö rintamalle? kysyi hän sitten.

— Lähden, vastasi nuori naislegioonalainen vetäen jalkansa alas pöydältä ja katsoen Ruupeen pehmeästi puolittain ummistetuin silmin lakinreunan alta.

— Et ole ollenkaan hullumman näköinen, lisäsi hän hetken kuluttua venytellen. — Siellä rintamalla voisit saada joskus toistaa sen, minkä äsken teit salaa nukkuessani . . . Punainen nauha lakkiin siis, kivääri käteen ja — junaan . . . !

Ruue tunsu, että tytön sanoihin kätkeytyi väkevä houkutus, hän tunsu sen omituisen vetoavana ruumiinsa hehkun ja kuumeen läpi. Kirpaiseva ja ällöttävä ajatuskuva nousi samassa aavemaisena esiin alitajunnan haudoista: Musta, liekehtivä yö rintaman läheisyydessä; veristen vaatteiden keskellä makaavat he toisiinsa painautuneina, kuoleman humistessa maailman yllä . . . Rintamaelämä aaltoilee kaikkialla heidän ympärillään vereltä tuoksuvana, tuomiopäivänomaisena, oudosti ruumiillisena . . . Ruupen korvissa suhisi. Koko autio, öinen asema vaikutti häneen lamaannuttavasti. Sähköjohtojen taukoamaton kohina uuvutti, teki hulluksi.

— Rakastan sinua, mumisi hän raskaasti tytön korvaan, — tahdon todistaa s e n nyt, tahdon . . .

Ja hän kävi tyttöön käsiksi.

Mutta tässä tapahtui samalla hetkellä muutos. Silmien pehmeä ilme haipui pois, niihin tuli kova, kellertävä loiste. Notkeasti kuin nuori eläin hän riistäytyi irti Ruupen käsivarsista, joiden kuume ikäänkuin poltti häntä. Ja temmaten ravintolapöydän nojalta kiväärinsä hän loittoni pari askelta ja painoi sitten pistimen kärjen Ruupen rintaa vasten.

— Jos yrität vielä lähestyä, työnnän pistimen sisälle . . . maksaasi asti! kirkaisi hän läähättäen.

Ja Ruupe näki kiväärin yläpuolella hänen kasvonsa sanomattoman kovina ja uhmaavina, vihamielisinä.

Sillä hetkellä Ruupessa sammui jotain. Tietysti hän olisi helposti voinut riistää tytöltä kiväärin pois, mutta hän ei tahtonut sitä tehdä. Pitäköön, se on nyt hänelle yhdentekevää sen jälkeen, kun hän oli nähnyt nuo kiväärin yläpuolella vihasta säteilevät kasvot, joihin hän edelleen niinkuin lumoutuneena katsoi, samalla kuin säälien.

— Voi sinua, sanoi hän viimein, — voi sinua ja muita sinun kaltaisiasi, jotka pelehditte kiväärit olalla ja miehenvaatteissa — nuoret tytöt! En ole koskaan nähnyt surullisempaa näkyä. No niin, kuppatauti ja kivääri, sehän sopii . . . Hyi helvetti!

Ruupen ääni, jota äkillinen katkeruus paisutti, sortui kiroukseen, ja hän vaikenä rutosti. Silloin hän näki tytön oikeassa käsivarressa, ylöstyöntyneen hihan varjossa, tatueerauksena irvistelevän pääkallonkuvan: *k u o l e m a n p a t a l j o o n a l a i n e n . . .* Tuskallisesti ähkäisten hän peräytyi ja laskeutui istumaan tuolille, jolta hän taanoin oli noussut naispunakaartilaisen havaitessaan. Ja uusi kuumeen aalto hautasi hänet siinä alleen, mutta punertavan kaaoksen syvyydestä hän erotti alati silmissään nuoret, kovat tytönkasvot, jotka sotilas-kiväärin yläpuolella säihkyivät sanomatonta uhmaa ja vihaa — — —

Ruupe havahtui jälleen niinkuin liekkien keskeltä. Oli jo aamu, joskin hyvin varhainen. Katoilta

ja betoniholveista nousi kylmää, punertavaa huurua. Kaupungin yllä humisivat jo arkoina auringon siivet, jotka nousivat taivaanrannan syvästä hehkusta. Maailma oli kylmästi sininen niinkuin jäätynyt lasi. Juna, jota yöllä oli äänettömällä asemalla odotettu, oli tullut ja — mennytkin jo . . .

Hän havaitsi nukkuneensa. Kuume puistatti häntä. Jotakin kovaa oli hänen rinnallaan. Hän katsahti alas ja näki silloin, että se oli vanha, lukoton kivääri, jonka päässä törrötti katkennut pistin . . . Ruupe tiesi kyllä ketä hänen oli kiittäminen tästä kujeesta.

— Rintamalutka, sähisi hän ja työnsi kiväärin pois. Se kaatui kolisten lattialle. Mutta vaivuttuaan uudelleen niinkuin jonnekin pohjattomuuteen, hän oli näkevinään jälleen nuo nuoret, uhmaavat kasvot, tällä kertaa täynnä kylmää naurua . . . Hillittömästi eteenpäin syöksyvän sotilasjunan ikkunasta hän nuo kasvot vilahdukselta näki, mutta hän itse makasi kuumeisena hylätyssä tavaravaunussa rata-pihalla, loputtomien kiskojen äärellä . . .

Ruupen siinä tuolipötkkelön päällä pienessä asemaravintolassa nuhjottaessa, saapui vihdoinkin päivä ja kohu asemalla alkoi, melu ja meteli. Ensimmäiset junat olivat jo saapuneet ja jälleen lähteneet silloin, kun Ruupe jäseniään ojennellen uudelleen havahtui täyteen tajuntaan.

Hän havaitsi nyt, että ravintolan puolelle oli tullut sillä välin lisää väkeä, meluavia miehiä, kaililla kiväärit. Joitakuuta naisiakin oli joukossa, mutta yöllistä naispunakaartilasta ei Ruupe heidän jou-

kossaan nähnyt. Hän oli poissa. Ruupeen he eivät kiinnittäneet mitään huomiota. Ja kuitenkin hänestä tuntui, että joku tarkasteli häntä. Silloin Ruupe tämän oudon tunteen pakottamana avasi silmänsä kuumetta täynnä ja näki edessään, kasvojensa tasalla, tutut, tarkkaavat silmät — kaupungin haudankaivajan silmät . . . Kallo-Jeremias, joka kerran oli ollut ryypiskelemässä Hotelli Kalkutan pohjakerroksessa Ruupen ollessa myös siellä, siinä todellakin seisoi ja katsoi häneen.

— Ka, Jeremias! Mistä sinä siihen nyt ilmestyit, veli?

— Hautausmaalta, mistäpä minä muualta, vastasi Kallo-Jeremias omituisen kimeästi ja ohuesti nauraen. — Palatessani poikkesin tänne juomaan kupin kahvia ja näin sinut siinä. Sairasko, vai mitä?

— Sairas, sairasko, valitti Ruupe. — Vietin muutamia öitä ratapihalla eräässä vaunuhylyssä ja sain lopulta kuumeen.

— Selvähän se oli. Eikö sinulla sitten ollut tiedossasi jotain murjua, mihin mennä?

— Eipä sattunut olemaan; mistäpä ne minulle murjut.

— Tule minun murjuuni, ethän sinä siinäkään voi olla ja kuumeessa kellehtiä. Lähdetään, poika!

Ruupe katsoi hetken lattiaan, jossa oli tupakanpätkiä ja tyhjiä, poljettuja peltirasioita. Sitten hän nousi maailman keinuessa silmissä. Hän tunsu olevansa kuin venheessä, jota ankara myrsky huojuttaa.

He tulivat kadulle, jolla lainehti aseistettua, meluavaa roskaväkeä, aivan täynnä laidasta laitaa. Talojen seinustoilla kyyristeli poliiseja naamat irvissä, kokoonlyötyinä. Huudettiin, karjuttiin, oudot, kapinalliset laulut kaikuivat. Väkijoukko aaltoili sinne tänne. Sadat kasvot säihkyivät vihaa, sadat nyrkit kohosivat, sadat jalat kopisivat jäätyneeseen katuun. Joku kivääri pamahti. Tehtaat seisoiivat. Katoilta ja betoniholveista nousi punertavaa huurua, ohutta kuin sumu.

He kulkivat halki kaupungin, Ruupe nojaten haudankaivajan olkapäähän . . .

Heitä alettiin sanoa kaupungissa Huuhkaimiksi, Ruupea ja Kallo-Jeremiasta. He kaivoivat yhdessä hautoja.

Ottaessaan Ruupen luokseen sairastamaan, oli Kallo-Jeremiasta silloin ohjannut salainen ajatus pyytää Ruupea tämän parannuttua avustamaan häntä hautojen kaivuussa, jota juuri tähän aikaan oli huomattavan paljon. Seikka oli se, että Kallo-Jeremias oli ottanut myös tehtäväkseen kaivaa rintamalla kaatuneitten punaisten haudat. Hän sai tästä erikoisen lisäpalkkion, ei tosin seurakunnalta, vaan punaisten esikunnalta. Kaatuneitten kapinoitsijoiden hautapaikka oli kaupungin ulkopuolella hiekkaisella Piilin kankaalla. Kun nyt siis Ruupe, viikon pari haudankaivajan tuvassa laitakaupungilla kuumeessa maattuaan, vihdoin toipui, alkoi hän seurata Kallo-Jeremiasta hautausretkille taika-

uskoisten laitakaupungin lahkolaisämmien parjaamalle Piilin kankaalle, jossa oli monta murhaa ja väkivallantyytä tehty.

Tälle Piilin kankaalle nyt siis haudattiin tämän rannikkoseudun rintamalla kaatuneet kapinoitsijat. Ja niitä tuli paljon: joka päivä toivat kuorma-autot ja uupuneet juhdat kuulien ja granaattien repimiä ruumiita, tuttuja, harmaita otsatukkaisia olentoja köyhälistökorttelista. Ne pantiin punaisiin, väliin maalaamattomiinkin arkkuihin ja laskettiin sitten siunaamatta Kallo-Jeremiaan ja Ruupen valmiiksi kaivamiin hautoihin Piilin kankaalle.

Mutta eräänä päivänä lähellä pääsiäistä, ylösnousemuksen juhlaa, sattui, että kankaalle tuli mustakaapuinen, kalpeakasvoinen mies, jonka molemmat kaivurit tunsivat yhteiskunnan pohjalle vaipuneeksi kummalliseksi papiksi, Musta-Iivariksi.

Vaihdettuaan muutamia sanoja heidän kanssaan, hän alkoi siunata noiden tuomittujen miesten, kapinoitsijoiden joukkohautoja. Päivä oli silloin jo lähellä iltaa, ilma oli hyvin sininen ja läpikuultava kuin lasi.

He olivat sinä päivänä kaivaneet kaksi suurehkoa joukkohautaa, ja he olivat melkein uupuneita ja hikisiä. Musta-Iivarin alkaessa hitaasti lukea kuoleman ja ylösnousemuksen sanoja noiden onnettomien hautojen yli, pysähtyivät molemmat hauturit hämmästyneinä ja jäivät lapioihinsa nojaten tuijottamaan tuohon hintelään, mustakaapuiseen, ihmeelliseen mieheen. Vaistomaisesti he paljastivat

päänsä — Kallo-Jeremiaskin, vaikka hän olikin paa-
 tunut materialisti, joka ei uskonut mihinkään kuo-
 lemantakaiseen todellisuuteen. Hänkin seiso i pal-
 jastetuin päin, kasvoillaan oudon jylhä, kiristynyt,
 melkein jännittynyt ilme. Ruupe, juuri kuumeesta
 parantunut, seiso vanhan hauturin rinnalla ryysyis-
 sään ja seurasi kiihkeästi Musta-Iivarin vitkallista
 vaellusta haudalta haudalle. »Maasta olet sinä tullut
 ja maaksi pitää sinun jälleen tuleman. Herra Jeesus,
 vapahtajamme, on sinut viimeisenä päivänä herät-
 tävä . . .» Ennentuntematon järkytys valtasi heidät.
 Siinä he seisoivat kapinoitsijoiden ja erehtyneiden
 miesten haudoilla ja ikäänkuin näkivät sillä hetkellä
 sen peloittavan kurjuuden ja yhteiskunnallisen vihan
 ja verisen katkeruuden pohjaan, joka oli nämäkin
 haudat väkivaltaisesti synnyttänyt. Mutta yli noiden
 maassa maatuvien, vihaan jäykistyneiden piirteiden
 kuului Musta-Iivarin lempeä ja voimakas ylösouse-
 musääni.

Ja päivän sini tummeni huomaamatta heidän
 ympärillään. Tuli ilta. Kaukana tasangon äärellä
 kulki juna, surullinen, harmaa juna. Musta-Iivari
 kulki jo kaupunkia kohti. Ruupe katsoi hänen jäl-
 keensä omituisen tunteen vallassa siksi, kunnes hän
 kumaraisena hävisi iltaan. Kaupungissa liehuivat
 punaiset liput; sieltä kantautui lisäksi epämääräistä
 kohinaa ja laukauksia. He alkoivat jälleen kaivaa,
 mutta tuo ajaton tunne, joka oli ottanut heidät
 haltuunsa Musta-Iivarin tullessa kankaalle, val-
 litsi vieläkin heitä, eivätkä he puhuneet mitään.

Ruupe asui edelleen haudankaivajan luona. Kallo-Jeremiaalla oli vain yksi huone, tilava ja kai-kuva kamari, jonka nurkassa oli keittiökomero. Huone oli täynnä kaikenlaista vanhaa kamaa. Joka aamu Ruupe heräsi nurkassa, vinon kirjahyllyn päällä olevan pääkallon kalseaan tuijotukseen. Sen silmäaukot olivat pohjattoman surulliset ja tyhjät; Ruupestä oli puistattavaa katsoa sinne. Mutta hän t a h t o i katsoa, ja hän katsoi, katsoi väliin niin syväälle, että häntä synkästi huimasi, niinkuin hän itsekin olisi jo kulkenut yli elämän ja kuoleman raja-viivan . . . Silloin hän vaipui aina kummallisiin sielua kouraiseviin haaveisiin.

Kallo-Jeremiaan vaimo oli karannut vallan-kumouksen alkuvaiheessa jonkun konepajatyöläisen kanssa ja myöhemmin kuului kuolleen Tampereen puolella väliaikaisessa lavantautihospitaalissa. Jeremias oli nyt yksin, ja Ruupe keskusteli usein hänen kanssaan. Enimmäkseen painostavasta ajasta, parhaillaan riehuvasta kansalaissodasta sekä köyhälistön kohtalosta, niistä ne puhuivat. Jeremias oli omalla tavallaan valistunut proletaari. Hän oli Marxin teo-riain läpituokema. Ja hänen mielestään köyhälistön ainoa ja varmin voiton mahdollisuus kätkeytyi lähinnä juuri taipumattomaan ja peräänantamatto-maan luokkataisteluun. Mutta hän ei hyväksynyt aseellista esiintymistä; surkeasti hänen mielestään erehtyivät ne, jotka uskoivat työväestön vapautu-misen kapitalismista olevan mahdollista sillä tavoin. Sen tähden hän saattoi suhtautua usein verrattoman

kylmästi niihin työmiehiin, jotka punaisissa arkuissa tuotiin heidän kaivamiinsa kuoppiin Piilin kankaalle. He olivat hänestä anarkisteja, joille teon propaganda oli tärkeämpi kuin köyhälistön lopullinen onni ja menestys. He olivat työväen asian tuhoonviejä, joille ei voinutkaan toivoa parempaa kohtaloa.

Ruupe, joka aina oli tuntenut itsensä köyhäksi tuon sanan syvimmässä, hälyttävimmässä mielessä, kuunteli Kallo-Jeremiaan sanoja miettien ja ihmetellen. Hän ei ollut koskaan omistanut mitään haavetta paremmasta, mikään aate ei ollut häntä milloinkaan sitonut itseensä, mikään yhteiskunnallisen kapinan viima ei ollut liioin hänen mieltään järkyttänyt. Maailmankuvaa ei voinut muuttaa, olot olivat sellaiset, jollaisiksi ne olivat muodostuneet. Tosin hän oli saattanut, esimerkiksi juoksuhauta-
toissa ja vankilassa, mietiskellä yhtä ja toista, mutta yhteiskunta oli hänelle aina pysynyt syvemmältä ottaen vieraana, se oli hänelle vain ollut niinkuin uoman pohjalla lainehtiva samea virta, jonka rannoilla hän vaelsi päämäärättömänä, kaiken ulkopuolella. Mutta nyt kuunnellessaan Kallo-Jeremiasta alkoi hänessä itää ajatus, että yhteiskunnan pohjavesissä sittenkin poreili ja kuohui, alati muuttui ja liikkui, ja että kiihkeä pyrkimys ajoi niitä eteenpäin uusia uomia kohti . . .

Sillä välin jatkui sota ja painostava, raskas, kestävätilanne rintaman takana. Yötä päivää kantautui kiskoilta rintaman läheisyyteen painuvien

junien pauhu. Ihmiset pysyttelivät enimmäkseen huoneissaan asuntokasarmeissa, kaduilla liikkuivat vain mellakoivat, hajalliset venäläiset sotamiesosastot ja köyhälistökorttelin syvyyksistä esiin purkautuneet ryysyiset, aseistetut joukot. Ryöstöjä tapahtui siellä täällä, ja joitakin ihmisiä asetettiin vastavallankumouksellisina seinää vasten...

Sattui väliin, kun Kallo-Jeremias ja Ruupe olivat juuri luoneet joukkohaudan umpeen, että paikalle laapusti kaatuneiden kapinoitsijoiden myöhästyneitä omaisia. Silloin muuttuivat monet laitakaupunkilaisäidit, köyryyn vääntyneet vanhukset, yht'äkkiä uudelleen lapsiksi täällä — autiolla tasangolla, Pääkallonpaikalla, kaupungin ulkopuolella. He alkoivat itkien ja käsiään väännellen pyytää, että vasta umpeen luotu hauta avattaisiin, jotta he saisivat vielä vilahdukselta nähdä poikiaan tai miehiään, mutta se ei maksanut vaivaa. Ei todellakaan maksanut vaivaa avata uudelleen näkyville kaikkea sitä tympeää kauheutta, jota nämä maahan kätkeyt arkut sisäänsä kätkivät.

— Mahdotonta, selitti Kallo-Jeremias tällaisille pyytäjille, — aivan mahdotonta. Ettehän edes tiedä, onko omaisenne, poikanne tai miehenne, juuri tällä hautapaikalla. Mahdollisesti hän on jossakin toisaalla, ja sitä paitsi me emme joudu penkomaan kaikkia näitä hautoja. Se olisi jokseenkin toivotonta hommaa. Rukoilkaa Jumalaa, että Hän toimeenpanisi paikallisen ylösnousemuksen kaikkien näiden

raatojen keskuudessa, älkääkä meitä... Hyvästi rouva!

Kallo-Jeremias tiesi, että punaisten esikunnan taholta usein laiminlyötiin tehdä kaatumistapauksesta tarpeellinen ilmoitus omaisille, ja toisinaan taas tehtiin se niin myöhään ja kiertoteitse, että omaiset vasta viime tingassa, jos silloinkaan, ennättivät hautauspaikalle punaisella värillä tuhrittuja, pikaisesti kokoonkyhättyjä arkkuja joukkohautoihin laskettaessa ja kiväärien sylkiessä tuimasti tulta ja savua niiden yllä... Ruumiitkin mätkäistiin arkkuihin synkällä, hermostuneella kiireellisyydellä, väliin kokonaan nurinniskoin... Ja yleisen hajaannuksen ja levottomuuden lisääntyessä tapahtui näitä laiminlyöntejä tuhkatiheään, kunnes lopulta — punaisten pakolaiskuormien valmistuessa matkamaan sekasortoisenä joukkona itään — ei kukaan enää välittänyt kuolleista paitsi ehkä — äidit.

Ruupea poltti usein mielikuva, että hän kaivoi, kuten kerran vankilassa oloaikanaan, juoksuautoja suuren, kohisevan rautatielinjan varrella. Hän oli vanki, ja hänellä oli lapio kädessään ja mustajuovaiset vaatteet yllään... Vasta Kallo-Jeremiaan jokin huomautus palautti hänet takaisin todellisuuteen.

Kerran he pelasivat pokeria kankaalle tulleitten punakaartilaisten kanssa. Heitä oli muutama resui-nen mies, joukossa punaisen hevoskomppanian pääl-likkö, pitkäviiksinen metallityöläinen Linteeni. Hänellä oli yllään ryssän sinelli ja kupeella roikkui

sapeli naurettavan pitkän nahkasuikaleen varassa, niin että sapeli raahautui, hänen kulkiessaan, kaukana jäljessä. Sen huotra oli paikoin kulunut puhki. Mutta pelin ollessa puolessa, huojui rautatieltä päin muuan mies heitä kohti. Pelaajia huomaamatta tuntematon mies pysähtyi umpeenluotujen ja vielä avonaisten joukkohautojen keskelle, veti esille revolverin ja ampui suoraan ohimoonsa . . . Raskaasti kuin puu hän kaatui maahan.

— Jassoo, sanoi Linteeni ja pyyhkäisi viiksiään niinkuin ryyppyn jälkeen. — Sinun vuorosi, Ruupe.

Mutta Ruupe oli noussut kivääreillä varustettujen pelaajien piiristä. Hän oli käynyt kasvoiltaan harmaaksi, ja viivytellen hän lähestyi kuollutta. Surkeasti ähkäisten hän kumartui katsomaan sitä. Mies oli Vaahtosuu-Niko, kummallinen, mielikuvitusrikas atleetti, jonka nyrkkeilytunneilla Ruupe oli kerran hyvin kauan sitten käynyt . . .

Peliä ei koskaan lopetettu.

Ja vihdoinkin alkoi kevät palaa heidän ympärillään. Väliin keskipäivällä he saivat jo työskennellä keskellä auringon liekkejä. Ja eräänä päivänä lensi heidän ylitseen kurkien avaruusaura. Ruupe pyyhki multaisilla käsillään kasvojansa ja katsoi valmistuvan joukkohaudan pohjalta häikäistyneenä noita väkeviä, ihmeellisiä lintuja, jotka olivat lentäneet yli vereen tahraantuneen, raunioituneen Euroopan tänne saakka. Ja täälläkin niiden silmät kohtasivat raunioita ja joukkohautoja . . . Mutta ne huusivat kui-

tenkin väkevän uhmansa keväisen avaruuden rannattomuuteen ja jatkoivat kohisevaa vaellustaan pohjoista kohti . . .

Vuosisadan murheellisin kevät oli koittanut. Ja kuitenkin: eikö vapauden riemullinen myrsky silloin syöksynyt halki maan — jopa maasta toiseen! Ja sadattuhannet runnellut, kovat ja katkerat miehet juoksuhaudoissa maailman eri kolkilla valmistautuneet jättämään jäähyväisiä aseille . . . Eikö näin ollut? Ihmeellinen ja ankara kevät se oli, täynnä myrskyä, kärsimystä ja vapauden huminaa, kaunis ja väkevä, kouraiseva ja kauhistava samalla kertaa . . .

Taivaan viipyvä sini alkoi jo olla omituisen kipeää katsoa. Ruupea kalvoi ja poltti päivien kuluessa yhä väkevämmin levottomuus, sen kuuma vimma, ja hän aavisti jälleen pian lähtevänsä. Kerran hän sanoi Kallo-Jeremiaalle:

— Älä etsi ja kuulustele minua, jos jonakin päivänä taas häivyn näkyvistä.

Kallo-Jeremias nyökkäsi ja kysyi sitten:

— Sinähän olet vain puolittain mustalainen, etkö olekin?

Johon Ruupe vastasi yksikantaan, niinkuin vältellen:

— Olen, isäni ei ole mustalainen.

— Kuka hän sitten on ja vieläkö hän elää? kysyi taas Kallo-Jeremias katsoen Ruupeen sivusta.

— Kyllä hän tietääkseni vielä elää, mutta sitä en tiedä tarkoin, kuka hän on. Kyllä minä kerran

otan siitä selon. — Ruupe oli kiusaantunut, hänen katseensa pakoileva.

— Sää olet sitten jonkinlainen mulatti, huomautti haudankaivaja kömpelösti. — Tarkoitan, että olet siltä väliltä . . .

— Juu, siltä väliltä.

Keskustelu päättyi nyt tähän. Ja eräänä päivänä Ruupe sitten hävisi hyvin erikoisissa olosuhteissa. Severin matkue saapui sekasortoisenä, säikähtyneenä joukkona kaupunkiin monien juhtien kavionkopseissa.

Näihin aikoihin sattui Severin matkueen sisäisessä elämässä tapaus, joka hetkeksi kiinnitti matkueen jäsenten huomion siihen. Samun Hilta oli raskaana. Hän istui vaiteliaana, kalvakkana ja muodottomana, silmissään usvainen, epämääräinen välke, matkavankkureilla, jotka kolisten ja työläästi liikkivat uupuneen juhdan jäljessä keväisellä, hohtavalla, jo lumettomalla maantiellä. Kaikki katsoivat toinen toiseensa, ämmät supattelivat värikkäiden saaliensa sisältä. Syytettiin merenrantakaupungissa maleksivaa Ruupea. Samun Hiltan kesällinen katoaminen Hotelli Kalkutan pohjakerroksessa vietettyjen öisten juhlien aikana nähtiin nyt rumassa, kohtalokkaassa valaistuksessa. Kaikki tulivat ikäänkuin vaistomaisesti asettaneeksi huomionsa tuon kesällisen tapauksen yhteyteen, sillä he muistivat, nimenomaan muistivat vielä sen omituisen tunnelman, joka oli vallannut mielet Samun Hiltan laskeuduttua repa-

leisin vaattein Ruupen seurassa hotellin betoni-
 pihalta alas yömajaan. Löytäessään Samun Hiltan
 autiolta rantalakeudelta, oli Ruupe tehnyt hänelle
 väkivaltaa . . . Kun viitsikin tehdä — onnetto-
 malle . . . Kuiske muuttui pian äänekkääksi muri-
 naksi, kiroiltiin kaikki yhteen suuhun ja päiviteltiin
 tapausta.

o. Mutta päivät olivat levottomia ja tapauksia
 täynnä. Semmoinen tapaus kuin oli yhden heikko-
 mielisenä pidetyn naisen kohtalo, unohtui pian. Se
 muistutti kuitenkin vielä itsestään Samun Hiltan
 synnyttämisen hetken tullessa. Tämä tapahtui pai-
 suvassa iltakajasteessa merenrantakaupungissa,
 Hotelli Kalkutassa, jonka pihalle matkue oli seka-
 vana, huutavana ja voihkivana joukkona ajautunut.
 Se oli joutunut eräässä etäisessä kylässä odottamatta
 keskelle veritemmellystä, kirousta ja kuolemaa.
 Ankarassa paukkeessa, kylän jo palaessa ympärillä,
 oli matkue miesten kiroillessa, naisten voihkiessa ja
 lasten itkiessä lähtenyt ajamaan monien juhtien
 tuimassa kavionkopseessa pitkin keväistä maantietä
 kaupunkia kohti. Samun Hilda, joka oli hurjasti
 tuijottanut taakseen palavaan kylään, oli saanut
 äkkiä kovia kouristuksia ja vääntäytynyt pitkälle
 kolisten eteenpäin syöksyville vankkureille . . .

Kaikki oli ollut niinkuin pahaa unta. Muudan
 harhakuula oli osunut erääseen mustalaiseen, Holkon
 Vihtoriin, ja hän oli maannut rattailta, pohjaheiniin
 painautuneina, viimeisillään. Ilmaa heidän ylä-
 puolellaan olivat halkoneet mustat, ulisevat möhkä-

leet, joiden merkitystä he eivät olleet täysin tajuneet, mutta jotka olivat täyttäneet heidät sanomat-
tomalla kauhulla. Yrtin kaupppamies, joka myös oli
roikkunut joukon mukana, yksin oli säilyttänyt
kylmäverisyytensä. Viimein oli matkue sekasortoi-
sena rykelmänä ajautunut autiolta maantieltä laita-
kaupungin ahtaille katukujille, jotka olivat täynnä
ehtoon ohutta kajastusta, ja niiden sokkeloista
Hotelli Kalkutan pihalle, johon se oli pysähtynyt.

Uuvuksiin ajetut juhdat huojuttelivat mielet-
töminä päitään vielä täpötäysien vankkurien edessä
Hotelli Kalkutan tyhjällä pihalla. Kaupungilta
kuului melua, joukkojen kohua ja outoa jylyä. Jotain
merkillistä oli tekeillä, mutta mitä, sitä eivät äsken
kaupunkiin saapuneet matkalaiset tienneet. Hotelli
Kalkutta oli aivan autio ja äänetön. Ikkunat tui-
jottivat seinistä mustina, kalseina ja elottomina kuin
kuolleitten silmät. Kuulanreikiä oli talon ovissa ja
ikkunanpielissä. Eräässä huoneessa ammotti
ikkunanläpi tämän lisäksi vielä ilman ruutuja. Tuuli
puhalsi rajuna ja esteettömänä sisään, kuljettaen
helmassaan synkeästi päihdyttävää kuolemantuok-
sua . . . Ruskeat, kuolleet liekokasvit puristautuivat
talon seiniin niinkuin suojaa etsien. Ryöstetty oli
laitakaupunkilaishotelli ja sen isäntä otettu hengiltä.
Muutamana yönä oli sen pihaan työntynyt villiytynyt,
aseistettu väkijoukko. Eräitä laitakaupungin tunkio-
ihmisiä, jotka olivat monta yötä viettäneet hotellin
pohjakerroksessa, yömajassa, oli myös joukossa.

ollut. Kun ovea ei ollut kolkutuksista huolimatta avattu, oli se rikottu, ja joukko oli syöksynyt sisään niinkuin meren myrskylaine matalikolle. Isäntä oli tullut alusvaatteisillaan ja kohotetuin käsin heitä vastaan, mutta hänet oli kaadettu maahan. Hänen ruumiinsa oli myöhemmin heitetty kaupungin halki virtaavaan jokeen . . .

Ja hänen taloonsa asettuivat nyt säikähtyneet mustalaiset. Yömajan auki retkottava ovi ikäänkuin kutsui heitä.

Tuuli, joka koko päivän oli puhaltanut pohjoisesta, muuttui myrskyksi. Autio, ryöstetty laitakaupunkilaishotelli muuttui entistäkin murheellisemmaksi. Sen huoneissa ei kukaan kulkenut. Myrskytuulen kohisevat laineet heittivät sen kolkosti kopisevalle peltikatolle haaskalintujen kirkuvan lauman, kahisevasiipisen. Mustalaiset päyylivät pelokkaina tähän myrskytuulen koleaan lahjaan — mustien, vaakkuvien lintujen joukkoon. Harmaat ämmät siunailivat kantaessaan olkikupoja hevostallista alas yömajaan, jonka mustalaiset olivat majapaikaksensa valinneet. Miehet olivat äänettömiä, ympärilleen päylyileviä, päästäessään juhtiansa karryjen orjuudesta. Ja erällä rattailla heitä kohtasi uusi järkytys: Holkon Vihtori, joka oli saanut taakse jääneessä palavassa kylässä harhakuulan vatsaansa, oli matkalla kenenkään huomaamatta kuollut. Hän makasi matkavankkurien pohjaheinissä koukkuun vääntyneenä ja lasittunein, puolittain nurinkääntynein silmin . . . Vainaja nostettiin hevostallin sei-

nälle jäykkään istuma-asentoon ja jätettiin siihen . . . Joku ämmä sanoi, että siinä Vihtori sitten oli valmiina, jos viimeinen päivä oli koittanut, niinkuin näytti, ja Herra kutsuisi elävät ja kuolleet esiin pilvien jylinässä ja tuomiopasuunain raikuessa . . .

Matkustajakoti Kalkutan eräässä syrjäisessä kulmahuoneessa, yömajan päällä, makasi Samun Hilta lattialle levitettyjen olkien kahinassa synnytyshetkeensä odottaen. Hänen lähellään kuuha kaili Kuuran Heta, vanha, harmaa lapsenpäästäjä-ämmä. Vaikka eukko olikin ajatuksiltaan outo ja sai hänkin joskus omituisia kohtauksia, joita pidettiin sielullisen häiriön pettämättöminä merkkeinä, antautuivat laitakaupungin vaimot kuitenkin mielellään synnytyskärsimystensä hetkinä hänen hoiviinsa sen taitavuuden vuoksi, jota akka näissä puuhissa osoitti. Hän oli tällöin kylmä, mutta ei luonnoton, vaan harmitseva ja karua hellyyttäkin osoittava. Olipa ämmä kerran purskahtanut kummalliseen, tolkuttomaan itkuunkin, kun eräs juuri elämään, sen monivaiheiseen, ankaraan päivään havahtunut lapsi oli joutunut kohta Kuoleman tummiin, humiseviin ikuisuusvaunuihin . . .

Keltaisilla, vaisusti lampunvalossa hohtavilla oljilla makaavan Samun Hiltan kasvot olivat kääntyneet pois kaidasta valokuovasta. Hänen päänsä oli luonnottomasti vääntynyt taaksepäin, jalat olivat hajallaan, silmät avoinna, ruumiin kasvavasta tuskasta sumuiset. Mutta katseen pohjalla paloi kui-

tenkin painavana ja epämääräisenä elämän liekki. Ulkoa kantautui tuulen vinkuna, kun se ryntäsi aution talon yli. Se muistutti kummallisen läheisellä tavalla nälkäisten koirien ulinaa. Siinä myrskyn pauhussa ja ruumiillisen tuskan kuumassa pyörteessä loimahti tämän tulevan unissasaarnaajattaren aivoissa palamaan rajua ja outoa raamatullinen mielikuva. Hän, Samun Hilta, kaikkien hylkimä, oli Ilmestyskirjan raskaana oleva vaimo, jota loistava, hehkuva aurinko verhosi, mutta kuu oli hänen jalkojensa alla ja kaksitoista tähteä seppeleenä päässä . . . Ja suuri, tulipunainen lohikäärme, joka seitsemässä päässään kantoi kuninkaallista otsakoristetta ja joka pyrstönsä huimaisuilla pyyhkäisi kolmannen osan taivaan tähtiä alas maan päälle, odotti hänen lapsensa ilmestymistä kohta nielläkseen tämän. Mutta lapsi temmattiinkin Jumalan tykö, ja hänelle annettiin käteen rautainen sauva . . .

Kuuran Heta painoi keltaiset kasvonsa ikkuna-ruutuun, joka oli kylmä ja musta, painoi kuihtuneet, uupuneet kasvonsa ruutuun ja näki taivaalla, kaupungin kattojen yllä, kajastuksen sammuneet liekit . . . Mutta ämmän takana kahisivat kultaiset oljet, savuttuneen lampun valossa himmeästi kiiltävät, ja synnytyshetkeänsä odottava vaimo voihi hiljaista kärsimystään julki.

Tänä yönä, myrskyn huokaillessa remakoivin tuuliäänin äänettömässä laitakaupunkilaistalossa, jossa matkue vietti levotonta yötänsä, synnytti mustahuivinen nainen lapsen. Pidellessään vasta-

syntyneitä sylissänsä uskoi vanha Kuuran Heta tämän ensin kuolleeksi, niin liikkumaton lapsi oli. Tuollaisen syvän liikkumattomuuden asteen, joka liittyi Samun Hiltan pojan olemukseen hänen elämänsä alkusarastuksessa, saavuttaisi tämä vasta vuosia myöhemmin, vieläpä paljon syvempänä, rajattomampana, ja olisi se tapahtuva — kuolemassa . . . Mutta tuona hetkenä, jolloin eriskummallisia koristeita kantava harmaa ämmä piti lasta sylissänsä, tuntui kuitenkin elämän humina hänen jäsenissään, ja jonakin tuokiona vähän jälkeinpäin hän sitten ensi kerran imi sisäänsä äidinmaidossa ikäänkuin sitä outoa, raskasta unta, joka näkymättömänä verhona kietoi unennäkiä-äidin piiriinsä . . .

Ruupe oli tällä välin saanut kaupungilla kuulla Severin matkueen tulleen laitapuolelle ja majailevan autiona olevassa Hotelli Kalkutan pohjakerroksessa, yömajassa. Erottuaan joitakin aikoja sitten matkueesta, hän oli jättänyt juhtansa ajovehkeineen erään Julkun ukon hoitoon. Ukko sai vaeltaa sillä kunhan vain piti sen ruokkimisesta huolen; näin oli silloin sovittu. Hotelli Kalkutan pihalle tultuaan Ruupe ensiksi meni talliin katsomaan juhtaansa. Se tunsu hänet kohta, hörähteli ja hankasi päätään hänen käsivarttaan vasten. Jotakin lämmintä virtasi silloin Ruupen ankean mielen pohjalle, ja hän viivähti tallissa hetken. Mutta hevosetkin olivat nyt rauhattomia, tuon tuostakin ne taukosivat syömästä ja kuuntelivat. Kaupungilta kuului joitakin yksi-

tyisiä laukauksia ja katkeamatonta rattaiden losketta.

Kun Ruupe tuli kompuroiden yömajaan, otti Severi hänet siellä vastaan juopuneen sekavin puhein. Kaikki miehet olivat hälventäneet taanoista jännitystään viinalla. He olivat nyt jokseenkin rohkeita ja päissään. Ruupe sai piankin heidän välityksellään kuulla, mitä matkalla kaupunkiin heille oli tapahtunut. Lopuksi he kertoivat yhteen suuhun kaiken Samun Hiltaakin koskevan, eivätkä he suinkaan salanneet Ruupelta sitä, mitä epäilyksiä heillä tässä suhteessa oli.

Ruupe sai kuin iskun päähänsä. Tuntien sanomatonta sisäistä viiltoa hän nousi hitaasti yömajasta hotellin betonipihalle, jossa tuuli kaatui äänekkäästi voihkien häntä vasten. Hän lähti kuin unessa kulkemaan poikki pihan kadunsuuta kohti.

Ruupe kulki kompastellen, niinkuin katukujalla olisi ollut askelten edessä näkymättömiä esteitä. Jaloissa oli kuin kivipainot. Niin ne olivat raskaat. Hän tunsu omituista, jähmeää häpeää, synkkää kuvotusta, joka ei ottanut haihtuakseen mielestä. Ja yöllä laitakaupungilla kevätsohjoisella kadulla kahlatesaan hän tunsu sen entistä selvemmin, alastomammin, jollakin tavoin sisältäpäin valaistuna. Se ikäänkuin ilmaisi itsensä koko voimassaan täällä ulkona myrskytuulen helmassa. Hän tiesi, että jossakin taakse jääneen talon huoneessa makasi oljilla kaikkien hylkimä nainen ja synnytti hänelle lasta. Tämä ajatus kulki vihlaisten hänen olemuksensa lävitse

niinkuin katkera, hullu nauru, puistattavana. Hän kumartui ottamaan katukujalta sohjoista, likaista lumijätettä ja kosketti sillä kuumia kasvojansa. Ja hän muisti sen juopumusta täynnä olevan yön, jolloin hän oli etsinyt Samun Hiltaa, mustahuivista naista, autiolla rantalakeudella.

Öisen, tylyn laitakaupungin läpi Ruupe vaelsi kuin unessa. Äänettömät, matalat talorottelot seisivat kujan kahden puolen ikäänkuin kätkien itseensä jylyä ajatuksia. Hän oli tullut joen rantaan, jossa alastomat, ryhmyiset puuntölkit huojuivat ja ojentelivat kuin rukoillen lehdettämiä, mustia oksiansa. Hän kulki niiden alla sillalle päin.

Jonakin hetkenä sitten kulki hänen ohitseensa kymmenkunta punakaartilasta reuhaten ja kiroillen, kivääreitään huojutellen. He eivät huomanneet Ruupea puiden alla. Tuon tuostakin he heristelivät nyrkkejään taivasta kohti, ja heidän kirouksissaan kaikui hätäännys ja epätoivo. Heidän silmiinsä epäilemättä kangastui jo häviö ja sen takana — kenttäoikeus . . . He laahustivat köyhälistökorttelin kevätsohjoisella katukujalla ja hävisivät viimein sillalle päin, jolta suunnalta alkoi kohta kuulua kiihkeä kiväärituli.

Ruupe pysähtyi ja jäi kuuntelemaan. Laukaukset kajahtelivat yössä herkeämättä sillan suunnalta, jonne äskeinen kiroileva, aseistettu ryysyläisjoukko oli häipynyt. Keskikaupungilta kantautui monilukuisten rattaiden jylyä. Silloin hän kääntyi men-

näkseen, mutta vielä kerran hän katsoi mustana lainehtivan joen toiselle rannalle. Tehtaitten savupiiput kohosivat siellä esiin ahdistavasta sumusta niinkuin jättiläismäiset, uhkaavat kirouskäsi-varret... Näytti kuin kiväärituli olisi umpimähkään suuntautunut juuri noihin liikkumattomiin jättiläiskäsivarsiin... Tykkipatterikin oli ylempänä rannalla toiminnassa. Tiheiden leimahdusten aikana Ruupe erotti tykkien takana seisovien miesten kasvot. Ne olivat hikiset, kovat ja piirteiltään vääntyneet.

Loputtomia kuormajonoja lähti vaeltamaan kaupungista pois. Hevoset hirnuivat. Rattaat loskuivat yön helmassa, satojen pyörien huojunnassa. Betoni-holvit kaikuivat ontosti. Pako itään oli alkanut.

Ruupe kulki Hevostorin kautta takaisin Hotelli Kalkuttaan. Ja hänestä tuntui kaiken aikaa siltä, niinkuin pahat henget olisivat ajaneet häntä takaa myrskytuulen vaunuissa. Aamuvaloa, läpituokevan kirkasta ja punertavaa, lainehti jo kaikkialla. Kevät! Ruupea huimasi. Hänen edessään oli se autio talo, johon mustalaiset olivat juhtineen illalla yöpyneet. Talo katsoi häneen mustin, kuollein ikkunoin, joihin aamun näkymättömästä maailmasta viskautuivat jo sarastuksen punaiset, verestävät valonuolet. Hän jäi siihen hetkeksi liikkumattomana seisomaan sielun myrskyn puistaessa koko hänen olemustaan.

Mutta sisällä talon etäisessä kulmahuoneessa, jossa lampun vipajava valo oli sammunut, makasi oljilla sumean onnellinen Samun Hilta vastasyntynyt

vierellään ja valjuilla huulilla ohut hymy. Huoneessa vallitsi hento rauha. Kuuran Hetakin oli hetkeksi vaipunut huoneen nurkassa pieneen linnunneen.

Alhaalla yömajan pohjattomuudessa olivat miehet sortuneet viinapottujensa ääreen.

Ruope oli heittäytynyt maata laitakaupunkilais-hotellin pihalla oleville mustalaisvankkureille. Häntä ympäröi syvä kylmyys, koko olemus värähdellen hän painoi kasvonsa heiniin. Hän makasi kauan tässä asennossa. Ja silloin alkoi hänen mieltään polttaa muisto siitä yöstä, jolloin hän samoin oli maannut vaellusvankkurien pohjalla palattuaan Samun Hiltan kanssa rantalakeudelta. Hetken hevostallissakin hän muisti oudon selvästi ja varjottomasti, muisti, kuinka hamppuköyden jälki kaulassaan oli syöksynyt Samun Hiltan jäljessä autiolle betonipihalle, johon lankesi kattojen yli tulvivan aamunkoiton syvä valo. Tallin ovella oli häntä kohdannut ihmeellinen hetki, joka oli säteillyt anteeksiantamusta, ja tuon hetken muisto virvoitti häntä vieläkin, virvoitti monien piinapäivien takaa, se rauhoitti häntä ja herätti valveille uinahtaneen toivon. Ruope kohotti kasvonsa ja näki vaalenevan taivaan ja sammuvat tähdet. Suloinen viileys kosketti häntä. Hän vaipui syvälle siihen ja nukkui huomaamattaan, kuohuva, levoton laitakaupunki ympärillään.

Aamulla, matkueen hankkiutuessa lähtemään pois kaupungista, jossa mustalaisilla ei nyt ollut mitään tehtävää, sattui pieni tapaus.

Juhdat oli jo valjastettu rattaiden eteen. Myös Ruupe oli jo valjastanut hevosensa. Se seisoi odottaen, pää riipuksissa, Hotelli Kalkutan pihalla Julkun ukon silmälläpitämänä. Tuuli oli tyyntynyt, mutta aamu oli kylmä ja täynnä viiltävää valoa.

Ruupe oli mennyt vielä alas yömajaan juomaan vettä, jota oli vähää ennen noudettu pihalla olevasta betonikaivosta. Kun hän palasi, oli hänen rattailleen kannettu sillä aikaa läjä olkia, joissa oli siellä täällä verta.

— Mitä nuo ovat? kysyi Ruupe kumeasti osoittaen sormellaan vertyneitä olkia kärryillään.

— Mitäpä muita, selitti lähellä seisova Taarin ämmä muikeasti hymyillen, — mitäpä muita kuin niitä pahnoja, joiden päällä Samun Hilta makasi viime yön, synnytyspahnoja . . .

Taarin akka oli puhuessaan tullut aivan lähelle. Hän seisoi nyt matkavankkurien vieressä pidellen toisella kädellään kiinni aisasta. Ruupe ei ensin ymmärtänyt mitään, mutta hän tunsu hämärästi oudon sielullisen myrskyn valuvan jälleen mielensä pohjalle. Hän katsoi avonaisin silmäterin niinkuin tyhjänsä. Mutta sitten hän raivostui, hän joutui suorastaan silmittömän kiihkon valtaan. Kooten kuumiin, koukkuisin sormin nuo kovanonnan oljet käsiinsä, hän aution talon pihalla heitti ne Taarin ämmän kasvoille. Sitten hän nyhtäisi hevosensa

juoksuun ja ajoi pois. Matkue, jossa oli myös Samun Hilda lapsineen, seurasi hurjistunutta miestä.

He kulkivat halki laitakaupungin, päämääränä suuriin sisämaakyliin johtava maantie. Kapealla katukujalla seisoi Kallo-Jeremias erään jokseenkin siivottomalta näyttävän kerjäläisukon vieressä. He huomasivat Ruupen, joka juuri silloin ajoi rattaitten räiskeellä heidän ohitse, mutta tämä ei nähnyt heitä.

— Jopa Huuhkainkin on heittäytynyt siivilleen, huomautti kerjäläisukko, jonka suupielistä valui ruskeata sylkeä.

— Niinpä näkyy heittäytyneen, vastasi Kallo-Jeremias hankkiutuen lähtemään yksin haudoille . . .

Tämä kohtausta sattu vielä lähellä Hotelli Kalkutaa, jonka pihalla Holkon Vihtori istui yhä liikku-mattomana tallin seinustalla katsoen suoraan eteensä kuollein silmin . . . Ja taivas kattojen yllä kajasti ihmeen kaukaisena ja sinisenä.

Mutta sillä välin matkue, joka oli viettänyt Hotelli Kalkutan pohjakerroksessa yön, harhaili vitkaan eteenpäin. Koko köyhälistökortteli oli liikkeellä. Matkueen oli pakko toisinaan pysähtyä, kun meluava väkijoukko sulki katukujat. Tuo ryysyinen ihmis-massa lainehti kuin meri. Viimein matkue pääsi maantielle, joka väljänä ja mittaamattomana avautui sen eteen.

Silloin Samun Hilda, joka oli tähän asti liikku-mattomana maannut vastasyntyneen vieressä rattaitten pohjaheinissä, kohottautui nähdäkseen vilah-

duksen matkueen etupäässä kulkevasta Ruupesta. Jossakin syvällä hämärän mielen pohjalla poltti hänessä rakkaus tuota onnetonta, mieletöntä miestä kohtaan. Mutta hän ei nähnyt Ruupesta tällä hetkellä muuta kuin hartiat ja osan sivuunkääntyneistä harmaista kasvoista, jotka jäykässä kovuuksessaan olivat tutkimattomat. Ja tuiman, sanomattoman kaipauksen virratessa niinkuin sula lyijy jokaiseen jäseneen, hän viskautui takaisin vastasyntyneen lapsensa viereen vankkurien pohjalle . . .

Heidän matkansa suuntautui suoraan sisämaahan. Tultuaan lähelle suurta, kohisevaa jokikylää, joka halkoi rikkaita seutuja, he kohtasivat pakenevia, jotka vaelsivat loputtomana jonona itään, kohden loimottavaa, punaista kangastusta . . . Väsyneitten juhtien siloissakin liehuivat punaiset rääsy, joidenkuiden pakenijain rattaat oli koristettu, jotkut lauloivat vääntynein, kiihkoisin kasvoihin ihmeellisiä, yhä toistuvia lauluja. Yhtämittäinen karryjen kolina kaikui sumeana halki päivien ja öiden. Se oli omituinen, mahtava kurjuuden saatto, joka häipyi itään.

He kohtasivat villiityneitä, valtoimia hevosia, joiden selästä punaiset ratsastajat oli ammuttu maahan. Toiset näistä korskuvista, vaahtokylkisistä, hurjistuneista eläimistä pääsivät pakenemaan, mutta toiset he onnistuivat pidättämään ja sitomaan kulkevien matkavankkuriensa perään nähtyänsä niiden kiinniottamisesta ankaraa vaivaa maantiellä ja joki-

uomassa, jossa vaipui väliin syvälle upottavaan kevätsohjoon.

Muutammat näistä kiinniotetuista, rattaiden perään sidotuista juhdistä, kuolemaan asti säilytetyistä, he sitten vaelluksen kestäessä joutuivat luovuttamaan pois hiljentyneissä maantievarsikylissä, joissa niiden oikeat omistajat odottamatta sukeltautuivat näkyville. Toisinaan oli syntyä ilmitappelu näiden hevosten tähden, mutta lopuksi kävi aina niin, että hevonen oli luovutettava. He lähtivät kiroillen ja manailleen jatkamaan matkaansa.

Se oli hurjaa menoa. Ja yhä he vain kohtasivat noita kummallisia matkueita, pakolaiskaravaaneja, pitkin keväisiä, kohisevia teitä kulkevia. Siinä oli loputtomia jonoja hevosia, jotka vetivät jäljessään rattaita täynnä miehiä ja naisia, vieläpä lapsiakin, punaisilla nauhoilla koristeltuja. Ja outo, punainen huumaus ajoi heitä eteenpäin, se häilyi heidän yllään niinkuin pilvi ja loisti kaukana pakolaiskuormien edessä niinkuin tulipatsas . . . Jokaisen juhdan kulku oli suunnattu itään. Ja näiden jäljessä kulkivat mustalaiset, keltaisen maantien kulkurit, ja heidän joukossaan Ruupe sekä Yrtin kauppamies, jonka paisuneen vatsan ympärillä oli jälleen värikäs vyö, räikeästi koristeellinen, pitkän, rennosti pitkin kuvetta roikkuvan puukkohoidon kannatinhihna. He huojuivat eteenpäin räyhäten ja aamusta iltaan toisilleen tarinoita kertoillen sekä omistaen itselleen kaiken, mikä jäi tienoheen itään matkaajilta. He vetivät kuin suurta jättiläisnuotta, johon tarttui valtoimia,

ryöstettyjä hevosia, heiniä, koreja täynnä ruokatarpeita, voita, leipää, häränreisiä . . . Näin he vaelisivat eteenpäin pitkin keväisiä, kohisevia teitä synkeässä kuolemanriemussa. Lapset osoittelivat sormillaan kuolleita, vielä korjaamattomia kuulien repimiä ruumiita, joita silloin tällöin sukeltautui matkueen nähtäviin teitten varsilta. Syntyviä kukkia ja ruumiita . . . Ruupea kalvoi sairaus, syvä sairaus.

Pakenijoiden vaelluskuormat olivat jo kadonneet pois, mutta niiden sijaan he kohtasivat nyt voittajien joukkoja, harmaita ja valkonauhaisia, kiväärein varustettuja. Maanteillä kohisi alati niinkuin myrsky . . . Joka aamu he jossakin majapaikassaan heräsivät marssivien rivistöjen ja tykkivankkurien pauhuun. Ja yhä suurempi levottomuus valtasi heidät.

Kerran he tulivat kylään, jossa kenttäoikeus oli juuri langettanut tuomionsa. Kuusi likaista, ryyssystä olentoa vaappui nyt vartioston saattamana hautausmaata kohti, kuusi olentoa, joihin rintamaturjuus oli painanut leimansa. Tuomittujen joukossa oli myös kaksi naista, joiden hartioilla roikkui miehen takit. Ruupe katsoi heihin äkillisesti havahtuen joukon kulkiessa pysähtyneen matkueen ohitse. Ei, hän ei ollut erehtynyt: toinen naisista oli samainen proletaarityttö, jonka hän kuumehoureissa oli tavannut keskellä kamalaa talviyötä äänettömällä asemalla, kiskojen kylmässä hohteessa. Tytön silmät olivat kovat, täynnä vihamielistä kuolemanherkua . . . Synkeä joukko häipyi vitkaan näkyvistä.

Tämä odottamaton jälleennäkeminen saattoi Ruupen kummallisiin mietteisiin. Tytön kasvot ikäänkuin uivat hänen ohitse kevätsumussa, nuortean kovina, vihamielisinä. Mutta vähitellen uudet ajatukset ajautuivat matkan jatkuessa niiden eteen. Hän kahlasi silloin jo oman yksilöllisen tuskansa syvyydessä. Tie hänen edestään oli kuin lyöty umpeen, se oli tiheneviin varjoihin hukkumaisillaan . . . Hän oli alati näkevinään edessään heikko- mielisestä naisesta syntyneen lapsen laihat, syyttävät kasvot. »Mitä merkitsee minulle enää nainen ja rakkaus», ajatteli hän joskus epätoivoisena. »Ei muuta kuin hullua takkuisin hiuksin ja verisiä synnytys- olkia, jotka on salaa kannettu rattailleni aution talon pihassa . . . Siinä kaikki.»

Hän oli saanut vaelluksen kestäessä kuulla, että tuo raaka pila Hotelli Kalkutan pihalla laitakaupungilla oli ollut Severi Yrtin keksimä. Tämä seikka ei sittemmin unohtunut hänen mielestään koskaan. Hänestä tuntui kuin hän vielä jossakin muodossa olisi heittävä nuo veriset pahnat rikkaan kiertolais- kauppiaan kasvoja päin. Niinkuin sitten myöhemmin kävikin . . .

Mutta sillä välin liukuivat nämäkin ajat ohitse niinkuin ruumisvaunujen jono. Sanottiin, että oli tullut rauha — vankileirien rauha . . . Toiset sanoivat, että v a p a u s oli saavutettu, verellä ostettu, toiset taas, että se oli kadotettu. Vankileireistä alkoi saapua ensimmäiset vapaaksi lasketut miehet valjuina kuin haamut, ja nämä resuiset, palanneet

olennot kertoivat laitakaupungilla ihmeellisiä juttuja. Mustalaisetkin — heidän joukossaan Ruupe ja Yrtin kauppamies — kuuntelivat näitä synkeitä tarinoita aikansa, kunnes he kyllästyivät niihinkin ja häipyivät jälleen maanteille, joilla tosiaan vallitsi rauha — maanteiden rauha . . . Mutta tuli aika, jolloin nämäkin jäivät.

Mustahuivinen nainen, Samun Hilda, ja hänen lapsensa olivat silloin jo häipyneet Ruupen näkyvistä. Kun hän sitten vuosien mentyä jälleen kohtasi heidät eri aikoina ja eri paikoissa, tapahtui se aivan toisissa olosuhteissa. Kuitenkin Ruupe aina jossakin vaiheessa kuuli kerrottavan kummia tarinoita tästä mustaa huivia kantavasta naisesta. Tämä oli muuttunut hyvin ihmeelliseksi. Hän oli alkanut saarnata unissaan, niin kerrottiin. Tämä kohtausta saattoi tavoittaa hänet väliin kolisten eteenpäin kulkevilla vankkureilla loputtomassa vaelluksessa, maantien tomun kierrellessä häntä niinkuin kultainen savu, väliin hämyisissä pirteissä, väkeä täynnä olevissa. Jostakin hyvin etäältä tuntuivat hänen sanansa silloin tulevan, niin etäältä, ettei niillä ollut enää kosketusta todellisuuteen.

Kuullessaan kummien sanojen kaikuvan naisprofeetan suun kautta, uskottiin suurissa jokivarsikyylissä yleisesti viimeisten aikojen tulleen tai Baabelin vankeuden avautuvan vähitellen eksyneen kansan eteen. Kohta odotettiin suuren valon näkyvän avaruusmeressä ja kulkevan viiltäen idästä hamaan länteen. Perikatoon tuomittujen maailmojen kohina

olisi täyttävä kaiken. Mutta niiden takaa olisi hehku-
vina paljastuva uudet maat ja uudet taivaat, joissa
vanhurskaus asuisi... Ja kuumina ja tummina
kohosivat virsien laineet synnintuntoisista sydämistä.

Mutta kun aika kului eikä mitään tapahtunut,
palautui elämä vitkaan vanhoihin uomiinsa.

Mustaa huivia kantava mielenvikainen nainen
kulki edelleen niinkuin rauhaton varjo kylissä.

TOINEN OSA

PÄÄKALLONPAIKALLA

K U U D E S K E R T O M U S

VAIHTUVIEN VUODENAIKOJEN HELMASSA

Ja vuodenajat kulkivat kohisten heidän ylitseen jylhänä, värikkäänä saattona. Yrtin kauppamies muuttui Ruupen silmissä. Hän vanheni. Ruupe näki tuon ennen niin voimakkaan varren jollakin tavoin kutistuvan kokoon. Tuo kaikenlaisten paheiden runtelema ruumis muuttui yhä muodottomammaksi. Vuosien mittaan hän oli lihonut, ylettömästi lihonut ruumiiltaan, ja hänen äänensä oli tullut nautitusta rommista käreäksi. Yhä pidemmiksi aikajaksoiksi he, Severi ja Ruupe, jäivät Yrtin ränstyneeseen, ennen niin humuiseen sukutaloon. Seurasi vitkalinen alaspäinmenon aika. Partaisen Severin vanhelessa ja rappeutuessa supistui myös hänen kauppapiirinsä. Joka vuosi siitä liukuivat aina jotkut markkinapaikat pois. Ja lopulta kauppias tuskin poistui talostaan. Hän oli nyt vain vanha, lihava, raunioitunut ukko. Joskus hän suorastaan vaipui jonkinlaiseen höperyyteen, hämärään liikkumattomuuden tilaan, jolloin hän kuvitteli kaikenlaisia. Mutta taas, silloin kun vähimmän odotti, saattoi tuossa valtavassa lihaläjässä leimahtaa älyn kirkas, riemulli-

nen salama, kuten häipyvänä muistona entiseltä ajalta.

Mutta enimmäkseen kalvoi outo pelko Severin sielua. Hän oli paljon paha tehnyt, ja hänellä oli vihamiehiä liuta. Kaikkien Severi epäili hautovan kosta häntä vastaan. Mutta Ruupea, jolla oli hänelle eniten kostettavaa, hän ei epäillyt, tai jos hän toisinaan epäilikin, niin hän ei sitä kuitenkaan koskaan näyttänyt. Hän uskoi Ruupen olevan niin hänen vallassaan, ettei tämä voisi hänelle kosta, vaikka tahtoisikin. Ja outoa olikin, että Ruupe siirsi aikomuksensa häneen nähden vuodesta vuoteen tekemättä mitään. Hän jätti monta hyvää tilaisuutta käyttämättä. He elivät Yrtin vanhassa, rappeutuneessa talossa merenrantakaupungin äärellä ja muistelivat menneitä; he olivat kuin haamuja omilla raunioillaan. Heidän kasvonsa muuttuivat tänä aikana kokonaan.

Eräänä kevättalven yönä Severi heräsi huoneessaan yht'äkkiä. Hän katsoi ärtyneenä, ikäänkuin vielä unen vallassa pimeää huonetta. Kaikki oli äänetöntä mustassa yössä, ahdistavaa, liikkumattontä. Mutta kuitenkin kauppias oli äsken kuullut kovan kolauksen. Se oli aiheutunut kirveen putoamisesta; hän tiesi sen, unessa oli nähnyt senkin, kun kirves putosi. Mutta kenen kädestä se oli pudonnut, sitä hän ei voinut sanoa, koska kirveenkantaja oli kaiken aikaa seisonut niinkuin hopeisessa usvassa tai kuin valkean pilven sisällä. Porstuassa oli seisonut julmana ja uhkaavana.

Mutta Ruupe nukkui yskäisenä, puuskuttaen ja kurkku koristen kaidalla lavitsalla ovensuupuolella. Hän ei ollut kuullut mitään.

— Ruupe, huusi vanha kauppias koleasti, — kuulitko, kuinka äsken kirves putosi murhamiehen kädestä?

Ruupe havahtui unesta ja alkoi pälyillä viekaasti, samein silmin pimeyden halki.

— Voi teitä, sanoi hän hetken kuluttua valittaen, — olette nähnyt painajaisunta. Kahmaiskaa pimeässä pöydältä käteenne huuhkan siipi ja sipaiskaa sillä sitten kolmasti kasvojanne, niin jo pakenevat hirmut . . .

— Älä loruile turhia, murisi Severi, — nukkuvasika, mikä oletkin. Sano suoraan, kuulitko äsken kirveen kolausta . . . ?

— En, en kuullut, vastasi Ruupe jo hädissään. — Hiljaista on ollut ympärillä. Painajaisunta olette nähnyt, painajaisunta, tolkkaili hän yhä ja kavahti istumaan.

— Periköön sinut helvetti, vanha karju! Unta se ei ollut, sen vannon. — Partaisen, harmaan kauppiaan silmät kiiluivat ja keltaista vaahtoa tippui suupielistä. Ruupe oli kuulevinaan hänen samean verensä raskaan kohinan. Ukko sanoi matalammin:

— Katso porstuaan, kuka väijyi henkeäni.

— No se nyt on. — Ruupe nousi ylös lavitsalta mutisten jotain epäselvää, käsittämätöntä, jota hän tuskin itsekään ei täysin tajunnut. Hän hapuili pöydän luokse ja sytytti kynttilän. Synkät, vipaja-

vat valohäivät syntyivät äänettömästi seinille. Kauppias katsoi niitä raskaasti hengittäen, mitään puhumatta. Ruupe kompuroi ovelle, avasi sen hitaasti, viivytellen, ja katsoi porstuaan.

— Porstua on tyhjä, ilmoitti Ruupe käheästi hetken tuijotettuaan, — aivan tyhjä niin pitkälti kuin sitä on.

— Katso, onko ulko-ovi visusti kiinni, käski Severi taas.

— Kiinni on.

— Avaa se ja katso, onko tähdessä taivas.

Ruupen askelet katosivat porstuaan. Hän avasi väsyneesti ulko-oven. Etäinen, raikas ilmavirta häivähti avonaisesta ovesta kauppiaan rappeutuneisiin, houreisiin kasvoihin asti. Se oli kuin kylmä käsi, joka äkkiä sukeltautui esiin pimeään ja avaran tyhjän helmasta kadoten taas.

— No, näitkö tähtiä? kysyi Severi, kun Ruupe jälleen seisoj huoneessa sammunut kynttilä kädessään. He eivät nähneet toisiaan, niin sakeaa oli pimeys.

— Tähdet ovat kadonneet pilviin, vastasi Ruupe kalseasti.

— Kaikkiko? . . .

— Kaikki. Jos yksikin tähti olisi pilkottanut, olisin sanonut sen, uskokaa minua. Autiona, pilvien peitossa on tähtien koto . . .

Vanha, raunioitunut kauppias uskoi. Hän huokasi helpottuneena. Hänelle oli ennustettu vuosia sitten, että hänen elämänsä saa väkivaltaisen lopun

ylen tähtikirkkaana yönä. Suurien kiintotähtien silloisen asemankin oli kirjavasaalinen mustalaisämmä, Tompaan muori, eräänä kauniina syksynä Amurin puolella Tampereella tarkoin määritellyt kuuntelevalle hevoskauppiaille. »Varo sitä yötä», oli puolittain juopunut, kuolemanharmaa akka hiljaa kähissyt, »sillä sinä yönä, niin totta kuin tähtien paimen on olemassa, käy vihanpuukko sisuksissasi».

Äänettömyys, suuri äänettömyys ja pimeys oli kaatunut koko olevaisen ylle. Mutta meren puoleisella taivaanrannalla väistyi pilvivuori vitkaan syrjään, ja yksinäinen tähti kimposi näkyviin.

Sitten puhkesi tuuli, joka riuhtoi puita maassa ja pilviä taivaalla sekä huojutti kitisevää kaivonvinttiä Yrtin pihassa, yömustassa, kuolleesti kajastavassa. Mutta tuulen käyntiä ei kuullut enää partainen kauppias. Hän nukkui. Ruupe yksin makasi valvoen lavitsalla huoneen ovensuupuolella ja mietti karneana houreisen isäntänsä näkyjä.

Jonakin yön kohtana osuivat Ruupen silmät sitten tuohon yksinäiseen tähteen etäisen meren yllä. Hän näki sen ikkunasta. Se oli hyvin suuri ja ihmeellinen tähti. Ja hän imeytyi katsein siihen kiinni, niinkuin lapsi imeytyy suullaan äitinsä rintaan. Hän tunsu outoa voimaa virtaavan jäseniinsä, salaperäistä väkevyyttä, joka saattoi hänet kummallisella tavalla hämmennyksiin. Seisoen keskellä ääretöntä ja mitatonta kaaosta hän tunsu itsensä yht'äkkiä ikäänkuin Jumalaksi, jolla oli voima ja väkevyyys muuttaa ihminen tomuksi ja tuhkaksi . . .

Se oli vaarallinen hetki. Ruupe ihmetteli todella jäljestäpäin, ettei hän silloin tehnyt vanhasta kaup-
 piaasta loppua. Se oli hänestä aivan käsittämätöntä. Mutta joka tapauksessa hän tunsu siirtyneensä jäl-
 leen askelen lähemmäksi tekoansa.

Sellaista se oli: surkeutta, halpamaista väijy-
 mistä, harhanäkyjä. Ruupe sai kauppiaalta vähi-
 tellen ongituksi tietoonsa kaiken, senkin, missä hän
 säilytti rahansa. Sillä olihan hän myös ryöväri, tosin
 vielä ristinpuuhun naulaamaton.

On muuten vaikeata sanoa, kuinka kauan heidän
 synkkä, eriskummallinen elämänsä talossa, jossa he
 tähän aikaan melkein alati oleskelivat, (sillä tuo
 suuri mies pelkäsi jotain, aina vain pelkäsi, joskus
 juopuneena tai unissaan itkikin kuin pieni, avuton
 lapsi . . .!) olisi vielä jatkunut, ellei rappeutuneen
 kaupppamiehen käytös olisi muuttunut ylenmäärin
 kiusalliseksi. (Vastenmielinenhän hän oli aina ollut!)
 Rinnan ruumiillisen raunioitumisen kanssa tapahtui
 hänessä tähän aikaan asteittainen henkinen luhistu-
 minen. Hän menetti omituisesti yhteytensä kaik-
 keen. Mutta Ruupeen hän näytti yhä omituisesti
 luottavan, vaikka hän joskus saattoikin katsoa
 tähän tuuheitten kulmakarvainsa alta luihusti, vaa-
 nien. Kenties hän alitajuisesti silloin jo aavisti sen
 kohtalon hahmopiirteet, jonka Ruupe hänelle olisi
 valmistava; hänen muodoton ruumiinsa jännittyi
 tällaisina hetkinä niinkuin hyppyyn . . . Mutta joka
 tapauksessa hänen luottamuksessaan Ruupeen oli

jotain kauheaa, luonnotonta ja irvokasta, tämä saattoi nauraakin sille väliin pitkän hetken. Ruupen nauru kuitenkin hyytyi Severi Yrtin solvatessa häntä usein päivän umpeen mitä illettävimmillä nimi-tyksillä.

Ruupe kuunteli niitä mitään puhumatta, mutta joskus kuitenkin hän tahtoi päästä pois tuon käheän äänen kantamilta, ja hän harhaili silloin puolittain päihtyneenä talon takana kuivuneessa jokiuomassa mietiskellen sekavasti omia asioitaan. Tällaisina hetkinä hän saattoi muistaa kummallisen selvästi myös hirtetyn Alvarin. Tämä ikäänkuin seiso i hänen edessään kuivuneessa jokiuomassa ja näytti omituisen ohueksi kurrautunutta, venynyttä kaulaansa. Mutta sitten syöksyivät niinkuin näkymättömät vedet pauhaten hänen ylitseen, ja hän oli poissa . . . Ja Ruupen mielen täytti sanomaton autius ja katkeruus.

Eräänä iltana, auringon laskiessa, Ruupe riisui itsensä punaisten, suloisesti eksyttävien varjojen keskellä aivan alastomaksi ja syöksyi oudon ikävän huumassa pitkin viileää jokiuomaa hohtavaa auringonlaskua ja merta kohti . . . Se oli ihmeellinen hetkien jakso viileässä jokiuomassa, kirpaisevan auringon edessä. Oli kuin hän olisi silloin syöksynyt uuden elämän sisään, jossa hänet valtasi uudistumisen ja anteeksiantarnuksen kipeä tarve.

Mutta sitten Ruupea jälleen riipaisi jylhän todellisuuden kosketus. Yrtin talosta, ylhäältä kaljulta.

mäeltä, kantautui melua ja lähtevien mustien ja ruskeitten juhtien loittonevaa kavionkopsetta. Hän seisoi alastomana kuivuneessa jokiuomassa ja kuunteli tuota kumeara ääntä. Ja hän käsitti hämärästi oman mielettömyytensä. Jossakin meren ja taivaan äärellä hyvin kaukana laski hohtava, suuri aurinko, sammuen vitkaan omaan loistoonsa. Alkoi tuulla. Ruupe kuuli ympärillään kukkien suhinan ja tunsipa paljaissa jaloissaan kuivan heinän viillon. Kuivunut jokiuoma tuntui pitkin pituuttaan henkivän omaa kaipaustaan.

Tuulen nuollessa paljasta ruumista palasi Ruupe takaisin vaatteilleen. Hän pukeutui ja lähti sen miehen luokse, joka oudolla tavalla oli tullut hänen kohdalokseen.

Eräs syksy monien muiden syksyjen joukosta. Markkinat olivat juuri päättyneet ja talo tyhjentynyt mustalaisista ja muista kulkureista. Taloon kuperalle mäelle jäi ainoastaan Tuulispää, vanha höperö sikopaimen, kaksi ämmää sekä mieletön kauppias ja Ruupe.

Kului kuitenkin muutamia päiviä tapahtumatta mitään. Severi, joka ei ollut lähtenyt kauppamatkoille nytkään, vietti aikansa huoneeseensa sulkeutuneena ja enimmäkseen päihtyneenä. Mutta olipa hän humalassa tai ei, oli hän tähän aikaan aina yhtä tolkuton, sekava, ärtynyt ja täynnä jähmeää villeyttä. Ruupen oli tuiki vaikea tulla hänen kanssaan toimeen, sillä ei kulunut päivääkään, ettei hän olisi

tätä häpäissyt inhoittavilla nimityksillään ja huu-doillaan. Oli kuin olisi jossakin avautunut suuri likaviemäri ja sen saastainen sisällys vyörynyt sumeasti pauhaten talon ylitse . . .

Ruupe laittoi ruoan kauppiaan eteen, sillä Kunkan akkaa tämä ei enää sietänyt näkyvissään. Hän söi nopeasti, hotkimalla, likaisin käsin. Severin olemuksen tunnuksena oli tänä aikana törkeä likaisuus, Hän ei pessyt itseään, parta oli ajamatta. Joskus hän tyhjensikin itsensä sänkyolkiin kiusatakseen muita talossa asuvia, lähinnä Ruupea, ja osoittaakseen myös, että hän piteli talossa isännyyden korkeata valtikkaa, jonka hän sanoi saaneensa Saatanalta. Tämän hän tahtoi tällä siivottomalla teollaan osoittaa, samoin kuin senkin, ettei hän, Severi, ollut kenellekään tilivelvollinen. Tällaiseksi oli muuttunut vähitellen laitakaupunkilaistytöjen jumaloima Sateenkaari . . .

Kun hän oli syönyt, asetti Ruupe hänen eteensä viinapullon. Hän joi siksi, kunnes oli aivan päihtynyt. Kaiken aikaa tuo törkeä, likainen, muodoton olento haukkui ja sätti; hänen käheä äänensä kaikui omituisen ontosti puoliautiossa talossa. Ruupe tunsu kärsivällisyytensä olevan kohta lopussa, vain se seikka, että hän tahtoi hunningolle menneelle kauppiaalle kostaa sen, mitä hänellä oli tälle kostettavaa, esti häntä jättämästä tätä laitakaupungin rajalla nuhjottavaa taloa oman onnensa nojaan. Muutamina hetkinä Ruupe suorastaan pelkäsi itseään ajattele-malla yksityiskohtaisesti niitä monia eri tapoja, joilla

hän saattaisi tehdä tuosta rappeutuneesta, puolittain jo mielisairaasta olennosta lopun, pahastahengestään. Eräänä päivänä, Severin tietämättä, panosti Ruupe seinällä roikkuneen vanhan luodikon, jolla oli monta sikaa, ikäloppua, pörhökarvaista konia ja lihakasta, laimeasilmäistä nautaa otettu hengiltä. Hän suoritti senkin kummallisen itsetiedottomalla tavalla, ajattelematta lainkaan tekisikö hän sen mahdollisesti sillä. Sehän oli vain yksi tapa niistä monista, jotka Ruupe oli ajatellut valmiiksi hänen lopettamiseksi . . .

Oli kyllä totta, että heidän molempien elämä oli Ruupen mielestä tyhjä, turha ja hyödytön, mutta Severi Yrtin elämä oli Ruupen elämää vielä hyödyttömämpi, koska siltä näytti puuttuvan *t a r k o i t u s*, ihmiselämän keskeisin, kannattavin voima, se oli vain tolkutonta ja tyhjää melomista päivien virrassa ilman päämäärää. Ei voi sanoa, että Ruupenkaan elämässä olisi tarkoitus ollut valtasijalla, päinvastoin se saattoi siitä piillä hyvinkin kaukana ja syvällä, näkymättömissä, mutta hänellä oli kuitenkin määränpää, mihin pyrkiä, oli pohjattoman levon-ajatus äärettömässä. Tästä hän piti kiinni. Mutta likaisella, parrakkaalla kauppialla ei ollut sitäkään, hän ei uskonut mitään tällaista, ajatus ihmisen kuolematomuudesta oli hänelle olematon. Ihmisen kuolema oli hänen mielestään eläimen kuoleman kaltainen, molemmissa oli uppoaminen mustaan, kohisevaan multaan tärkein tapahtuma, yhtyminen aineiden ikuiseen kiertokulkuun. Juuri siihen kätkeytyi sen

ikuisuus. Tähdet sinänsä valaisevat vain tyhjiä taivaita ja tyhjiä maita sisältämättä mitään lupausta . . .

Ruupe kuunteli tätä puhetta kauhistuneena; se avasi ikäänkuin kuilun eteen . . .

Mutta sitten hyvin pitkän ajan kuluttua hän ajatteli:

Tosin ihminen on pieni, itiö vain, joka on pudonnut Elämän peltoon, katoava heijastus suuresta, etäisestä Valosta, joka on säteillyt ennen päivän kierron alkua ja on säteilevä sen loputtuakin iankaikkisesta hamaan iankaikkiseen. Ja kuitenkin on tuo olento maantomussakin jaksanut säilyttää ikuisuusajatuksensa, pyrkimyksensä katoamattomaan, totuuteen, kaipauksensa päästä kerran uuteen, korkeampaan todellisuuteen.

Näin he kävivät alituista Jaakopin painia vanhassa talossa, laitakaupungin liepeillä.

Kunkan Saimi, hiljainen, höperö nainen, poistui talosta pahasti järkkyneenä. Sen eriskummallista, aavemaista elämää hän ei enää jaksanut kestää. Hän alkoi myydä etäämpänä jokivarrella tukki- ja lotjamiehille kahvia pienessä kojussa. Tätä hän teki monena kesänä ja syksynä. Ja kauas tasankojen äänettömyyteen kantautui lotjamiesten laulu Kunkan Saimin kojulta. Kunnes köyhäintalo hänet peri.

Yrtin talo oli saanut Severistä jälleen Kummitus-Prinssinsä; näytti kuin se ei olisi voinut elää ilman sitä. Mutta vaikka Severi olikin, yhä enemmän rappeutuessaan, kummallisella tavalla menettänyt suh-

teensa todellisuuteen, niin oli kuitenkin muudan kohta, joka eniten kiertolaiskauppiaan aivoissa oli pysynyt erinomaisen selvänä, melkein kirkkaana, joskin se toisaalta oli verhoutunut jonkinlaiseen tarunomaiseen hämääjän. Se kohta oli hänen suhteensa hevosiin, viisaisiin elikoihin, äänettämiin maailmanmenon päältäkatsojiin. Hänen maailmansa olivat aina muodostaneet juuri juhdat, niiden parissa hän oli elänyt, niitä kaupitellut. Omalla karkealla tavallaan hän oli niitä rakastanutkin. Se oli ollut hänen voimansa ja heikko kohtansa. Mitään pahaa hän ei olisi suonut niille tapahtuvan. Kauppiasta oli suorastaan surettanut, jos hän joskus oli saanut kuulla jonkun myymänsä juhdan myöhemmin joutuneen kovan kohtalon alaiseksi. Erikoisesti Severin mieltä, hänen elämänsä viimeisessä kummallisessa vaiheessa, vihloi sodan aikana rintamalle lähettämiensä ja välittämiensä hevosten muisto. Monikaan niistä ei varmaankaan ollut palannut. Sinne ne olivat sortuneet ihmisen mielettömyyden uhreina nälkään, väsymykseen, kurjuuteen ja granaattien julmiin siruihin . . .

Juuri tämä seikka menneitten vuosien meressä näytti olevan se, jota Severi Yrtti, rappeutunut kauppias, vakavammin katui. Jota vastoin se pahuus, vääräys ja petos, jota hän elämänsä varrella lieneekin harjoittanut lähimmäisiään kohtaan, ei hänen mieltään liioin raskauttanut. Pitäkööt hyvänään. Viha oikeastaan olikin ainoa tunne, mikä hänet enää liitti ihmisiin, viha ja kohmeinen halveksunta. Oman

alhaisen raadollisuutensa syvyydestä hän vielä jaksosi ja tahtoi lingota maailmaan vihansa salaman.

Tässä tilassaan kaipasi Yrtin kauppamies toisaalta yhä hevosia, tallia, markkinoita. Vanha hevoskauppiasveri kuohui hänen suonissaan vielä raskaasti, sumeasti. Ja joskus hän kuvitteli kaiken oudosti toiseksi, ikäänkuin entiselleen. Jaloillaan huokuva mustapartainen ukko pukeutui silloin vanhoihin, räikeän vihreisiin vaatteisiinsa, joita hän oli takavuosina käyttänyt kauppamatkoillansa, mutta jotka monet vuodet olivat jo haalistuneina roikkuneet ullakon orrella. Hänen paksun vatsansa ympärillä oli korea, ylen kirjava vyö, josta riippui hänen kaikkien tuntema pitkänsuikea, kimmeltävä tuppihoitonsa. Jaloissa Severillä oli saappaat, kiiltävät ja nuolukirkkaat. Toisesta saappaanvarresta kohosi ryhevä, miehevä piiskantoro. Mutta kesken kaiken saattoi Severi yht'äkkiä ratketa kummallisen aave-aiseen itkuun, ja hänen teki mielensä heittäytyä maahan ja rukoilla jotain, Jumalaa tai Saatanaa, palauttamaan hänet takaisin humisevien hetkien kehään, jonka ulkopuolella hän nyt tunsu katkerasti olevansa.

Vanhus ei kuitenkaan sitä tehnyt, hän ei liikahtanutkaan, katsoi vain syyspäivän kovassa kirkkauudessa mäen alla levittäytyvää tasankoa ja sen takaista kaupunkia ikäänkuin jonkinlaista häipyvää vertauskuvaa kaikesta menneestä, kuin jonkinlaista kiinteää kangastusta taivaan ja helvetin rajalla... Ja silloin Severi, jonka olemusta nautittu viina vielä

oudosti huimasi, näki koko elämänsä niinkuin nurinpäin kääntyneenä, muodottomana, melkein naurettavana ainaisissa kaupoissaan, levottomuudessaan.

Näin kaareutui Yrtin kauppamiehen viimeinen syksy hänen ylitseen.

Kerran hänellä taas oli vihreän hailakat vaatteet yllä, ja hän kulkeutui hitaasti nilkuttaen mäen lappeelle, sille puolelle, jossa kuuset, kuolemanpuut, kohisten häilyivät. Siellä Severi tapasi pihakukkien ja ruohonkorsien kuivan tuoksun. Hän heittäytyi lähelle sitä, syyskuiseen, hengittävään maahan. Koko maailma ja siintävä, huimaava avaruus sen yllä oli täynnä salaperäistä suhinaa ja avaraa hohtoa.

Taanoin päivällä ullakkokamarissa, jonne Severi ajoittain vetäytyi välttyäkseen tapaamasta vanhoja hevossauppuri-tuttaviaan, joita hän oli alkanut ties' miksi kummallisesti kaihtaa ja joita yhä vieläkin silloin tällöin talossa kävi, niin täällä ullakkokamarissa, pienessä, tomuisessa huoneessa, apinan, Kummitus-Prinssin entisessä olopaikassa, olivat ihmeelliset unikuvat lainehtineet pukki-sängyssä makaavan kauppiaan tajussa. Oli tuntunut siltä niinkuin mahtava virta olisi kohissut jossakin hänen lähellään. Se oli ollut kuin Volga, väkevä ja raskaasti lainehtiva, sama virta, josta venäläinen hevosenostaja, Jalkapuoli-Sergei, oli hänelle monesti päissään puhunut entisinä päivinä, yht'aikaa nauraen ja itkien. Petolliset unikuvat olivat vaihtuneet alituisen: väliin oli ollut niinkuin

markkinat, väliin hullut juomingit, väliin hän taas oli levännyt jossakin paisuvassa hämärässä naista liki hämärässä, jota oli leikoneet kummalliset värisaitot kuten kaukaisen moskeijan kullatun kupolin varjoheijastukset. Mutta kaikkien näiden vaihtuvien unikuvien alla oli kulkenut tuskan jäinen virta, jonka katkeraan kohinaan hän oli havahtunut. Hän oli kompuroinut ullakon portaita alas ikäänkuin unessa, paisuneena ja muodottomana, parta takkuisena, pitkät hiukset kasvoille valuen. Ja pihahainkossa maatessaan Severi jälleen vähitellen vaipui kuin jonnekin hyvin syvälle — olemattomaan, josta oli tuskallista enää nousta ylös. Hän yritti kohoutua, mutta ei voinut. Ruumiissa, muodottomassa ja viinan syömässä, oli niinkuin kaikki pysähtynyt.

Severi katsoi itseensä hätäntyneellä sisäisellä katseella, tietämättä, mitä hänessä tällä hetkellä tapahtui. Oliko se k u o l e m i s t a? . . . Varmaankin oli. Sydämen kohdalla oli kuin raskas, liikahtamaton kivi. Päihdyttävä tunnottomuus alkoi verkalleen levitä päästä jalkoihin. Oudot, pettävät kuvat keinuivat tajunnan syvyydessä. Silmät painuivat äkillisestä heikkoudesta kiinni, mutta kooten kaikki voimansa hän avasi ne jälleen. Maailma oli täynnä keinuvaa valoa, ohutta auerta, taivaan siintoa.

Parta vanukkeisena, huulet torrollaan, vaahtoosina, Severi katsoi ympärilleen niinkuin vieraassa maassa. Hän hengitti raskaasti, läähättäen, eikä hän tiennyt, missä oli. Lahtivajan haihtumaton, kuvot-

tava tuoksukaan ei sitä hänen mieleensä palauttanut. Todellisuus pakeni hänen luotaan pois, jäi vain kuvittelun villi, avara maailma, jota unen hohtavat maantiet halkoivat . . .

Mutta sitten Severin silmät osuivat pihassa, ohuessa, sinertävässä valossa vipajavaan kaivonvinttiin: sen jo silmät tuttuna omistivat. Ja kaivon lähellä, vipajavan, sammaloituneen vintin alla, tuoksuvassa, kastekimmeltävässä heinikossa ukko oli näkevinään isävainajansa Luukkaan vanhan juhdan seisovan, lauhkean, ruskean Virman, jonka selässä hän oli pienenä poikana keinunut hyvin kauan sitten. Mielettömän kauppurin suu vääntyi onnelliseen hymyyn, ja hän sanoi ääneensä, puoliksi maasta kohoutuen:

— Kotokaivo, kotokaivo ja minun ponini sen vieressä!

Sitten hän huoautti raskaasti ja paneutui takaisin kuolevaan heinikkoon, auringonsäteiden osuessa viistosti hänen vatsansa ympärillä olevaan kirjavaan vyöhön, sen kuparihelyihin. Näin kului tuokio, lämmin, hohtava aurinkohetki, heinänkorsien vain raukeasti keinuessa ympärillä. Ja alhaalla kankaalla seisoivat mustanvihreinä kuuset — kuolemanpuut . . .

Äkkiä vanha Severi alkoi kuunnella joitakin etäisiä ääniä, paisuvaa kohua, joka läheni häntä. Oliko se lähestyvien junien kohua? Ei, ei ollut, se oli jotain aivan muuta. Hän mietti, mitä se mahtaisi olla. Kauppiaan ajatukset harhailivat sinne tänne toden ja houreen kummallisia, hämäriä syrjäiteitä.

Hän tunsi melkein tuskaa, kun ei tuo lähenevien äänien jyly hänelle selvinnyt. Severi ponnisteli ajatustoimintaansa muistaakseen, missä hän oli aikaisemmin kuullut samanlaisia raskaita, kertautuvia ääniä. Ja hänen koettaessaan kirkastaa hämääntyvässä tajussaan jonkin etäisen tapauksen hahmopiirteitä, kutsua sitä esiin alitajunnan haidoista, sukeltautuikin vihdoim jostakin syvyydestä esiin yksinkertainen ajatus: hevoslauina. Se oli lähestyvä suuri hevoslauina, joka synnytti tuon raskaan, monitahtisen äänien kohun. Eikä hän, vanha hevossauppias, ollut sitä kohta tiennyt. Ja hän hymyili tyhjyyteen melkein hämillisesti. Hevoset tulivat häntä noutamaan . . .

Äänet kuuluivat yhä lähempää, kohu tiheni. Erotti jo joukosta aivan selvästi yksityisten kavioiden kumean töminän. Ja nyt nousivat jo ensimmäiset hevoset pihaan. Kohta niitä oli koko piha täynnä. Yrtin kauppamies hieroi silmiänsä: siinä olivat kaikki ne hevoset, jotka hän oli eläissään myynyt tai välittänyt ensin ne ostettuaan tai — varastettuaan itselleen, lukematon joukko hevosia, erilaisia, erivärisiä. Ja kaikki ne kokoontuivat nyt Yrtin talon pihaan, syöksyivät esiin tasangon hämystä tuhansien kavioiden kumeassa, huumaavassa laumatöminässä. Ne olivat nyt vapaita; vapaus teki ne kauniiksi, rohkeiksi ja väkeviksi. Mutta sittenkin niiden yllä lepäsi vielä kahlehtivien valjaiden ja orjuuttavien hamppuköysien muisto. Ne olivat jollakin tavoin lisäksi epätodellisia. Se oli kuin suunnaton varjojen

joukko, joka nyt häilyi Severin ympärillä. Hän katsoi siihen ihmeissään, ja vähitellen alkoi tuosta sekasortoisesta varjojen kaaoksesta paljastua hänelle yksityisiä kohtia ja piirteitä. Siinä oli uljaita, ylpeitä, hoidettuja ratsuja; oli loppuun kuluneita, uupuneita kuormakoneja; oli työhevosiä monenlaisia, hyviä ja huonoja, ruoskittuja ja ruoskaa saamattomia. Enemmän oli kuitenkin ruoskittuja . . .

Mutta mitä tuli tuolta . . . oih . . . !

Partajouhet joka suuntaan törröttäen Yrtin kauppamies katsoi sumein silmin ja pohjiaan myöten järkkyneenä kujan suuhun, josta lähestyi vitkaan toisista jälkeen jäänyt joukko. Sieltä kantautui voihkinaa ja valitusta sekä vaivalloisten jalkojen kuolemankopsetta. Se oli oikea kurjuuden saatto, synkkä, kauhistava ja taivaaseen huutava. Kasa surkeutta ja viheliäisyyttä se oli. Severi sulki silmänsä, mutta hän avasi ne kohta jälleen ikäänkuin synkästi lumoutuneena tuosta suunnattomasta kurjuuden näystä.

Lopulta tuo jälkijoukkokin pääsi pihaan ja pysähtyi hänen eteensä tyhjäksi jääneelle paikalle. Silloin vanha kauphuri näki, että sen muodostivat h ä n e n rintamalle, kauaksi itään — Venäjälle, sotatoimialueille lähettämänsä ja välittämänsä hevoset, jotka määräraipoissaan olivat sitten sortuneet monilukuisina kauheaan kuolemaan. Hän näki synkeästi havahtuen, että äsken saapuneessa kurjassa jälkijoukossa oli hevosiä, joiden jalat oli ammuttu poikki, hitaasti ja kipeästi nytkimällä ne kuljettivat ruu-

mistansa eteenpäin tuskien loputtomalla, verenkarkaisella tiellä; monta oli myös päätöntä juhtaa, ja murheellisina ne huojuttivat verisiä, katkaistuja kaulojansa; oli vielä hevosia, joiden ruumiit granaatit olivat ruhjoneet muodottomiksi ja joiden vatsat ne olivat halkaisseet. Suolet olivat valuneet ulos ja kylkiluista ei ollut jäljellä muuta kuin vertyneitä tynkiä siellä täällä, töröttäviä luita, niinkuin katkenneita vanteita . . . Tämän kauhistavan kuolemansaaton jälkipäässä huojuivat äänettöminä ja murtuneina myrkyllisten kaasujen ja happojen syömät tykistöjuhdat, jotka katsoivat eteensä tyhjin, syyttävin silmäkuopin . . . »Kaiken tämän olette te, ihmiset, tehneet meille», näytti tuo uhkaavan äänettömän kuolemanjoukko sanovan hänelle. Kauppias vaipui kasaan ja voi hki ääneensä noiden sanattomien ja lausumattomien syytösten alla. »Miksi yksin minä olen tässä tilillä», ajatteli hän yht'äkkiä väsyneenä, »kun kerran kaikki ovat omalta osaltaan syyllisiä, kutka enemmän, kutka vähemmän?»

Muudan konekiväärijuhta erkani joukosta ja lähestyi vanhaa hevossauppiasta, seisoen nyt tämän edessä ruohikossa. Severi sulki murheellisena silmänsä, sillä hän näki kaasun syövyttäneen juhdan molemmat silmät pois ja sinne tänne ruumiiseen syviä, avoimia haavoja. Konekiväärijuhta sanoi, katsoen maassa makaavaa ihmistä suoraan kasvoihin tyhjillä silmäkuopillaan:

— Me tulimme noutamaan sinua pois. Valmistu siis matkaan.

Virma, kauppurin lapsuudenhevonen, joka oli tähän saakka äänettömänä ja ihmeissään seisonut vipajavan vinnin alla, kaivon vieressä, astui nyt esiin, aivan hevoslauman keskeen.

— Veljet, sanoi tuo vanha, nöyrä ja ystävällinen juhta, mitä hän lieneekään tehnyt teille, on hän sen sovittanut yhdelle teistä, veljet, minulle, jota kohtaan hän oli hyvä lapsuutensa päivinä. Hän rakasti minua silloin niin kuin vain ihminen eläintä ja juhtaparkaa rakastaa voi. Älkää siis tehkö hänelle mitään pahaa; antakaa hänen olla rauhassa.

Hevosten joukosta kuului hyväksyvää mutinaa. Ja konekiväärijuhta sanoi:

— Emme me tee hänelle mitään pahaa. Me annamme hänelle anteeksi, vaikka hän onkin myynyt meitä eläissämme niinkuin kurjia orjia. Niin juuri, orjaparakin hän on tehnyt talostansa. Mutta hän ei ole tiennyt, mitä hän on tehnyt, ja yksi hyvä työ sovittaa paljon. Ole siis huoletta, veli. Viipyköön hän vielä hetken täällä.

Sillä hetkellä mahtava hevoslauma hiljeni niinkuin jostakin salaisesta käskystä. Se pysähtyi ihmeelliseen odotukseen. Yrtin kauppamieskin makasi heinikossa liikkumattomana, nyt ilman pelkoa; hänen koko olemuksensa oli merkillisesti jännittynyt kuuntelemaan kaukaisia ääniä. Myrkkykaasujen polttama sokea konekiväärijuhta katsoi syyskuun mullasta suoraan rannattoman avaruuden tyhjyyteen ja vähitellen, hetkien syöksyessä toisiansa vastaan, alkoi tuon sinisen tyhjyyden pohjalla

jotain liikkua. Se oli alussa hämärää kuin savu, mutta sitten se vitkaan kirkastui kuin sarastuksen ihme. Varjohevoset tunsivat sen viileän kosketuksen — se oli rauha, se oli lepo, jonka syvyydessä odotti autuas lohtu . . . Ihmeellinen valkeuden aalto tulvi ammoin kuolleitten eläimien ylitse. Kaikki väljeni, avartui, ahdistavat väliseinät hajosivat romahtaen. Hohtava pilvi keinui taivaalla, upoten tuokioksi sen kohisevaan sineen ja syöksyen jälleen esiin niinkuin onnellinen lapsi . . . Lintuja, lintuja, lintuja! Kokonaisia laumoja risteili taivaalla jättäen hyvästejään. Niiden huikaiseva, unenomainen retki etelään oli alkanut.

Yht'äkkiä Severi ponnahti ylös heinikosta, mutta laskeutui sitten jälleen kohta polvilleen maahan. Ja syleillen vanhan, sokean konekiväärijuhdan kaasun syömiä jalkoja hän sanoi:

— Anna anteeksi, anna anteeksi . . .

Hän tunsu pyytävänsä sitä niinkuin koko ihmisuvun puolesta, ja hän hoki sitä käheästi siksi, kunnes nuo sanat upposivat syvälle rintaan . . . Kauppiaan täytyi olla vaiti. Konekiväärijuhta katsoi häneen murheellisesti tyhjillä silmäkuopillaan. Lisääntyvä valkeus humisi heidän ympärillään niinkuin valtameri. Koko hevoslauma, kummallinen varjohevosten joukko, järjestyi nyt kohahtaen pitkään vaellusjonoon. Nekin juhdat, joiden jalat olivat poikki tai poikkinaiset, hoippuivat paikoilleen jonoon tuntemattomien voimien kannattamana. Päättömät ja sokeat juhdat näkivät ylimaallisen valkeuden häi-

veen ja katsoivat odottaen sitä kohti. Granaattien repimät hevoset eivät valittaneet; ne seisoivat jylhinä ja hiljaisina. Kaikki oli äänetöntä. Valkeus yhä lisääntyi. Sen pohjattomuudessa oli Taivaan valtakunta . . .

Silloin sokea ja haavainen konekiväärijuhta antoi merkin, lähtömerkin. Suunnaton varjojen saatto lähti vaeltamaan kutsuvaa, hulveista taivaanrantaa kohti. Ja eikä yhtään kukkien ylpeän-onnellista ruhtinaskatsetta varjohevosten kaviot olleet sammuttaneet vanhan, pahamaineisen talon pihasta, laitakaupungin liepeiltä.

Likainen, pöhöttynyt, viinan turmelema kauppias, partainen Severi, heräsi yht'äkkiä. Oliko hän nukkunut tunnin, kenties kaksi? Hänen silmiänsä häikäisi, niinkuin hän olisi katsonut jotain kirkasta, itse suven aurinkoa . . . Kuitenkin oli jo syksy ja ilta ja piha kokonaan varjojen peitossa. Auringonlaskun liekit polttivat taivasta. Mutta sitten vanha Severi muisti taanoin näkemänsä hevoset ja niiden lähdön, ja hän purskahti äkilliseen, lapsenomaiseen itkuun.

— No, mikä nyt tuli? kysyi Ruupe, joka oli kauppurin huomaamatta tullut yli pihan ja katsoi tätä kuin mielipuolta. — Ehtoollinen on pöydässä, lisäsi hän sitten tylästi.

Tuli siihen tolkkailen Tuulispääkin, ikäloppu lahkolaisukko, rotteloisesta pihanperärakennuksesta, tuli notkuvin polvin kompuroiden ja kuivasti kahise-

vin partajouhin. Ukko oli jokseenkin päissään, ja hän toisteli värisevällä äänellä Ruupen äskeisiä sanoja ehtoollisesta.

— Et olisi voinut paremmin sanoa, Ruupe, samalsi hän moneen kertaan. — Siihen tapaan sanoi meidän Herrammekin sinä yönä, kun hänet petettiin . . . Kyllä meidänkin, kauppias, pitäisi nauttia jo muistoateria, ottaa kätemme leipä, kiittää ja murtaa se, sillä totisesti loppumme on lähellä. Ehtoo joutuu . . .

Mutta Severi ei vastannut mitään, katsoi vain itsepintaisesti eteensä. Tuskin hän täysin tajusikaan, mitä Tuulispää siinä yskien tokelteli. Ilta vaikenoi noiden kolmen kummallisen ihmisolennon ympärillä, jotka kyyristelivät mäellä. Petäjikkö kohisi alhaalla. Vanha varis nousi kahisten lentoon kuivuneesta jokiuomasta ja lensi vitkaan halki väriloistaisen taivaan luoteista kohti . . .

— Tulin tässä kysymään kauppiaalta, sanoi Tuulispää vihdoin, saisivatko uskovaiset huomenna kokoontua tuonne hollitupaan. Sanan lähettäisin kaupungille oitis ja tulisi tänne uskonveljiä ja — sisaria myös lähikylistä.

Tämän Severi, vanha kieltäjä, jo näytti hitaasti tajuavan. Hän käännähti, irvisti rumasti, mutta sanoi kuitenkin:

— Pitäkää te vain minun puolestani niitä naukujaisianne.

— Kiitos, kauppias; sen vain halusinkin tietää, vastasi Tuulispää nöyrästi ja iloisesti.

— Täällä tuokin yhä rähjää, murisi Severi ukon lähdettyä omalle puolelleen. — Vaivaistaloon jo saisi hyvinkin mennä.

Mutta sitten outo raskaus ikäänkuin heittäytyi jälleen hänen ylitseen, eikä hän puhunut kotvaan mitään. Ruupe katsoi sivusta pöhöttynyttä kauppiasta vihamielisin silmin. Vihdoin tämä kysyi yskien, salaperäisenä:

— Kuule, Ruupe, oliko pihassa äsken hevosia?

— Olihan tässä viisi kuormaa mustalaisia, vastasi Ruupe jurosti. — Hakivat teitä, mutta eivät löytäneet. Juotettuaan Tuulispään hutikkaan, ajoivat kaupunkiin. Heidän matkassaan roikkui muudan ukko, resuinen, korvapuoli mies, jolla oli kädessä tukeva, myhkyräinen keppi. Hänen vasen jalkansa oli aivan jäykkä: äijä laahasi sitä perässään niinkuin ratapölkkyä. Teille hänelle oli asiaa. Lupasi tulla uudelleen vielä ennen yötä. Kuun noustua, niin sanoi.

Hevoskauppias katsoi Ruupeen hetken mitään sanomatta. Sitten hänen silmänsä vääntyivät niinkuin nurin, ja hän kysyi:

— Saitko tietää hänen nimensä?

— Siitä ei ollut puhetta, murautti Ruupe. — Kuka hän oli, sitä en tiedä, mutta kerran ennen muistan hänet nähneeni. Taisi olla jossakin kapakassa entisaikaan.

— Ja hän oli korvapuoli, sanoit.

— Niin oli ja tämän lisäksi toinen jalka suora. Aivan kuin ratapölkky... Ja oli hän muutenkin kumma otus.

Silloin kauppias nousi ylös maasta kasvoiltaan harmaana, tuhkanharmaana. Jonkin kaukaisen tapauksen muisto näytti palanneen hänen mieleensä hirvittäväällä voimalla. Hän huojui kuin myrskyssä, voihti ja kiroili, samalla kuin kummallinen pelko otti hänet vangikseen. Niinkuin kiusattu, ikäloppu koni vanhus hoippui yli pihan ihmettelevä Ruupe jäljessään. Vasta porstuassa, ullakkoportaitten juurella kauppias sen verran tointui, että käännähti ja sanoi käheästi Ruupelle:

— Sulkeudun vinttikamariin; tuo ruokani sinne. Mutta jos se korvapuoli tulee toistamiseen, niin sano minun vaikka kuolleen.

— Mutta jos hän hyvinkin ruumiin tahtois nähdä, arveli Ruupe. — Ja siksi toiseksi: tuskin hän sitä uskoisi. Olittehan iltapäivällä vielä terve hänen täällä käydessään, mutta mäen syrjällä makasitte. Emme huomanneet.

— Turkanen sentään, sinä nyt vasta olet pöllö, sähisi Severi. — Olen k u o l l u t tällä välin. Sano minun menneen laitakaupungille mustalaisten luokse ja saaneen halvauksen siellä . . . tai paremminkin: kuolin viinaan . . . Kaikki sen kyllä kohta uskoisivat. Yhdentekevää muuten minulle. Sitten kuljettivat ruumiini kaupungin ruumishuoneelle . . . Sattuuhan sitä yhtä ja toista tässä maailmassa. Kyllä sen tiedät. — Terve vain, terve! Hahaha . . . Terve en ole, vaan r a a t o, löyhkäävä raato, ruttoa levittävä . . . Kuolleita hevosiakin näen keskellä kirkasta päivää. Mutta eilen minä näin tuolla kuivuneessa jokiuomassa

kulkukoiran. Arvattavasti se oli nälkäinen, ja se haistoi minut . . . Mieluimmin toki joutuisinkin sen hampaisiin kuin tuon korvapuolen. Se on oikea peto miehekseen, sen sanon.

Ja jotain sekavaa vielä mutisten kauppias kapusi liehuvin partajouhin ullakolle. Hän kuului yskien hapuilevan vinttikamaria kohti. Ukon askelissa tuntui olevan kummallinen kiire. Hän pakeni . . .

Myöhemmin illalla oli Ruupe aikeissa viedä hänelle sinne ruokaa, vähän leipää, lihaa ja piimähinkkua. Kaikki nämä olivat lankunkappaleen päällä hänen käsivarrellaan paitsi piimatuoppi, jota hän korvasta kantoi toisessa kädessään. Punainen kuunsirppi oli silloin jo noussut. Se keinui kaukana taivaanrannalla näkyen kaikuvan, avaran porstuan rikkonaiseen ikkunapahaseen. Musta petäjämäri mäen alla oli mykkä. Tasangon takaa kantautui kaupungin ja meren humina.

Ruupe nousi ullakon portaita varoen, ettei pudotaisi kantamustaan. Kauppias reuhka kuuli hänen tulonsa, koska raotti ullakkohuoneen ovea ja huusi hämäärään:

— Sinäkö siellä, Ruupe?

— Minähän täällä, vastasi Ruupe ja pysähtyi samalla jostakin syystä. Hän katsoi läpi hämärän kauppiasta, ja omituinen kauhu ja inho puristi häntä päästä jalkoihin. Severi oli tällä välin niinkuin muuttunut. Käynyt jollakin tavoin yhä vanhemmaksi, harmaammaksi, ikäänkuin inhoittavammaksi. Pie-nissä silmissä oli väijyvä, pelokas, pistävä ilme, suu-

pielissä vaahtoa. Karvainen kyöpeli, entisen Yrtin kauppamiehen kaksoisolento mikä lienee. Sortunut, tomuun vaipuva.

Äkkiä tuo olento päästi suustaan kummallisen, eläimellisen äännähdyksen ja vetäytyi takaisin ullakkohuoneeseen. Silloin Ruupe kääntyi vaistomaisesti katsomaan sivulleen. Hänen huomaamattaan oli ullakon luukulle hänen kasvojensa rinnalle ilmestyneet toiset kasvot, kellertävät, riutuneet ukonkasvot, harmaan, villin tukan puolittain peittämät. Pää oli uppoutunut syvälle korkeaan, resuiseen hattuun, mutta Ruupe näki hätkähtäen, että ryysyinen mies oli korvapuoli . . .

— Vai viet Severille ruokaa, sanoi korvapuoli ilkeästi naurahtaen. Ja sanottuaan tämän käheällä äänellä hän ponnistautui sauvansa varassa ullakolle. Ruupe katsoi vanhaan kulkuriin niinkuin aaveeseen, mitään puhumatta. Mutta tämä hoilasi:

— Pakenetko sinä, Severi, kuin kettu luolaansa nähdessäsi vanhoja ystäviäsi. Minähän olen Viulan Simppa — korvapuoli, kylläs sen tiedät.

Kauppias, joka ilmeisesti katsoi kätkeytymisen enää mahdottomaksi, ilmestyi nyt ovelle ja sanoi alistuneella, melkein murtuneella äänellä:

— Kah, Simppa! Sinäkö se siellä. Olit käynyt minua jo päivällä tapaamassa, mutta en ollut silloin kotosalla. Mustalaiskuormien mukaan sinä nyt kuljet?

— Niinkuin sinäkin ennen.

— Juupa juu. Mutta ne ajat ovat olleet ja menneet. Mistä sinä muuten tulet?

— Sama se on, mistä minä tulen, vastasi korvapuoli äkkiä synkistyen. — Halusin vain tavata sinua ennenkuin oikaisen koipeni.

Sama kauhun välähdys, jonka Ruupe oli nähnyt kauppiaan silmissä jo taanoin päivällä hänen kertoessaan korvapuolen miehen ilmestymisestä taloon, vilahti niissä nytkin. Mutta hän sanoi paksulla, samealla äänellä:

— No tule tänne vinttipöksään ja sinä, Ruupe, tuo ruoka sisään.

Viulan Simppa asteli kahnustaen ullakon mullassa Ruupen edellä. Vinttikamarin pöydällä oli paloviinapullo. Sen viereen Ruupe asetti tuomisensa. Pienestä, mustasta ikkunasta näkyi alas kuivuneeseen jokiuomaan.

Kauppias seurasi Ruupen poistumista huoneesta kummallisen avuttomana. Näytti kuin hän olisi halunnut pyytää Ruupea jäämään, mutta ei kuitenkaan Viulan Simpan vuoksi sitä tehnyt. Hän istui hajareisin tuolipötkkelön päällä, korvapuolen istuessa toisella puolen pöytää häntä vastapäätä.

Ruupe ei sulkenut ovea aivan kokonaan, vaan jätti sen hiukan raolleen. Sitten hän oli kulkevinaan pois päin, mutta palasi kohta hiipien takaisin ullakko-huoneen ovelle, jonka raosta hän kumartui katsomaan sisälle kamariin. Severi oli alkanut syödä natustaa niinkuin vanha rotta. Hän värisi ajoittain kuin vilutautinen, pöhöttynein kasvoin. Pää kääntyi puoleen ja toiseen niinkuin tuuliviirin kukko lokakuun tuulessa. Korvapuoli, Viulan Simppa,

ryypiskeli paloviinaa. Myhkyräistä sauvaansa hän ei ollut kädestään laskenut. Severi sanoi:

— Päivällä nukahdin tuonne pihalle ja silloin näin unessa kaikki ne juhdat, jotka eläissäni olen ostanut, myynyt tai välittänyt. Kaikki ne olivat jo kuolleita . . .

— Jaa, jaa, oli siinä varmaan toinenkin koni, arveli Simppa. — Piha kai täynnä, vai kuinka.

— Olihan siinä. Mutta ne hevoset, jotka sota-vuosina välitin Venäjälle rintamapalvelusta varten, olivat kamalat nähdä.

— Taisi olla moneltakin maha revennyt, murahti taas korvapuoli.

Mutta Severi nosti hetkeksi käden otsalleen eikä vastannut. Vihdoin hän sanoi muuttuneella äänellä:

— Tuntuu väliin siltä, että itsekin olisin kuollut jo aikoja sitten. Eivät aukene minulle enää maantiet . . . Tiedätkös, multa hengittää minussa jo, juuri minussa ja minun kauttani. Hajoan kohta niinkuin tyhjä tynnyri . . . Paljon siihen ei enää tarvita.

— Se on kyllä totta, puhui korvapuoli kuin mietteisään, vaikka silmät liekkeinä pälyivät kauppiasta. — Totta on, että me saisimme jo koipemme oikaista ja mennä katsomaan, minkälaiset ovat markkinat helvetissä. Olemme me jo aikamme leikkineet ja talostelleet.

— Tosiaan, onpa tullut leikittyä. Juodaan nyt kaiken muistoksi.

Ja he joivat.

— Kuolleena sua surin jo, kun ei miestä näkynyt pitkiin aikoihin, sanoi Severi sitten irvistäen. — Kuinka olet muuten jaksanut sen jälkeen elää?

Vanhan hevossaupiaan kysymykseen kätkeytyi eräänlaista merkitsevyyttä, jonka korvapuolikin kohta vaistosi, ja hän vastasi synkästi:

— Kuinkako olen jaksanut! Olen ollut juovuk-sissa melkein kaiken aikaa . . .

— Mistä pirusta sitä viinaa aina saatkin irti? tiedusti Severi uteliaasti.

— Mulla on omat tutut paikkani, vastasi Viulan Simppa salaperäisesti sivellen leukansa jouhiviuhkaa. — Sitä paitsi ystävätkin toisinaan tarjoavat. Leipää ei heistä anna kukaan, mutta viinaa kyllä. Kummallisia ovat ihmisen ystävät . . .!

— Jaa, jaa, sanos muuta, huokasi Severi, joka oli jo lopettanut ateriansa. — Kovin olemme molemmat muuttuneet. Katsos noita minunkin käsivarsiani, kuinka ne ovat hervottomat ja hauraat, vanhuuden jäykistämät. Ja kuitenkin on niiden voimalla moni sika, moni nauta, moni hallava pässi lyöty pökerryksiin entisinä vuosina. Kuules, mää olen päästänyt verta ulos mulleista enemmän kuin moni muu tällä paikalla.

— Kyllä minä sen uskon puhtaasti, vakuutti korvapuoli. — Ja mää nautin nuorempana aina vähän saatanasti nähdessäni sinut niissä lahtipuuhiissa. Sulavasti ja kätevästi meni kaikki. Ja eikä kulunut pitkää aikaa pistämisestä, kun mullin nahka jo höyrysi orrella . . .

Ruupe katsoi ovenraosta noihin kahteen raunioituneeseen olentoon, jotka lepattavan kynttilän valossa viileässä ullakkohuoneessa joivat palo-viinaa. Heidän ympärillään jo ikäänkuin aaltoili lähestyvän murheellisen kohtauksen henki, murhenäytelmän henki... Ruupe aavisti sen omituisen läheisesti, ja syvä jännitys valui päihdyttäen hänen jokaiseen jäseneensä. Hän hätkähti, kun yölepakko lensi suhahtaen poikki ullakon. Melkein kasvoille oli ollut lentää haurain, nahkein siivin... Syvä hämärä kattoi jo koko vinnin, nurkkauksissa oli ihan säkkipimeää, mustaa. Ruupe lähti hiipimään portaita kohti. Selvitelköt omat asiansa miten parhaiten taitavat; hän ei siihen puutu. Ei puutu. Hän hoki tätä puoliääneen itsekseen laskeutuessaan ullakon portaita alas.

Ja näin jäi Ruupelta iäksi hämärän peittoon se, mitä noiden kahden raunioituneen olennon välillä ullakkohuoneessa todella tapahtui. Jotain tilintekoa se oli, siitä hän oli myöhemmin varma, kuten myös siitä, että korvapuolen täytyi olla kauppiaan tuttava tämän elämän joltakin aikaisemmalta kaudelta, jolloin heidän välillään oli sattunut jotain sovittamatonta.

Ruupe kulki pihakalliolla syystähtien alla. Keran hän meni vajaankin, jossa vanhat, resuiset matkavankkurit yhä olivat. Hän heittäytyi niiden pohjalle. Kuivien, auringon polttamien heinien tuoksumonen suven takaa kohosi hänen laajentuneisiin

sieraimiinsa. Ja hänen maatessaan aivan hiljaa alkoivat vankkurit hänen allaan ikäänkuin huojua, niiden eteen aisoihin asettui rauhattoman kuvittelun musta, villi hevonen, hulmuileva harjainen... Resuiset rattaat syöksyivät liikkeelle, keltainen maantie alkoi elää. Syystähdet loistivat. Tuntui kuin matkavankkurit olisivat humisten vierineet niitä kohti... Niiden pyörät jylyisivät jo taivaan tyhjiydessä, sen hukuttavassa sinessä... Sanja oli hänen vieressään pidellen hänen kättään omassaan. Ruupe erotti hehkuvassa yövalossa hänen huuliensa punaisen, kirpeän juovan...

Mutta sitten Ruupe muisti vanhat hevoskauppiaat ullakkohuoneessa ja nousi ylös rattaitten pohjalta. Sillä hetkellä hänelle säikähdyttävänä selvisi se, minkä vuoksi hän oli jättänyt Severin ylis-kamariin oman onnensa nojaan. Hän toivoi korvapuolen t a p p a v a n tämän. Sitä hän toivoi säästyäkseen itse koskemasta häneen.

Ja Ruupe meni tupaan heittäytyen kohta pitkälle lavitsalle. Häntä hiosti, musta tukka oli liimautunut otsaan. Ja jostakin hänen yläpuoleltaan — ullakkohuoneesta — kuului välikaton lävitse yhä ukkojen jaarittelu. Mutta nyt siihen oli tullut jollakin tavoin uusi sävy. Sanoja Ruupe ei erottanut. Korvapuoli siellä kuului jotakin kertovan, säestäen puhettaan tuon tuostakin kirouksilla ja vinkuvalla, kimeällä naurulla, joka vaikutti Ruupesta tällä hetkellä kummallisen aavemaiselta. Mutta Severi tuntui muuttuvan hetki hetkeltä hiljaisemmaksi. Kunnes

miehet alkoivat riidellä. Korvapuoli puhui yhä äänekkäämmin. »Sinä se toimitit minut Siperiaan, niinkuin tuon Ruupe-retkun myöhemmin vankilaan», kuului yht'äkkiä hyvin selvästi välikaton lävitse. Ruupe alkoi hengittää kiivaasti, läkähtyäkseen. »Toimitit pois tieltäsi, annoit ilmi. Olivatko käteni muka veressä? Lampaan, varastetun lampaan veressä olivat, eivät ihmisen... Mutta kun väliin kolisevilla matkavankkureilla istuen palasin Siperiasta halki vallankumouksellisen Venäjän, niin tapoin sinut, Severi-kulta, ajatuksissani monta kertaa.» Vanhuksen ääni sortui kimeään nauruun, ja kun hän taas alkoi puhua, oli hänen äänensä hiljainen, melkein kuiskaava. Ruupe kuunteli henkeään pidättäen, mutta hän ei kuullut mitään. Sietämätön uteliaisuus kiusasi häntä. Mitä noiden kahden vanhan miehen välillä parhaillaan ullakkokamarissa tapahtui? Hän oli jo aikeissa nousta ullakolle, kun muudan ääni pysähdytti hänet. Ruupe kuunteli jälleen. Ei ollut epäilystäkään: vanhukset olivat syöksyneet toistensa kimppuun. Ja äkkiä kuului kautta talon käheä huuto:

— Ruupe, Ruupe!

Se oli Yrtin kauppiaan ääni; se kutsui Ruupea apuun, mutta tämä ei liikahtanutkaan. »Kuinka voisin hänelle apuun juosta, kun itsekin tahtoisin hänet hengiltä ottaa. Mutta parempi näin, etten tahraa käsiäni vereen», ajatteli hän synkkänä. Samassa välikatto vavahti raskaan ruumiin painosta. Vielä kerran huusi kauppias, sitten kaikki hiljeni

hetkeksi. Kunnes jälleen kuului sama kimeä nauru kuin taanoinakin, mutta tällä kertaa siihen liittyi ullakkohuoneesta pois kiiruhtavien laahaavien askeleiden jyty.

Silloin Ruupe nousi ja kulki huojahdellen ulos, syystähtien alle. Hän oli kuin suunniltaan, veri kohisi, sydän jyskytti. Korvapuoli astui porstuan-ovesta ulos, näki Ruupen ja hätkähti, mutta ratkesi sitten hilpeään nauruun ja sanoi:

— Tuli tässä päätettyä Severin kanssa eräs kauppa, jonka jo kolmekymmentä vuotta sitten aloitimme. Näin kauan on ollut vireillä, mutta nyt sen löimme lukkoon ikuisiksi ajoiksi.

Ruupe tuijotti korvapuoleen, häntä huimasi, värisytti. Ja vanhus jatkoi sauvaansa kohottaen:

— Tukeva keppi, ei käy kieltäminen. Sillä voisi vaikka miehen tappaa. Ja ehkä sillä on tapettukin. Kukapa sen niin varmaan tietää . . .

Viulan Simppa ei nauranut enää. Hirvittävä harmaus oli levinnyt hänen vääntyneille kasvoilleen, joita vanukkeinen, villi tukka osittain peitti. He tuijottivat toisiinsa — entinen Siperian vanki ja maailmansodan aikuinen pakkotyövanki. Sitten korvapuoli löi Ruupea olalle ja lähti. Hän hävisi laahustaen tasangon hämyyn. Mutta vielä kauan sen jälkeen Ruupe oli näkevinään vanhan maankiertäjän resuisen, korkean hatun ikäänkuin uiskentelevan edessään syyskuun raikkaassa kuutamossa. Niinkuin virran pinnalla se uiskenteli . . . Ruupe katsoi tähtiä ja ajatteli: »Korvapuoli on tappanut hänet . . .»

Kaupungin yövalojakin hän katsoi ja sanoi puoli-ääneen itsekseen:

— Hän on kuollut, ja käteni ovat siitä huolimatta puhtaat verestä...

Ja hän tunsu oudon ilon raakana ja räikeänä lyövään olemuksensa lävitse...

Mutta kesti kotvan ennenkuin hän meni ullakkokamariin.

Ruupelle ei jäänyt mitään tarkkaa muistikuvaa sen yön tapauksista. Hän oli kuin kuumeessa. Menetyään vihdoin ullakkohuoneeseen hän näki Severin makaavan lattialla verisin kasvoin. Kynttilä paloi pöydällä loppumaisillaan. Sen valossa Ruupe katsoi lyötyä hevoskauppiasta hyvin tarkkaan, ja sillä hetkellä hänessä syntyi uusi ja odottamaton ajatus: kauppias ei ollutkaan kuollut. Korvapuoli maankiertäjä kyllä oli uskonut hänet tappaneensa, sen Ruupe oli nähnyt ukon päältä, mutta se oli erehdys, varmasti se oli erehdys. Ja Ruupen seisottua hetken aikaa seinän nojalla omituisesti huumaantuneena ja tietämättä mitä tehdä, alkoi tuo muodoton, likainen olento lattialla liikahdella ja viimein avasi silmänsä.

Korvapuolen sauva oli kauppiaan taanoin kaatanut lattialle, ja hän oli menettänyt tajuntansa. Kun hän siinä nyt alkoi hitaasti liikahdella pakenevaa elämää kohti, osuivat hänen sameat, harhailevat silmänsä Ruupen. Silloin häntä riipaisi uusi kauhun puuska. Severi ei ilmeisesti heti tuntenut Ruupea,

vaan luuli tätä korvapuoleksi — Siperian vangiksi. Vaistomaisesti hän kohotti molemmat kätensä kasvoilleen, sai ne verta täyteen ja ähkäisi. Ruupe meni alas ja palasi hetken kuluttua kantaen pesuvatia. Kauppias seurasi hänen liikkeitään samein silmin. Jo alkoi tuntea, viittoili käsillään ja puhui jotain sekavaa korvapuolesta maankiertäjästä.

— Poissa on, murahti Ruupe irvistäen. — Haenko poliisin?

— Poliisinko! vingahti Severi vaivoin. — Mitäpä poliiseista, sekoittaisivat vain koko jutun ja löisivät meidät kaikki rautoihin . . . Älä puhu tapauksesta kenellekään. Mutta kovasti se korvapuoli saatana minua löi.

Uusi heikkouden puuska sai hänet valtaansa. Mutta hän virkistyi kuitenkin vähän Ruupen pestyä hänen kasvonsa. »Miksi näin teen», oli Ruupe ajatellut koko ajan pestessään noita kovia, vihamielisiä, vereen tahraantuneita kasvoja, »miksi en tee hänestä loppua ja syyn saisi kaikesta korvapuoli kulkuri?» Mutta pohtiessaan tätä hän auttoi hevossauppiiaan pukkisänkyyn. Kynttilä sammui samassa, ja he jäivät pimeään.

Seuraavana päivänä, sen pitkien, jylhien hetkien kuluessa, kauppiaan tajuntaan alkoi vähitellen palata edellisen illan ja yön tapauksia. Kuitenkin hän oli vielä niinkuin sekaisin, valitteli huimausta, uskoi kasvonsa alati verisiksi ja pyysi Ruupea niitä pesemään. Välillä ukko taas vaipui syviin mietteisiin,

jolloin hän kieriskeli ja voihti niinkuin kadotuksen paahteessa. Kerran hän kysyi Ruupelta:

— Miksi et ehtoolla apuun tullut, kun sinua huusin?

— En kuullut, vastasi Ruupe vältellen, katse toisaalla. — Olin kaupungilla.

Mutta Severi alkoi häntä kuitenkin sättiä. Hän seului tapahtumaa sinne tänne, kunnes hän viimein synkkeni niin, että alkoi juoda. Ukko oli lopulta aivan päihtynyt ja aiheutti illalla siinä tilassa hollituvan puolella kummallisen kohtauksen.

Tänne oli silloin kokoontunut suuri joukko lähiseudun lahkolaisia, kuten Tuulispää oli kauppiaan kanssa edellisenä päivänä sopinut. He veisailivat kärein äänin, tunnustelivat suuria ja pieniä syntejään ankaralla touhulla, ryömivät rakoisella lattialla tunustaen olevansa tomua, paukuttelivat kiihkoissaan raamatunkansia ja kuuntelivat saarnaajaansa, änkyttävää, vanhaa miestä, jonka leuasta riippuivat profeetan tuimat, valkeat partajouhet. Saarnaaja oli rukoustensa, kiroustensa ja puheittensa uuvuttama; hänen äänensä oli perin samea ja voimaton ja kurahтели pahasti. Mutta Virsi-Aaleppi lauloi alituisen suu vaahdossa.

Ruupekin oli kulkenut lahkolaisten joukkoon. Hän istui ja kuunteli, olipa jonkinlainen huumaus vähitellen vallannut hänetkin, painava kuume, joka kulki päästä jalkoihin. Kaukaisia näkyjä vilahteli hänen tajunnassaan rajuina ja aavemaisina, haaveellisina. Tuvassa oli lämmintä ja hikistä. Ulkona

syyskuun totinen, viileä tähtihämärä. Mutta puiden lehdet riippuivat oksistansa raskaina, sairaina ja räikeän punaisina.

Silloin astui Yrtin kauppamies sisään aivan päissään. Hän oli Ruupen lähtiessä jäänyt makaamaan ullakkokamariin ja tuli nyt vanhaan tupaan päsiteessä, ikäänkuin pökerryksissä. Ukko alkoi juopuneena sekavasti meluta, sanoi olevansa mustalaisen Messias ja kysyi, eivätkö lahkolaiset nyt tahdo juoksuttaa hänen vertaan kuiviin, naulita häntä ristiin. Ja seinän nojalla huojuen rappiolle mennyt kauppias levitti kätensä naulausta varten. Lahkolaiset eivät ensin tienneet mitä ajatella. Saarnaajan sammaltava ääni jäi kurahtaen kurkkuun, ja keltaiset, kuihtuneet eukot katsoivat partaista, juopunutta Severiä vääntynein ikenin. Mutta sitten aloitti Virsi-Aaleppi, Rantsin Annin pitkätukkainen näkijäpoika, kimeän veisuun, johon hotakammat akat kohta yhtyivät. Ja hurmion laineet, jotka Severin, vanhan syntisäkin, tullessa tupaan, olivat hetkeksi vetäytyneet takaisin, vyöryivät jälleen heidän ylitseen raskaina ja mustina, kiihkoa täynnä, Pyhän Hengen tulisina kielinä... Mutta lattian tomusta kohosi valju, kyssäselkäinen olento, muudan rajasuutari läheisestä kylästä, ja hän huusi yli akkojen veisuun:

— Me uskallamme antaa Saatanallekin sen, mikä hänelle kuuluu!

Ja sanottuaan tämän hän löi kauppiasta nyrkillä leukaan. Tästä uudesta iskusta äijä niin pökertyi,

että noljahti lattialle kuin likainen vaate ja nukahti. Mutta hänen aikaansaamansa häiriö ei suinkaan päättynyt tähän. Seikka oli se, että vanhan kiertolaiskauppiaan ruumis oli niin viinan läpiturmelema, että monenlaiset ja tuimat ruumiilliset häiriöt seurasivat tiheästi toistaan hänen elämänsä viimeisessä ylen kurjassa vaiheessa. Nyt piti sattua, että kauppias rievun siinä ovensuussa suutarin nyrkiniskun huumaamana nukkuessa hänen paisunut, muodoton vatsalekkunsa alkoi toimia ankarasti, että kaikki päättyi lopulta yhtä odottamattomaan kuin äkilliseenkin tapahtumaan, jota hämäänsä tupaan kokoon-tuneet hihhulit kiroillen ja nenäänsä pidellen kovin kummastelivat. Itse saarnaaja huusi partaviuhka tärysten:

— Itse saatana helvetistä on noussut keskellemme haisemaan! Kantakaa hänet oitis pihalle...!

Ruupe ja Tuulispää tarttuivat silloin hetkeäkään siekailematta nukkuvaan kauppiaseen molemmin käsin; toinen pää- toinen jalkapuolesta, ja kantoivat ulos. He kulkivat vitkaan yli syysiltaisen pihan, jota himmeät tähdet valaisivat. Puiden lehtien suhina kantautui heidän korviinsa sekä kaupungin etukylän elämänäännet kauempaa tasangon takaa. Mutta äkkiä Severi heidän välissään heräten, tarttui Tuulispäätä parrasta ja tempoi sitä aika lailla. Ukko mylvi kuin härkä, mutta ei sentään hellittänyt käsiään kantamuksestaan. Näin kulkue hiljalleen eteni.

Äkein mielin ja parta pahasti tärveltynä palasi Tuulispää hetken kuluttua lahkolaisten luokse.

Kauppias nukkui silloin jo ullakkohuoneessa, hullun apinan entisessä olinpaikassa, jonne he olivat metelöivän, vastaan rimpuilevan ukon vieneet. Ruupekin oli sinne jäänyt palaamatta enää lahkolaisten seuraan. Täällä Tuulispää havaitsi kohta, että vanhan tuvan kattolamppu paloi sangen himmeänä ja että suurin osa hihhuleista oli paneutunut maata lattialle morsiusseurakuntalaisten tapaan toisten vielä polvillaan voihkiessa ja rukoillessa.

Mutta Tuulispää hiipi tuvan takaiseen kamari-koppiin. Siellä ikäloppu sikopaimen istui ypöyksin ja murheellisena tuolipötkkelön päällä koko yön niinkuin Mestarinsa kolmasti kieltänyt Pietari. Ja ainoastaan syystähtien himmeä tuike valaisi huonetta.

Tällainen oli viimeinen yö, jonka kauppiaan vanha renki vietti tässä häviävässä talossa, sillä aamulla ukko, iltaisesta tapauksesta lopullisesti kiusaantuneena, muutti kaupungin köyhäintaloon. Täällä Tuulispää seuraavana vuonna sitten kuoli elonleikkuuta parhaillaan suoritettaessa läheisissä ja kaukaisissa maakylässä.

— — —

Mutta Severi jatkoi viheliäistä elämäänsä Yrtin talossa, laitakaupungin liepeillä. Juoden, näkyjä nähden ja sättien välillä Ruupea. Joskus kauppias puhui Kuolemastakin, jonka hän oli jo monesti tuntenut äänettömästi kuuhailevan lähellään vanhassa, rappeutuneessa talossa tuo kulunut viikate mustalla

olkapäällään roikkuen, ihmisen silmissä arvoituk-
sellisesti kiiltävä, synkeä, vapahtava suikale...
Niinpä niin. Mutta yksi toivomus oli Yrtin kaup-
piaalla kuitenkin tässä suhteessa. Hän toivoi saa-
vansa kuolla hämyisän tallinsa kynnykselle, kultais-
ten oljenkorsien sumea kiilto silmissänsä ja ympär-
rillä tuo tuttu, herttainen, sanomattoman turvallinen
tuoksu, hevosen ja tallin yhteistuoksu, joka niin
kauan oli henkäillyt hänen ympärillään ja joka kiin-
teästi ja erottamattomasti oli liittynyt hänen hevos-
kauppias-elämäänsä. Ja tallin perällä pilttuussa sei-
soisi hänen lempihevosensa Virma ja katsoisi häneen
suurilla, hiukan kosteilla silmillään, joissa ei milloin-
kaan ollut näkynyt vilppiä eikä salaista kovuutta,
kuten niin monen ihmisen silmissä näkee...
Niin olisi Severi halunnut lähteä... oljenkorsien
hohtaessa tallin keinuvassa, arassa hämyssä ja kuun-
sirpin hänen takanaan ylhäällä avaruuden meressä
kimmeltäessä, samanlaisen kuunsirpin, tulipunaisen
ja väkevän, joka oli ilmestynyt sinitummalle, kajas-
tavalle iltataivaalle silloin kerran — vuosia sitten,
kun hänen hevosiään oli lastattu Katinhännän los-
sille...

Sillä välin sammui kesä lopullisesti vanhan, paha-
maineisen talon ympärillä. Ruoho kuihtui, puut
muuttuivat mustiksi ja lehdettömiksi, ja kukkien
suloiset liekit eivät enää kohonneet mullasta. Ne
olivat rauenneet omaan syyskärsimykseensä. Kaik-
kialla vallitsi kuihtumus ja kuolema. Talon katolla

häilyi ruskea, poudittunut heinä. Illoin säihkyivät loitolla kaupungin valot. Meri kohisi raskaasti, kuolleesti. Avaruus oli täynnä pilviä, suuria, muodottomia, liikkumattomia.

Talvi meni, tuli kevät, suuri ja väkevä, voimasaan peloittava.

Matalassa huoneessa, porstuan perässä, olivat kauppias ja Ruupe kahden. Oli aivan hiljaista. Hämärsi ohuesti. Ovela, elämän kaluama kiertolaiskauppias katsahti väliin Ruupeen, ja hänen suunsa vääntyi silloin aina niinkuin nauruun, salaperäiseen, vastenmieliseen hymyyn. Ruupe alkoi askarrella jotain pöydän ääressä. Hänen jalkansa koskettivat hiljaa kolahtaen luodikon tukkia. Aamulla hän oli sen siihen asettanut resuisen kauppiaan sitä huomauttamatta. (Ruupe oli siis kuitenkin valinnut sen »tavan» monien muiden joukosta, ei tietoisesti, vaan joku oli valinnut sen ikäänkuin hänen puolestaan . . . !) Mutta nyt Severi kuuli tuon heikon kolauksen, joka syntyi, kun Ruupe jalallaan työnsi pöydän alla olevan vanhan kiväärin kulunutta tukkia. Pöytä oli keltaisella värillä sivelty kaappipöytä, hyvin matalajalkainen. Hänen ei sopinut nähdä Ruupen pientä kätköä. Mutta katsoen herkeämättä häneen kysyi kauppias:

— Mitä sinulla on pöydän alla?

Ruupe ei vastannut siihen mitään. Silloin Severi alkoi ääneensä nauraa hohottaa mustien partajouhien täristessä vinhasti. Ruupe näki hänen vilkuttavan toista silmänsäkin, ilkeästi, pahaenteisesti, merkittävästi. Mutta sitten vanhus kävi jälleen totiseksi,

melkein synkäksi. Hän sively vapisevin käsin par-
taansa ja alkoi jälleen houria jotain sekavaa omista
kasvoistaan, jotka hän yhä uskoi likaisiksi, kokonaan
likaisiksi ja veren tahraamiksi. Hullu oli ukko, ihan
hullu — korvapuolen maankiertäjän kummallisen
käynnin jälkeen entistä hullumpi. Ruupe vihasi
häntä, oli kyllästynyt, perinpohjin kyllästynyt.
Kuitenkin hän toi vadilla vettä Severin sitä pyy-
täessä.

Mutta kun Ruupe taas näki aivan läheltä nuo
pöhöttyneet, viheliäiset kasvot, jotka hänen tulisi
pestä, ei hän tällä kertaa enää malttanutkaan miel-
tään, vaan — laskien vadin jakkaralle — hän yht'-
äkkiä tarttuikin puukkoonsa ja poiketen ennakko-
suunnitelmistaan, jos hänellä sellaisia ollenkaan oli-
kaan tehtynä, hän kaatoi vanhuksen alleen ja työnsi
puukkonsa tämän rintaan. Tuntiessaan puukon
työntyneen kahvaa myöten tuohon muodottomaan
olentoon, säikähti Ruupe omituisesti ja havahtui
kuin unesta. Hän perääntyi selkä edellä pöydän
luokse pitäen veristä puukkoa yhä kädessään. Kaup-
pias nousi öristen ja vertavuotavana, silmät kuin
kaihin verhoamina... Hän koetti vaivoin lyntys-
tää ovelle. Viivytellen ja odottaen hän kulki —
siltä Ruupesta tuntui. Ja eikä hän ennättänyt vielä
ovellekaan, kun Ruupe jo ampui hänet. Hän kaatui
ääntä päästämättä suoraan suulleen...

Ruupen ensimmäinen tietoinen ajatus tämän
tapahduttua oli omituisen kauheaa vapautumisen

tunne, joka vaikutti kerrassaan pohjattomalta, saatanalliselta. Hänestä tuntui kuin hän olisi vapautunut jostakin suuresta taakasta, jota hän oli saanut kantaa aina tähän saakka. Nyt vasta hän oli vapaa; hän ei vielä silloin ollut vapaa, kun hän rangaistuksen kärsineenä hevosvarkaana pääsi pois vankilasta, ei, hän oli silloin sidottu kostoonsa. Mutta nyt hän tunsii olevansa vapaa, kun hän oli tehnyt lopputilin monivuotisen painajaisensa kanssa, nyt vasta hän oli lopullisesti karistanut ympäriltään kahleet. Ja Ruupe kumartui katsomaan aivan läheltä sitä kuollutta olentoa, joka oli hänen tuhoonsa ja alennustilaansa syypää. Ruupe ei tuntenut sillä hetkellä vihaa häntä kohtaan, vaan melkein pä sääliä kaiken sen pimeyden tähden, mikä häneen liittyi. Hän oli varmaan pudonnut niinkuin kuiluun . . .

Taanoin Ruupe oli tuntenut koko olemukseensa tapahtuman painon. Mutta samalla hän oli tuntenut itsensä väkeväksi, koston valmiiksi, joskin toisaalta epämääräinen väsymys oli raskauttanut hänen ruumiinsa liikkeitä. Hän oli tuntenut olevansa niinkuin tuomari, joka pitkällisessä ja vaikeassa oikeusjutussa saa vihdoon julistaa päätöksen, tuomion . . . Ja hän ajatteli nyt, kuinka hänen oli pitänyt kulkea kaiken sen häpeän, nöyryytyksen ja epäroinnin lävitse, jota hän oli kärsinyt vankilasta tulonsa jälkeen ennenkuin ajautui tähän hetkeen. Ja vaikka Ruupe tunsikin tappamaansa vanhaa kiertolaiskauppiasta kohtaan jonkinlaista usvaista sääliä, ei hän kuitenkaan katunut tekoaan. Ruupe

tosin oli entinen vanki ja hevosvaras, mutta hänelläkin toki oli tai ainakin pitäisi olla, ajatteli hän, oma katkera oikeutensa tuhotussa elämässään. Hän tunsu tämän jälkeen olevansa valmis syöksymään uuden elämän sisään, jossa suuri, pohjaton vapaus, onni ja ylönousemus odottivat häntä.

Ruupen seisoessa siinä ja monenlaisten ajatusten tulvan täyttäessä hänen aivonsa jo senkin tähden, miten hän nyt selviäisi niin, ettei ilmi saataisi, työskentelivät kaikki hänen aistimensa kuumeisesti. Syvempää levottomuutta hän ei kuitenkaan vielä tuntenut. Hän katsoi vain ympärilleen niinkuin rotta löytääkseen sopivan reiän ulospääsyä varten. Vaan seinät saartoivat joka puolelta. Ruupe kuuli tuulen suhinan ulkoa ja ohikulkevan tavarajunan kumean jylyn ja havaitsi kasvavan hämärän ympärillään. Silloin hän tunsu, että jotain oli tehtävä. Hän katsoi ruumista, vieläpä käänsi sen jostain syystä selälleen, niin että kelmeät, vertyneet kasvot tulivat näkyville. Avonaiset silmät, jo lasittuneet, katsoivat Ruupen läpi hämärän. Ne ikäänkuin iskivät hänelle tuhoaennustavasti silmää jostakin hyvin loitolta. Ruupe hätkähti syvästi ja ehdottomasti; jäinen tunne tuntui valuvan hänen ruumistaan pitkin päästä jalkoihin.

Kun Ruupe sitten hetkeä myöhemmin asetti kiväärin kumolleen ruumiin ylitse, kuten kauppias olisi ampunut itsensä, tunsu hän jo tietoista hermostumista ja eikä lainkaan tullut ajatelleeksi sen mahdolluutta. Kuka hyvänsä saattoi ruumiista päätellä, ettei Severi Yrtti, hevosmarkkinain sortunut

kuningas, ollut suinkaan ampunut itseään. Mutta sitä Ruupe ei tällä hetkellä ajatellut, sillä jokainen hänen ajatuksensa pyrki uutta vapautta, uutta maailmaa kohti, joiden hän näki houremaisessa valossa kangastuvan eteensä. Koko hänen olemuksensa oli täynnä suurta huminaa. Hämärä hänen ympärillään vahveni; sen lävitse hän kuuli kaukujen etäisen pauhun niinkuin suuren hevoslauoman villin kohun, mutta hän kuuli muutakin — kuuli kiireisiä askelia muutoin kuolleen talon porstuasta. Hän oli kuin unessa, vaikka joka hetki tunsikin sydämensä tiheät, kumeat lyönnit. Ja mieli täynnä synkeää odotusta hän katsoi ovelle. Se reväistiin auki ja hengästynyt Virsi-Aaleppi syöksyi huoneeseen.

Ruupe katsoi häneen niinkuin ilmestykseen. Hänen kasvonsa kuulsivat laihoina ja silmien katse ikäänkuin syöpyi Ruupeen. Musta tukka otsalla roikkuen hän astui huojuen tätä kohti. Mutta sitten Virsi-Aaleppi huomasi lattialla makaavan isänsä ruumiin, hän pysähtyi ja painui kokoon niinkuin hevospiskan iskusta . . .

— Se on siis sittenkin ehtinyt jo tapahtua, mutisi tuo villi, hermoherkkä lahkolainen murtuneena.

— Mistä hän on voinut tämän aavistaa? kysyi Ruupe itseltään useammin kuin kerran, ja hän tunsu yht'aikaa sanomatonta kärsimystä ja hämmästyä. Oliko hänellä omituinen näkijän lahja, oliko hän taanoin talossa käydessään jo aavistanut jotain

ja sen tähden palannut? Silloin hän ei ollut turhaan Rantsin Annin poika. Mutta kaikkeen tähän liittyi jotain kylmääkin.

— Niin, isäsi tappoi itsensä; ruumiin tapasin äsken tässä, sanoi Ruupe vihdoin pakotetusti.

Virsi-Aaleppi kumartui silloin katsomaan ruumista. Ruupe odotti yhä jotain. Hiljaisuus, joka ympäröi heitä tällä hetkellä, oli syvää ja raskasta, melkein ainetta. Tuntui kuin sitä olisi voinut purra kuten leipää, niin kovana ja aineellisena hiljaisuus kaatui heidän ylitseen. Sitten Virsi-Aaleppi katsoi Ruupeen hämyn halki tuskallisesti hymyillen.

— Valehtelet, Ruupe kuuli hänen sanovan ontosti, — hän ei ole ampunut itseään, sillä häntähän on ammuttu takaapäin . . .

Siihen Ruupe ei vastannut pitkään hetkeen mitään; hän kokosi voimiaan. Ruumiissa jatkui yhä outo huimaus. Vihdoin hän sanoi kuin maan alta:

— No sitten se on ollut Viulan Simppa, kulkuri ja entinen Siperian vanki, joka kauppiaan on murhannut. Täällä käydessään häntä jo puukko kädessä uhkailikin. Ja näkeehän sen, että puukolla häntä ensin on lyöty, vasta sitten ammuttu.

— Se ukkoko, jonka hän (Virsi-Aaleppi sanoi aina vain »h ä n» puhuessaan isästään) jokin aika sitten kertoi täällä käyneen. Mahdotonta se on, että hän olisi murhannut; kaksi viikkoa on jo itsekin maannut kuolleena . . .

Ja sitten Virsi-Aaleppi kertoi, että Viulan Simppa oli päissään rähjännyt Katinhännän lossilla ja vii-

mein huonoilta jaloiltaan suistunut jokeen, josta vanha kulkuri oli ruumiina nostettu ylös. Ruupe ei ollut kuullut tästä mitään. Hän oli hetken niin kuin puulla päähän lyöty tietämättä mitä ajatella mitä tehdä. Mutta yht'äkkiä sukeltautui hänen tajuntansa merestä esiin odottamaton, pirullinen, itsekäs ja synkkä mahdollisuus.

— I s ä n m u r h a a j a , i s ä n m u r h a a j a ! huusi Ruupe osoittaen kädellään Virsi-Aaleppia. Ja yhä huutaen hän syöksyi kuolleen talon halki ulos. Pihassa, keväisessä hämärässä, seisoi köyryinen, keltainen ämmä miehentakki repaleisena roikuen hänen hartioillaan. Ruupe juoksi hänen ohitseeseen, kohisevaan jokiuomaan, joka oli autio ja tyhjä. Hän viipyi siellä vähän aikaa ahmien hiljaisuutta sekä läheisen kaupungin ja meren kohua... Pehmeä, punertava hämärä keinui hänen ympärillään, taivaanrannoilla säkenöi ja huminoi kevät...

Mutta verisen puukkonsa Ruupe kätki kuivuneeseen jokiuomaan.

Ja kun hän vihdoin palasi taloon, olivat pidättäjät siellä jo. Virsi-Aalepilla, joka kiihkomieliseen tapansa oli tavattu rukoilemasta murhatun isänsä ruumiin vierestä, olivat jo sekä käsi- että jalka- raudat... Niihin Ruupekin kytkettiin niinkuin villiänyt koira kahleisiin. Hänen mieltään myl- lersi myrsky. Kaikki oli kuin mustaa unta; hän ei käsittänyt tästä uudesta vaiheesta mitään, vain oman tekonsa hän käsitti, sen, miksi hän äsken

oli tahrannut kätensä vereen, miksi hän oli tappanut ihmisen... Mutta kaiken tämän hän kielsi; hän teki Virsi-Aalepista — isänmurhaajan...

SEITSEMÄSKERTOMUS

RUUPE JOUTUU MAAILMANPYÖRÄÄN

Kaikki tiesivät Virsi-Aalepin vihaavan isäänsä, Severi Yrttiä, eriskummallista, salaperäistä kauppiasta, kuolleen äitinsä kohtalon vuoksi. Ja eikä olisi ollut mitään odottamatonta siinä, että kerran, Severin maleksiessa lihakaupassa, olisi perin ruostunut ja verinen lihakirves Virsi-Aalepin käden pitelemänä hervahtanut ikäänkuin sattumalta, mutta kumminkin julman tarkoituksellisesti hiukan sivuun — Severiin . . . Tämä olisi voinut olla sangen mahdollista, mutta Ruupe loppujen lopuksi ennätti iskeä aikaisemmin.

Kun Virsi-Aaleppi sitten tavattiin isänsä ruumiin vierestä tuon kohtalokkaan päivän iltana, ohjautui häneen heti vahva epäilyksen virta. Juuri näihin seikkoihin Ruupe perusti onnettoman toivonsa saada hänestä syyllisen. Kaiken aikaa Ruupen kuitenkin täytti omituinen ristitunne: samalla kun hän itse kaikin mokomin tahtoi päästä syytteestä irti, toivoi hän hämärästi tutkijainsa käsittävän Virsi-Aaleppia koskevan otaksumansa mahdottomuuden. Mutta kun Ruupe jatkuvasti kielsi, täytyi oikeuden jostakin saada

syyllinen ja se tehtiin Virsi-Aalepista, joka oli löydetty murhapaikalta verisin käsin. (Lahkolaisen tuimalla kiivaudella hän oli rukoillessaan pidellyt vihaamiansa kasvoja rauhattomin käsin, jotka olivat tahrautuneet vereen . . .!) Mutta Ruupe alkoi oikeusjutun kestäessä Virsi-Aaleppia ihmeellisesti sääliä; hän olisi suorastaan tahtonut itkeä tuon toiseen ihmiseen kohdistuvan säälin vuoksi. Voi olla, että Ruupe lopulta olisi ilmaissut kaiken vain saadakseen hänet pelastetuksi. Mutta samana iltana, jolloin hän uskoi päässeensä jonkinlaiseen ratkaisuun, hirtti Virsi-Aaleppi itsensä viereisessä sellissä punajuovaiseen kaulahuiviinsa, jonka hänen oli onnistunut kätkeä vaatteisiinsa silloin, kun häneltä kaikki muut itsemurhaan sopivat välineet, kuten puukko ja vyö, otettiin pois. Silloin Ruupe antoi kaiken vierä omaa arvoituksellista tietään, mutta myöhemmin hän olisi varmaan ollut onnellisempi, jos olisi alunperin toisin menetellyt. Mutta kaikki oli myöhäistä. Virsi-Aaleppia, Rantsin Annin näkijäpoikaa ei voinut enää pelastaa.

Koko oikeusjuttu, jonka eräässä vaiheessa Virsi-Aaleppi sitten hirttäytyi kaupungin poliisilaitoksen rikososaston sellissä, oli yhtä lyhytnäköinen ja ulko-kohtainen kuin pitkävetäinen ja ikävä. Ja siinä kävi kuten kävi: Ruupe osti vapautensa valheella ja taas valheella . . .

Häntä oli kyllä tutkittu, ahdistettu, piinattu kuolemaan asti, mutta hän ei ollut puhunut mitään.

Virsi-Aaleppi oli hirttäytynyt poliisivankilassa kätkemäänsä kaulahuiviin; hänkään ei siis enää puhuisi mitään. Ja mitään ei ollut tullut ilmi, mitään ei oltu saatu todistetuksi. Virsi-Aaleppi oli murhaaja — isänmurhaaja; hänhän se oli tavattu ruumiin äärestä vereen tahraantunein käsin . . . Ja nyt oli oikeudenistunto päättymäisillään, jossain seinän takana laadittiin jutussa parhaillaan päätöstä, joka ratkaisisi hänen kohtalonsa.

Oli ilta. Kello tuomiohuoneen seinällä oli äsken lyönyt kahdeksan lyöntiä. Ruupe oli lukenut ne, lyönti lyönniltä . . . Hänestä tuntui niinkuin hän roikkuisi hirressä: joka hetki kiristyi nuora yhä tiukemmalle . . . »Kunpa tästä tulisi loppu», vaikeroi jokainen ajatus hänessä, »kunpa tulisi loppu». Ruupe puri salaa pitkiä, luisevia sormiansa. Hän pelkäsi näillä oikeudenistunnon viimeisillä minuuteilla lysähtävänsä kasaan. Jokainen minuutti oli tuskaa, selittämätöntä painoa ja ahdistusta täynnä. Ennen-tuntematon sielun myrsky vapisutti hänen olemustaan. »Yrtin kauppiaan tähden en mene enää toista kertaa vankilaan, en mene», hoki hän koettaen itseänsä rohkaista, nimenomaan rohkaista, mutta onnistumatta siinä kuitenkaan. »Kristus», voihkaisi hän tahtomattaan, »kunpa kaikki kohta loppuisi . . .»

Ruupen koko olemus oli joutunut vähitellen liikkeeseen. Hänen silmissään hämärsi. Ulkoinen valo haipui pois, oli vain sisäisen maailman sekasortoiset näyt. Outo, väkevä levottomuus kuohui

niinkuin tulvainen virta mielen pohjalla. Hän sulki uupuneesti silmänsä. Ajatukset aaltoilivat tajunnan taustalla.

Oi, onnelliset olivat ne, jotka olivat saaneet kuolla polttorovioilla liekkiin kuumassa huminassa tai olivat saaneet nuoran kaulaansa kolkoilla, yksinäisillä hirttomäillä... Onnelliset olivat myös ne, jotka Ihmisen Pojan tavoin olivat saaneet tuntea ruosteisten naulojen viiltävän käsiään ja jalkojaan tummissa, huojuvissa ristinpuissa maan yllä... Onnelliset olivat samoin ne, jotka kaakinpuissa oli lyöty raajarikoiksi, niinkuin myös ne, jotka olivat saaneet kuulla oikeuden jylhän äänen teilauspyörien synkeässä kitinässä ja joiden oli ollut pakko antaa murskata luunsa sen toteuttamiseksi maan päällä... Heidän rangaistuksensa oli ollut lyhyt ja sitä seurannut suuri, pohjaton, katkeamaton lepo, syvempi kuin valtameren rauha... Oi, jospa tultaisiin hänellekin, Ruupelle, sanomaan, että teilauspyörä on jo odottamassa pihalla ja että pyöveli, mustahilkkainen, kolkko mies on noudeutu kaupungista, niin hän tunnustaisi kaiken sen, mitä tiesi kauppiaan kuolemasta ja muustakin, tunnustaisi ja sitten ottaisi ihmisoikeuden vastaan sellaisena, kuin se kipeästi humahtaisi olemusta päin teilauspyörien raskaassa, armottomassa kitinässä... Mutta joutua virumaan vankilassa vuosi vuoden jälkeen näkemättä ihanaa, loputonta maantietä, näkemättä avaraa, hulveista taivaanrantaa tai väkevää, ankaraa aurinkoa, oi, se on hetkellistä ruumiil-

lista kidutusta pahempaa, se on totisesti helvetti . . . Ei, ei, hän ei puhuisi mitään, ei tunnustaisi mitään. Hän on kerran istunut vankilassa, ollut pakko-työssäkin, kaivanut juoksuhautoja, hän tiesi, mitä tuo kaikki merkitsee. Toista kertaa hän ei olisi sinne menevä. Ennen kuolemakin. Joko ikuiselle Hyvälle tai ikuiselle Pahalle, Jumalalle tai Perkeleelle hän tunnustaisi kaiken, mutta näille, jotka jossakin lähellä seinän takana pitivät neuvoa hänen kohtalostaan, ei hän puhuisi mitään, ei mitään. Virsi-Aaleppi oli kuollut, mitä siis oli väliä, vaikka hän auttaisikin vielä elävien valtakunnassa kulkevaa Ruupea vapauttamaan itsensä ihmisten tuomio-siteistä ja vaikkapa se sitten tekisikin hänestä ihmisten silmissä — miestappajan, enemmänkin — isänmurhaajan . . . Ja yht'äkkiä levisi syvä, kauhea rauha Ruupen olemukseen. Hän katsahti vaanien ympärilleen niinkuin luolaansa hiipivä peto. Kaikki oli hiljaista. Ikkunanruuduissa häivähtelivät kajastuksen liekit.

Ruupe oli vähällä äkkiä purskahtaa oneaan, hermostuneeseen nauruun; vain vaivoin hän saattoi estää itsensä sitä tekemästä. Ajatukset aaltoilivat yhä tajunnan syvyydessä. Irralliset muistikuvat syöksyivät mielettöminä toisiansa vastaan. Hän haipui jälleen ikäänkuin jonnekin pois . . .

Mutta katoava päivä oli silloin jo täynnä iltaa. Kaupunki kohisi suurena, valaistuna sähkömerenä. Tivoli oli tullut kaupunkiin. Säkenöivä Maailmanpyörä kiersi humisten rataansa, Pienet, valaistut

tivolilaivat keinuivat näkymättömien aaltojen päällä. Niitä seurasivat puiset, räikeästi koristellut elefantit ojennetuin kärsin. Tanssittiin. Pelle kirkui.

Mutta poliisilaitoksen rikososaston sellissä oli irroitettu punajuovainen huivi kuolleen miehen kaulasta...

Ruope näki kaiken niinkuin unen lävitse, keinuvassa, tummassa himmerryksessä, näki oikeuden kirjurin, pienen, hintelän, sairaalloisen näköisen miehen palaavan, näki myös oikeusmiesten astuvan peräkkäin huoneeseen, jonka nyt täytti jylhä odotus. Kirjuri hypisteli kädessään papereita, joku yskäisi, kello soi kimeästi. Oikeudenpalvelija tuli kolistellen eteiskäytävästä ontuen hiukan vasenta jalkaansa; samoin tulivat todistajat ja muutamat harvat jutun käsittelyä seuraamaan saapuneet kaupunkilaiset. He olivat etupäässä laitakaupungin lahkolaisia, joille hirttäytyneen Virsi-Aalepin kohtalo oli läheinen. Ruope näki vielä senkin, kun Musta-Iivari, yhteiskunnan pohjalle vaipunut pappi, huoneeseen astuessaan loi häneen katseen, joka oli omituisen pyytävä ja laajentunut. Silloin Ruope painoi kasvonsa alas rinnalle. Vielä kerran värähdytti sisäinen myrsky hänen hartioitaan, sitten hän ikäänkuin pysähtyi ulkonaiseen liikkumattomuuteen. Hämäränä, piirteettömänä muistikuvana palautui kuitenkin hänen mieleensä vielä se, kuinka Musta-Iivari oli kaupungin poliisilaitoksen rikososaston hämärässä sellissä puhunut hänelle Jumalasta ja lunastusajatuksesta. Mutta hän puolestaan oli vaiennut niinkuin muuri; hän lunastaisi itse itsensä tai olisi lunastamatta.

Yhdentekevää. Kaikkia heitä hän nyt olisi vetävä nenästä. Taas yritti kurja, hiljainen nauru puhjeta ilmoille, mutta nytkin hänen onnistui painaa se takaisin olemuksensa syvyyksiin, joka vapisi äänettömästi, raskaasta, mykästä naurusta.

Kaupungin maalaiskunnassa asustaneen mieltömän ja juopon kauppiaan murhaa koskevan oikeusjutun loppukäsittely oli päättymäisillään. Kaikki olisi kohta lopussa. Minuutit paiskautuivat jylhästi toisiaan vastaan. Kello raksutti. Ruupen olemus oli täynnä suurta kohinaa. Hänen korvansa menivät väliin niinkuin umpeen; hän tuli kummallisesti kuuroksi kaikelle. Humina vain kuului, päällekaatuva syvä humina, ja sen takaa joitakin irrallisia sanoja ja lauseita kirjurin lukiessa oikeuden päätöstä. Hänen äänessään oli omituisen kimakka sivuvivahdus, ja hänen usein tuskastuttavan töksähtelevä puhetapansa teki vaivalloiseksi hänen lukunsa seuraamisen. Mutta päätöskirjelmä ei ollut kuitenkaan tällä kertaa kovin pitkä, ja sen luetuansa kirjuri istuutui sen näköisenä kuin olisi äsken suorittanut jonkin ylivoimaisen, hänelle uskotun tehtävän. Hän pyyhkäisi otsaansa, oikaisi pitkää, hoikkaa kaulaansa ja päästi samalla nenästensä lyhyen, hermostuneen tuhauksen, oikeammin pärskähdyksen, joka oli kuin aivastus, mutta ei kuitenkaan sitä ollut. Sitten hän vaipui tarkastelemaan salkustansa esiin kaivamiensa papereita kaikessa vähäpätöisyydessään itsetietoisena ja suunnattoman ylimielisenä.

Raastuvanoikeuden päätös oli vapauttava, sen Ruupe joka tapauksessa sai vaivoin selville sisäisen ahdistuksen alta. Murhaajaksi julistettiin Virsi-Aaleppi, laitakaupunkilainen laholainen, murhatun Severi Yrtin poika ja lihakaupanhoitaja, jonka kaulasta oli vähää ennen irroitettu punajuovainen huivi... Nyt oli kidutus lopussa. Hän oli vapaa jälleen tavoittamaan maantien nauhan.

Niin, v a p a a, oih, hän oli niin väsynyt, että hänet melkein työnnettiin raastuvanoikeuden himmeään eteiskäytävään.

Ja niinkuin ruoskittu hevosvaras Ruupe komppuroi kadulle, joka oli täynnä kevättä ja iltaa ja sinistä valoa.

Ruupe, tämän kärsimystarinan irtipäässyt Barabab, ei ollut mikään kuuluisa vanki, niinkuin oli ollut se, jonka raamatun kansa oli vaatinut Jerusalemissa pääsiäisjuhlan aikoihin Jeesuksen sijasta vapaaksi laskettavaksi; päinvastoin Ruupe oli vähäpätöisistä vähäpätöisin, pienimmistä pienin. Ja tänä iltana, kevään lainehtiessa kaupungin yllä, hän laahusti harmaana varjona ulos raastuvanoikeuden talon portista.

Ruupe huojahteli valaistun, keväisen kaupungin syvyyteen, sen usvaiseen, mereltä tuoksuvaan hämärään. Hänestä tuntui kuin katu olisi ihmeellisesti keinunut hänen allaan. Kukaan ei katsonut häneen, hän oli laiha ja repaleinen, yhteiskunnan rajoilla ajelehtiva, paaria...

Hän hävisi huojahdellen punertavaan, lainehtivaan hämärään.

— — —

Vielä kerran Ruupe sukeltautui laitakaupungin köyhälistökorttelin tyllystä hämärästä laitakaupungin valkeuteen. Kuin unessa hän kulki. Hän näki taivaasta lankeavan sumeaa, vihertävää valoa maahan. Kaupungissa leiskuivat tuhannet valot keväisessä illassa. Jonkinlaista avaruutta levisi silloin hänen mielensä pohjalle, koko olemukseensa. Hän katsoi vihertävälle taivaalle, jossa muutamia haipuvia kevättähtiä himmeästi välkkyi, tuntien paisuvaa alakuloisuutta. Joku ikäänkuin kuiski hänen korvaansa syvässä huminassa: O l e t v a p a a, v a p a a . . . Mutta silloin hänen, tuntemattoman miehen kadulla, teki mieli itkeä. Ruupe tunsu omittuisen kuumasti, mieltä riipaisevasti, että hänen elämänsä tulisi olemaan yhtämittaista oloa Pääkalonpaikalla, tuskallista kiertoa oman ristinpuunsa ympäri . . .

Harhaillessaan unissakävijän tavoin iltaisten, kohisevien katujen sokkeloissa hän eksyi Tivoliin. Kellot kilisivät, karuselli pyöri, sähköradat ulvoivat, Pelle kirkui, ihmeellinen Maailmanpyörä säkenöi. Hänestä tuntui, kuin hän seisoi keskellä valaistua, meluavaa hornaa, jonka helmassa mielettömät miehet ajoivat puisten hevosten selässä ratsastaen takaa kirjavasti koristelluissa karusellilivoissa keinuevia naisia kiiman raisussa, hullussa pyörteessä . . . Ja

yht'äkkiä sai kummallinen mielijohde hänet asettumaan Maailmanpyörään, joka alkoi samassa pyöriä.

Ruupe tunsu nousevansa huimaavan korkealle, liki sinisenhohtavaa avaruutta, jossa tuulien vilpoisa pyörre ympäröi hänet vapaana ja raikkaana. Suuri humina täytti vähitellen koko hänen olemuksensa. Lukemattomat moniväriset lyhdyt säkenöivät Maailmanpyörän reunoilla. Pyörä vaappui ja kohisi. Hän vaipui vitkaan alas — pohjattomuuteen... Ja sitten jälleen huimaavan ylös, jossa tähtien viileät katseet tunkeutuivat sieluun asti... »Olet vapaa, olet vapaa», kuiski joku taas hänen korvaansa, mutta hänen teki mieli peittää kasvonsa.

Hänen yläpuolellaan istui raajarikkoinen mies, jonka jalantynkä roikkui lähellä hänen päätänsä. Katunaisen nauru kaikui kylmänä ja raakana ohuessa ilmassa. Alhaalta syvyydestä kantautui sekavaa melua niinkuin hornan kuilusta. Taivaan siinto ja meren kaukainen kajastus sulkeutuivat häneltä ikäänkuin pois. Kohiseva ilta ja ahtaan, taakse jääneen sellin painostava jälkitunto synnyttivät hänessä omituisen tunteen, joka läheni kummalista, syvää houretilaa. Vähitellen se sai hänet Maailmanpyörän kiertohuminassa kokonaan valtaansa. Se heitti hänet yksin suureen autiuteen, jonka keskellä moniväristen, hehkuvien lyhtyjen tuikkeessa värjötteli Maailmanpyörä. Äkillisessä valossa hän näki niinkuin koko elämänsä, kuolemaan asti. Jostakin hyvin kaukaa katsoi Kristus

häneen huikaisevan valosateen läpi. Ja hän näki olevansa ylt'yleensä veressä, päästä jalkoihin . . .

Maaailmanpyörä pysähtyi, ja tuntematon mies laskeutui siitä alas. Tivolin melu kuoli pois, häipyi kuulumattomiin. Ilta tiheni yöksi.

— — —

Ruupe oli kulkeutunut jälleen laitakaupungille, lähelle öistä, lainehtivaa jokea, joka kaukaa sisämaasta tullen vyöryi kaupungin laitaosan halki alas merta kohti. Yö oli levittänyt harmaat huuhekansiipensä maailman ylle. Jostakin keskikaupungilta kuului katkonaista kohua, mutta täällä laita-puolella oli vain ahtaitten kujien tyly äännettömyys, työläiskorttelin vangitseva ahdistus. Mutta sitten alkoi kuulua käymäjalkaa kulkevan hevosen kavionkopsetta: klop, klop, klop — ratsupoliisi . . .!

Yhteiskunnan äärimmäisille rajoille ajelehtineiden ihmisten tavoin vieroi Ruupekin poliisia. Hän vihasi kaikenlaista virkavaltaa, joka ilmentää itseään töykeänä käytöksenä ja kiiltävinä nappeina . . . Nytkin, hänen siinä autiossa yössä, lähellä jokea, ratsupoliisin hevosen kavionkopsetta kuunnellessaan, takoivat hänen suonensa hurjasti. Hän oli kuin kuumeessa. Ja hän tunsu itsensä yksinäiseksi, ihmishylyksi, alati poliisien varjostamaksi . . . Jokainen ajatus hänessä huusi: pois, pois, pois, mutta ensin kuolleen kauppiaan taloon!

Hän lähti puolittain juosten kaupungista ulos himmeästi kajastavalle maantielle. Joki huokaili

hänen takanaan tummana ja raskasmielisenä. Mustista, himmeästi valaistuista, merensuulta tulleista keinuvista jaaloista kuului hurjaa humua; siinä oli humaltuneiden miesten laulua, naisten naurua ja viulujen houkuttelevaa, kevyesti notkuvaa soittoa. Miehet jaaloista ja lotjista viettivät siellä mustana kimaltelevalla joella laitapuolen tyttöjen seurassa kevätöisiä juhliaan.

Tuo loitolta kuuluva riemunraskas humu, joka etääntyi Ruupesta yhä kauemmaksi, viilsi hänen sydäntään terävän puukon lailla, ja hän olisi antanut paljon, jos hän olisi tällä hetkellä saanut olla jossakin noista tummista, juuri tervatuista jaaloista, pienten, usvaisesti väreilevien lyhtyjen alla, ja saanut tuntea naisen ruumiin riuduttavan polton omaa ruumistansa vastaan. Mutta tuo kaikki oli hänelle nyt niin sanomattoman etäistä.

Ruupe painui pieneksi keskellä väljää yötä. Häntä ahdisti. Tähdet tuijottivat kaukaisina keväisen, häilyvän sumun lävitse. Kaikki oli niin irrallista kuin joskus syksyllä — lehtien putoillessa . . . Päässä suhisi, melkein huimasi.

Mutta juuri silloin kulki yöjuna kumeasti pauhaten hänen ohitse. Sen vaunujen valot loistivat hetken hänen yllään ja hävisivät sitten kasvavaan äänettömyyteen. Hän huokasi ja kiirehti yhä kulkuaan. Uupuneena ja alakuloisena hän keskiyön aikaan saapui murhatun kauppiaan kummalliseen, autioon taloon, mustalle, kaljulle mäelle. Talo, koko mäki, pääkallomainen, oli vaipunut syvästi uneen.

Himmeää, sinertävää tähtivaloa lainehti kaikkialla. Oli aivan hiljaista. Kaupunki oli kadonnut öiseen, epämääräiseen kajastukseen.

Huoneeseen tultuaan Ruupe sytytti kynttilän ja alkoi sitten heti omituisella kiireellä sulloa vähäisiä tavaroitaan kirjavin nauhoin koristettuun liinaan, jonka hän satoi pieneksi nyytiksi. Tätä tehdessään hän kiihtyi yhä enemmän; päässä humisi niinkuin loputon soitto, villi, alati toistuva. Tuon tuosta hän astui ikkunan eteen, painoi kasvonsa kylmää, yön väreissä hiiluvaa ruutua päin ja seisoi näin hetken. Kosketus kylmään lasiin rauhoitti häntä aina oudosti. Tuntui kuin olisi jäinen käsi silloin kulkenut koko olemuksen lävitse. Sitten Ruupe palasi jälleen lähtöaskarteluunsa.

Ruupe muisti, että mielettömän kauppamiehen, Severi-vainaan, rahoja oli piilossa tässä samassa huoneessa. Niitä oli ikkunan vuorilaudan sivussa seinäpaperin alla, oli myös erään leveän lattiapalkin alla, helposti irroitettavan. Sitä paitsi lienee sillä rikkaalla juopolla ollut muitakin piilopaikkoja, joista hän ei ollut Ruupelle mitään maininnut. Ikkunanpielessä olevat rahat Ruupe sai helposti käsiinsä, mutta lattiapalkin alla kätöksessä oleviin rahoihin oli sitä vastoin vaikeampi päästä käsiksi. Hänen irroittaessaan leveää lautaa, kolmatta vasemmalla puolen huonetta ovelta katsoen, syntyi hiukan melua, vaikka hän liikkuikin varoen. Ruupe hermostui hetki hetkeltä yhä enemmän, hermostui ja kiihtyi

niin, että unohti kokonaan varovaisuutensa. Ketäpä hänen täytyisi pelätä; talo oli tyhjä ja autio. Hän naurahti äkkiä, reuhtoi ja melusi. Lopuksi hän unohti laskea laudan takaisin paikoilleen; vasta ovella jo poistuessaan hän sen muisti. Silloin hän pudotti nyyttinsä lattialle, tarttui molemmin käsin päähänsä ja palasi takaisin. Iskiessään kuohuvalla raivolla lautaa paikoilleen painunutta multaa päin, heräsi hänessä yht'äkkiä mieletön tunne, että mustapartainen Severi Yrtti, kuollut kauppias, seisoi aivan hänen takanaan ja ilkkui hänelle, nauroi niin, että takkuinen, hoitamaton parta tärisi ja ruskeat hampaantygät näkyivät. Mutta sitten nauru vaikenä, ja äkkiä Ruupe kuuli lyöntiensä takaa sanat: »Sinä olet minun m u r h a a j a n i, sinä, sinä, sinä; voi syytöntä poikaani, voi tuomiovirhettä! . . .» Jäinen kauhu jäykisti Ruupen sillä hetkellä päästä jalkoihin. Kesti hetken ennenkuin hän kykeni liikkumaan.

Ruupe peitti käsillään kasvonsa niinkuin suoja-
takseen niitä, mutta samalla hän tuskallisen tarkasti kuunteli noiden synkkien sanojen kaikua huoneessa. Kuunnellessaan näin hän havaitsikin itse niitä tolkkottomasti kertaavansa; varmaankin hän oli tehnyt niin kaiken aikaa, vaikka hän ei ollut sitä tajunnut. Tämä havainto häntä jossain määrin rauhoitti, mutta vain lyhyeksi tuokioksi, sillä uusi ajatus siitä, että hän mahdollisesti oli mielipuoli tai siksi tulemassa, säikähdytti häntä jälleen kohta.

Hän ponnahti ylös ja astui taas ikkunan eteen, painaen kasvonsa mustankiiltävään ruutuun.

Oli alkanut tuulla. Tähdet sammuiivat riutuen toinen toisensa jälkeen niinkuin valot uppoavassa laivassa... Ja äkkiä Ruupe uskoi olevansa jälleen Maailmanpyörässä, istuvansa siinä yltäpäältä veressä, Maailmanpyörän jatkaessa mieletöntä, hui-maa kiertoaan rannattoman avaruuden ja maan välillä. Hän näki koko maailman silmiensä edessä, niinkuin Saatana olisi sen hänelle vuorelta näyttänyt, mutta hän näki maailman rumana, eriskummalli-sena, ylösalaisin kääntyneenä, kaaosmaisena. Ja tuon kaaoksen keskellä, miljoonien valojen lois-teessa, hän istui niinkuin halpautuneena jättiläis-mäisessä Maailmanpyörässä, irvistelevänä, verisenä ja ruhjottuna, kasvoillaan vääristynyt ja luonnoton ihmisyyden naamio... Silloin hän kauhistui omaa olemustaan, ja hän yritti laskeutua alas Maailmanpyörästä, mutta se jatkoi pysähtymättä huimaa, mieletöntä hourekiertoansa maailman keskellä, kes-kellä kylien, temppealien ja betonikaupunkien mita-tonta kaaosta, väliin viistäen taivasta, väliin taas maata ja helvettiä... Maailma tummeni hänen ympärillään, sen rajat häipyivät pois, ja hän näki olevansa yksin. Ääretön katkeruus täytti hänen mielensä. Hän olisi tahtonut huutaa, jos olisi saanut sanat kirpoamaan suustaan: »Jumalani, Jumalani, miksi minut hylkäsit», niinkuin oli huutanut ristipuussa riippuva Jeesus maailman tyhjyyden halki... Mutta kieli oli kuin tarttunut kiinni kitalakeen;

hänen täytyi olla vaiti. Silloin hän tunsi itsessään ihmeellisen silmien katseen, joka ikäänkuin kutsui häntä jostakin mahdottoman kaukaa . . .

Uneksiko hän? Hän oli taas kuulevinaan huoneessa taanoiset sanat, ja uusi kauhunpuuska riuhtoi hänen olemustaan. Mutta kaikki tuo oli mahdotonta, vain sairasta kuvittelua, rasittuneiden aivojen onnetonta haaveilua. Kauppias oli kuollut ja haudattu. Mutta omituista oli, että tuo ääni ja siihen liittyvät kumeat, kirotut sanat yhä kuuluivat. Ne nousivat kuin jostakin hänen oman olemuksensa syvyydestä . . . Kummallista.

Kynttilänpätkä, jonka Ruupe oli sytyttänyt huoneeseen tullessaan, oli sammunut hetki sitten. Hän näki seisovansa varjojen peittämässä huoneessa, jonka katossa roikkuivat hämähäkin seitit . . . Ja sillä hetkellä loimahti muistikuva jostakin t a p a u k s e s t a alastomana hänen mieleensä. Hän käveli ovelle niinkuin vanhus, otti ovensuusta nyyttinsä ja syöksi sitten ulos. Raha kalisi hänen taskuisaan . . . Hän oli nyt kuin Tuhannen ja yhden yön tarinain rikas kalifi. Mutta häntä eivät odottaneet kuormitetut kameelit, ei erämaan keltainen hiekka, vaan pitkä kärsimystie, jonka lopusta ei ollut tietoa . . .

Ruupe hoippui nyytteineen kajastavalle maantielle, joka johti kaupunkiin — lyhtyjien alle, yksinäisyyteen. Mutta sillä hetkellä alkoi hänen elämässään lopullisen tuhon ja häviön vaihe.

Aurinko nousi silloin jo suurena ja ankarana kaukaisessa idässä. Kevätuuli kohisi ikiraikkaana

halki karttuvan valkeuden. Suoraan edessä kohosivat tummalle, hehkuvalla taustalla kaupungin monet talot ja tornit sekä punertavat tehtaanpiiput omittuisen utuisina, kirpaisevan unenomaisina. Junat eivät vielä liikkuneet. Aamu oli arasti nuori; sen lävitse kulki keväinen suhina.

Vähän ajan kuluttua Ruupe jo kolkutti Matkustajakoti Kalkutan ovea, ja sen auettua hän yöpyi sinne. Hänellä oli rahaa kuin rikkaalla kauppialla Itämailla, taskut täynnä — verirahaa... Hän nauroi uupuneesti riisuutuessaan laitakaupunkilaishotellin viheliäisessä, kylmässä takahuoneessa. Hän käsitti sillä hetkellä hämärästi, kuinka suureksi kiroukseksi ihminen saattaa omalle elämälleen tulla. Ja kuitenkin on ihminen vain niinkuin varjo, niinkuin kuvajainen mahtavan virran pinnalla, jonka tuuli pyyhkäisee pois...

Ja hän nukkui kuin kuollut.

— — —

Seuraavan päivän iltapuolella Ruupe osti kaupungin Hevostorilla juhdan ja rattaat lähtien sen jälkeen kohta ajamaan pois. Hän oli löytänyt kuitenkin kameelinsa, jolla sopi matkata erämaahan — tuskalliseen, kuumaan Samum-myrskyyn...

Ruupe häipyi mustine koneineen vitkaan kevätsumuun merenrantatiellä. Päivä oli avara, sininen ja aavistuksia täynnä. Hänen takanaan kaupungissa jatkui elämä entisellään.

Niin vieri vuosia kaksi, ja yhä vain kulki mustalla juhdallaan Ruupe, kulki ahteisilla, kuulean kukkuloisilla teillä, kulki myös teillä kuolettavan tasaisilla, yksitoikkoisilla, samaa toistavilla, ikäänkuin kahdelta puolelta elämää kuvastelevilla. Ja nyt hän oli kulmikas, katkeruutensa painon alla kovettunut vaeltaja. Kuohui joskus vieläkin hänen sielussaan — saatanan toukankotelossa, kuohui väliin ylen kiivaasti ja peloittavasti, vaikka ulkonaisessa olemuksessa näyttikin asuvan rauhallisuus. Palavia kekäleitä harmaassa tuhkassa! Kumaraisena hän istui matkavankkureittensa kuluneella istuinlaudalla, silmät palavina, kasvoiltansa harmaana, kuohilaan näköisenä.

Tällaiseksi oli tullut Ruupe viimeisillä vaelluksillaan. Hyvin miettiväiseksi ja hiljaiseksi. Elämä eri piirteineen oli ikäänkuin loitonnut hänestä. Tulilientä hän joskus synkkinä hetkinään nautti ylen runsaasti. Sen valuessa suoniin heräsivät tuossa raunioituneessa olennessa vaistot; hän saattoi hyppiä, remuta, koskea naiseenkin, vaikka tätä selvin päin melkein kaihtoi. Kuitenkin hän uskoi, että hän olisi saattanut kasvaa aivan toisenlaatuisen ihmisyyteen Sanjan, nuoruutensa rakastetun rinnalla, jos hän olisi saanut tämän pitää. Ja Ruupessa iti yhä salainen toivo, että he kerran vielä saisivat vaeltaa yhdessä noilla keltaisilla, tomuavilla teillä, jotka häipyivät kaukaisuuden sinihämärään; saisivat kuulla tuulen hyminän yllään; näkisivät taivaan ikuisen kirkkauden ja tuntisivat toistensa sydämen sykkeen

sen purkaessa verta nuoriin, onnellisiin jäseniin . . . Joskus unissaan hän näki tuon ajan jo koittaneen.

Mutta joka tapauksessa muistot väljähtyivät myöhemmin jossain määrin Ruupen tajunnassa hänen muuttuessaan vuosien kuluessa. Outojen mielihauteiden raastamana hän ajoi väliin yksin pientä kauppaan tehden, väliin mustalaismatkueissa. Sattui sitten, että hän vuosien mentyä tapasi odottamattaan Samun Hiltan pojan eräässä toisessa matkueessa, matalassa, vanhassa kylässä länsirannikolla. Ruupe vihasi tuota lasta syvästi alun perin, lasta, jonka isä hän oli. Mutta hän otti lapsen kuitenkin rattaille, koska tämä oli sen vaimon hoi- vissa, jota Ruupe kutsui äidikseen. Tätäkään vaimo parkaa Ruupe ei ollut nähnyt vuosiin; niin he olivat kulkeneet erossa toisistaan. Kovasti hänkin oli vanhentunut maantien polttavissa tuulissa. Vaimon kasvot olivat tulleet harmaiksi, hiukset kuiviksi ja hallaviksi.

Ruupe ei voinut olla tuntematta katkeruutta sen johdosta, että kohtalo näin oli jälleen yhdistänyt hänen ja mielettömän unissasaarnaajattaren tiet löytyneen lapsen muodossa, vaikka hän oli toivonut, ettei tuon inhan muiston varjokaan enää laskeutuisi hänen ylitsensä. Ruupe tunsu tuona kohtaushetkenä suorastaan taikauskoista kammoa nähdessään nuo pienet pojankasvot edessään. Hänestä tuntui niin- kuin joku häntä voimallisempi olisi sillä hetkellä tarttunut häneen ja määrännyt hänen katseensa ja tekojensa suunnan. Ja niin otti Ruupe kaukana

meren rannalla, heinäisellä, kohisevalla lakeudella, äitinsä ja lapsensa verirahoilla ostamilleen rattaille, joita vanha, pattijalkainen koni vitkaan veti.

Koiran Ruupe hankki vähän myöhemmin, sysimustan ja toissilmäisen, mutta tarkkavainuisen, perin viekkaan ja uskollisen. Hänellä oli omat mielihauteensa tämän eläimen suhteen: se saattaisi puolustaa häntä vaaran uhatessa, käydä hampain vihamiehen kimppuun, valvoakin hänen puolestaan öisin, mutta varsinkin suurien, oudosti humisevien noitapyhien aattoina . . .

Mutta niiltä vaaroilta, jotka ilmestyivät Ruupen eteen sielun syvistä, tuntemattomista onkaloista, hän ei voinut koirilla itseänsä varjella. Ja ne tekivät hänet vähitellen synkkämieliseksi syvien syytösten tunkiessa sielun läpi, saivat juomaankin, jolloin hän tuokioksi saattoi heittäytyä mykkään iloon, kiviseen riemuun, johon ei kuulunut nauru. Liikkumaton murhe painoi hänen tuntoaan, se ahdisti häntä, painoi kipeästi kasaan, löi joka hetki ristiin . . .

Ja kuluneet rattaat vierivät eteenpäin maantien tomussa . . .

KOLMAS OSA

ORJANTAPPURATIE

K A H D E K S A S K E R T O M U S

KELTAINEN MAANTIE

Kesäkuun tomunkuivalla maantiellä, jonka vierustoilla mehevä heinä, kovat, jäykät koiranputket ja valkeat harakankukat kahisten häilyivät, kulki vitkaan monilukuisten tiukujen helinässä mustalaismatkue äsken ohikulkeneen huojuvan bussin jälkiä. Viisi juhtaa siinä kiskoi kuormiansa eteenpäin loputtomalla, keltaisella maantiellä, mäeltä mäelle, laaksoista laaksoon, kylästä kylään. Viisi mustaa, valkeata ja ruskeata eläintä, jotka jossakin vastaansattuvassa kylässä saattoivat joutua kaupan tai vaihdon alaisiksi. Viisi hevosta, nelijalkaista maantien orjaa, joiden jalat lopsuivat yksitoikkoisesti maantien pintaan, tuhakuivaan ja põlisevään, ja joiden lavat liikkuivat kurttuisen nahan alla ja raskaat päät, laihojen kaulojen kannattelemat, huojuivat kahden puolen niinkuin ilmaa tunnustellen, samoin kuin lyhyet, takkuiset, solmussa olevat hännätkin. Kärpäset surisivat ja ilma väreili raskasta, uuvuttavaa lämpöä.

Mutta matkue, hohtavan kesäkuun maantien päällä, se vain kulki, hikoilevien juhtien paksut,

vahvajänteiset jalkatöykät lopsuivat, tomu lensi, aisatiu'ut helisivät sumeasti niinkuin unessa nekin. Ämmät torkkuivat rattaitten pohjaheinissä koreitten saaliensa sisällä, suojaten itseään auringonpaahteelta. Lastenkin huudot olivat kotvaksi vaienneet. He nukkuivat nyt kärryjen pohjilla alkusuven nuorissa, suloisesti tuoksuissa heinissä. Edellisen yön viileinä, hiljaisina hetkinä olivat matkueen miehet josakin taaksejääneessä kyläkunnassa salaa niittäneet tuoretta, kasteista heinää talojen maantievarsipelloista. Rattaat olivat nyt puolitäynnä näin hankittua juhdanruokaa. Sitä tarvittiin, koska oltiin juuri lähestymässä seutua, jossa tultaisiin viipymään päivä tai kaksi kerjäten, povaten ja kauppoja tehden. Lähestyvässä suuressa kylässä tehtävistä hevoskaupoista matkueen miehet puhuivatkin, huudellen toisilleen kärryiltä kärryille.

Ja heitä vastaan syöksyi jylyseviä busseja, jotka vierivät läheistä kaupunkia ja merta kohti. Ilmestyi näkyviin jo kyliäkin, mutta näihin eivät mustalaiset tällä kertaa poikenneet.

Kun tultiin korkeisiin, viileisiin metsämaihin, kävi niinkuin humahdus matkueen lävitse alkupäästä loppupäähän asti. Syvä äänettömyys, joka oli vallannut humuisen, kirjavan karavaanin alhaalla laakealla, kanervaisella kankaalla, haihtui niinkuin tuulen puhalluksessa. Lapset nauroivat nummella näkemilleen unilleen, naiset puhuivat, miehet manailivat äänekkäästi juhtiansa. Havahtuivat myös vanhat, keltaiset ämmät rattaitten pohjilla ja alkoi-

vat päristä kalsein, kuivin kurkkuäänin kuin ikäloput korvit, mutta heitä ei kuunnellut kukaan.

Mutta keltainen maantie, kaukaisuudessa vain ohut, himmeä nauha, näytti syöksyvän suoraan taivaanrannan sydämeen . . .

Tämän matkueen viimeisessä kuormassa, vanhan, mustan juhdan vetämässä, istui iäkäs, hailakka-hiuksinen nainen ja hänen vieressään keskenkasvuisen poika, melkein lapsi, jolla oli laihat kasvot ja suuret, usvaiset silmät. Mutta tämä eriskummallinen kuorma ei loppunut tähän. Ämmän ja pojan edessä kuluneella, natisevalla istuinlaudalla kyykki vielä kumarainen mies, laiha, synkeäkatseinen ja tuimasti solmuisista ohjasnuorista pitelevä. Kulki siinä todella kummallinen kolmiyhteys, johon pattijalkainen, pörhökarvainen valakka ja rattailta eukon ja pojan välissä heinänkorsien päällä makaava mustanhallava, silmäpuoli koira kiinteästi liittyivät.

Heidän oli väliin kovin työlästä pysytellä matkueen mukana. Koni oli, niinkuin sanottu, ylen vanha, jopa surkeasti ikäloppu ja kankeajalkainen; se juoksi hitaasti, lyntystäen, jos juoksi ollenkaan, sillä enimmäkseen se vitkalleen kulki hiukan onnahdellen käymäjalkaa. Alituisen mies sitä hoputti, manasi, repi ryystäen solmuisista ohjaksista, tuijottaen samalla loputtomaan maantiehen synkein silmin. Mutta rattaitten perässä torkkui vanha nainen, harmaat, tuulien syömät kasvot käännettyinä hehkuvaa aurinkoa kohti, lapsen pää huojahteli ja

toissilmäisen koiran kieli roikkui ulkona suusta pak-suna ja punaisena.

— Annahan olla, Ruupe, sanoi eukko viimein paljain ikenin. — Tottapahan tässä mekin kerran perille päästään. Ei se hevonen siitä . . . nyppimi-sestä . . .

Vastaukseksi etuistuimella kyhjäyttävältä har-maalta mieheltä tuli vain sekava äännähdys, josta eukko ja poika eivät saaneet selvää, oliko se kirous, vaiko pelkkä kärsimätön ähköisy. Silloin nousi koira haikeasti haukotellen istumaan, sen punainen kita aukeni, harvat hampaat välkkyivät nälkäisinä, ja sen ainoassa silmässä oli kova, vihamielinen kimallus, tulikivenkarvainen. Sitten se alkoi ulista hiljaa, pitkävetaisesti.

— Verja, sanoi poika silittäen kädellään sen laihaa, karvaista selkää. — Mene maata!

Musta koira vaikeni ja paneutui uudelleen kor-sille, pää suoraksi ojennettujen etukäpälien välissä. Matkueen alkupäästä kuului sillä hetkellä naurua ja sekavaa äänten hälinää, ämmien puheen kumua ja värikkäiden saalien kahinaa, tuulessa hulmuilevien. Mutta sen viimeinen kuorma, Lasarus-kulkue, oli äänetön. Se oli niinkuin kietoutunut synkkään, epä-määräiseen uhkaan. Eukko, poika ja mies istuin-laudalla sekä hevonen ja koira — kaikki he olivat tuon tuntemattoman, epämääräisen uhkan tapaamia, sen arvoituksellisessa valtapiirissä, jonka mittaa ja äärtä he eivät vielä aavistaneet.

Ruupe oli vetänyt hattureuhkansa syvälle sil-

mille, sen alta näkyivät hänen kasvonsa luonnotoman laihoina ja riutuneina. Hän kokosi ohjasnuoransa solmuisen pään vyyhdiksi käsiinsä, katsoi tien-sivuun ja näki yksinäisen, punertavan kukan häilyvän ojanpartaalla. Ja silloin hän jonkin ajatusyhtymän kautta muisti sen kulkukauppiaan, jonka hän oli nähnyt kaksi päivää sitten kauppittelevan värikkäitä, kauniita kankaita Matkustajakoti Kalkutan pihamaalla laitakaupungilla. He olivat silloin maleksineet siellä, koko roikka, ja heidän lisäksi vielä joukko esikaupungin, Jerikon puolen, työttömiä ja irtolaisia. Ja hän, Ruupe, oli katsellut noita välkkyviä, riemunkirjavia kankaita kauppamiehen käsissä, kunnes niiden värit olivat ihmeellisellä tavalla sotkeutuneet toisiinsa hänen silmissänsä. Kankaat olivat johdattaneet hänen mieleensä sen yht'aikaa iloisen ja alakuloisen kirjavuuden, joka onnellisen suven jälkeen jälleen loimahti nähtäviin syyskuun puiden kovilta, tummilta oksilta . . . Tämä kaikki oli avarana aistimuksena hulvahtanut hänen mieleensä siellä laitakaupunkilaishotelli Kalkutan pihamaalla, töräpäiden kulkurien ja irtolaisten joukossa. Mutta sitten oli Ruupen kasvoille laskeutunut niinkuin hurja naamio, ja hän oli muistanut sen synkän aamuyön, jonka hän vuosia sitten oli viettänyt Matkustajakoti Kalkutan eräässä likaisessa, kylmässä huoneessa, käytyään ensin riistämässä haltuunsa sen juopon, hullun kauppiaan rahat, jonka hän oli sitä ennen tappanut kostoksi menetetystä elämästään. Ja niin oli kaikki ollut taas murskana. Hän oli jäl-

leen ollut huojuen kiertävinään huimassa, kimaltelevassa Maailmanpyörässä jossakin taivaan ja helvetin välillä . . . Kuvittelun valkea pilvi oli häipynyt pois; hän oli seisonut kuin alastomaksi riistettyinä meluavassa joukossa.

Siellä kaupungissa, matalassa vajassa laita-puolella, oli muutamana yönä eräs kiihkomielinen, mustapartainen hihhulilainen maallikkosaarnaaja tuimasti kolkutellut Ruupen paatunutta omaatuntoa. Niinkuin riihimies kultaista, kuivattua viljaa puידessaan lyö varstalla kerta toisensa jälkeen kumaha-taen olkiin ja tähkiin, kunnes jyvät ovat kirvonneet irti elosta, niin löi ja suomi lahkolaissaarnaaja häntä tuona yönä tuomiosanoillaan, jotka putosivat hänen ylitseen kuin rakeet, kovina ja armottomina. Musta saarnaaja oli tottunut käsittelemään ihmisviljaa, varsinkin matalaa, kituliasta, kehittymätöntä . . . Niinpä Ruupekin hädissään, epätoivoisena, sielu verihaavoille ruoskittuna, oli ryöminyt vajan pimeyden halki saarnaajan jalkoihin ja uikuttanut: »Mikä on minun pelastukseni?» »Jeesuksen verinen risti eikä mikään muu!» oli huutanut villiytynyt maalikkosaarnaaja parta tärysten, suu vaahdossa. »Sinun täytyy, kurjan, ryömiä kärsimysten polttavassa tuhkassa Pääkallonpaikalle ja tuntea ruosteisten naulojen tuiman viiltelyn syntisissä jäsenissä; ja eikä tule viljapelloilta sitä Simon Kyreneläistä, joka ottaisi sinun ristisi kantaakseen. Itse se on kannettava, mutta perilläpä sitten odottaakin ihana pelastus . . .» Se oli ollut tulinen, houreinen ja ruoskiva

yö. Ja siitä asti olivat niinkuin helvetin polttavat, hiljaisesti kiduttavat liekit hulmuilleet Ruupen ympärillä aineettomina, koristeellisina . . . Ruupen äidissä, vanhassa, kuihtuneessa naisessa, joka istui hänen rattaittensa takaistuimella, oli ahdas, kiihkomielinen lahkolaisuus puhjennut jo ammoin kukkaan, ja hänpä se juuri oli ohjannut tuon mustan saarnaajan poikansa luokse öiseen, pimeään vajaan maalaisrattaiden ja vankkurien sekaan, mutta itse oli eukko lähtenyt laappimaan kaupungille. Kuta väkevämmin tuska ja katumus runteli ja muutteli Ruupen sielunmaailmaa, sitä syvempi riemu riipoi hänen äitinsä mieltä, sillä tämä uskoi poikansa vihdoin päässeen raskaan eksymyksen jälkeen oikealle tielle, pelastukseen johtavalle. Ja hän toivoi, että juuri tällä keltaisella, ihanalla valtatiellä loimahtaisi heidän eteensä äkisti Damaskuksen häikäisevä valo; joka Ruupen lopullisesti muuttaisi ja suomukset hänen silmistänsä äkkitempaisulla pudottaisi . . .

Nyt he matkasivat maantiellä rattaiden kuivassa kolinassa, tuulen kantaessa heidän sieraimiinsa lähevien viljavainioiden tuoksua — raskaitten, nuorien rukiintähkien tuoksua, juuri heitineitten.

Huilakoiden puiden välistä näkyi silloin tällöin kohiseva rautatielinja, jota tie nyt alkoi paikoin seurata. Loitompana välkkyi väljä joki, joka tyyneästi virtaili kohden merta.

Matkueen Lasarus-kuormassa, ikälopun juhdan vetämässä, hyräili vaimo juhlallisin, auringon polttamin kasvoin hiljaa suvivirttä. Poika hyväili silmä-

puolta koiraa. Ja mies oli jylhästi vaiti. Rikkaan miehen tavoin olisi hän tahtonut tälläkin hetkellä kostuttaa kuivan, niinkuin kitalakeen tarttuneen kielensä veteen, sillä Aabrahamin helmasta hän tunsii olevansa kaukana . . .

Jo näkyi markkinakylä. Se sai kaikki matkueessa valveille. Suuri kylä kauppoineen ja markkinoineen oli perin odotettu paikka. Huudettiin ja hoilattiin, hevoset syöksyivät juoksuun. Tomu lensi vinhasti. Naisten saalit häilähtelivät. Maantie kumisi vankkurien huimasti kulkiessa.

Lihavat varikset lensivät ristiin rastiin, laiskoin siiveniskuun, kylään saapuvan matkueen yllä. Kuului lähtevän junan vihellys, lyhyt ja tuima. Harmaa varjo etäisyyden seinällä — ja juna oli poissa . . . Kapeiden kujien halkoma asemakylä vaipui jälleen hiljaisuuteen, mutta vain hetkeksi, sillä jo kuuluivat lähestyvien mustalaisten huudot ja rattaiden loske, juhtien kiireinen juoksuastunta ja aisakellojen kove-neva helinä. He toivat kylään häivähdyksen maantiestä, kaupungista ja merestä.

Ensimmäiset kuormat teiskuivat silloin jo torikujalla, kun matkueen viimeinen kuorma, jota ohjasi laiha, harmaa mies ja jossa istuivat värjötellen vanha vaimo ja pieni poika sekä musta, silmäpuoli koira, vielä kuuhkaili sinisen metsän syvyydessä. Poika, hiljainen Lauri, oli vain laskeutunut alas rattailta ja käveli nyt tienvarrella poimien tomuisia maantien kukkia, jotka hän sitten vei kärryjen pohja-

heinissä kyyristelevän eukon syliin. Katsellessaan noita hiukan surkastuneita kukkia sylissänsä, vään-tyi vanhan naisen suu omituisen kauhistavaan, alakuloiseen hymyyn, jolloin hänen ikenensä paljas-tuivat haalean punaisina ja alastomina. Mutta Lauri ei havainnut sitä, sillä hän oli syventynyt niin poi-mimiensa kukkien katselemiseen, kukkien, joiden tuoksua hän ahnaasti veti sisäänsä laihojen kasvo-jensa ja keuhkojensa koko voimalla. Niissä oli ihmeellinen kukan ja maantien yhteistuoksu. Hänestä tuntui siltä, kuin hän olisi saanut yhdessä ainoassa pitkässä henkäyksessä vetää sieluunsa koko mittaamattoman maantien surumielisen riemun. Se oli omituinen, ohut ja hukuttava tunne. Hän nousi takaisin huojuville rattaille ja antautui tuon tunteen valtaan, josta hän äsken oli saanut hauraasti kiinni. Ja rattaat vierivät valtatiellä.

Ruupe etuistuimella hoputti silloin tällöin juh-taansa äkäisin sanoin. Ja viimein ahmaisi markkina-kylän torikujan hämää suu sisäänsä tämän viimei-senkin kuorman, josta kohta pysähdyspaikassa hypähti alas mustanhallava koira.

Päivä oli silloin lähellä ehtoota. Taivaalla, hui-maavan kaukana lännessä, humisi iltaruskon punai-nen, ihanasti häilyvä heinä.

Mustalaiset lähtivät ajamaan kylätorin poikki kohti keltaisella värillä siveltyä taloa, joka yksinäi-senä kuperalla mäellä seisoi kylän laidassa. Siellä asui hevossauppias Vihtori Valja, jonka luokse mus-talaiset aina majoittuivat tässä markkinakylässä

vieraillessaan. Matkue sukeltautui nyt esiin eräästä hämärästä kujasta kulkeakseen rautatien ylikäytävän poikki. Mutta siinä oli sen pakko pysähtyä antaakseen pitkän, rannikolta päin syöksyvän tavarajunan kulkea ryskyen ja pauhaten ohitse. Mustan veturin savun vielä sakeana häilyessä matkueen yllä niinkuin kaukojunan henkäisy, se lähti jälleen nytkähtäen liikkeelle. Laihan, sairaalloisen, vaiteliaan miehen, Ruupen, ohjailema viimeinenkin kuorma oli nyt matkassa, roikkui siinä villin, äläköivän, kirjavan kulkeun hännillä kuin jokin hämärä, muodoton lisäke.

Matkueen edessä oli nyt multainen mäki, jota se alkoi vitkaan nousta. Tiu'ut rattaiden aisoissa kilsivät harvakseltaan. Juhtien lavat pingoittuivat ankarampaan vetoon. Mutta sitten olikin jo edessä hevoskauppiaan talon kupera piha, johon kantautui tummien junien kohu alhaalta kylästä. Vanhat, ryhmiset haavat kahisivat. Aurinko laski. Pihamaan heinä paloi niinkuin ilmitulessa, raukealla liekillä . . .

Tuvan siltapalkit notkuivat kuivasti, tomu lensi. Päivänpaahtamien ihmisruumiitten hikinen tuoksu täytti huoneen. Ovi oli auki, samoin pihanpuoleinen ikkuna; siinä näkyivät auringonlaskussa säihkyvät ruohonkorret. Ikäloppuja mustalaisukkoja lojui pihassa piippua polttaen ja tuimasti likaisia, resuisia korttilehtiä käsitellen. He pelasivat käheästi kinas-tellen kolmen markan hoitoa. Toiset heistä olivat jo käkenä päissään. Väliin he viskasivat kortit ketoon ja painoivat hiljaa nauraen harmaat, velhomaiset

kasvonsa suviseen heinikkoon. Outo, kummallinen joukko keskellä iltaa, keskellä vihreää, kumisevaa mäkeä.

Se oli hullua humua savuisessa, tunkkaisessa huoneessa, markkinoiden aattona. Ontuva-Aarokin oli juotettu: silmät sameina, tukka harrillaan hän kiskoi hanurinsa mustia palkeita kahden mustalaisen pitelemänä huojuvalla rahilla. Hän soitti mielettömästi, katkonaisesti, levottomasti sävellajista toiseen siirtyen, yht'aikaa raivokkaan iloisena ja surumielisenä. Ja kahden miehen kädet pitelivät häntä penkillä... Tytöt tanssivat kolibrinkirjavissa puvuissa kimmoisina, hiestyneinä ja villeinä lattialla, raskaassa, punertavassa sumussa. Heidän olemuksensa olivat saavuttaneet jo tuon mustalaisnaisille ominaisen syvästi alkuperäisen ja ihmeellisen raikkaan haltioitumisen asteen, jolloin he äärimmäisen herkästi kuulevat luonnon, elämän ja vaistojen puheen... Heidän silmiensä hurmioituneet katseet, tummien, kimmoisten jäseniensä rajut, hullaantuttavat liikkeet, rintojen itsetiedoton, vallaton rytmiiikka — kaikki ne ilmensivät tuota haltioitumisen tilaa, jossa ruumis ja sielu tuntuivat sulavan yhteen... Huoneen seinät ikäänkuin hajosivat ryskyen sillä hetkellä, väistyivät pois, ja kuumen tuulen mukana syöksyi itse luonto kohisten kaiken yli alkuperäisenä, väkevänä ja elämänraskaana... Mutta jostakin kuluneiden vaellusvankkurien pohjilta oli kaivettu esille viulut. Ne soivat nyt rajusti ja katkonaisesti, ohjattomasti. Kuului naurua ja

laulua, kirouksiakin. Joku mies pyörähteli yksinäänkin huimin kaartein, pyörähteli ja takoi saappaitensa kannoilla ylettömästi permanttoa.

Markkinoille tulleen matkueen Lasarus-kuorman äänetön, raskasmielinen ajomies Ruupekin hoippui läpi humuisen tuvan porstuaan. Hän halusi viilytellä hiukan. Sitä paitsi häntä ei enää haluttanut olla tuvassa, ahdistavassa, tunkkaisessa huoneessa, jossa oli kuin häkissä, eläinten häkissä, liikkumattomien vankkurien päällä... Joivat, tanssivat ja melusivat ylettömästi. Hänkin oli tehnyt sitä, mutta nyt häntä kyllästytti ja kummallisesti kuvotti. Oli kyllästyttänyt jo aikaisemminkin, mutta hän oli siellä ollut unohtaakseen edes hetkeksi kaiken, kaiken raskaan ja mustan, kaiken väistämättömän ja läpipääsemättömän. Hän oli juonut ja temmeltänyt ylinnä muita. Mutta oliko siitä ollut hyötyä; oliko hän päässyt ulos siitä umpikujasta, johon hän oli joutunut? Ei. Se oli mahdotonta, mitään ulospääsyä ei ollut eikä voinut olla. Ja juodessaan oli hänen ylitseen humautanut suuri raskasmielisyyden aalto; hän oli tuijottanut eteensä siksi, kunnes huoneen puitteet olivat jälleen, kuten niin monesti ennen, hänen ympärillään ikäänkuin oudosti hajooneet, ja hän oli seisonut yksin rannattomassa autiudessa. Merkillisintä oli ollut, että se melu, joka huoneen oli tällä hetkellä täyttänyt, oli loitonnut hänestä melkein kuulumattomiin, hän oli kuullut vain niinkuin alitajunnan tummista kuiluista nouse-

van vieraan maailman etäisen huminan, joka oli syöksynyt hänen sieluunsa niinkuin musta aavejuna öiseen tunneliin... Kuinka hän olikaan tuntenut itsensä sillä hetkellä väsyneeksi, kokoonlyödyksi, alaspainuneeksi! Hän tunsu olevansa ravassa ja halusi siitä puhdistautua. Omituinen tuima halu juuri puhdistautua, pyyteetön kiihko vapisutti häntä yhä vieläkin.

Kuitenkin hän oli viimein jälleen havahtunut niinkuin unesta. Hän oli kuullut omituisen jylhänä, aavemaisena, ympäröivän melun, oli erottanut juopuneet, hiestyneet kasvot ja nähnyt vihertävien ikkunaruutujen takaa kajastavan iltaöisen pihaan tummuuden. Silloin hän oli noussut ja lähtenyt tuvasta pois, ja hän oli tavannut ulkoportaissa Vernan, matkueen erään tytön, hiukan lihavan ja veltosti nauravan. He olivat yhdessä kulkeneet halki suviöisen suhinan kumisevan mäen alle, lähelle liiassa olevia hevosia.

Ja siellä kuivassa, häilyvässä heinikossa, suurien haapojen kohinassa, he olivat viettäneet hetken. Ruupe oli, soiton pauhatessa ylhäällä keltaisessa talossa, painanut raivoisasti kasvonsa tytön valtoimiin ja mustiin hiuksiin. Hetket olivat vierineet näin. Mutta sitten oli Vernaa alkanut peloittaa Ruupen sanaton, liikahtamaton, raskas intohimo keskellä suhisevaa heinikkoa ja vanhain haapain hiljaista surua, lähellä pientä hevoslaumaa, jonka kavioiden kumean töminän he olivat alati kuulleet. Ruupe oli kumartunut hänen ylitseen niin tylynä,

synkkänä, armahtamattomana, suudellen häntä puraisemalla suulle, kasvoille ja alemmaksi kaulaan, auringonpolttamaan. Vernasta oli lähtenyt ihmeellinen, päihdyttävä ruumiillisuuden tuoksu. Heidän silmänsä olivat palaneet väkevinä ja haureellisina, ja heidän kasvoihinsa oli syttynyt himon ankaruus. Verna oli maannut hänen edessään heinikossa hiukan säikähtyneenä ja lannistettuna, mutta kuitenkin salaisesti kutsuvana ja auenneena . . . Ja Ruupe oli tiennyt, ettei hänen olisi tarvinnut muuta kuin ojentaa kovat kätensä ja vetää sivuun ne lainaverhot, jotka peittivät tuon kuuman, hengittävän, odottavan lihan, ja se olisi sillä hetkellä ollut hänen vallasaan.

Mutta yht'äkkiä oli Ruupe melkein vihannut Vernaa, tietämättä itsekään lähemmin syytä tuohon äkilliseen, hämäärään vihaan. Hän oli vihannut tytön ajatuksia, joista hän ei mitään tiennyt; hänen nuoria jäseniään, joiden hän tunsu polttavan ruumistaan; hänen sukupuoltaan, joka ikäänkuin kuuman usvan tavoin heijastui hänen koko olemukseensa, sen jokaiseen hermoon, jokaiseen soluun, vaatien tekoa . . . Ja hän oli noussut, naurahtanut kovasti ja lyhyesti (hän oli suorastaan nauttinut sillä hetkellä naurunsa peittelemättömästä räikeudesta!) ja vienyt raskashuulisen, tumman Vernan kesäkuun lepattavien, öisten haapojen alta takaisin tupaan, huimaan piiritanssiin, ruumista juovuttavaan. Sitä olivat katsoneet kaikki, ja tytöt olivat loihtineet heidän lähelleen onttojen tamburiinien

helinäsaateen, oudon ja kiivaan. Mutta tanssi ei ollut vielä jatkunut kauan, kun jo Ruupe oli työntänyt Vernan tylysti nauraen nurkkaan ja huojunut porstuaan, jossa hän nyt seiso.

Kohta hän kuitenkin meni pihaan. Se oli hiljainen, viileä ja himmeä. Yö. Ukko rievutkin, jotka taanoin illalla olivat juoneet pihassa ja lyöneet vinhasti korttia, olivat nyt poissa. Monien risaisten vaellusrattaiden aisat kohosivat vajan katoksen alta niinkuin rukoillen vaaleaa, hulveista taivasta kohti. Vierasta oli kaikki, vierasta ja etäistä, vaikka kaikki oli tuossa silmän ja käden saavutettavissa. Mitä tuli tehdä, mihin mennä? Kaikki tuntui turhalta. Ruupe kulki huojahdellen pihassa. Oliko otettava jälleen vastaan aamu, vai oliko jo jätettävä kaikki, oliko jo tehtävä tähän umpikujaan aukko, josta hän olisi syöksyvä ulos...? Minne...? Minne vain, kunhan ei tätä hämähäyttää, kunhan ei vain tätä tolkutonta, kiduttavaa harhailua varjojen meressä.

Ruupe seiso yksin keskellä yötä katsoen levottomana ja murheellisena jonnekin pois. Missä oli nyt Sanjakin? Hänestä tuntui kuin kaikki olisi häneltä jo liukumaisillaan pois kuten pakovesi rannikolta. Hän pysähtyi jälleen kulnssaan ja nojautui hevos-tallin seinään surun tuimassa huumassa ajatellen mennyttä. Kuinka läheisesti, selvästi ja alastomasti hän tällä hetkellä aistikaan kaiken Sanjaakin koskevan... Hänen ruumiinsa lävitse, päästä jalkoihin, löi kunmeisena niinkuin katkonainen, hätäinen hengitys...

Sitten Runpe alkoi taas jatkaa houreista kulkuaan pihassa. Hän kulki kehässä niinkuin mustajuovaiset miehet vankilan pihalla . . . Lopulta hän kuitenkin meni talliin ja nousi hämärälle vinnille, jossa vaimo ja poika jo nukkuivat oljilla. Hänkin heittäytyi maata, loitommaksi heistä.

Rentustelevien mustalaisten juhlan äänet olivat jo uupumaisillaan yöhön. Yksi ja toinen hiipi jo heinäisen, salaperäisesti suhisevan pihan ylitse niinkuin ruoskittu koira. Autiona olleen kammioon kytketyn asuintuvan vielä auki leksottava ovi nieli heidät. Sinne he katosivat, markkinoiden aattona, vanhusten ja lasten läheisyyteen. Nuoria mustalaisia taas häipyi parittain suviyön helmassa talon taakse, lähelle liiassa olevia juhtia, jossa juhlaa jatkettiin puiden kohistessa iloisen myrskyn käsissä.

Mutta ylhäällä tallin vinnillä, syvässä hämärässä, käännähti Ruupe jonkin ajatuksen kiusaamana ja kohtasi hätkähtäen edessään unissasaarnaajattaren pojan pienet, laihat, ikäänkuin sisältäpäin valaistut kasvot, joista silmät katsoivat häneen suurina, epämääräisinä, himmeinä. Silloin hänen ajatustensa sekasortoisessa kaaoksessa alkoi jotain liikkua; hän vaipui niinkuin mustan, pauhaavan virran pohjalle, jossa hän kulki hapuillen eteenpäin pahalta tuoksuvien, myrkyllisten kasvien keskellä, vihreässä hämärässä . . .

Hänen ympärillään suhisivat muistot. Eivät kuitenkaan sellaiset muistot kuin äsken öisessä

pihassa, sillä niihin oli Sanjan nuoresta olemuksesta heijastunut eräänlaista ohimenevää valoa, vaan rumat, karvaat ja kummallisen kauhistavat.

Mutta näiden muistojen piiristä tempasi Ruupen irti kova melu, joka yht'äkkiä alkoi kuulua pihalta suviyön helmasta. Mitä tämä merkitsi? Tuskin oli mustalaiskemujen humu sammunut yöhön, kun talossa vallitsi jo taas uusi, äkillinen meteli ja mökä. Mummo ja poikakin havahtuivat siihen. Ruupe nousi katsomaan alas pihalle seinässä olevasta luukusta, ja näki eriskummallisen näyn. Kammio-tuvassa nukkuneet mustalaiset lappasivat ulos oven täydeltä kasvot kauhun vääristäminä ja lasten kirkuessa, kuka pukeissaan, kuka vain puolittain vaatetettuna housujaan kannatellen tai hamettaan ylleen ulos juostessaan kiskoien, kuka melkein aivan alasti. Siinä he nyt seisoivat pihassa säikähtyneinä ja kovaa suukopua pitäen.

— Sinäkö sen näit? kysyi Yllen Kustaa eräältä akalta, Tuuran Marialta, joka seiso i joukon keskellä puolipukeissaan, rinnat riipuksissa.

— Minä näin, vastasi Tuuran ämmä.

— No minkälainen se sitten oli? kysyi Yllen Kustaa taas.

— Ensin se oli noin sammakon suuruinen, selitti Maria, — mutta sitten se paisui kuin tiine lehmä, pokshti lopulta puhki ja haihtui tuuleen . . .

— Sekö hevoskauppiaan muijan sielu, ihmetteli Yllen Kustaa.

— No se.

— Älä leksottele, akka; ei sielu semmoinen ole, ärähti Yllen Kustaa musta parta täristen. — Sinun juttujasi ei kukaan jaksu kuunnella, jollei perkele, joka lienee isäsi.

— Oletkos nähnyt sielun, että tiedät, minkälainen se on? kysyi nyt Mikael Tuura ämmänsä puolesta.

— Ei sielua kukaan ole nähnyt, vastasi Yllen Kustaa, — ei edes arkkipiispa, kuinka sitten minä, köyhä mustalainen, jonka ainoa perintöosa on maantie. Mutta kaikki siitä vain puhuvat. Älä siis kysele, Mikael, mokomia, sillä minä tiedän, ettet sinä ole niitä miehiä, jotka kysymyksillensä kykenisivät toisen solmiamaan. Pikemminkin sinä itse, totta puhuakseni, luulet sieluksi sitä, jonka tyhmät silmäsi näkevät tammasi hännän alla . . .

Tämä solvaus lisäsi uutta höyryä Mikaelin päähän, joka jo ennestään oli viinan kiihdyttämä. Hän karkasi ankarasti Yllen Kustaan kimppuun, joka otti hänen vastaan lyömällä hänen toisen silmänsä umpeen; Mikael puolestaan huimasi kaksi Yllen Kustaan hammasta kirahtaen kurkkuun, ja hänen suunsa tulvahti kuumaa verta täyteen. Mökä hevoskauppiaan talon öisellä pihalla yhä kiihtyi, toiset huusivat ja voihkivat, toiset taas välittivät tappelijoita. Lopulta tulivat melun kutsumina paikalle myös hevoskauppias itse ja joukko talon takana heinikossa lemmenilojaan viettäneitä mustalaispareja. Poissa olivat ainoastaan kemujen pyörteissä

auttamattomasti sortuneet. Ruupe oli tässä öisessä tapahtumassa mukana katselemalla ylhäältä tallin vinttiluukusta. Hänen rinnalleen luukulle olivat ilmestyneet myös hänen äitinsä harmaat kasvot, mustan tukan reunustamat.

— Mitä täällä on tekeillä? kysyi nyt hevoskauppias. — Tappelemaanko te pirun juuttaat olette keskellä yötä ruvenneet!

Sillä välin oli Yllen Kustaa ja Mikael saatu toisistaan erotetuksi, ja muudan akka sanoi:

— Voi kiltti isäntä, jos tietäisit, mitä meillä on tänä yönä teetetty ja mitä meille on tapahtunut. Tuolla kammiotuvassasi kaikessa rauhassa makasimme, kun emäntävainaaasi sielu alkoi siellä harhaila. Tämä Tuuran Maria sen näki.

— Älkäähän turhia puhuko, sanoi Valja kovasti suuttuen. — Kivulloinen vaimoni kuoli jo puoli vuotta sitten, ja mitä hänen sieluunsa tulee, niin se nauttii nyt kauan toivomaansa lepoa, samoin kuin hänen ruumiinsakin.

— Älä pahastu, Valja, pyysi Yllen Kustaa sylkien verta, — mutta tämä rettelö ja meteli, joka äsken pihallasi syntyi, olisi ollut vältettävissä, jos ehtoolla olisit ilmoittanut vaimoasi tuossa kammiotuvassa ruumiina säilytetyn ennen sen hautaamista. Me emme olisi sinne siinä tapauksessa nokkaamme pistäneet, vaan olisimme maanneet tässä heinikossa puiden alla, taivas kattonamme. Nyt sitä vastoin asiaa kuiskittiin joukossamme yön kulmalla kemujen loputtua, mutta varman tiedon siitä saimme

vasta sillä hetkellä, kun ne juopuneet rakkarit, jotka taanoin yöllä, juhlien aikana, lähetit viinaa hakemaan, kylästä vihdoin palasivat. Nämä kaverit, jotka nyt nukkuvat tuolla ruohikossa niin sikeästi, että heitä tuskin herättäisi itse tuomiopasuunakaan, jos sellainenkin tähän hätään jostain pilven syrjältä äkisti korviimme torahtaisi, nämä kaverit ne juuri kertoivat heille kylässä asiasta puhutun. Ja sitten tapahtui mitä tapahtui.

— Älä nyt ole hullu, Kustaa, sanoi Valja. — Ei siellä kammiotuvassa mitään harhaile. Tosin siellä on joskus ollut ruumis, mutta sielut niinkuin ruumiitkin ovat sieltä, piru soikoon, nyt poissa.

— Juu, juu, intti partainen Yllen Kustaa, — mutta meidän uskomme ja luulomme on toinen. Se on sillä tavalla, että kuolleitten sielut täällä maan päällä eivät saa rauhaa, ennenkuin talo on kokonaan hajonnut, multahirsiä myöten. Ja jos sinä luulet, että me pistäisimme uudelleen nokkamme kammiotupaasi, luulet totisesti mahdottomia.

— No olkaa sitten siinä, missä olette tai tulkaa tupaan, jossa muuten minun puolestani olisitte saaneet alun perin olla, ärähti hevossauppias ja kääntyi mennäkseen.

— Kiitos, vastasi Yllen Kustaa nyt melkein iloisesti, vaikka hänen suustaan oli kaksi hammasta äsken karkeasti pudotettu. — Mutta me mieluummin lamaamme ruumiillamme pihasi heinää kuin suutelemme lattioittesi tomua. Ja pojan kollit ja

ja tytön naaraat saavat naida, jumaliste, missä tahtovat! Vaikka maantien ojassa . . . !

Melu asettui pihalla nyt. Mustalaiset, keltaisen maantien suuret, ikuiset lapset, raikkaat, tummat menninkäiset, jotka elivät katkeamattomassa yhteydessä mahtavan, salaperäisen luonnon kanssa, paneutuivat makaamaan suhisevaan, tuoksuvaan heinikkoon, vanhojen, valtaviin jättihaapojen ja koivujen alle. Iloinen myrsky jatkui ylhäällä puiden latvustoissa. Yö oli kaunis.

Ruupe ja hänen äiti-vanhansa olivat jo vetäytyneet tallin luukulta vinnin yölepakko-hämärään. Ja Tuuran Mikaelikin hetken kuluttua jo asettui huuhahtaen maata sitä ennen lyötyä silmäänsä haudottuaan ja laastaroituaan. Nuori Kuidan Julia nukkui siinä lähettyvillä lapsi imeytyneenä hänen paljaaseen, väkevään vaimonrintaansa. He — äiti ja kaunis lapsi — sulautuivat yhdessä ikäänkuin maahan, suloiseen, kukkivaan suvimultaan, ja hengittivät sen kanssa samaan aaltoilevaan, elämänraskaaseen tahtiin . . .

Oli yö, oli rauha, oli ruumiin ja ajatuksen lepo.

Y H D E K S Ä S K E R T O M U S

TOMUA DAMASKON TIELTÄ

Vähitellen tuli liikettä pihaan, meluakin. Ilta-yön hevoskauppiiaan talossa juhlineet mustalaiset siinä ensiksi jalkeille nousivat, touhuserivat pihassa manailten ja hoilaten, juhtiansa rattaitten eteen asetellen. Tuuli häilyi, värit välkehtivät, joku kiskaisi hanurista sävelen, väsyneen, mutta kuitenkin aamuraukkaan. Naiset kulkivat riemunkirjavissa puvuissaan sinne tänne. Lapset nauroivat leikkiesään suhisevien haapojen alla. Aurinko paistoi jo suurena ja loistavana. Kammiotuvan ovi oli auki, aivan ammollaan, mutta siitä ei kulkenut ketään ulos eikä sisään. Se kaarrettiin jo kaukaa.

Valja ajoi matkueen etunenässä pihastansa pois. Hänen rattailiaan, jotka olivat suuremmat kuin mustalaisten pienet, kevyet kärryt, istui myös Yllen Kustaa. He ajoivat auringon paisuvassa säihkeessä kuhisevaan kylään, jossa juhtien orjamarkkinat alkoivat kohta sen jälkeen kylätorilla, aseman takana, rauhattomien junien kohinassa. Siellä kävi ilmi, että kylään oli markkinoiden aattona tullut pari muutakin mustalaismatkuetta, joissa kummassakin oli aisoissa

kulkevien juhtien lisäksi kaksi ylimääräistä tuihtiohevosta, kaikki Hämeenlinnasta ostettuja.

Kaikki eivät kuitenkaan olleet lähteneet hevoskauppiaan talosta. Pihaäyräällä makaili kaksi mustalaisriepua kärsien öisten kemujen ankarointa jälkipuolijä. Jälkeen oli jäänyt myös tuo laiha, vaitelias poika, jota kutsuivat Lauriksi, hän, joka oli saapunut markkinakylään Ruupen ja hänen äitinsä matkassa. Ja vielä oli jäänyt jälkeen musta, silmäpuoli koirakin, Verja. Toisten lähtiessä he makasivat hevoskauppiaan talon takana ruohoisessa, aurinkoisessa mäessä, kuivasti kahisevien mäkikukkien keskellä. Koiran ainoa silmä oli ummessa, punainen kieli roikkui ulkona suusta, se hengitti raskaasti ja läähättäen aamuissa lämmössä. Unissasaarnaajan pojan repaleisissa vaatteissa oli oljen korsia. Hän makasi selällään maassa, sekin huokui kuumuutta, multa ikäänkuin hengitti hänen allaan. Pilvilaivat kulkivat taivaan suunnattomalla, sinisellä merellä aamuisten tuulen vieminä. Kaikki oli hiljaista; joskus vain kohisi tumma juna ohikulkiessaan. Se vihlaisti oudosti pojan mieltä. Keltaiset voikukat katsoivat häneen läpi suvituulen häilyvän surun. Haapojen lehdet, auringon väljässä valossa himmeästi kiiltävät, kahisivat raukeina ihanassa tuulivirissä. Heinikko oli alempaa hevoslauman syömää ja talaamaa.

Sitten Samun Hiltan poika nousi maasta ja meni kylään, josta kantautui sekavaa hälyä ja markkinamelua. Silmäpuoli koira seurasi häntä niinkuin musta

varjo. Maantien santa säkenöi lämpöä. Poudittu-
neet koiranputket helisivät ontosti ja kuivasti.

Poika kääntyi kulkemaan kaitaa sivutietä, vähemmän ajettua ja tuli näin erään huvilan taakse. Se oli yksinäinen ja tumman, vehmaan puutarhan ympäröimä; sitä paitsi se oli korkealla lankkuaidalla ikäänkuin muusta maailmasta erotettu. Tämän huvilatalon oli Laurin isoäiti, hailakkahiuksinen vaimo, määrännyt heidän kohtauspaikakseen, koska se oli hiljainen ja erossa muista.

Tähän poika siis pysähtyi ja istuutui huokaisten lankkuaidan viereen. Hän painoi kohta laihat kasvonsa aitaan nähdäkseen sen raoista puutarhaan. Repaleinen Lauri tiesi, että aidan takana oli rikkaan miehen puutarha ja että siellä oli paljon kukkia, joiden tuoksua oli ihana erottavan aidan takaa varastaa . . . Silmäpuoli koirakin, Verja, nuuski kuonollaan aitaa, haukahti kerran lyhyesti ja paneutui sitten maata säteilevään auringonpaahteeseen. Poikakin kääntyi viimein alakuloisena suljetusta puutarhasta pois ja antoi päänsä pudota rinnalle. Keltainen bussi kulki huojuen tiellä viskaten tomua hänen kasvoilleen ja hetken kuluttua tuli siihen eukko kylästä päin kantaen pientä pussia kädessänsä, vanha, kuihtunut isoäiti, jolla oli yllään punainen pusero ja mustanhailakka hame. He eivät puhuneet mitään, vaan alkoivat äänettömästi aterioida rikkaan miehen huvilatalon puutarha-aidan takana. Mummo katsoi jonnekin sivuun himmein silmin. Koirakin sai osansa ruoasta.

Viimein mummo heitti pussin selkäänsä, ja he lähtivät syvemmälle kylään. Mustahameinen isoäiti alkaisi povata taloissa, ja poika laulaisi vaelluksilla oppimiansa lauluja. Niinpä niin, eukko katsoisi himmein silmin ihmisen kädenpohjan kohtalo- viivoja tai resuisten korttien merkkeihin, ja poika laulaisi . . .

Santa rapisi heidän askeltensa alla. Koira seurasi heitä suvipäivän karttuvassa paahteessa, punainen kieli ulkona roikkuen.

Mutta kenet kohtasi mummo kappaleen matkan päässä kujalla? Poikansa Ruupen.

Hän makasi suullaan tiellä, lähellä rautatien ylikäytävää, kasvot veressä ja hiekassa. Näytti kuin hänessä ei olisi ollut henkeä enää, niin oli elottoman näköinen, harmaa ja eloton. Jäinen säikähdys kulki silloin kuin puukko Halvarin Kirstin olemuksen lävitse, ja hän alkoi itkeä. Tuona lyhyenä hetkenä, jolloin hän liikkumattomana tuijotti tiellä makavaan onnettomaan poikaansa, ehti hän tuntea hui- maavan syvänä ja avarana epätoivon kuuraisen kosketuksen. Mutta kumartuessaan itkien ja valittaen poikansa ylitse, havaitsi hän tämän hengittävän vielä. Silloin eukko tarttui häneen ja käänsi selälleen, jolloin veriset, harmaat, ryvettyneet kasvot tulivat näkyviin. Pojanpoika seurasi isoäitinsä liikkeitä älyttömänä, ikäänkuin mitään tajuamatta. Musta koira katsoi yhdellä silmällään isäntäänsä ja alkoi sitten ulvoa, kuono taivasta kohti.

Lauri sai nyt lähteä kylätorille etsimään isänsä, Ruupen, hevosta ja rattaita viedäkseen tämän mummon kanssa takaisin hevoskauppiaan taloon, josta he taanoin olivat lähteneet kylään. Hän pujotteli aukeamalla miesten, rattaitten ja juhtien välistä etsien muiden joukosta isänsä vanhaa, työläästi kulkevaa konia. Mutta hän ei löytänyt sitä heti, sillä markkinamelu hämäsi hänet oudosti, kiihdytti. Kauppoja tehtiin, kuului puhetta, naurua ja kirouksia. Mustia pullojakin kallisteltiin.

Lauria, unissasaarnaajan poikaa, peloitti kummallisesti. Kaikki ikäänkuin kaatui päälle. Mutta silloin hän muisti isänsä kaukana tomuisella tiellä ja hänen veriset kasvonsa; erikoisesti hän vielä muisti isoäitinsä murheen, joka jollakin epämääräisellä tavalla oli häntä äsken koskettanut. Ja yhä kiihkeämmin poika alkoi etsiä isänsä hevosta. Silloin hän yht'äkkiä törmäsi Vihtori Valjaan.

— No, no, sanoi hevoskauppias nauraa röhisten. Hän oli markkinatuulella jo, silmät olivat punertavat, täynnä omituista, levotonta sumua. — Mitä haet, poika?

— Isän hevosta, vastasi Lauri hiljaa.

— Missä isäsi sitten on?

— Hän makaa tiellä. On kai loukannut itsensä. Veisimme hänet teille.

— Saatte viedä, mutta sen sanon, että sinulla on hullu isä jos on äitisikin hullu, se akka, joka kiertelee kylissä ja puhuu unissaan raamatullisia. Isärähjysi koni seisoo tuolla.

Hevoskauppias osoitti paksulla sormellaan kahvilan kallellaan olevaa puomia kohti. Siellä seisoi todella Ruupen vanha, pattijalkainen valakka, pää alakuloisesti riipuksissa, auringon hohteessa. Poika meni sen luokse, ja hetken kuluttua hän jo ajoi sille paikalle, jossa mummo pesi erään lähellä olevan talon kaivosta noutamallaan vedellä poikansa kasvoja — oi, hänen isänsä kasvoja, jotka tuntuivat hänestä tällä hetkellä kauhistavan vierailta ja jähmeän vihamielisiltä. Kasvot olivat nyt verestä puhtaat, mutta yhä harmaat ja kummallisen elottomat.

Mummo ja poika nostivat vaivoin tajuttoman Ruupen rattaille, jotka kohta tämän jälkeen lähtivät liikkeelle. Ylikäytävä jylysi kumeasti. Lennätinlangat humisivat jossakin hyvin korkealla heidän yläpuolellaan.

He istuivat vierekkäin rattailta, kuten olivat tottuneet vaelluksillakin istumaan. Mutta Ruupen makasi nyt heinien päällä rattaiden pohjalla. Mitään ei nytkään puhuttu. Hevoskauppiaan talo, jossa illalla ja yöllä oli vietetty hulluja, humuisia juhlia, rentoja mustalaiskemuja, näkyi jo heidän edessään. Päästyään sinne he kantoivat Ruupen kammion viereiseen autioon asuintupaan niinkuin ruumiin laudoille. Siellä olivat mustalaisten jättämät oljet yhä lattialla. Huoneen ilma oli raskas, kuuma ja ahdistava, ikäänkuin täynnä kuolleita ajatuksia. Mutta he eivät pelänneet ja kammonneet siinä määrin kuin toiset mustalaiset, vaikka hekin olivat taikauskoisia. Mitä mummoon tuli, uskoi hän itsensä

kuumasti ja kiihkeästi kaikissa tilanteissa suuren, salaperäisen luonnon ja sen kautta Jumalan huomaan.

Ruupe oli istunut torikahvilassa alennustilassaan. Siellä juotiin. Verna tanssi hurjan piiritanssin; hänen punainen hameensa hulmusi niinkuin liekki. Mutta sitten Vernan ja erään toisen mustalaistytön välillä syntyi riita. Nojaten rennosti tarjoilupöytään ja katsellen toisiinsa mustin silmin, he kinastelivat ja vihdoin tarttuivat toistensa hiuksiin niinkuin hurjistuneet sakilaistytöt. He repivät toistensa vaatteita, kynsivät. Vernan toinen olkapää hohti paljaana repeytyneen puseron alta. Gramofoni soitti huimaa jenkkaa, mutta sen loputtua alkoi levy kiertää töksähdellen samaa kehää, sillä kukaan ei joutunut siitä pitämään huolta. Kaikki huusivat ja remusivat yhteen ääneen paitsi Ruupe, joka tuijotti tappeleviin tyttöihin ääneti ja pilkallisena. Mutta yhtäkkiä hän nousi ja astui vaiteliaana ja karuna tarjoilupöydän eteen ja kiskaisi yhdellä käsiensä riipaisulla mustasukkaiset tytöt irti toisistaan. He lensivät hoippuen pöytien väliin kuin äkäiset koppelot. Syntyi äkillinen hiljaisuus, vain gramofonilevy kiersi tolkuttomasti samaa kehää. Sitten eräs juopunut mustalainen, Kungan Andreas, joka hahvitteli kärryilleen Vernaa, horjui Ruupen luokse ja huusi silmät verestäen:

— Mitä sä täällä oikein leuhkit — m u r h a -
m i e s . . . !

— Murhamies . . . ! Sanoitko sä murhamies? hoki Ruupe koneellisesti, heikolla äänellä, niinkuin hän olisi vastannut nimenhuutoon vankilassa.

— Sanoin kuin sanoinkin, kiljaisi Andreas. — Murhamies olet, sen tietää jokainen matkueessa.

Ruupen silmissä häilyi hetken pelkkää tyhjää, sitten hän alkoi huutoa ympärilleen niinkuin mieli-puoli. Kahvilassa oli huutoa ja meteliä, mustalais-naisten kirkunaa ja miesten kiroilua. Kymmenien iskujen voimasta huojuen, mielettömiksi muuttuneet kasvot veressä, hoippui Ruupe vihdoin ulos kahvilasta, jossa mustalaiset jälleen alkoivat sika-humalassa remuta, tanssia ja markkinalauluja hoilata.

Mutta Ruupe kulki yli paahtaisen, tomuisen markkina-aukean, joka oli miehiä, rattaita ja hevosia täynnä, mutta tästä huolimatta humisi suuri tyh-
jyys ja katkeruus hänen ympärillään. Harhailles-
saan yksin tiellä hän sitten yht'äkkiä kompas-
tui niinkuin näkymättömään esteeseen, kaatui ja
löi kasvonsa kiveen. Maailma sammui häneltä
pois . . .

Siitä ylikäytävän läheisyydestä mummo ja poika juuri olivat hänet löytäneet ja tuoneet taintuneena hevoskauppiaan taloon, jossa hän nyt makasi tosin jo tietoisuuden piiriin palautuneena. Eukko kuuhkaili Ruupen lähellä pahnain päällä. Hän oli äsken jäl-
leen pessyt poikansa kasvot kylmällä kaivovedellä, josta tämä olikin virkistynyt silmin nähden. Ruupe makasi nyt näennäisen levollisena, harmaat kasvot

sivuun käännettyinä. Eukko oli taanoin katsonut hänen ruumistansa joka puolelta saadakseen selville, oliko siinä puukonhaavoja. Ei ollut; ruumis oli ehjä, sen jänteet entisellään. Paljailla nyrkeillä, paljailla nyrkeillä vain olivat lyöneet . . .

Ruupe makasi siis pahnoilla, mutta rauha oli poissa ja levon suloinen tunto. Kaikki oli jälleen niinkuin pirstoiksi lyöty. Ei tarvinnut muuta kuin sulkea silmänsä, niin jo nousi taas eteen meluinen ja savuinen torikahvila, jossa kitisevä gramofoni-neula kiersi säristen samaa kehää. Siellä oli tapeltu, hän oli huojunut kuin laineilla, monet likaiset, kyhmyiset nyrkkit olivat lyöneet häntä — häntä oli huutaen kutsuttu murhamieheksi. »He tiesivät siitä jotain», kiersi Ruupen usvaisessa tajunnassa ajatus. »Täytyy jälleen eksyttää itsensä heistä; en kulje tässä matkueessa enää, muutan toiseen tai kyyräilen rattaillani yksin, kuljen yksin . . .»

Yht'äkkiä hänen laihaa ruumistansa puistatti mykkä, sisäinen itku. Hän painoi kasvonsa pahnoihin, niinkuin tahtoen olla näkemättä jotain, mutta hän näki sen kuitenkin, näki kaukaisen kaupungin poliisilaitoksen rikososaston sellin ja siellä syyttömän, epätoivoisen, hirttäytyneen miehen ja hänen ohueksi kurrautuneen kaulansa . . . Hän näki vielä itsensä seisomassa oikeuden edessä korkeassa, hämärässä huoneessa, jonka nurkissa oli lukinseittejä . . . Oi, hän oli jälleen syytettynä, taas ryntäsi hänen päälle muistojen joukko, joka roskaväen raivokkuudella vei hänet ristin alla Pääkallonpaikalle . . .

Ruupe avasi silmänsä ammolleen ja näki edessään äitinsä kuihtuneet kasvot. Hänessä tapahtui silloin niinkuin kipeä, vitkallinen siirtyminen maailmasta toiseen. Ruumiin syvä huimaus jatkui.

— Valitit äsken, onko sinun paha olla? kysyi vaimo.

Hän ei vastannut mitään, harhailevat silmät vain tähyilivät vihertäviä, sumeita ikkunaruutuja, joiden lävitse kuulsivat ihmeellisinä valtaiset kaistat tai-vaanrantaa ja hulveista avaruuskantta. Hän pani kuin unessa merkille, että suoraan lännestä, niinkuin huimaavan kaukaisesta merestä nousten, kulki tai-vaan poikki hohtavia, keltaisia juovia, kun taas avaruuden eteläinen ranta kajasti tyynen sinisenä, vaikka siinäkin oli hiukan keltaista ja punertavaa vivahdusta, ylempänä hauraasti vihertävääkin. Mutta erikoisesti hän pani siinä oljilla maatessaan merkille nuo hohtavat juovat, jotka olivat niinkuin huikaisevien, tuntemattomien porttien kaaria, joiden alla olisi varmaankin ollut ihanan yksinäistä kulkea . . .

Sitten jonakin päivän kohtana, lähellä iltaa, syöksyi Lauri kokonaan ryvettyneenä ja multaisena sisälle autioon asuintupaan joukko remakoivia mustalaispoikia jäljessään.

— Unissasaarnaajan poika, unissasaarnaajan poika, huusivat villit, ryysyiset vaelluslapset kaiku-vassa kammiotuvassa ja sohivat hätääntynyttä, pelokasta Lauria, kuivilla, myrskytuulen maahan heittämillä haavanoksilla, joita he olivat löytäneet

mäeltä. Ruupe katsoi heihin väsyneesti, kiusaan-tuneesti. Hänen äitinsäkin havahtui pahnoilla.

— Ettekö ole vähemmällä siinä, äänsi mummo avuttomasti. — Miksi ette voi antaa hänen olla rau-hassa — raukan . . .

Puhuessaan hän sattui katsahtamaan ulos haa-leasta ikkunasta, jonka kulmissa oli vanhoja lukin-seittejä, sumeasti ja salaperäisesti kimmeltäviä, ja silloin hän näki pihassa olevan pari kolme mustalais-kuormaa, poishankkiutuvaa. Hän nousi työläästi ylös kahisevilta pahnoilta ja kompuroi ulos lapset kintereillään. Halvarin ämmä oli nyt kuin noita-akka, joka irnuvin ikenin opasti loihditut lapset ulos tum-masta tuvastansa.

Samassa lyötiin puunoksalla kammiotuvan ikku-nan yksi ruutu rikki, josta sirpaleet putosivat heläh-täen lattian oljille. Ruupe kohottautui hätkähtäen ja silmäili ikkunaa levottomin katsein. Avonaisessa aukossa olivat Vernan vihamieliset kasvot. He kat-soivat hyvin kauan toisiaan koko ajan heikosti vavis-ten, kasvot kuumassa hiessä, puhumatta mitään. Heidän tuijottavat silmänsä saivat vitkaan eloa, ikäänkuin heille molemmille olisi sillä hetkellä sel-vinnyt jokin asia.

Mutta sitten sanoi Verna pilkallisesti:

— Luulitko olevasi piilossa kuolinhuoneessa, johon kukaan muu mustalainen ei jalkaansa pistä. Niin olet siellä niinkuin ruumis laudalla . . .

Ruupe ei vastannut siihen mitään, katsoi vain tyttöön jännittyneenä ja niinkuin odottaen jotain.

Ja vihdoin tämä sanoi puoliääneen, melkein kuiskaten, mutta hyvin selvästi:

— Sinä olet m u r h a a j a ! Sinulla on murhaajan kädet . . .

Tätä sanoessaan hänen silmänsä leimahtivat syvästi, peloittavasti.

Mutta Ruupe nousi ylös lattian oljilta. Hänen päätään huimasi kuin kuilun partaalla, mutta hän katsoi äkkiä Vernaan melkein ystävällisesti ja sanoi omituisesti hymyillen:

— Tulehan tänne ovelle, niin minä sanon sinulle jotain.

Sanomaton uteliaisuus valahti tytön kasvoille, ja hän nyökkäsi samassa päätään vasten tahtoaan. Silloin Ruupe meni ovelle ja kohtasi tytön siellä.

— Mistä sinä tiedät, että minä olen murhaaja? kysyi Ruupe kohta yhä ohuesti hymyillen.

— Ne sanoivat siellä kahvilassa, vastasi Verna vältellen. — Ja korteistakin ne katsoivat.

— Kortit valehtelevat, sanoi Ruupe kuiskaten. — Ja entäpä sitten, jos olisinkin murhaaja. Sitäkö vain tulit minulle sanomaan. Miksi et sano sitä poliisille, rakkaani?

— Sitä tulin sanomaan, huudahti Verna äkkiä kiihtyen. — Miksi työnsit minut siellä kahvilassa niikuin koiran nurkkaan? Vihaan sinua . . . !

— No saat vihata, sanoi Ruupe matalasti, mutta synkistyi samassa. — Se viha nyt ei paljoa maksa. On paljon naisia, jotka ovat koreita ja kauniita päältä katsella, mutta joilla on lehmän aivot ja mieli. Minä-

kin tunnen ainakin yhden tällaisen tytön. Hänen nimensä on Verna. Minä olisin voinut helposti ottaa sinut viime yönä . . . siellä mäellä, muistathan, haapain alla, mutta en tahtonut. Katsohan, on niin, etten minä enää tahdo tarttua toisten kohtaloihin en niin enkä näin. Omani vain saatan kohta loppuun sopivalla tavalla ja älköön kukaan minua tässä puuhassa häiritkö. Älä sinäkään, tyttö parka, latele salaisuuksiani kylissä, ethän. Muuten minä tapan sinutkin niin totta kuin se huora on kuollut, joka sinut tänne maan päälle synnytti . . .

Ja samassa Verna parkaisi. Ruupe oli tarttunut toisella kädellään häntä kurkkuun, toisella rintoihin, joita hän puristi. Hän puristi tyttöä kaulasta aivan lievästi, mutta kuitenkin niin, että tämän hengitys tuli äkkiä lyhyeksi ja katkonaiseksi; ja tytön toisen rinnan pusersi hän käteensä kuin meloonin, mehevän ja raskaan. Oudon pingoittunut, sihisevä nauru kulki hänen yhteenpurtujen huuliensa välistä tytön kasvoja kohti. Ohimenevä sukupuoli mielle, ohut aistillinen ajatusliikahdus, Vernan ruumiin synnyttämä, kosketti häntä tällä hetkellä etäältä, mutta heidän kohtauksensa varsinainen luonne ja sen kohmeinen karkeus häivytti tuon ajatuksen kohta pois tajunnan taustalta. Tyttö taisteli vastaan. Hän uskoi, että Ruupe tappaa hänet. Mutta samassa Ruupe jo jälleen hymyili ja laski hänet irti. Hän sanoi:

— Mene nyt ja muista, mitä sinulle äsken sanoin. Se oli jotain hauskaa, eikö totta.

Verna katosi kuin tuuli.

Ruupe seisoj ovella katsoen hänen jälkeensä. Hänen kätensä olivat käyneet kosteiksi, ja kun hän kohotti toisen kätensä kasvoilleen pyyhkäistäkseen niitä, vapisi se kuin vilutautisella. Hänestä tuntui kuin Verna olisi sittenkin kostanut . . . Ja hän katsoi käsiään hyvin tarkkaan. »Sinulla on murhaajan kädet», oli hän sanonut. Mutta sitten hän naurahti ja vetäytyi takaisin kammiotupaan paneutuen uudelleen maata oljille.

Samassa hänen äitinsä palasi, ja kumartuen Ruupen ylitse hän sanoi:

— Oletko jo sen verran voimissasi, että voit nousta? Muut jo lähtevät pois koko kylästä. Markkinat päättyivät hetki sitten.

Oli hetken hiljaista, oljet vain kahisivat Ruupen alla. Kärpäset surisivat ikkunalla, lukinseitit hohitivat. Musta kissa naukaisi pehmeästi ovella, mutta hiipi samassa pois.

— Emme mene heidän kanssaan enää, vastasi Ruupe vihdojn hiljaa, mutta selvästi ja niinkuin painostaen jokaista sanaansa. — Kuljemme tästä puolin erillämme . . . me kolme . . .

Vaimo katsoi puhumattomana poikaansa suoraan silmiin, joiden liikkumattomissa kalvoissa asui jotain peloittavan raskasta, sammunutta ja surumielistä. Ja äkkiä outo säikähdys valui mummon vanhoihin, kuivuviin jäseniin, kuten hän olisi sillä hetkellä koskettanut jotain kauheaa ja ikituntematonta. Voikaisten mummo vetäytyi huoneen nurkkaan. Oljet

heidän ympärillään alkoivat ikäänkuin palaa. Rik-
konaisesta ikkunasta tulvivat punaiset aurinko-
viirut.

Oi, ilta oli jälleen — markkinapäivän ilta.

Sekin ilta liukui hiljaa ohitse. Pihan ruohikko
tummeni. Maailma humahti ohutta hämyä täyteen.
Tuli yö. Tuli hiljaisuus. Viimeinen juna oli jo aikoja
sitten kadonnut iltaan. Hevoskauppias, joka oli käy-
nyt katsomassa heitä, oli lähtenyt pois. Oljet kahisi-
vat vain ja kiilsivät pehmeässä, ohenevassa valossa.
Moniruutuisen ikkunan lävitse näkyi kaista avaruud-
den sinistä, öistä lakeutta.

Ruupe näytti jo nukkuvan, samoin Lauri, joka
oli niinkuin hyytynyt iltaiseen hätäänsä. Hänen
pojankasvonsa keinuivat yövalossa kummallisen var-
jomaisina. Mummo vain ei saanut unta. Mielen poh-
jalla liikkuvat oudot aavistukset pitivät häntä val-
veilla, saivat levottomaksi. Hän oli jo kauan aikaa
aavistanut, että Ruupe salasi häneltä jotain. Ruupe
kätki jotain itseensä, jotain liikkumatonta ja mustaa,
jotain vanhan synnin ja rikoksen muistoa, mistä
hän ei enää voinut päästä irti. Kunpa Ruupe puhuisi,
niin hän lohduttaisi häntä, siunaisi kaikesta huoli-
matta. Mutta hän ei puhu mitään, hän on äänetön
ja synkkä, mykkä omassa murheessaan.

Taanoin illalla mummo oli tuntenut tämän kai-
ken entistä läheisemmin, kouraisevammin. Eikö
pojan murhe paljastuisi äidille ennenkuin loputto-
massa sarastuksessa, silloin kun haudat aukenevat

ja vainajat syöksyvät ylös haudoistaan . . . ? Eikö ennen? Paljastuu se, kirkastuu. Hän tiesi sen päivän jo lähestyvän, jolloin kaikki olisi hänelle selviävä. Se päivä, joka humisi täyttyneitä aavistuksia, se lähestyi niinkuin tuomiopäivä tai niinkuin lumivyöryn pauhu vuorilta. Hän ei säikähtänyt sitä; hän tunsi vain hiljaista levottomuutta sen johdosta, kuinka hän, vanha, kuolemaa lähestyvä vaimo, jaksaisi sen kestää. Mutta tottapa Jumala tiesi, kuinka suuren taakan pani ihmisen kannettavaksi, jotta hän jaksaisi sen määrän päähän viedä. Hän kuuli jo niinkuin suuren, ikuisen viskimen helinän ja näki tilinteon puhdistavien hetkien syntyvän tulevien päivien kohdussa. Silloin hänenkin elämänsä kohta, hänenkin pienen elämänsä sisin olemus ja tarkoitus olisi hänelle paljastuva ankarassa totuuden valaistuksessa.

Mummo vaipui näitä ajatellessaan jonnekin hyvin syvälle. Sieltä muistojen ja aavistusten alhosta syöksyivät yht'äkkiä hätkähdyttävästi hänen eteensä vuosien painon alta eräät kasvot, jotka hän jo ammoin uskoi unohtaneensa, erään miehen kasvot . . . Ne liukuivat hänen ohitsean miettiväisinä ja surumielisinä kadoten jälleen.

Hän tunsi vihdoin saavansa vaipua syvälle horrokseen, jolloin kosketus todellisuuteen lakkasi. Oli vain jonkinlainen hetkellinen olemattomuuden tila, johon ruumis ja sielu sulautuivat. Mutta siellä olemattomuuden rannattomassa tilassa alkoi, niinkuin jatkoksi hänen taanoisille ajatuksilleen ja mieli-

kuvilleen, jotain liikkua, ensin muodottomana, hämäränä ja epäselvänä, sitten yhä selvempänä, kirkaampana. Hämäryyden meressä esiin kumpuavat varjot saivat vähitellen hänen silmissään kolmen suuren, kalliolle pystytetyn mustan ristin muodot. Hän katsoi niihin, ja silloin hän tiesi, että ne olivat Golgatan kolme ristiä, Vapahtajan ja kahden ryövärin ristit. Hän astui yhä lähemmäksi tummia ristinpuita, kajastuksen keskellä seisovia, ja sillä hetkellä hän näki, että toisella ryövärillä oli hänen poikansa Ruupen kasvot, laihat ja riutuneet, mutta ihmeellistä heijastusta täynnä. Ja Ruupe katsoi läpi lainehtivan hämärän surumielisenä Vapahtajaan ja sanoi: »Muista minua, kun tulet valtakuntaasi.» Silloin mustalla, tyhjällä kalliolla, Pääkallonpaikalla, kyyristelevä vanha, kelmeäkätinen vaimo kuuli Jeesuksen vastaavan Ruupelle, ristinpuuhun naulatulle ryövärille: »Totisesti sanon minä sinulle: tänä päivänä olet sinä oleva minun kanssani paratiisissa.» Viileä pilvi peitti sillä hetkellä mummon silmät, eikä hän nähnyt mitään. Viimeinen, minkä hän ehti nähdä ennenkuin kaikki sammui kajastuksen liekkeihin, oli hänen ryöväripoikansa kädet, jotka oli naulattu ristinpuuhun. »Ruupe, oletko sinä siellä?» kysyi hän arasti, mutta mitään vastausta ei kuulunut. Hän tunsu itsensä kuitenkin syvästi lohdulliseksi, sillä lunastusajatus otti häntä ikäänkuin kädestä ja ohjasi suuren, puhdistavan sarastuksen sisään. Vanhoista oljista kohosi unessa riemullinen rukous yön taivasta kohti. Hän tosin tunnusti ole-

vansa tomua, kuumaa ihmistomua elämän valta-
tiellä, mutta autuas tuuli kantaisi hänetkin tähtiä
liki . . .

Seuraavana aamuna, syötyään ensin hiukan lei-
pää ja suolakalaa, he lähtivät ajamaan pois hevos-
kauppiaan talosta.

Hevoskauppias seiso i pihan ruohikossa ja katsoi
heidän jälkeensä siksi, kunnes he hävisivät autereen
keveään pilveen. Vielä senkin jälkeen oli vanha
hevoskauppias näkevinään äskeitä kuormaa ohjaile-
van miehen kokoonpuristuneet hartiat, vaimon
kasvojen uurteet ja pienen, lapsenomaisen pojan.
Ja Valja muisti kaiken, mitä hän oli markkina-
päivänä kuullut Ruupestä. Äkillisen säälin paisut-
taessa sielua hän lähti katsomaan hevosiansa niitylle,
joka tummana ja kasteisena lainehti pian hänen
edessään.

Mutta mummo matkavankkurien pohjaheinissä
istui kummallisten mielihauteiden keskellä. Viime-
öinen unikuva liikkui yhä huikaisten sielun pohjalla
ja väritti hänen mielessään tämän sinänsä vähäpä-
töisen ja pienen lähtötapahtuman, joka kasvoi hänen
ajatuksissaan hetki hetkeltä yhä suuremmaksi. Kylä,
joka nyt jäi vähitellen kauaksi heidän taakseen,
kuvasteli hänen mielessään tänä hetkenä Jerusale-
mina, pyhänä kaupunkina, jonne he olivat taanoin
monien aasien kohinassa vaeltaneet. Kummalliset
unet syöksyivät jo päivälläkin tämän vanhan, kuih-
tuneen naisen sieluun. Ne liukuivat humisten hänen

ylitseen niinkuin suvituulen autuaat laineet ja katosivat taas.

Heidät kietoi vähitellen suvisen maantien kulmainen, hohtava tomu helmaansa. Oliko se tomua Damaskon tieltä . . . ? Lähestyivätkö he nyt sitä?

Tämä kuorma, jonka jäljessä musta, silmäpuoli koira juoksi, kulki päinvastaiseen suuntaan kuin mihin oli edellisenä päivänä, markkinaehtona, vaeltanut heidän jättämänsä mustalaismatkue, joka Ruupen tienvarrella havaitsemasta matkan suuntaa osoittavasta merkistä, maahan pystytetystä puunoksasta päättäen pyrki hiljalleen Hämeenlinnaa kohti. Puunoksen suurin haarukka osoitti viistosti itään, Hämeen puolen kyliin . . . He taas pyrkivät vanhalle Porin maantielle, jota pitkin moni vilja-, moni lankkukuorma oli entisaikaan vaeltanut kaupunkiin.

Näin he joutuivat kulkemaan suuren, tumman virran vartta sekä tulivat viimein Katinhännän losille, jolla he kulkivat virran ylitse vintturiköysien laulaessa junttalauluaan. Sitten tuo eriskummallinen kuorma häipyi vitkaan, hiljaisena ja vertauskuvallisena, joen takaisten mäkikylien siintäviin hämäriin.

Ruupen elämän viimeinen, arvoituksellinen jakso oli näin alkanut.

K Y M M E N E S K E R T O M U S

VARJOJEN MAAILMA

Ruupen juhdalla, ikälopulla ja pattijalkaisella, oli ollut omat kirjavat vaiheensa, raskaat kokemuksensa, ennenkuin se oli joutunut nykyiselle, hullulle isännälleen ja asteettain alkanut siirtyä lähemmäksi konien ja vanhojen hevosluuskien merkillistä maailmaa, jonka yllä häilyy ihmeellisen tyyneyden ja elämänlopun ohut ilmakehä niinkuin syyskuun kaukainen taivas. Tältä korkealta ja avaralta tasolta Ruupen juhtakin nyt katsoi maailmaa syvästi alistuneena ja hyvin tietäen, kuinka rajattoman mielettöntä on loppujen lopuksi sen meno ja tolkuton hyörinä. Tuossa ankarasti syrjään vetäytyneessä, päältäpäin katsoen välinpitämättömässä asenteessa, syvässä uppoamisessa ajatusten maailmaan, joka näytti olevan ominaista tuolle vanhalle hevosluuskalle, kaikessa siinä piili paljon kärsimystä ja pohjaton eläinmurhetta.

Kuormaa seuraava musta, silmäpuoli koira oli niinikään kokenut ne vaiheet, jotka vain suinkin saattoivat sisältyä koiran elämään. Entisen isäntänsä, erään haisevan nahkurin, kuoltua jonakin

syksynä, oli se ajautunut kulkukoiran arveluttavaan asemaan, jota vastaa ihmisten maailmassa irtolaisuus. Tuliluikuilla varustettujen ja itse vesikauhuisilta vaikuttavien rankkurien ahdistamana se oli kierrellyt merenrantakaupungin laitaosissa, kunnes Ruupe oli sen muutamina öinä maanitellut luokseen, totuttanut itseensä ja antanut sille nimeksi Verja.

Siinä kuormassa, jota Verja hiukan onnahdellen seurasi tomuisen maantien päällä, oli yksi ainoa olento, johon se oli syvemmin kiintynyt ja joka jaksoi herättää siinä kestäväää myötätuntoa, ja tuo pieni olento oli unissasaarnaajan poika, hiljainen Lauri. Heidän välilleen olikin kehittynyt ystävyys, joka oli katkeamaton. Sen sijaan Verja ei täysin pitänyt isännästään eikä ollut häneen tyytyväinen, vaikka tämä olikin sen kerran pelastanut verenhimoisten rankkurien käsistä kaupungissa. Mutta se tunsu isäntänsä perin häilyväksi, toisinaan hyväksi, yhtä usein myös raa'aksi, umpimieliseksi ja työkeäksi. Sitä paitsi se hämärästi vaistosi isäntänsä jostakin syystä salaisesti vihaavan kuormassa olevaa lasta, ja tästä vihasta se oli saanut ja nähnyt vaeluksen aikana paljonkin todisteita. Tämä seikka oli omiaan lisäämään mielettömän isännän ja sen koiran välistä syvää ristiriitaisuutta, joka sitten kehittyi huippuunsa tämän viimeisen vaellusjakson lopussa, kunnes jännityksen kaari oudolla tavalla katkesi. Se sisäinen, musta paine, joka vei tuohon lopputulokseen, vahvistui päivä päivältä.

He kulkivat yksin kylästä kylään koko sen kesän liittymättä mihinkään ohi ajavaan mustalaismatkueeseen. Ja nyt olivat jo menossa elokuun alkupäivät, kuumat vielä, mutta yöllä viileät. Niihin kätkeytyi jo hauras aavistus syksystä. Se ilmaisi itsensä arassa öisessä tähtipilkkeessä ja puiden surumielisessä suhinassa. Kylissä leikattiin eloa.

Ruupe oli eräässä kauaksi taakse jääneessä kylässä ostanut joltakulta kivulloiselta kulkukauppiaalta koko hänen kauppatavaravarastonsa, jossa oli yksinomaan lasitavaraa ja saviastioita. Mutta sitä naurettavan pientä, takkukarvaista ja ylen äkäistä juhtaa, jota kulkukauppias oli myös hänelle tarjonnut, jopa useampaan kertaan tyrkyttänyt, ei hän ollut ostanut. Näin oli Ruupesta tullut kulkukauppias, mutta kaupanteosta elokuisissa kylissä huolehti enimmäkseen hänen äitinsä, hailakkahiuksinen, vanha mummo, sillä Ruupe oli usein pöhnässä ja siis kykenemätön järkevään kaupantekoon. Sen sijaan hän kyllä särki kivulloiselta kulkukauppiaalta ostamaansa kauppatavaraa.

Heidän matkantekonsa sujui muuten jokseenkin hitaasti, sillä heidän täytyi toisinaan pysähtyä päiväksi tai pariaksi kyliin, koska Ruupe makasi humalassa jossakin tien varren tönössä eikä voinut kärryille nousta. Hän oli alkanut yhä enemmän juoda kasvojen hehkuessa itsensätuhoojan kytevää, synkkämielistä hehkua ja riemua. Toisinaan hän saattoi menettää kokonaan kosketuksensa todellisuuteen

ja eli vain outojen, villien houreitten maailmassa, jolla ei ollut rajaa eikä määrää.

Mummo ja poika olivat alkaneet kummallisesti säikkyä häntä. Hänen silmiensä loiste oli niin peloittava, syvällä kuopissa paloi väliin kauhea, nielevä lieska. Vaimo alkoi tulla kovin rauhattomaksi ja pahat aavistukset raastoivat häntä. Se viileä onni ja syvä lunastusajatus, joka oli ihmeellisesti pitänyt häntä pystyssä matkan alkuvaiheessa, näytti ainakin hetkeksi menettäneen nostavan otteensa häneen. Hän tunsii olevansa yksin maailmassa, tuuliajolla, ja ajatus poikansa kohtalosta täytti hänen nääntyvän sielunsa aavistusten tulvalla. Kuitenkin hän toivoi sen päivän tuloa, jolloin kaikki ajautuisi suureen ratkaisuun.

He kulkivat yhä. Ruupe ohjasi juhtansa usein ylettömästi päihtyneenä. Hän kiroili ja puhui itseksensä niinkuin hullu. Eukko ja poika katsoivat häneen ja olivat selittämättömästä pelosta vaiti.

Päivät tulivat lyhyemmiksi. Yhä aikaisemmin kaatui hämärä heidän ylleen, mutta silloin kimposi taivaanrannalle suunnaton, punainen kuu, jonka valossa he ajoivat.

Kylät liukuivat heidän ohitseensa mustina ja mykkinä. Puut suhisivat outoja aavistuksia; niiden lehdissä oli surumielinen, mieltä viiltävä kimallus. Pelloilla huojuivat raskaina ja kiihköttömänä niiden viljojen tähkät, jotka vielä olivat leikkaamatta.

Yksinäinen kuorma, väsyneen juhdan vetämä, vain jatkoi vaellustaan halki kuunkajasteisen, ala-

kuloisen illan. Koira seurasi äänettömänä varjona sitä, musta koira.

Kukkien terät nousivat mullasta suurina ja hehkuvina, alati ihmeellisinä. Ne keinuivat hentoina ja viattomina suuren kuun hopeisissa säteissä niinkuin lapsen satuajatukset. Unissasaarnaajan poika katsoi häikäistyneenä niihin, unohtaen hetkeksi sie-lua saartavan ja salpaavan ahdistuksensa, pelkonsa. Hän kuvitteli, että huojuvien kukkien terät olivat Herran enkelien silmiä, jotka jäivät katsomaan heidän jälkeensä tummien kylien ääriltä. Kuinka mielellään hän olisikaan jäänyt niiden luokse yöksi, avaran, salaperäisenä hehkuvan yötaivaan alle, ja aamulla hän olisi hiljaa liukunut kuunsäteissä pois . . .

Mutta unissasaarnaajan pojan täytyi vain jäädä kolisten eteenpäin vieriville matkavankkureille, jotka kulkivat järkkymättömästi jotain tuntematonta kohti. Syvä, outo kiire ajoi Ruupea eteenpäin, suhisi hänen korvissaan kuin ruoska. Hän ei pysäyttänyt kuormaa kylissä enää muuta kuin lyhyiksi syöntiajoiksi, ja silloin he joskus kuuntelivat naisten surumielisiä, tummia lauluja laakeissa länsisuomalaisissa talonpoikaistuvissa. Yöllä he lepäsivät pitemmän hetken. Mutta aamusarastuksen vasta ohuena häilyessä kylien yllä, he lähtivät jo jälleen tuntematonta matkaansa jatkamaan.

Kuinka mietetöntä onkaan ihmisen elämä, ajatteli Ruupe joskus matkarattailla huojuessaan. Hänkin oli uskonut pääsevänsä kokonaan uuden, raik-

kaasti kohisevan elämän sisään päästessään väkivaltaisesti vihdoin irti yhteiselämästään Yrtin kaupiaan kanssa, kummallisesta, rauhattomasta vuosien jaksosta. Mutta kuinka oli käynyt? Kärsimys oli tullut hänen kohtalokseen, kärsimys ja piina suurien metsien, kylien ja peltojen keskellä. Ei ollut lepoa, ei rauhaa, ja painajaisunen pimeä horros tuntui laskeutuneen koko hänen olemuksensa ylitse. Ja maantie oli hänen edessään muuttunut loputtomaksi, tuliseksi orjantappuratieksi, josta kirvottuva tomu löi häntä kuumina piikkeinä kasvoihin . . .

Eräänä tuulisena päivänä, illan rajalla, jolloin taivas veteli valkeita pilviuutimia tähti-ikkunoiden peitoksi, he viimein ajautuivat niinkuin haaksirikkoutuneet yksinäiseen, mustien metsien saartamaan kylään, jossa he eivät olleet aikaisemmin käyneet. Harmaa, ammoin hylätty tuulimylly lahonnein siivin värjötteli paljaalla, autiolla mäellä, jonka ohitse he kulkivat kylään. Tuulimyllyn murtuneet siivet olivat niinkuin rukoukseen pysähtyneet. Sen poudittunutta heinää kasvavalla katolla oli lauma harmaita naakkoja.

Tähän kylään pysähtyi nyt tuo yksinäinen, kummallinen kuorma. Ruupen mentyä erääseen tienvarren taloon pyytämään yösijaa, neuvottiin heitä menemään yöksi pieneen, vanhaan huvilataloon, joka kyhjötti edempänä maantiestä ja kokonaan erillään kylästä. Se oli ollut autiona monta vuotta, aina siitä asti, kun sen omistaja, muudan yksinäinen

nainen, oli mielisairaana viety erääseen vähäpätöiseen hoitolaan meren rannalle. Kuitenkin jotkut kulkurit olivat siellä silloin tällöin yöpyneet. Sitä paitsi eteisen sisäseinälle kömpelösti liidulla töherretty puolilympyrä osoitti sen ajoittain olleen mustalaistenkin yöpymispaikkana.

Huvila oli hyvin ränstynyt, sen seinät puolilahot, kallistuneet, parveke putoamaisillaan. Sen katto, jossa keltainen, poudittunut heinä kuihtuneesti häilyi niinkuin tuulessa ikivanhan akan harvat, karkeat hiuksijouhet, päästi sisään seulana vettä, varsinkin eteinen oli syksyisin väliin sitä hulveysillaan. Paitsi heinäkorsia törrötti huvilatalon katolla myös puolittain murtunut savupiippu, jonka päähän joku ohivaeltanut huoleton koiranleuka oli asettanut perin haalistuneen ja risaisen hatun. Sitä olivat varikset vuodesta toiseen pilkkanaan pitäneet. Pihan heinä oli tiuhaa, niittämätöntä, villiä. Se oli ylen tuoksuvaa ja tummaa, väkeväkorsista ja rehevää kuin rönsy, tuulisina päivinä raskaasti aaltoilevaa.

Tyhjiä olivat huoneet. Jokin viallinen pöytä, musta ja muodoltaan soikea, oli jo ammoin nostettu perähuoneen seinän nojalle. Ja vielä oli pari jakkaraa, siinä kaikki. Muut huonekalut oli huutokaupalla myyty sinä päivänä, jolloin huvilan poloinen omistaja, mielisairaaksi tullut nainen, oli viety matkavaunuihin sidottuna pois. Mutta itse huvilaa ei ollut saatu kaupaksi; se oli ja pysyi myymättömänä. Hylätty se oli ja hyvin ränstynyt ja hoidoton. Ikäheinä suhisi ihmeellisen ajattomasti lonkallaan ole-

vissa kuistinpielissä, ja ylempänä riippuivat rikki-lyödyt, siniset ja punaiset japanilaiset puutarhalyhdyt niinkuin rutonsyömät kasvat . . .

Mutta nyt yksinäisen, alakuloisen kuorman ajaessa sen pihaan, oli se vielä pystyssä haalistunein, tuulen ja sateen syömin värein maalatuin seinin. Sen ikkunaruuudut katsoivat heihin tyhjinä ja murheellisina; ulko-ovi oli joltakulta kulkurilta jäänyt puoliraolleen kitisevin saranoin. Poika, eukko ja yrmeä koira menivät sisälle huvilaan, mutta Ruupe jäi asettamaan hevostansa liekaan pihaheinikkoon.

Lahoavista, tyhjästä huoneista lähtevä maatunut tuoksu löi heitä kuolleesti vastaan. Se säikähdytti eukkoa, poikaa ja koiraa omituisesti, sai ikäänkuin kutistumaan kokoon. Tuossa autioitten huoneitten ensi henkäyksessä he jo jollakin hämärällä tavalla kohtasivat sen hurjan, aavemaisen, etäältä ympäröivää todellisuutta vain ohuesti ja varjon tavoin koskettavan elämän, jota he muutaman päivän ja yön aikana joutuisivat viettämään täällä.

Se oli todella niinkuin unta, kauheaa painajaisunta, monijaksoista. Tuskin Ruupe oli liioittanut vanhan, mustan juhtansa huvilan pihalla ja tullut eteiseen tuntien samassa tuon saman maatuneen tuoksun, jonka hänen äitinsä, poikansa ja koiransa olivat tunteneet sitä ennen, kun hän yht'äkkiä tunsii outoa, kuumaa huminaa päässään niinkuin hänen aivonsa olisivat olleet liekeissä. Hänen täytyi nojautua ulko-oven pihtipieleen, sillä häntä huimasi.

Ruumis oli raukea ja kuin kasaanlyöty; siinä tuntui koko pitkäaikaisen juopottelun aiheuttama lamaanus. Ohimot takoivat, ajatukset soutivat aivoissa murheellisina kuin orjakaleerit, silmät menivät aina tuokioksi mustiin. Ympärillä kohisivat ikäänkuin punaiset liekit. Hän torjui niitä molemmin käsin, mutta ne eivät sammuneet, vaan syöksyivät entistäkin raivoisammin päälle, nuolivat kasvoja . . .

Silloin Ruupe palasi takaisin aution huvilan pihalle hänen ruumiinsa täristessä ankaraa hätää. Ja hän heittäytyi villiin, niittämättömään heinikkoon, johon elokuinen iltakaste oli jo vilpoisana laskeutunut, heittäytyi siihen sammuttaakseen ruumiinsa ympärillä riehuvat punaiset liekit. Mutta sillä hetkellä riipaisi hänen hämärtyvää tajuaan yksi selkeä ajatus, ja hän nousi ylös niinkuin painajaisunesta heränneenä.

— Mitä, mitä on tapahtunut, missä minä olen? kysyi hän itseltään ääneensä.

Mutta sitten Ruupe jäi tuijottamaan murheellisesti hämärtyvään iltaan. Hänen koko olemuksensa huokui niinkuin kuoleva, syksyinen maa. »Nytkö se alkaa», toisti joku hänen sisällään epämääräisenä huumeena. Hän tarttui molemmin käsin päähänsä. »Oliko tämä ensimmäinen hullu teko . . . tuohon maahan heittäytyminen, minkä teen . . .?» Hän seisoi yhä siinä ja katsoi paisuvaan iltaan. Puut suhisivat. Kellastuvien lehtien sanaton rukous viilsi ilmaa. Hyvin loitolla varjoihin hukkuvan kylän takana kajasti taivaanranta.

Ruupe alkoi jälleen astua kohti hylättyä huvilatönöä, joka himmeänä, mustin ikkunoin hohti hänen edessään. Äskeinen outo kohtaaminen oli jo mennyt ohitse, mutta ruumis tuntui kuitenkin yhä vielä raskaalta ja puutuneelta. Hän oli tuntenut sitä jo taanoin matkan varrella, mutta nyt oli tuo merkittävä puutumus kummallisesti laajentunut koko olemuksesta painostavaksi.

Mummo ja unissasaarnaajan poika istuivat aution huvilatönön perimmäisessä huoneessa ja odottivat häntä. Leipää ja hiukan lihaa, jossakin ohikuljettussa kylässä hankittua, oli pöydällä. Nuo kaksi viiallisella, liiterihuoneesta löydetyllä rahilla kyyristelevää olentoa katsoivat Ruupeen pelokkaina. Se ilmeisesti kiusasi tätä. Hän ei voinut katsoa heihin enää suoraan silmiin. Huoneessa hämärsi. He alkoivat aterioida.

Mutta kaiken aikaa heistä tuntui siltä, että jostakin oli auttamattomasti vinossa, jotain oli tapahtumaisillaan. Vanha nainen siinä pöydännokalla painui äkkiä kovin pieneksi. Poika oli purskahtamaisillaan itkuun. Ja Ruupe katsoi heidän ylitseen pitkin lahoavia seiniä.

Huoneen hämärässä nurkassa kiiksi osittain murtunut kaakelimuuri, jonka pintaan joku tässä huoneessa yöpynyt kulkuri oli aikansa kuluksi jonakin auttamattoman tylsänä hetkenä piirtänyt rivon kuvan. Koira, Verja, makasi ammuin sammuneen tulipesän edessä rakoisella lattialla katsoen heihin välkkyvällä silmällään. He söivät äänettöminä ate-

riaansa, he eivät edes katsoneet toisiinsa, vaan nimenomaan välttivät sitä visusti tekemästä. Kuitenkin heistä tuntui, että jotain muodotonta ja ennentunteimatonta liikkui heidän välillään, jotain läpätunkeamatonta ja harmaata, josta ikäänkuin huokui synkeä enne siitä, mitä heidän kohdalleen vasta olisi tuleva. Kaikki se, mikä vielä keinui tulevaisuuden helmassa, sipaisi viileästi heitä tällä hetkellä niinkuin mustan linnun siipi. Mutta toisaalta he koettivat pettää toisiaan, näyttää, että he aterioitsivat aivan huoltomasti, kuten olivat ennenkin tottuneet tekemään. He eivät kuitenkaan tässä onnistuneet. Pala kangersi suussa, liha tarttui kitalakeen. Lopulta he jättivät kokonaan sikseen tämän toivottoman aterian, joka muodostui heidän viimeiseksi yhteiseksi ateriaksi moneen päivään, ja olivat juuri aikeissa nousta pöydästä, elleivät sitä jo tehneet, kun sattui pieni tapaus, joka omituisesti säikähdytti heitä.

Koira syöksyi yht'äkkiä hämärän huoneen poikki häivähtäen kuin musta vaate heidän ohitse. Nurkasta, joka oli jo aivan pimennossa, kuului kiireistä rapinaa ja vikinää, sitten kaikki hiljeni. Verja tuli takaisin ikkunan valohäivään. Nuo tummat maantien ihmiset katsoivat pelästyneinä toisiinsa. Ja kuitenkin se ei ollut muuta kuin rotta, joka oli juossut lattian pikki . . . Silmäpuoli koira oli ahdistanut sitä nurkassa, mutta se oli päässyt pakenemaan omiin tiettyihin lymypaikkoihinsa, joihin hampain nakerretut mustat aukot johtivat. Ruupe naurahti äkkiä ontosti.

Se oli vain rotta, joka äsken juoksi lattian poikki... Hämähäkit kiersivät luonnottomin pitkän jaloin seittejään, joita oli huoneen jokaisessa nurkassa ja noissa viheliäisissä huonekalujätteissä, kiersivät mielettöminä seittejään odottaen julmina saalista.

Oli todella merkillinen sattuma, että he juuri tänä aikana olivat ajautuneet tähän kylään, missä oli tämä hylätty huvila, kulkurien öinen majoipaikka, jonne heidät oli taanoin illalla suorastaan työnnetty. Jossakin tämän hylätyn huvilan autiossa, tyhjässä huoneessa seisoivat he nyt, ja hetket humisivat outoina ja raskaina heidän ylitseen. Huoneitten maatunut ilma ikäänkuin takertui heidän ihoonsa ja sai heidät säikkyviksi, todellisuutta kaihtaviksi.

Hetken kuluttua Ruupe meni jo ulos noutaakseen mustan viinapullonsa, jonka hän oli unohtanut matkarattaittensa pohjaheiniin. Kuu oli tällä välin noussut suurena ja punaisena; se loisti nyt suoraan idästä riippuen taivaan sinisessä kannessa, mustanvihreän metsärannan yllä, niinkuin verinen pallo. Pilvet olivat vetäytymässä pois. Hylätty, vanha tuulimylly seiso i iltaisella, kulottuneella mäellä muodottomana ja aavemaisena niinkuin kummitus. Läheiseen tylyyn kylään, jonka eräästä talosta heiltä oli kielletty yösi ja neuvottu sen sijaan tänne — autioon huvilatönöön, niin —, tuohon kylään oli laskeutunut nyt haurasta hohtoa. Ruupe

seisoi siinä hetken laihojen käsien roikkuessa alas pitkin kupeita, toisen käden pidellessä hervottomasti viinapullon kaulaa. Ja kohta hän taas kom-puroi takaisin sisään.

Ruupen juhta kierteli liekaköydessä huvilan vil-lissä pihassa. Niittämätön, tiuha heinikko aaltoili sen ympärillä kuunvalossa arvoituksellisesti hoh-taen. Se ikäänkuin paloi kylmällä liekillä, jolla ei kuitenkaan ollut kuluttavaa voimaa. Kaikki oli syvästi hiljaista, tuulen vieno suhina vain vanhoissa, kellastuvissa puissa. Kylästä kantautui lehmän suuriääninen ilta-ammunta, johon toinen lehmä vas-tasi jostakin etäisemmästä kylästä.

Mutta Ruupe alkoi juoda lattialla maaten kuun kuvajaisen säihkyessä lähellä. Toisessa huoneessa, yhtä tyhjässä ja rapistuneessa, nukkuivat hänen äitinsä ja poikansa jo tai olivat nukkuvinaan. Tuuli siveli pehmein lainein huvilatönön lahonneita seiniä.

Ruupen ajatustoiminta oli kokonaan lamassa. Jokin sumuinen, heiveröinen ajatus tosin saattoi hänen päässään hetkittäin syntyä, mutta sekin kuoli kohta pois. Kaikki oli niinkuin villiä, seka-sortoista unta. Päässä kohisi. Ruumis oli niinkuin pätsiin heitetty. Hän joi siinä lattialla maaten itsensä hyvin humalaan. Rotat nakertelivat jossa-kin huoneen sopessa kaiken aikaa. Lukinseitit säih-kyivät kuutamossa.

Sitten jonakin aamuyön kohtana, jolloin kuun-juova oli jo vetäytynyt pois tyhjästä huoneesta, alkoi hänen hämärtyvässä tajussaan palaa muisto

viimeisestä vaellusjaksosta, siitä, joka oli alkanut lähdöllä hevoskauppiaan talosta ja päättynyt tänne vanhaan, hylättyyn huvilaan. Mitä sisältyi tuohon yksinäiseen, irralliseen vaellusjaksoon, raskaan matkan kohtaan, joka muodosti ainoastaan yhden kovan renkaan siinä pitkässä, loputtomassa vaelluksen ketjussa, mikä oli hänen elämänsä . . . ? Ei muuta kuin tolkutonta menoa kylästä toiseen, ainaista katkeraa pelkoa jostakin tulevasta, pakoa omaan itseensä, synkkää murjottelua, torailuakin ja juomista, rajatonta juomista — kipeää, usvaista unohdusta . . . Tässäkö nyt on tulos: raihmainen, murtunut ruumis ja verille raastettu sielu — huomenlahja saatanalle . . . !

Ruupe ojensi laihan käsivartensa ja tarkasteli sitä ikkunaa vastaan, puristi käden lopuksi tiukkaan nyrkkiin ja veti sen sitten yhä lähemmäksi elokuisen varhaisaamun hentoa sarastusta. »Tässäkö on tulos», ajatteli hän katsoessaan nyrkkinsä haaleaa, katkeraa kuumoitusta punertavaa aamukajastusta vastaan, »tässäkö on tulos . . . ?» Ja yhä lähemmäksi ikkunaa hän työnsi nyrkkinsä niinkuin olisi tahtonut sen työntää humahtaen vihreän ruudun lävitse. Mutta sitten hän antoi kätensä raskaasti pudota takaisin lattialle. Hän kuuli niinkuin kaukaisten maininkien ääntä, päässä humisi, ruumis oli kummallisesta odotuksesta jännittynyt.

Hän jäi makaamaan siihen kuin kuollut odottaen jotain, mutta mitä, sitä hän ei tiennyt. Rotat hyppelivät jo julkeasti huoneessa, nakersivat ja

nuuskivat. Huoneessa oli mullan ja lahonneen puun tuoksua. Kuu oli jo siirtynyt viistosti länteen; sitä tuskin erotti enää aamuksen taivaan valkeudesta.

Kun eukko aamulla tuli Ruupen luokse ihmetellen, miksi tämä ei vielä mennyt asettamaan juhtaa rattaiden eteen matkan jatkamista varten, makasi hän yhä tuossa selittämättömässä, syvässä jännityksen tilassa, johon hän aamunkoitossa oli vaipunut. Hän katsoi seinään avoimin silmin värähdyttämättä jäsentäkään. Oli hyvin tärkeätä, että hän odottaisi aivan hiljaa, oli hän ajatellut vähää ennen äitinsä tuloa, mutta tämän ilmestyminen huoneeseen jollakin tavoin katkaisi odotuksen, ruumiin ja sielun ihmeellisen jännityksen. Ruupe katsahti äitiinsä hyvin tuskastuneena. Vaimo kumartui poikansa ylitse ja sanoi ihmetellen:

— Siinäkö sinä vielä makaat ja pitäisi jo lähteä pois tästä huuhkaimen pesästä!

— Minne me lähtisimme? kysyi Ruupe.

— Minnekö lähtisimme! Hohoi, kolmekymmentäseitsemän vuotta olet jo kiertänyt etkä vielä tiedä, minne lähtisimme. Maantielle tietysti, minnekä me muualle, vastasi Halvarin ämmä melkein huutaen.

Mutta Ruupe sanoi tuntien katkeruutta ja suutumusta yht'aikaa:

— Me emme lähde tästä nyt minnekään. Tai jos lähdemmekin, niin taivaaseen tai helvettiin lähdemme. Mitäpä me enää täällä — maan päällä...

Hän katsoi hurjasti pitkin huvilatönön alastomia seiniä, joista kukalliset paperit roikkuivat rumasti alas paljastaen sieltä täältä kaistan lahonnutta seinää. Tarttuen yht'äkkiä päähänsä hän alkoi, kuten mummosta näytti, sekavasti hourailla. Ja vanhan vaimon ylitse laskeutui sillä hetkellä suuren rakkauden ja lempeyden aalto, ja hän kysyi hiljaa pojaltaan:

— Ruupe, oletko sairas?

— En, en ole sairas, mutta näethän, että odotan vieraita.

— Vieraita! — Eukko katsoi Ruupeen, ja vähitellen levisi hänen ryppyisten kasvojensa yli sanomaton hölmistys, sitten niihin ilmestyi jotain säikähdysksen tapaistakin.

— Niin vieraita, kertasi Ruupe tylästi, — mutta sinä tulollasi keskeytit odotukseni. Piruako sinun täytyi juuri nyt tulla! Alahan laputtaa muori pois, että saan olla kerrankin rauhassa.

Vuosien kaluama nainen painui kokoon. »Ruupe on tullut hulluksi», häivähti hänen aivoissaan ajatus, ja suuri säikähdys ja murhe täytti koko hänen kiihtuneen olemuksensa. Hän lähti valittaen ja huojahdellen pois. Noin kahden tunnin ajan, ehkä enemmän, mummo istui liikkumattomana huvilatönön kulmahuoneessa, jossa he olivat edellisenä iltana syöneet tuon niukan ateriansa, istui siinä tuolipötkelön päällä liikutellen edestakaisin yläruumistaan. Mutta unissasaarnaajan poika kahlaili mustin, liehivin hiuksin ulkona heinikossa.

Viimein mummo työläästi tointuen lähti kylään hankkimaan jotain ruokaa päivälliseksi. Unissa-saarnaajan poika muutti silloin juuri pihassa juhdan liekapaikkaa. Hänen laihat, läpikuultavat kasvonsa olivat syttyneet outoon riemuun. Päivä oli täynnä rannatonta hohtoa, ja ylitse häilyvän, onnellisen heinikon hän kuuli kukkien hiljaisen puheen. Tätä hän kuunteli eikä huomannut alakuloisen isoäitinsä astuvan lyntystävän ohitseen kohti elokuista kylää. Siellä eukko tyystin vaikenen Ruudesta. Jostakin syystä hän oli päättänyt salata asian kylässä — toistaiseksi, nähdäkseen, mihin suuntaan Ruupen mielenhäiriö kehittyisi, pysähtyisikö se kokonaan aamulliseen tilaan tai parantuisiko. Ja silloin he taas pääsisivät jatkamaan matkaansa maantiellä . . . Tätä vanheneva Halvarin Kirsti toivoi epätoivon kiihkolla.

Hänen palatessaan kylästä seisoivat Lauri yhä pihassa. Hän ei tiennyt vielä mitään — poika parka: hän eli vain päivien keskellä ja kuunteli kukkien puhetta. Mummo, hän sitä vastoin tiesi, suuri hätä ikäänkuin lainehti nytkin hänen olemuksessaan. Tai-vaan elokuinen siinto riipaisi hänen silmiään, ja huokaisten hän laski pienen nyyttinsä hylätyn huvilatonon lahonneille, vinoon vääntyneille portaille. Murtuneet puutarhalyhdyt roikkuivat sinisinä ja punaisina kuistin reunamilla niinkuin rutonlyömät kasvat.

Häntä omituisesti pelotti nyt astua sisään.

Ruupen ruumiillisessa ja sielullisessa »tilassa» ei tällä välin kuitenkaan ollut tapahtunut minkään-

laista ulkonaista muutosta, ainakaan sitä ei voinut heti silmin havaita. Eukon taanoin kadottua huoneesta, hän otti viinapullon lattialta ja, nostaen sen lähelle nenäänsä, nuuski sitä kuin koira ruokakupiaan. Sitten hän joi sen vähäisen viinatilkan, mikä pulloon oli illalla jäänyt, ja heitti sen jälkeen pullon pirstaleiksi muuriin. Tämä huvitti häntä sanomattomasti. Hän alkoi karheasti, hampaat välkkyen, nauraa hohottaa ja puhella itsekseen. Mutta sitten äkkiä hän muuttui totiseksi, melkein synkäksi, tajutessaan yksinpuhelunsa. »Luulevat vielä hulluksi», ajatteli hän tuntien koko ruumiissaan, päästä jalkoihin, ankaraa huimausta ja pyöritystä. »Ahaa», huudahti Ruupe kovalla äänellä »sitäkö se onkin». Tuo »ahaa» tuntui hänestä juuri sillä hetkellä sanottuna hyvin viisaalta; se ilmaisi kaikille — ilmeisesti, että hän, Ruupe, oli itse saanut selville tautinsa laadun. Se oli kuvotusta, sisäistä kuvotusta ja huimausta, joka johtui harakan-kukkien liiallisesta syönnistä. »Ei olisi pitänyt syödä», ajatteli hän, »mutta kukapa tätä saattoi aavistaa, ei kukaan». Hän nousi puolittain ja nojautui seinään. Omituinen kipeä huimaus koko ruumiissa, mutta varsinkin päässä jatkui. Ruupestä tuntui niinkuin hän keinuisi tyhjässä. Tämä outo ja syvä tyhjiydentunto viehätti häntä ensin; hän keinui kuin maininkien päällä tai avaruuden sinisessä kohdussa tähtiä liki. Ja ihana kylmyys ympäröi hänet joka puolelta, kylmyys ja lukemattomat tähdet.

Mutta sitten Ruupea alkoi kauhistaa tämä mah-

tava tyhjiys, johon hän oli joutunut, ja hän alkoi pyrkiä siitä pois epätoivon antaessa voimaa jäseniin. Tajuamattaan hän nousi ja alkoi kulkea seinänviertä ovelle päin, mutta kaatuikin samassa jälleen. Hänestä tuntui kuin olisi hänen päänsä kaatuessa irtautunut äkkitempaisella muusta ruumiista ja vierinyt kynnykselle. Silloin hulvahti ääretön sääli itseänsä kohtaan Ruupen sameaan sieluun. Siinä hän nyt makasi repaleisena, revittynä, sairaana ja päättömänä. Ja kynnykseltä katsoivat hänen irtautuneesta päästään kauhistuneet silmät sen ruumiin tuskaa, jonka ovella oleva pääkallo äsken oli jättänyt. Hänen ahdistuksensa oli niin ankara, että sen puristuksessa sielu vähitellen tuntui liukuvan ruumiista pois kipeässä huumassa, ja hän sai katsoa ikäänkuin kaiken ulkopuolelta tuota ruumiin irvokasta häväistystä.

Varovaisesti hän asettui istumaan seinän viereen lattialle, jotteivät ruumis ja pää kuulisi hänen olevan vielä huoneessa. Hän oli nyt vapaa henki, joka olisi saava kohta häipyä taivaitten tuuliin, rannattomaan vapauteen. Koko avaruuden huijaava, kaukainen siinto löi sillä hetkellä hänen lävitseen; hän tunsu ylpeyttä siitä, että tuosta kurjasta, ränsistyneestä, nyt lattialla makaavasta ruumiista saattoi kimmota esiin näin rohkea ja vapaa henki, jonka asuinpaikkana oli oleva tähtien maa, ihanan tyhjä ja kimmeltävä. Mutta hän ei lähtisi sinne vielä, hän seuraisi ensin ruumiin loppuvärähtelyjä, katsoisi säälien sitä, mikä oli ollut hänen maan-

päällisenä asuinpaikkanaan, sanalla sanoen: katsoisi loppuun oman yksilöllisen murhenäytelmänsä. »Tuossako olen viihtynyt näin kauan», ajatteli hän järkyttetyinä katsellessaan tomussa kiemurtelevaa ruumistansa ja seuratessaan sen heikkeneviä lihasvärähtelyjä. Mutta siten hän kuuli hiljaista puhetta läheltään, ja hän kävi viekkaaksi havaitessaan, että ne olivat hänen päänsä ja ruumiinsa, jotka siinä hiljaisella äänellä keskustelivat. Ruumiin huokaava ääni tuntui syöksyvän syvältä avonaisesta kurkkutorvesta, joka poikkinaisena retkotti lattialla.

— Miksi jätit minut? kuului ruumis kysyvän valitellen kynnykselle vierähtäneeltä päältä.

— En viihtynyt sinun kanssasi enää, vastasi pää. — Olet törkimys, et mitään muuta. Olit ravassa aina sekä sisältä että päältä, sitä paitsi tuoksuit alati viinalta. En sietänyt sitä enää. Hyi, kun ajattelenkin, minkälaista yhteiselämää olen kanssasi viettänyt! Se aivastuttaa väkisinkin.

Samassa pää todellakin aivasti, suu vääntyi kauheaan irvistykseen ja sieraimet olivat ammollaan. Mutta sielu seinän vierellä ajatteli pääkallon äskeisiä sanoja muistellen: »Hänkin on siis huomannut s e n. Törkimys tosiaankin. Vähemmästäkin sitä saattaa aivastaa.» Sitten hän äkkiä jännittyi: ruumis puhui jälleen.

— Olen törkimys, sanoi ruumis, — minä myönnän sen, olen inhoittava. Olen juonut määrättömästi, olen hankkinut itseeni tauteja, tehnyt syntiä, huoruutta, käteni ovat pidelleet porttoja laitakau-

pungilla, olen varastanut, olen pakottanut sinut ajattelemaan saastaisia ja pahoja ajatuksia. Sanalla sanoen, olen tehnyt kaikkea sitä pahaa, mitä ihminen voi tehdä. Mutta yhtä olen tehnyt eniten: olen kärsinyt, kärsinyt ja katunut, sillä olenhan murhaajan ruumis . . .

Ruumiin hiljainen, huokausta muistuttava puhe oli äkkiä lauennut suureen, sisäiseen nyyhkytykseen. Se nytkähteli kokonaan sen kourissa. Äsken niin vapaa henki seinän vierellä oli vaipunut voikaisten kasaan. Pääkallossa lahoavalla kynnyksellä kuvastui kasvava jännitys. Hetken kuluttua ruumis jatkoi tukahtuneesti ja aina tuokioksi keskeytäten:

— Niin, olen murhamiehen ruumis, sen tähden olen kärsinyt helvetinpiinaa, sen tähden olen juonut, jotta unohtaisin. Ihminen on heikko, ei hän kestä lakkaamatonta polttoa ja ahdistusta. Mutta maattessani humalassa kapakan nurkassa tai maantiellä kolisevien rattaiden pohjaheinissä, unohdinko silloinkaan? En. Sielun kipu yltyi, join yhä enemmän, kuljin, mielettömästi kuljin, kiusasin itseäni, kiusasin sinua, kiusasin sieluani. Häntä vasta kiusasinkin, sillä hän ei koskaan lakannut minulle muistuttamasta: noilla käsilläsi sen teit, murhaaja. Alituisen hän siitä muistutti; ei ainoatakaan maantien käännettä mennyt niin, ettei hän olisi sitä korvaani kuiskaissut. Sen tähden kiusasin häntä, tunsin vahingoniloa, kun hän kärsi. Ja niin kärsimme molemmat matkakumppanisi, sielu ja ruumis. Missä

hän nyt mahtaa olla, en t u n n e hänen läsnäoloaan. Kaikki on kummallisen tyhjää . . . Hänkin on varmaan jo jättänyt minut, kuten sinäkin. Ette antaneet armoa minulle, ette säälineet, pois pakenitte kohta, kun tuli otollinen hetki. No niin, minä annan teille vapautenne: menkää, sielu ja pää ja aivot sen sisässä, en tarvitse teitä enää. Kaipaam nyt vain multaa, multaa ja rauhaa, kaipaam y l ö s n o u s e m u s t a . . .

— Ylösnousemusta ei ole, kuului yht'äkkiä eräs ääni sanovan niinkuin suuresta tyhjyydestä. — Ei voi olla, se on mielettömyyttä, ihmisten ikuista narrimaisuutta ja itserakkautta, kun he uskovat, että heidän ylpeydessään sairaa, mätänevät möhkäleensä, joita ruumiiksi sanotaan, muka kerran jättäisivät hautansa ja nousisivat ylös, kun taas eläinten ruumiit niissä pysyisivät. Kaikki tämä on mielettömyyttä. Mutta ihmiset eivät sitä tajua, koska heiltä kertakaikkiaan puuttuu rohkeutta katsoa tämän ajattoman valheen ytimeen.

— Kuka puhuu? huusi ruumis käheästi, syvällä rintäänellä.

— Minä puhun.

Nyt he havaitsivat, että huoneeseen oli tullut eräs tumma olento. Se oli Saatana, kaunis Saatana, vaatteet hornankullassa kimmeltäen.

— Sanoitko, ettei ole ruumiin ylösnousemusta? kysyi nyt ruumis hiljaa, tuskaisena.

— Sanoin kuin sanoin, poikani, mutta missä on pääsi . . . ? Ahaa, tuolla kynnyksellä! Olet tänään

peräti kujeellisella päällä, veli hyvä. Entä sielusi, missä se syntinen räpäkinttu nykyisin aikaansa viettää? Haluan nähdä sen lävitse . . .

— En tiedä.

— Et tiedä!

— En, voihi ruumis, — en tiedä, mutta minä tunnen, ettei hän ole enää minussa. Hän on poissa . . .

— Tämäpä on kummallista. Ja kuitenkin hän on tuolla seinän vierellä. Kellii siellä kuin sika pahnassa. Mutta kylläpä on mennyt pieneksi ja kuihtuneeksi. Väriseekin. Tuntee kai Pahuuden henkäisyyn yllään. Hahaha! Mitä minä tuollaisella enää teen! Olette kaikki kovin kurjia, ruumis niinkuin pää ja sielukin. Lahoja kaikki, perinjuurin lahoja. Olettepa huonosti hoitaneet leiviskänne, kun ette tahdo kelvata edes minulle, saati sitten Jumalalle, joka on sentään paljon vaativaisempi herra kuin minä! Hahaha!

Saatana silmäili nauraen, mutta samalla surumielisenä toisesta toiseen, kaunis Saatana, jonka vaatteet kimmelsivät hornankultaa.

— No, älkää nyt olko niin allapäin, ehkä tässä sentään kaupoista sovitaan, lohdutti hän sitten. — Mitähän olisi, jos tässä mätäkuun kunniaksi pelattaisiin yksi peli? Juu, aletaanpa lyödä korttia, pojat! Kenellä on kortit?

Ruumis lattialla teki kädellään vaistomaisen liikkeen risaisen takkinsa taskuja kohti. Viimein hän pisti vasemman kätensä syvälle taskuun ja veti esille likaiset, kuluneet kortit,

— Siinä on, murahti ruumis väsyneesti. — Kuka tekee työn ja sekoittaa? Minä en jaksa.

Paholainen sekoitti nyt kortit, ja tuima peli alkoi. Mutta sen kestäessä tuli kummallisille pelureille ankara riita, (sillä siellä, missä on paholainen, siellä viihtyy myös riita, viha ja tora!) joka kehittyi siihen, että ruumis löi paholaista vasten naamaa. Ruumiin luiseva, kuhmuinen nyrkki upposi siihen kuin suon hyllyvään mättääseen, ja se muuttui äkkiä kovin rumaksi ja inhoittavaksi.

Sillä hetkellä raotettiin ovea hyvin varoen. Eukko, joka oli juuri palannut kylästä pienine ruokanyytteineen, katsoi sieltä kelmeissä kasvoissansa jäykistynyt tarkkaavaisuus. Hän näki, että Ruupe yhä makasi lattialla, niinkuin hän ei olisi siitä koko aikana noussutkaan. Kasvot vain olivat nyt oveenpäin, kun taas taanoin aamulla olivat jalat sitä vastoin melkein koskettaneet kynnyspuuta. Ruupe katsoi kumaraisena seisovaan äitiinsä hätäntyneenä, niin hätäntyneenä, että se koski kuin veitsi vanhan naisen sydäntä. Sitten hulvahti Ruupen kasvoihin jotain viekastakin hänen sanoessaan:

— Varo polkemasta päätäni.

— Enhän minä sinun päätäsi polje, poika parka, sanoi eukko lähellä itkua.

— Oletko sokko! huusi Ruupe syvästi kiihtyneenä. — Pääni on kynnyksellä jalkasi vieressä. Varo sitä polkemasta, sanon minä.

— Etköhän koettaisi vähän syödä, hiukan vain leipää ja lihaa?

— Juu, me emme elä yksinomaan leivästä, sanoi Musta-Iivarikin. Ja niin se on. Minä muistan vielä, kun sinä, muori parka, puhuit Musta-Iivarista. Kaikki paljastuu kerran . . .

Näin vastasi Ruupe äitinsä arasti tekemään kysymykseen. Tämän kasvot tulivat täyteen itkua, ja hän lyntysti hiljaa pois. Hylätyssä, maatuneessa huvilatönössä oli hetken aivan äänetöntä. Sitten sanoi lattialla makaava Ruupe yht'äkkiä iloisesti, ihmettelevästi:

— Mitä, oletteko te tulleet takaisin! Säälittekö minua, vaikka olenkin murhamiehen ja synnintekijän ruumis? Minä tunnen omistavani jälleen kasvot ja sieluparan . . .

Ja hän tunsu sillä hetkellä ylösnousemuksen suuren, ikuisen mahdollisuuden syöksyvän rohkaisevana ja syvänä tietona laihaan ja raihnaisen olemuksen lävitse. Sillä hän, joka äsken oli huoneessa ennen eukon tuloa, valehteli ja pilkkaili. Ruupe ajatteli näitä asioita noustessaan ylös lattian tomusta. Hän astui hiljaa ikkunan luokse ja painoi tummat kasvonsa ruutuun. Elokuinen päivä paistoi häntä vastaan silmiä huikaisevasti. Kuollut omenapuu ojenteli myhkyräisiä oksiansa elottomana ja mustana; se oli juurelta jäniksien jyrsimä. Kuori oli paikoitellen pois. Heinikko häilyi rehevänä ja tiuhana, mutta jo hiukan keltaiseen vivahtavana. Ruupe ei kuitenkaan näyttänyt havaitsevan tätä, sillä hän katsoi yli heinikon, yli kuolleen omenapuun jonnekin pois. Hän tunsu, että ylösnousemus iti

hänessä, eli hänessä — kaikesta huolimatta. Kohisevan veren mukana ikäänkuin kulki joka jäsenen väkevänä huuto: jumaluuteen, kadota jumaluuteen. Tämä huuto, sisäinen kutsu, viittasi hänelle niinkuin tietä äärettömyyden jylhään piiriin läpi päälle painuvan hulluuden.

Ruupe, jonka ruumis oli sietänyt pitkien vuosien kuluessa halveksivaa laiminlyöntiä, kulutusta ja yletöntä juomista, näytti nyt tänä lyhyenä aikana luhistuvan kokoon. Ei niin, että tuo ruumiillinen luhistuminen olisi alkanut hänessä nyt, ei, suuren tuhoutumisen mato oli syönyt hänen olemuksensa kudoksia vähitellen, kaivanut pohjaa hänen altaan, niin että se, mitä nyt tapahtui hylätyssä huvilatönössä, kulkurien majapaikassa, oli vain suoranainen seuraus jostakin entisestä. Kaiken piti tapahtua nyt, ei hetkeäkään ennen eikä jälkeen. Sielullinen luhistuminen tapahtui hänessä rinnan ruumiillisen luhistumisen kanssa. Kun ruumiin vastustusvoima murtui, murtui sielunkin. Sekään ei kestänyt enää sitä liikapainetta, joka oli sen osaksi tullut vuosien kamppailuissa, lankeemuksissa ja kärsimyksissä. Se kohtaus, joka oli Ruupessa ilmennyt eteisessä hänen ensikerran astuessaan sisään tähän murheelliseen taloon, oli ollut oireiltaan samoin kuin ilmenemis-
muodoiltaan aivan satunnainen; se olisi saattanut ilmaista itsensä yhtä hyvin myös muulla tavoin, pääasia oli, että se omalla tavallaan viittasi alkavaan juoppohulluuteen. Ja Ruupe oli silloin hämärästi

aavistanut tämän »viittauksen» merkityksen, joka tunki syvästä, riipaisevana säikähdyksenä läpi ruumiin ja joka synkeällä uhkallaan oli merkittävästi varjostanut tuloiltaisen ateriahetken aution huvilan kulmahuoneessa, hauraasti välkkyvien lukinseittien keskellä . . .

— — —

Elämälle alkoi tässä rappeutuneessa huvilatönössä piankin muodostua varsin rumat, todellisuudesta poikkeavat aavemaiset muodot. Ruupe ei enää tyytynyt yksinomaan makaamaan rakoisella lattialla, tomussa ja suurien rottien ulostuksessa, niinkuin tähän asti oli tapahtunut, vaan hän alkoi myös liikkua ja kierrellä noissa kolmessa huoneessa, jotka muodostivat tämän huvilatönön ja jotka tuoksuivat rotilta, mullalta, kuivalta, lahoavalta puulta ja kuolemalta . . .

Ruupe kulki ja koputteli puukkonsa kärjellä seiniä niinkuin tunnustellakseen hirsien ehjyyttä. Jotakin perin murheellista ja mietteliästä hulvahti silloin hänen kasvoihinsa. Päättään pudistellen hän kapusi ullakolle, jossa viipyi hetken. Hänen askeleittensa raskas, laahaava jyty kantautui silloin kautta huvilan. Laskeutuessaan ullakon rappusia kerran alas oli hänen olkapäällään tulipunainen, repaleinen vaate, jonka hän oli löytänyt ullakon orrelta. Hän oli tästä hyvin ylpeä. Mutta hänen silmäpuoli, musta koiransa ei pitänyt siitä. Nähdessään isäntänsä tulon se syöksyi ulisten hänen päälleen, tavoit-

tellen kuolaisin hampain tämän kurkkua ja olkapäillä roikkuvaa punaista vaatetta. Jollakin hämällä tavalla tuo villi eläin vielä lisäksi vaistosi isäntänsä nykyisessä tilassa jotain outoa ja epätavallista, joka herätti siinä vihamielisyyttä. Tämä pieni tapaus saattoi Ruupen aivan suunniltaan, hämähä raivo suorastaan valui hänen jokaiseen jäseneensä. Karneasti kiroten hän työnsi koiran pois ja tavoitti tätä puukolla, mutta se syöksyi silloin jo hänen ohitseeseen ulos.

Tästä kohtauksesta alkaen he vihasivat toisiaan, Ruupe ja koira.

Nyt alkoi mummon ja unissasaarnaajan pojan elämässä eriskummallinen ja outo piinausaika, samalla kun Ruupe paljasti itsestään yhä uusia piirteitä niissä mielettömissä teoissa, joita hän teki näinä muutamina hylätyssä huvilassa vietettyinä päivinä ja öinä ja joissa heijastui patoutunutta katkeruutta ja viekasta ilkeyttä. Öisin varsinkin oli hänen keksimiskykynsä tässä suhteessa alati valveilla.

Ruupe kulki usein huojahdellen huvilatönön huoneesta toiseen, hän remusi, puhui raa'asti äidilleen, vanhalle, kuihtuneelle naiselle, kiusasi poikaansa kaikilla mahdollisilla tavoilla, löikin häntä ja pisteli neulalla ruumiiseen. Kaiken tämän Lauri kesti aivan vaiti. Tämä seikka raivostutti Ruupea. Jos poika olisi huutanut, olisi hän tuntenut edes jonkinlaista julmaa tyydytystä, mutta tähän vaitioloon, hiljaiseen sankaruuteen, kilpistyivät niinkuin

tehottomina kaikki. Kuitenkin unissasaarnaajan poika tunki joskus syvää, kuumaa säikähdystä ollessaan isänsä kanssa kahden huoneessa. Isän silmät paloivat häntä kohti niin mielettöminä ja synkkinä. Ruupe oli saapunut jo ikäänkuin hermostilan äärimmäiselle rajalle, jonka takaa alkaa mielipuolisuuden kartoittamaton, eriskummallinen maailma . . .

Kerran mummon ollessa kylässä, tarttui Ruupe yht'äkkiä ulkona, keskellä huojuvaa heinikkoa, Laurin laihaan ruumiiseen ja raahasi hänet huvilatonon taakse, sille puolelle, missä oli tuo putoamaisillaan oleva lahonnut, monien sateitten ja hehkuvien suvien syövä parveke, jonka puolittain peittivät ammoin pudonneiden, tuulen tuomien syyslehtien räikeä kirjavuus. Ilta oli jo silloin. Auringon punainen olkapää näkyi mustanhohtavan pilven ylitse lännessä. Isän ja pojan ympärillä häilyivät hauraina tihenevät varjot. Valaistus vaihtui ja muuttui alituisen.

He pysähtyivät tiuhaan, kasteiseen heinikkoon, lähelle mustaa, kuollutta omenapuuta. Omituisen kauhea hymy oli levinnyt Ruupen harmaille kasvoille. Hän otti esille pitkän puukkonsa ja painoi sen tylpän kärjen poikansa rintaan, jossa ohuen rintakehän luusto selvästi tuntui repaleisten vaatteiden alta. Ruupe ei kuitenkaan painanut puukkoa sisään hänen rintaansa, vaan hän ikäänkuin odotti vielä jotain pidellen tylästi puukonnirkkoa ihossa kiinni. Poika tunki sillä hetkellä kiihvasta pelkoa,

veri oli ikäänkuin pysähtynyt kulussaan, mutta hän ei uskaltanut liikahtakaan, ei vastustaa, sillä kamppailun aikana olisi puukko saattanut tunkeutua joko vahingossa tai tahallaan työnnettynä hänen rintaansa. Tämän seikan hän hämärästi vaistosi koko pienen olemuksensa täyttävän hätänsä takaa. Ruupen kasvot kuvastuivat hänen yläpuolellaan masentavan kovina ja harmaina.

— Mitähän olisi, unissasaarnaajan poika, kähisi Ruupe hampaittensa takaa, — mitähän olisi, jos pistäisin puukon rintaas . . . !

Lauri sulki puolittain silmänsä. Hän tunsi niskassaan isänsä kovan, mielettömän käden, toisen käden pidellessä puukon kahvaa hänen rinnallaan. Lisäksi hän tunsi suurta heikkoutta, sillä hän ei ollut kunnollisesti syönyt moneen päivään ja pitkäaikainen säikähdyksentila ikäänkuin lisäsi vielä pienen olemuksen kuormaa. Omituinen, hullu kuvitelma sukeltautui yht'äkkiä unissasaarnaajan pojan kiihtyneiden aivojen halki hänen seisoessaan siinä tiuhassa, kimaltelevassa heinikossa ja isänsä uhattessa häntä puukolla: isä oli raastanut hänet mukanaan vuorelle uhratakseen hänet, niinkuin raamatun mies Aabraham oli vienyt poikansa Iisakin. Siitä hän oli kuullut kerran isoäitinsä puhuvan mustalaisvankkureilla, niiden huojahdellessa sumeasti kolisten merenrantatietä etelää kohti. Ja tämä ajatus valtasi hänet nyt niin todellisena ja hurjana, että hän oli jo tuntevinaan uhriveitsen tunkeutuvan rintaansa. Silloin poika koetti epätoivoisena riistäytyä irti, hän

kiskoi ja tempoili itku kurkussa, mutta se oli turhaa. Isän käsi painoi kuin raskas kivi niskaa ja olkapäitä.

— Sinä uhraat minut, kirkaisi poika vihdoin luonnottoman kirkkaalla äänellä.

— Kenelle minä sinut uhraisin? kysyi Ruupe vasten tahtoaan huvitettuna.

— Vaikka, vaikka — saatanalle! Niin juuri, s a a t a n a l l e sinä minut uhraat . . .

Ruupe hätkähti ja katsoi poikaansa silmiin. Kokonainen pieni pohjattomuus katsoi häntä sieltä vastaan. Hänen puukkoa pitelevä kätensä putosi alas niinkuin kuivunut puunoksa. Vihdoin hän kysyi hiljaa:

— No tiedätkö sinä sitten, että saatana käväisi luonani eilen? . . .

Hetken oli heinikossa hylätyn huvilatönön takana, kuolleen omenapuun lähellä, pieni ja vilui- nen äänettömyys. Sitten Lauri muisti isänsä kysymyksen ja vastasi:

— En . . . tiennyt . . .

Ruupe rauhoittui taas. Hän asetti uudelleen puukkonsa kärjen päin poikansa rintaa, usvaisen katkeruuden vihloessa hänen mieltään. Ruupe tunsii sillä hetkellä syvästi vihaavansa lastaan, yhtä rikok- sensa muistoa. Ja hänen eteensä nousivat jälleen vuosien painon alta Samun Hiltan, mielettömän unissasaarnaajan, tuhkanharmaat, sulkeutuneet kas- vot. Tuuhea, naavainen korpi kohisi . . . Varaste- tun, juuri teurastetun lampaan veri juoksi maa- han . . .

Mutta tällä välin oli unissasaarnaajan pojassa tapahtunut outo muutos. Hänen ylitseen oli äkisti laskeutunut ennentuntematon, kipeä huumaus, ja hän seiso nyt hiljaa, silmät ummessa, niinkuin kuunnellen kaukaisia ääniä, jotka ympäröivät hänet sillä hetkellä. Laurin valtasi odottamaton, väkevä riemu, suloinen, tuskallisen katkera riemu. Isä uhraa hänet — ei saatanalle — vaan Hänelle, avaruuk-sien Jumalalle, näkymättömälle, mutta kuitenkin kaikkialla läsnäolevalle. Pojan olemuksen pohjalla lainehti liikutus ja syvä, lapsekas alistuneisuus; levottomuus ja riipaiseva hätä olivat poissa. Hän oli iloinen ja ylpeä seisoessaan siinä ja odottaessaan uhriveitsen vapahtavaa iskua. Lahkolaisilta vastaanottamansa henkisen perinnön koko kiivaus kuo-hui unissasaarnaajan pojan sielussa tällä hetkellä.

Mutta sillä hetkellä suhahtikin heidän väliinsä suuri, musta varjo. Poika näki tulikivenkaltaiset silmät ja välkkyvät, kuolaa valuvat hampaat, jotka tapailivat hänen isänsä kaulaa. Sitten taanoinen keinunta lakkasi, tajunta sammui, ja hän lysähti äkkiä kasaan . . .

Kun unissasaarnaajan poika jälleen havahtui tajuntaan, näki hän isoäitinsä kumartuvan ylitseen. Hän näki ihmeellisen huikaisevassa valossa mummon ryppyiset, kellertävät kasvot, joissa selvästi kuvastui jo tuhkakksi muuttuminen, näki hänen kuluneet, kirjavat vaatteensa, näki hänen kuihtuneet kätensä, jotka sivelivät hänen otsaansa tällä hetkellä niinkuin

lempeät laineet. Vielä Lauri näki ehtootuudessa lainhtivan heinikon ja jossakin korsimeren kohdassa, lähellä kuollutta, lehdetöntä omenapuuta, haavojaan nuolevan mustan koiran, Verjan. Ja vähitellen alkoi tajunnan hämärissä liikkua himmeä, sekava muistikuva äskeisestä tapauksesta. Hän sulki silmänsä, ja silloin hän näki uudelleen edessään uhkaavan, sumeasti kiiltävän uhriveitsen ja tunsi taanoisen kipeän huumauksen yhä vielä kuohuvan olemuksessaan, mutta raukeana ja heikentyneenä kuin pako-veden viipyvän mainingin. Mutta missä oli nyt isä, Ruupe, jota Verja oli purrut? Häntä ei näkynyt eikä kuulunut missään.

Aurinko oli jo vajonnut läntisen taivaan loimottavaan kuohuun, oli elokuisen ehtoon viileä hämärä täynnä pehmeitä varjoja, kellastuvien lehtien rukous-suhinaa ja nousevan kuun punaista, vielä haurasta, epämääräistä kumotusta.

Sitä iltaa seurasi outo, kummallinen yö. Mummo ja poika hoippuivat koko yön aution huvilatönön perähuoneessa kahden äärimmäisyyden, toden ja unen, välimailla. Peräkamari oli täynnä kuun satuhohtoa, lukinseitit säihkyivät huoneen tyhjiydessä, joskus loikki rotta kokonaan hopeisen lattian poikki. Kerran he näkivät vilahdukselta mustansiniseen ikkunaruutuun painautuneina Ruupen kasvot: ne olivat villit ja vääntyneet ja täynnä mieletöntä kiihkoa, tuskin enää inhimilliset. Hänen katseensa, joka oli suuntautuneena poikaan, kuvasti yht'aikaa hämärää, sairasta raivoa ja suurta pelkoa ja hämmäs-

tystä. Eukko ja poika katsoivat molemmat noita houreisia kasvoja, jotka eivät näyttäneet olevan enää Ruupen, vaan niinkuin jonkun toisen, katsoivat niitä, kunnes ne liukuivat pois öisen kajastuksen helmaan. He jäivät katsomaan niinkuin tyhjään.

Myöhemmin yöllä he kuuluivat Ruupen kolistellen tulevan sisälle. Sillä hetkellä syvä, yhteinen säikähdys yhdisti heidät. Vanha nainen ja poika odottivat pusertuneina lähelle toisiaan, mutta mitään ei kuulunut. Ruupe heittäytyi kohta viereisen huoneen lattialle, johon unissasaarnaajan poika oli hänen käskystänsä kantanut heinänkorsia. Siinä heinän ja harakankukkien kuivassa tuoksussa hän vaipui eläimelliseen uneen. Aamuyö kiersi rataansa, tuuli tohisi huvilatönön murtuneessa savutorvessa. Tai-vaan mitattomassa kuvussa säihkyivät jo himmeästi kuultaen uuden päivän valot.

Nuo Ruupen nukkumishetket olivat tänä aikana oikeastaan ainoat tuokiot, jolloin eukko ja poika tunsivat olevansa vielä kiinni elämässä. Ruupe nukkui väliin päivälläkin, kuorsaten kovasti ja sikeästi lattialla heinänkorsien päällä. Silloin he puhelivat, hiukan hymyilivätkin toisilleen ja — söivät... Hiljaa pitkin seinänviertä hiipien, jotteivät herättäisi nukkuvaa Ruupea, mummo ja poika lähestyivät sitä pientä, punaista vasua, jossa eukko säilytti kylästä tuomaansa ruokaa. Tavallisesti siellä oli enää jäljellä vain tähteet, sillä Ruupe oli ennen nukkumistaan syönyt kaiken muun...

Mutta Ruupen nukkumishetket olivat lyhyitä

ja katkonaisia. Kun hän heräsi, alkoi kidutus uudelleen: lyönnit ja soimaukset, kiroukset ja juokset. Ne kasvot, vieraat ja kauhistavat, jotka mummo ja poika olivat nähneet yöllä ikkunassa, näyttäytyivät heille päivän paljastavassa valossa jollakin tavoin entistä alastomimpina. Joinakin hetkinä tuntui kuin Ruupe olisi ajoittaisin ollut itsekin selvillä tilastansa, silloin hän joutui aina raivoisan tuskan valtaan. Hän kieriskeli ulkona heinikossa vanhain vaahterain alla ja itki, puhui lisäksi sekavia sanoja *m u r h a s t a*, jonka hän sanoi tehneensä vuosia sitten. Hänen äitinsä kuuli tämän. »Se on siis sitä», ajatteli hän murtuneena. Nyt hän tiesi, mikä Ruupea oli painostanut näinä vuosina. Jotain tällaista mummo oli aavistanutkin.

Mummon olemus oli koko sen päivän täynnä kuumaa surua, päivän, jonka hän vietti unissa-saarnaajan pojan kanssa huvilatönön perähuoneessa, uskaltamatta edes mennä kylään, jossa jo oli alettu ihmetellä heidän viipymisensä syytä. Mutta pojan tajunnassa keinui yhä kirpaisevana muistikuvana taanoinen tapaus kuolleen omenapuun alla. Hän ei ollut puhunut siitä edes mummolle, hän kun salaisesti vaistosi, että tämä tulisi kauhistuen näkemään siinä yksinomaan Ruupen veitsen sanattoman uhkan eikä tuota hänen silloista ihmeellistä, ajatonta sie-luntilaansa, joka oli ollut kuin kukkien syyskuolema. Lauri piti tämän hetken salaisuutenaan koko elämänsä ajan. Hän ei olisikaan voinut siitä kertoa, sillä hän ei tiennyt itsekään, mitä hänelle oli silloin

tapahtunut; hän t u n s i sen vain, aisti sielullaan kipeässä huumassa, että se oli ollut jotain huimavaa ja loputonta, kirkasta ja hohtavaa, se oli ollut kuin tähtien säihke, kuin ammoin kuultu kaunis virrenpätkä jonakin jouluyön kohtana kimmeltävien olkien päällä . . .

Seuraavana aamuna heillä ei ollut enää hevosta, jolla he olisivat voineet jatkaa vaellustaan. Ruupe oli yöllä tappanut sen.

Elokuun aamun säihkyvässä valossa, nuorena kimalluksessa, kahlasi unissasaarnaajan poika läpi ruskeanvihertävän, kasteisen heinikon hylätyn huvilatönön taakse muuttamaan tuon vanhan, nilkun juhdan liekapaikkaa, mutta tapasikin sen kuoliaaksi nuijittuna maassa, havisevaan haapaan sidottuna, raskas, kolhittu pää luonnottomasti koholla niinkuin armoa rukoillen . . . Poika katsoi sitä hetken kuin tuonne tänne lainehtivassa unessa, sitten hän heittäytyi maahan kuolleen juhdan viereen ja alkoi itkeä.

Lintujen hohtavat siivet halkoivat silloin jo aamuvirkkuina ilmaa, hapsivat hiljaa heinikon latvoja ja ponnahtivat jälleen ylös päin tyhjää siintoa. Haavat ja vaahterat kohisivat vaimeasti huvilatönön pihalla. Kylästä kuului etäistä kohua.

Sitten tulla lyntysti siihen mummokin. Tuo vanha, punapuseroinen mustalaisnainen alkoi voihkia ja kierrellä kuollutta eläintä niinkuin taikasanansa unohtanut noita. Hänen kasvonsa olivat

aivan harmaat, mustanhallava tukka takkuinen ja suu pahasti torrollaan. Aamuinen metsä seisoi tummana ja vavahtamattomana heidän edessään, suuri, himmeä noitametsä, jonka ylitse eivät nyt kulkeneet tuulien raisut valjakot.

Mummon sydän oli sillä hetkellä täynnä vihaa ja sääliä. Ruupe oli tehnyt tämän, hän se oli tappanut hevosen. Ruupe oli hullu... Millä nyt jatketaan matkaa? — Hänen ajatuksensa kulkivat kokonaan hajalla. — Maantie, tomuinen ja kova...! Eivätkö he pääse enää koskaan maantielle? Jäävätkö he nyt loppuiäkseen tähän kirottuun tönöön?

Suuri kiihko ja katkeruus sai Halvarin ämmän vähitellen valtaansa siinä kuolleen hevosen lähellä märässä heinikossa. Hän kahlaili sinne tänne, tuli äkkiä raa'aksi, kiroilikin ääneensä ja väänteli kuituneita käsiään voimattomassa uhmassaan. Jonkinlainen hermokohtaus näytti häntä koskettaneen. Hän heittäytyi kumolleen elottoman hevostuoliin päälle rajusti nyyhkyttäen.

— — —

Vielä illalla oli mummo tavannut juhdan hengissä. Hän oli silloin sille tuonut vettä hylätyn huvilatönön pihakaivosta, jota rahtimiehet pitivät kunnossa juottaakseen siinä ohiajaessaan hevosiaan. Elokuinen kuu oli silloin juuri putkahtanut näkyville idän siniharmaudesta; se oli loistanut sumun lävitse outona ja verenkarvaisena.

Hän oli seisonut yksin sumussa, kumarainen

vaimo, laihan hevosen vieressä, alakuloisen eläimen, joka oli solmuisella hamppuköydellä puuhun sidottu. Ja eläin oli juonut ahnain kulauksin, pitkien korvien heiluessa ja suurien silmämunien välkkyessä kosteisena. Mutta mummo oli katsonut sumuun, jonka lävitse punainen kuu oli loimottanut, katsonut sinne niinkuin haipuvaan valtamereseen, ja hänen silmiensä eteen olivat ilmestyksessä nousseet hohtavina ne maantiet, joita myöten he olivat vaeltaneet tämän vanhan juhdan vetäminä. Ja hänen mieltään oli riipaissut tuska ajatellessaan heidän nykyistä elämäntilaansa rappeutuneessa, lahoavassa huvilatönössä, hän oli tuntenut niinkuin hamppuköyden käsissään ja jaloissaan. Ja kuitenkin oli maantie hohtanut kuutamossa sumun lävitse aivan lähellä, hopeisena, luokseen kutsuvana. Mutta jossakin sen laidassa odotteli Kohtalo mykkänä ja arvoituksellisenä . . .

Ämmä oli jättänyt hevosen kiertämään narisevassa liekaköydessään heinikkoon, kulkenut hopeisen illan halki huvilatönön pihaan, jossa nyhjöttivät mustat, odottavat rattaat aisat pystyssä törröttäen, ja viimein hän oli mennyt sisälle. Siellä ummehtuneessa peräkamarissa oli unissasaarnaajan poika jo nukkunut lattialla kuivuvien korsien päällä epämääräisessä, hiutuvassa kajasteessa.

Yölläkin oli ämmän tajunnassa kuvastellut tuo kivuton vaeltelu etäisissä seuduissa, joka nyt tuntui kaikkine vaiheineen ja seikkoineen liukuneen häneltä saavuttamattomiin. Joskus hänen uneen vaipu-

neiden silmiensä yli oli häivähtänyt kuin tiheä varjo, joka piirteiltään oli muistuttanut lyhyttä, takkuista konin häntää. Häivähdyistä olivat seuranneet aina pilkalliset sanat: »Olet köytetty, et pääse pois, et pääse...»

Mutta ulkona punertavassa kuutamossa ja sumussa oli kierrellyt huojahdellen Ruupe hurjan mielettömyyden soutuessa suonissa. Siinä tilassa hän oli mennyt vanhan, nilkun juhtansa luokse ja tappanut sen.

Se tapahtui näin.

Ruupe makasi suhisevassa heinikossa, ja vähitellen avaruus hänen yllään kävi yön väreihin, vavahtamattomiin ja heinikossa punertaviin. Jossakin taivaan kohdassa keinui jokin tähti, hyvin kaukainen ja arka. Sumun lävitse loisti punainen kuu oudon irrallisena ja hehkuvana.

Ruupen silmien yli liukui niinkuin raskas uni. Hänen ympärillään heinikossa kyyristeli kummallisia olentoja, jotka olivat siihen tulleet avarasta sumumerestä. Ruupe tunsii heidät, joka ainoan. Oli kauppias Severi Yrtti, jonka takaraivossa oli kuulanreikä; oli Virsi-Aaleppi, jonka laihat lahkolaiskasvot hehkuivat aavemaisina kuutamossa ja jonka ohueksi kurrautuneessa hirsipuukaulassa riippui punajuovainen huivi; oli myös Musta-Iivari, kiertolaispappi. Viimeiseksi tuli Sanja, hänen nuoruutensa rakastettu. Sanja oli ainoa nainen tässä oudossa joukossa. Ja kaikki he katsoivat Ruupen,

puhumatta katsoivat. Yrtin kauppamies, Ruupen tappama hevosvaras, aukoi tosin alituisen suutaan niinkuin hän olisi tahtonut puhua, mutta mitään ääntä ei kuulunut. Eniten Ruupea vaivasi Mustalivarin katse, se oli niin surumielinen ja odottava.

Näin he istuivat aivan vaiti, ikäänkuin hiljaisia käräjiä käyden. Sanja, suloinen, valoisa olento, vain hymyili Ruupelle, tyttö katsoi kuutamon hopeisessa siinnossa soikeilla silmillään ja pureskeli ajatuksissaan heinänkortta. Ja hänen päässä oli sininen huntu, ohut ja kimalteleva niinkuin hämähäkin verkko syyskuun aamuna . . .

Ruuekin katsoi Sanjaan; lopulta hän ei lähelään muuta erottanutkaan kuin Sanjan, kaikki muu häneltä oudosti haihtui, itse mullan ja heinikon tuntokin, vain kuunvalo riipoi hänen silmiään hopeisena ja aineettomana. Harmaita, valjuja olentoja, jotka olivat katsoneet häneen synkeinä ja uhkaavina, ei enää näkynyt missään, ne olivat kadonneet kasteiseen heinikkoon jälkeä jättämättä. Ei muita ollut kuin Sanja ja hänen läheisyytensä. Ja tuntien kummallista, tuskallista riemua Ruupe ryömi hopeisen, huojahtelevan heinikon läpi hänen luokseen. Mutta silloin humahti suuri pimeys hänen ylitseen, eikä hän nähnyt kämmenenleveyttä eteensä. Kuun hohtava kaleeri näytti uponneen avaruuden suunnattomaan mereen, kaikki oli pimeyttä, tyhjyyttä, heinänkorret vain orpoina itkivät mullassa. Ruupe katsoi tuohon pimeyden mereen, ja suuri suru humahti sillä hetkellä hänen lävitseen.

— Sanja, missä olet? kysyi hän alakuloisena — Oletko jo poissa . . . ?

— En, tässähän minä olen, vastasi Sanja nau-raen jostain läheltä.

Silloin heidän ympärillään syttyi verkkaan lisääntyvä, tähtimäinen säihke, ja sen valossa Ruupe näki Sanjan istuvan samassa kohdassa kuin taanoinkin, vilpoisassa, niittämättömässä heinikossa. Hän ihmetteli ensin, mistä lähti tuo salaperäinen, kylmä valo, mutta sitten hän havaitsi, että se nousi sieltä täältä huojuvien heinänkorsien juurilta — kiiltomadoista, joita kaikilta tahoilta lähestyi heitä vienosti suhisten. Se oli ihmeellinen hetki. Kiiltomadot lisääntyivät yhä, ja sitä mukaa valokin karttui heidän ympärillään. Kiiltomatoja säihkyi jo Sanjan käsivarsissa ja kaulassakin. He istuivat heinikossa karttuvassa satuvalossa, vienossa suhinassa, ja katsoivat toisiinsa. He eivät tarvinneet kuuta, eivät aurinkoa, eivätkä muitakaan taivaan-kappaleita, sillä heillä oli kiiltomatonsa, jotka kulki-vat säihkyen edestakaisin heidän ohitsean heini-kossa . . . Ja heidän silmiinsä, koko olemuksiinsa, tulvi sanomaton, kuuma ja autuas hurmio.

Mutta sitten jonakin hetkenä, kun he jo maka-sivat heinissä toisiinsa painautuneina, kohottautui Sanja puolittain korsista, joiden latvuksia kohti kapusivat verkkaan kiiltomadot, ja sanoi kuis-katen:

— Minun täytyy nyt lähteä; en voi jäädä enää . . .

— Miksi sinun pitää lähteä, miksi? sopersi Ruupe kuin unessa, painaen päätään syvälle Sanjan helmaan.

— En voi sitä sanoa, mutta he, jotka tässä äsken olivat, odottavat minua. — Sanja katsoi Ruupeen viileästi. — Mitä minusta enää tahdot?

— Minä en päästä sinua, en päästä, sanoi Ruupe kiiivaasti, melkein huutaen, hänen silmiensä käydessä kiihkosta tummiksi. Hän heittäytyi kumolleen tytön ylitse, puristautui häneen ja voihi kuin pieni lapsi pimeässä... Tyttö hengitti hänen allaan kuin maa, hänen huulissaan oli mullan raiakas, kirpeä maku. Jälleen soutivat hetket heidän ohitse kiiltomatojen satuvalossa...

Mutta vähitellen Ruupen joka jäsenen valui outo tyhjiys, ja hän tunsu, nimenomaan tunsu, makaavansa y k s i n maassa ja pitelemässä kuumin käsin hopeisia heinänkorsia, kuutamossa säihkyviä. Hän aisti tämän seikan jollakin tavoin vain alitajuista tietä, sillä alastoman, päättelevän järjen mukanaoloa siinä ei ollut. Kuitenkin se riitti hänet saattamaan koleaan yksinäisyyden, melkein raivon valtaan. Ja vähitellen se levisi epämääräisenä, kuumana puistatuksena läpi olemuksen. Hän takertui maahan, käsin, kynsin, hampain... Yhä syvemälle maahan, viileään multa, ruohomerren alle, kaipasi hänen jokainen jäsenensä. Yhtyä multa, sekaantua multa... Hän kieriskeli heinikossa kiristellen hampaitaan ja oudon yksinäisyyden kuohuessa jäisenä ruumiissa. Hän etsi läheltään kiilto-

matojen kylmää säihkettä, etsi Sanjaa ja hänen paljaiden käsivarsiensa kuultoa ja sinistä huntuaan, mutta hän ei nähnyt mitään muuta kuin sumua ja kuutamossa kimmeltävän tyhjän, hopeisen heinikon.

— Hän on lähtenyt, mutisi Ruupe käheästi, — ei halunnut, ei tahtonut olla murhamiehen ja hevosvarkaan seurassa.

Ja Ruupe makasi siinä itsekseen mutisten, houreisena ja katkerana, väliin hänen sopertelunsa kohosi sekavaksi yksinpuheluksi, äänekkääksi huu-doksi, joka kuitenkin pian vaikenä, tyrehtyi kuin kurkkuun. Tuli hiljaisuus, raskas, syvä hiljaisuus, joka tunkeutui ärsyttäen Ruupen tajuun. Hänen valtasi halu rikkoa se jälleen, huutaa ja äännellä niinkuin eläin pimeydessä, liikkua hiljaisuudessa kuin haavoitettu peto . . . Mutta ääntä ei tuntunut tulevan kurkusta; hänen täytyi olla vaiti.

Sitten Ruupe nousi hitaasti ylös ja lähti kulkemaan rappeutuneen huvilatönön luota pois, kahla-ten märässä, huojahtelevassa heinikossa. Hän kaa-tui itsensä veriin heinikon takaisessa kivikossa, mutta hän puri raivoisasti hampaansa yhteen ja hoippui eteenpäin. Silloin hän yht'äkkiä jonkin aja-tusyhtymän vuoksi ärtyneenä muisti vanhan, kur-jaan ja nilkun koninsa, jonka tähden hän oli kärsinyt paljon pilkkaa taakse jääneissä etäisissä kylissä. Kaikki se, mikä tällä hetkellä jollakin tavoin liittyi häneen, oli muodotonta, naurettavaa ja kurjaa: rypyyinen, kuihtunut eukkokaaho, jota hän kutsui äidikseen; laiha, alati unia näkevä poika, houna;

silmäpuoli koira ja ontuva, takkuinen koni — kasa surkeutta ja naurettavuutta, ei muuta...! Sumea viha valui hitaasti hänen mieleensä, hermovoimaa repi ja hajoitti kasvava ärtymys ja katkeruus. Hän tahtoi irtautua kaikesta pienestä ja surkeasta, kaikesta muodottomasta ja naurettavasta ja olla vielä kerran vapaa ja väkevä. Hän tahtoi elää, tuntea verensä kohisevan, rakastaa, pitää Sanjan... Ja hänen mielessään väikkyi humiseva mielikuva: hän ohjaa rattailta kaunista, menevää hevosta, hurjaa ja valkoharjaista, joka kiidättää heitä, Sanjaa ja häntä, loitolle kaikesta menneestä — vapauteen, irti raskaista muistoista ja orjuudesta...

Ikäänkuin unissakävijän varmuudella Ruupe kulki halki sumun puuhun sidotun hevosen luokse. Verestävin, hiljalleen himmenevin silmin hän katsoi siihen, ja sanomaton raivo valui jokaiseen hänen jäsenensä saaden ne vapisemaan. Taanoinen aistiharha viipyi vielä hänen mielensä pohjalla. Häntä oli kurjasti petetty, hänen edestään oli paennut tyttö, jota hän halusi, hän oli kaatunut itsensä veriin rosoisiin, teräväkulmaisiin maakiviin niin kuin teuras, jumaliste...! Hänen rinnassaan vihloi kipu, maailma musteni silmissä.

Mutta sitten Ruupe mielettömänä vihasta ja kivusta otti maasta jonkun rahtimiehen katkenneen aisan tietämättä ensin, mitä hän sillä tekisi. Hän ei ollut kuitenkaan vielä täysin kohoutunut köyryisestä asennostansa, kun se hänen sekavaan tajuunsa välähti. Nähdessään taas edessään sumussa

seisovan, puuhun sidotun kurjan konin kulmikkaat ääripiirteet, kuten hänen alennustilansa todistajan, hän löi sitä kerran kaksi koko raivon lisäämillä voimillansa päähän.

Eläin lysähti valittaen polvilleen.

Ruupe löi sitä yhä punertavassa hämärässä umpimähkään, väliin päähän, väliin selkään, löi, kunnes tuska sen silmissä vaihtui kuoleman ilmeettömyyteen... Juhdan jäsenet oikenivat, kuului syvä huoahdus ja kaikki oli lopussa. Silloin Ruupe taukosi lyömästä. Kajastavan kuun hohteessa taivaan rannattomassa tyhyydessä ja tumman, yökuolleen kylän nukkuessa etäämpänä, hän kopeloi käteensä vyöllään röikkuvan pitkän puukon, jonka hän upotti hevosensa kurkkuun, kahvaa myöten. Hän päästi veren vanhasta juhdata punaisena purona virtaamaan maahan, johon se vitkaan imeytyi. Ruupen kädet vapisivat silloin jo ja silmät menivät alati mustiin, koko ruumis oli hervoton, kuuma ja hikinen. Laajentuneisiin, värähteleviin sieraimiin kohosi sekä kuolleen eläimen että omasta ruhjotusta ruumiista tympeä veren haju... Merkkillinen mielipuolinen hurmio virtasi hänen aivoihinsa, ja heikosti hymyillen hän kohotti vereen tahraantuneet kätensä kasvoilleen, jotka yövalossa näyttivät kummallisen valjuilta, aavemaisilta.

Hän nousi horjuen ylös kuolleen juhtansa vierestä ja alkoi kävellä kuin unen vallassa pois. Sumu hälveni vähitellen, kuu paistoi korkeudestaan vinosti yli seudun.

Samassa Ruupe horjahti ja kaatui maahan jonkin tiheään, sokkelo-oksaisen pensaan juurelle. Hän ei olisi jaksanut kulkea enää tuumaakaan. Omituinen, vihlova kipu rinnassa yltyi, suuhun nousi kuumaa verta katkeilevan hengityksen mukana. Ruupe yritti nousta, mutta hänen silmänsä menivät samassa mustiin, eikä hän nähnyt enää mitään.

Hämärät ajatukset retkeilivät aivoissa yhtenä sekamelskana, piirteettöminä, hulluina kuvina. Josakin huimaavan kaukana pimeyden helmassa loimahteli ikäänkuin punaisia valoja — väkevien, pauhaavien veturien valoja . . . Vielä kerran Ruupe avasi silmänsä ja näki silloin kuun hohtavan yläpuolellaan sinertävän sumun lävitse kummallisen outona ja punaisena. Sitten hän vaipui syvälle kipeään tajuttomuuteen näkemättä ja tuntematta enää mitään.

Kauempana puun juurella, niinkuin äärimmillään pingoittuneen solmuisen hamppuköyden varassa makasi kuollut juhta kylkiluut koholla ja vereen tahraantunut, katkennut aisa vieressä . . .

Mummo ja unissasaarnaajan poika nousivat viimein kuolleen hevosen vierestä ja lähtivät peräkkäin kulkemaan loivaa töyrästä ylös aution huvilan pihaan. He olivat jo niin tottuneet nykyiseen painajaiselämäänsä, ettei juhdan kummallinen tapokaan voinut heitä kokonaan suistaa siitä ulkonaisen välinpitämättömyyden usvaisesta tilasta, jossa he olivat tänä ajankohtana olleet.

Aamu oli jo etääntynyt loitolle yöstä. Aurinko oli korkealla. Se oli täynnä hiiluvaa valoa. Kylästä kantautui monenlaisten äänien kohua.

Kaksi rahtimiestä juotti huvilatönön kaivolla juhtiansa eukon ja pojan tullessa pihaan. He olivat kuitenkin jo lähdössä ajamaan pois. Noustessaan suurille, raskaspyöräisille rattailleen, rahtiajtoa varten tehtyihin, he katsoivat pitkään lähestyvään mummoon ja poikaan, mutta eivät puhuneet mitään. Autioksi heitetyssä huvilassa yöpyi kaikenlaisia kulkureita ja mustalaisia, kukaan kylässä ei heihin enää kiinnittänyt suurtakaan huomiota, koska heihin oli jo totuttu. Niinpä rahtimiestenkin työrattaitten raskas kolina häipyi pian kuulumattomiin.

Myöhemmin tuli ruupe valjuna ja hiljaisena.

Hän heittäytyi kohta lattialle korsiheinän päälle. Mummo ja poika näkivät hänen tulonsa, mutta he vaikenivat kokonaan kuolleesta hevosesta, sillä he näkivät Ruupen tietoisesti kärsivän. Hänen kasvonsa olivat hyytyneessä veressä, niissä oli tainnoksisista heränneen ihmisen viipyvä riutumus. Mutta hänen silmiinsä oli ilmestynyt viime päivien sekaannuksen jälkeen jotain uutta, paisuvaa hehkua, ikäänkuin tuikahdusta jostakin järjellisestä, oudon eloton, liikkumaton ja tylsä tuijotus oli vitkaan katoamaisillaan niistä. »Voisikohan Ruupe vielä parantua, saada järkensä takaisin?» ajatteli eukko katsoessaan poikaansa, joka nukkui jo sameaa unta. Hän takertui kiihkeästi tähän himmeään, kaukai-

seen toivoon, se ikäänkuin kohotti hänen painunutta varttaan ja sai hänet aavistamaan tämän painajaiselämän loppua.

Hän kompuroi huvilatönön lahonneille ulkoportaille ja jäi katsomaan loputtomalle maantielle halki hohtavan ja väljän aamun. Tuntui kuin olisi kokonaan uusi, ihmeellinen ja outo todellisuus odottanut heitä siellä . . .

Ja sillä välin aamu kulki humisten päivää kohti.

Myöhemmin päivällä laapusti tuo vanha nainen, mummo, yksinään tummaan, liikkumattomana seisovaan metsään, joka avautui huvilatönön takana. Hän meni kokoamaan kuivia risuja ja käpyjä polttaakseen niitä huvilan takassa, rahtimiesten korjaamassa. Hetken kuljettuaan mummo huomasi, että metsä olikin vain kapea saareke, joka oli työntynyt huvilatönön taakse. Kohta honkien takaa avautui harmaa, epätoivoinen räme, jossa siellä täällä värjöteli jokin kitukasvuinen mänty, murheellinen havuolento ojennettuine oksakäsineen. Mutta tämä näky ei masentanut mummon mieltä, sillä aamuinen mieliala piti häntä vielä vallassaan. Kootessaan syliinsä kuivuuttaan rapisevia risuja hän alkoi yhtäkkiä laulaa lahkolaissielunsa kiivaassa, sameassa taivasriemussa. Voitolliseen korkeuteen kohosi lopulta hänen veisuunsa ääni kaikuvassa, kuivassa metsässä, epätoivoisen rämeen laidassa. Ja rannattomana lainehti taivas hänen yllään.

Maailma oli täynnä valoa — Damaskuksen syvää valoa.

Tästä puolin Ruupe niinkuin säie säikeeltä vapautui siitä houreittensa verkosta, johon hän oli vaipunut hylätyssä huvilatönössä. Mutta kaikki kävi kuitenkin hitaasti. Oli kuin olisi mielettömyyden punainen hämähäkki julmasti riuhtonut pitääkseen häntä jatkuvasti seitissään. Mutta jokainen päivä katkesi aina muutama säie, joka hänet vielä oli yhdistänyt piinaavien houreitten ja mielikuvien maailmaan, ja jonakin päivänä sitten hän tunsii olevansa v a p a a . . . Hermot roikkuivat silloin niinkuin ruumiin ulkopuolella tyhjinä ja loppuunpalaneina, mutta niiden lävitse löi kuin huikaiseva, raitis tuuli. Hän oli taistellut ankaran taistelun, käynyt tuiman Jaakopin painin päälle tunkevaa hulluutta vastaan, syöksynyt syvälle oman tuskansa kuiluun, ja hän oli kuitenkin vielä siinä, missä oli. Tuntui kuin kohtalo olisi hellittänyt otteensa hänestä tehdäkseen hänestä lopun toisella tavalla. Samalla kun hermokohtaukset harvenivat ja vihdoin lakkasivat kokonaan, paheni hänen rintansa viilto, hän yski alituiseen lyhyesti ja karmivasti ja joskus sylki verta.

Öisin hän näki pitkiä, toistuvia unisarjoja, jotka tuntuivat ihmeen todellisilta. Hän ikäänkuin kei-nui silloin mielikuvituksen rauhattomilla, synkeästi kimaltelevilla laineilla, jotka veivät häntä etäistä tyhjyyttä kohti . . . Itsepintaisemmin kuin muut näyt kiusasi häntä näissä villedissä, vaihtuvissa unisarjoissa puun juurelle kuoliaaksi lyömänsä hevonen. Hän oli oikeastaan pitänyt hevosista aina — omalla

tavallaan, väliin lyöden, mutta sitten sitä enemmän taas kauroilla hyvitellen. Kun nyt tämä juhdan raaka tappo elokuisena kuutamoyönä kerta toisensa jälkeen hänen ärtyneeseen tajuntaansa palautui, kiihdytti häntä nyt jäljestä päin ja että hän oli eläimen surmannut täysin siinä houreisessa tilassa, jossa hän silloin oli.

Eräänä yönä oli kuollutta juhtaa koskeva uni erikoisen selvä, ja tällöin siihen liittyi paljon muuta, joka askarrutti hänen ajatuksiaan koko seuraavan päivän, auringon noususta sen laskuun. Paitsi sitä unenkohtaa, joka liittyi itse hevosen tappoon, hän näki vielä tälle kaikelle tällaisen jatkon:

Hän istui hylätyn huvilatönön sivuikkunan pielessä ja katsoi vaahterain lomitse alas vaisusti hohtavalle maantielle, johon taivaan pilvistä kaatui outoja, mustia varjoja. Nyt tapahtui, että leveää, huojuvien kuorma-autojen päivällä kulkemaa tomuista tietä pitkin vaelsi kummallinen ilmestys. Pitkä, laiha, mustaan kaapuun puettu mies talutti siinä kurjaa, väsynyttä, verihaavoille lyötyä hevosta. Ikkunaruutujen takaa katsova Ruupe tunsu miehen kohta Musta-Iivariksi, kiertolaispapiksi, jonka hän viimeksi, kerran syksyllä, oli kuullut saarnaavan erään talon mustalaisia täynnä olevassa pirtissä muutamassa Hämeen puolen kylässä. — »Hei, hei, heil!» hoputti Musta-Iivari ehtimiseen lempeästi hevosta. »Joutukaamme, ennen auringonlaskua meidän tulee olla perillä.» Silloin Ruupe kysyi huutaen ikkunasta: »Minne viet hevosta?» — Musta-

Iivari katsoi häneen nuhdellen: »Etkö näe, että tämä on oma hevoseni, jonka tapoit kärrynaisalla silloin yöllä...! Vien sen Valkean Kristuksen luo, jotta hän näkisi sinun julmuutesi, mutta armahdaisi sinut oman kurjuutesi tähden.» Ja loputonta maantietä kulki pappi ja verille lyöty juhta häipyivät näkyvistä vitkaan niinkuin pilveen kadoten. Tämän nähtyänsä viilsi Ruupen sydäntä niin, että hän tunsu suorastaan ruumiillista tuskaa. Siihen oman mustan kärsimyksensä kipeään tuntoon hän vavahtaen heräsi.

Silloin Ruupe nousi ja lähti ulos. Kuu oli jo laskenut, ja taivaanrannoilla välkehti vilpoinen aamu. Kukkien silmät olivat kasteesta kosteat, heinikko huojui arasti.

Ruupe meni kylään, joka nukkui vielä, ja otti muutaman töllin avonaisesta vajasta lapion, tullen sitten takaisin. Hän alkoi huvilatönön takana kaivaa hautaa tappamalleen juhdalle, joka oli maannut elokuisen auringon hiiluvassa paisteessa karpästen ruokana kaksi vuorokautta, olipa Ruupe nähnyt edellisenä päivänä jo haaskalintujenkin sen raatoa ahnaina kiertelevän

Hän kaivoi ankarasti, hiestyneenä. Juhdan elottomat, tuijottavat silmät, lasittuneet, maasta katsovat, kiusasivat häntä. Hän tunsu sääliä ja nöyryyttä, oudot aavistukset puistattivat häntä.

Silloin tällöin sipaisi kaivavaa Ruupea ohut ja hento tuulenhengi. Heinikko kohahti. Taivaan yli kaatui pitkiä valosaittoja, paisuvia ja toisiinsa yhtyi

viä. Kohta säkenöi koko avaruus yhtenä ihmeellisenä valomerenä hänen yllään.

Häntä riipaisi äkkiä syvä ikävä; hän ikävöi pois maailmasta, oman sielunsa hädästä, nääntymyksestä ja orjuudesta. Hän tunsi ympärillään kahleet ja halusi niistä vapautua. Hän tunsi uusien, outojen maailmojen lähenevän itseään avaruuden valomerän kohinassa. Ja yhä suurempi ikävä täytti hänen olemuksensa. Pois, pois, tulla uudeksi, yhtyä avaruuden sinisessä rannattomuudessa keinuviin maailmoihin, nähdä uudet tähdet ja uusi aurinko, saada unohdus ja lepo. Mutta tämän sisäisen, sanattoman huudon vielä kaikuessa jossakin hänen sielunsa tuntemattomassa syvyydessä, tulvahti hänen ylitseen suuri nöyryyden aalto. Tällaisenako hän menisi, puhumatta, tunnustamatta kenellekään . . . ? Silloin hän ei löytäisi sijaa noissa uusissa maailmoissa, hän olisi oleva koditon ja syrjään sysätty sielläkin. Jospa saisi itsensä kevennetyksi, saisi heittää taakkansa pois jonnekin pauhaavan valtatieen laitaan.

Hän tunsi yht'äkkiä siinä kaivaessaan sanomatonta halua puhua jollekin, puhua kaikki. Mutta kenelle — maallisille viranomaisilleko? Mitäpä se olisi hyödyttänyt enää, sillä tällä hetkellä hän omissa tuisesti tunsi kuuluvansa jo toiseen maailmaan, maailmaan, missä aika loppuu ja ikuisuus astuu sijalle. Tosin hänen jalkansa liikkuvat vielä maan tomussa, mutta hänen sielunsa, tosiolomuksensa, oli riistäytynyt jo ikäänkuin irti ihmisten maail-

masta. Murhamies ja hevosvaras, kenelle hän puhuis . . . !

Silloin sukeltautui Musta-Iivarin lempeä hahmo esiin Ruupen muistin hämäristä. »Etsi hänet käsiisi, puhu hänelle», sanoi joku ääni hänen sisällään, ja hän auttaa sinua sille tielle, jota pitkin kulkien olet löytävä oman paikkasi noissa mitattomissa, humisevissa maailmoissa, joiden olemassaolon äsken himmeästi ja unenomaisesti aavistit aamuksen kirkkauden aallon liukuessa yli taivaan.» Tämä ajatus jäi elämään hänessä, se värähdytti oudosti hänen olemustaan, synnytti siinä suloisen myrskyn ja ikäänkuin työnsi häntä jonnekin — mahdollisimman kauaksi entisestä elämänsuunnasta.

Kuollut hevonen oli jo haudan pohjassa. Ruupe täytti haudan mullalla. Sen tehtyään hän oli jo hyvin väsynyt, koko hänen ruumiinsa yli hulvahti kuuma uupumus. Siellä matalassa kuopassa, vasta umpeenluodussa, makasi nyt tuo vanha ja nilkkujuhta, joka oli maantien tomussa ja pölyssä kuljetanut kolmea ihmistä määräänsä. Ja taanoin oli yksi näistä kolmesta ihmisestä katkenneella kärrynaisalla lyönyt sen kuoliaaksi — vanhan, uupuneen eläimen . . .

Heinänkorret huojahtelivat, lehdet välkkyivät, kukkien kuihtuvat terät olivat kasteesta painavat.

Mutta kauempana tiellä huojahteli Ruupe lapio olalla heräävää kylää ja kukonlaulua kohden. Hän asetti lapion takaisin katajaiseen naulaan vanhan tollin avonaisessa vajavälissä ja palasi sitten yhtä

hiljaa takaisin kuin oli tullutkin. Hylätty tuulimylly kuperalla mäellä ahmi lahoavilla, murtuneilla siivillään vilpoista, kirkastuvaa aamua, joka avarana ja huumeisena kierteli taivaan sinisillä, hui-
maavan kaukaisilla rannoilla.

Samana päivänä, lähellä iltaa, Ruupe vaelsi ajatuksettomana tuota mäkeä kohti, jossa vanha tuulimylly värjötteli harmaana ja surumielisenä, sammaloituneena. Hänen edellään lensi hauraasti välkkyvä, musta perhonen. Se lensi suoraan mäelle, missä tuuli pehmeästi kohisi läpi punertavan haa-
viston. Sitten perhonen katosi, se häipyi ohueen sineen, läpikuultavaan hohtoon, jota koko ilmakehä oli täynnä. Ja Ruupe heittäytyi maata matalaan, lehmien kalvamaan mäkiruohikkoon, joka oli jo hiukan kuihtunutta ja kellastunutta, vähän kos-
teaakin. Ylempänä mäellä kuului taivasta vastaan ihmeellisen selvänä, kirpaisevan kauniina ja var-
jottomana haapojen puna.

Maanpiirin yllä väreilevä sini ikäänkuin lähestyi Ruupea ja multaa. Hän sulki silmänsä, ja silloin hänestä tuntui, kuin hän saisi keinua tuossa sini-
sessä hohdossa jossakin hyvin kaukana. Ilma oli siellä raikasta ja kevyttä hengittää... vuori-il-
maa...

Mutta sitten Ruupe kuuli kaivonvintin vinku-
naa alhaalla kylässä. Hän avasi silmänsä ja näki allaan tuuheitten, raskasmielisten metsien saarta-
man tasangon ja sen liepeillä harmaan kylän ehtoon

sinertävän hämärän kattamana. Ja syrjässä muista hän näki kyhjöttävän tuon hylätyn huvilatönön, jossa hän oli viettänyt monta sairasta, houreista päivää ja yötä, ja sen takana usvaisen, epätoivoisen rämeen, huiluvien, pitkäkaulaisten kurkien kodon. Ja hän muisti vanhan äitinsä ja poikansa tuolla — alhaalla, mutta ohimenevänä mielteenä, ei kiinteänä ajatuksena. Heidän hahmonsä vain ikäänkuin häivähtivät esiin tajunnan maailmasta epämääräisinä, jollakin tavoin tarunomaisina.

Ruupe nousi maasta tuntien olevansa väsynyt, melkein uninen. Ilma ei ollut enää niin sinistä kuin taanoin; siihen oli tullut jotain harmaan sameata, alakuloista. Taivaan väljällä ulapalla kiertelivät pilvet, ajaen toisiaan takaa valkeassa avaruuslaukassa. Hylätyn tuulimyllyn murtuneitten siipien risti heitti pitkän, tumman varjon mäelle. Ruupe, murhamies ja hevosvaras, katsoi murheellisenä tuota varjoa, ja hän muisti sillä hetkellä sen synkän, mustapartaisen hihhulilaisten maallikkosaarnaajan, joka kerran kaupungin liepeillä, pimeässä, öisessä vajassa oli ankarasti kolkutellut hänen omaatuntoaan, suominut hänen sielunsa verihaavoille.

Ruupe laahusti niinkuin väsynyt, loppuunajettu eläin kallellaan olevan tuulimyllyn luo, hän nousi sen horjuvat portaat, avasi longallaan olevan oven ja astui sisään. Lahoavan puun ja ammoin varisseen jauhun tuoksu hulmahti kuivana, melkein tukahduttavana häntä vastaan. Vuosiin täällä ei

ollut kukaan käynyt. Lapset joskus leikkivät mäellä kohisevien haapojen alla, mutta sisälle vanhaan tuulimyllyyn he kapusivat harvoin, sillä siellä asui karvaisia, vääräsäärisiä peikkoja; niin oli heille sanottu. Vanhaa, hylättyä, luhistuvaa oli kaikki, kuten alhaalla kylässä huvilatönössäkin. Miksi hän, Ruupe, oikeastaan oli tänne tullut? Hän katsoi murheellisena ympärilleen lahoavassa myllyssä, heittäytyen viimein maata. Näin hän makasi kauan liikahtamatta, jäsenissään kylmä raukeus.

Mutta jonakin aamuyön kohtana Ruupe havahdutti. Myrsky huojutti vanhaa, lahonnutta tuulimyllyä. Tuntui kuin avaruudet olisivat kohisseet sen ympärillä. Taivaanrannalla syttyi silloin tällöin salaman huima liekki. Se oli kuin keltainen, vääristynyt käsi, joka hetkeksi pistäytyi ulos taivaan ikkunasta synnyttäen kumeeaa jyrinää. Ruupe ei kotvaan tiennyt, missä hän oli. Hän katsoi mieltömästi ympärilleen, silmät pyöreinä, seisovina, tukka huiskin haiskin. Maailma kohisi. Missä hän oli? Kiidättikö uusi hulluus hänen ajatuksiaan? Mielikuva Maailmanpyörästä, jossa hän kerran oli istunut, kosketti häntä. Oliko hän jälleen humisevassa Maailmanpyörässä keskellä kaupunkia, keskellä sen talojen, tehtaiden, kirkkojen ja torien ääretöntä kaaosta...? Oliko hän veressä kiireestä kantaan? Katsoiko Kristus häneen jostakin hyvin kaukaa? Hän tarttui molemmin käsin päähänsä ja oli pitkän hetken näin. Mutta sitten alkoi todellisuus vähitellen himmeästi kajastaa kuvittelun hul-

muilevan verhon takaa. Ja hän tiesi, missä oli. Hylätyssä tuulimyllyssä, jota myrsky parhaillaan ravisteli. Ukkosti. Ruupe nousi vaisusti hymyillen ja kompuroi ulos. Hän näki öisen tasangon edessään salamoiden tuskallisessa valossa.

Ilma oli viileä ja avara, syksynvoittoinen. Haavat humisivat. Taivasta vastaan kuvastui tuulimyllyn murtuneiden siipien risti; se häilyi tummana, suunnattomana varjona sinne tänne.

Ruupe kulki alas kuperalta mäeltä ja tapasi notkelmassa lammaslauman, joka makasi maassa yhteensulloutuneena, yksi karitsa vain oli ylhäällä, katsoi salamoiden viiltoa ja määki. Lammaslauma kedolla ja valvovat paimenet... Maailma kohisi, jyrisi; se oli täynnä niinkuin taivaallisten sotajoukkojen pauhua. Oli kuin maailman ensimmäinen jouluyö kaukana etelässä, palmujen ja seetripuiden vienossa suhinassa, siellä, minne syksyllä lentävät linnut... Lapsi seimessä... Kummalliset ajatukset halkoivat Ruupen aivoja. Hänen teki mielensä heittäytyä maahan, mutta hän jatkoi kuitenkin koneellista kulkuaan, ja pian hän oli autiossa huvilatönössä.

Yö jatkui salamoiden säihkeessä, ukkosen jyri-
nässä.

YHDESTOISTA KERTOMUS

PUNAISTA

Ruupe istui suutari Huugo Kiiron kamarissa. Hän oli tullut suoraan autiosta huvilatönöstä tänne kuultuaan muutamalta huvilan pihassa juhtaansa juottavalta rahtimieheltä suutarilla olevan pienikokoisen, ruskean hevoskopukan myytävänä. Ruupe oli sanonut vanhan juhtansa kuolleen ähkyyn huvilan pihassa.

Hän istui nyt siis suutarin pienessä kamarissa, jossa tuoksui vahvasti kuivumassa olevalta vaatteelta, oli istunut jo pitkän hetken. Suutari itse oli viereisessä huoneessa aterioimassa. Hän oli ollut Ruupen tullessa aika lailla päissään. Kohta hän oli tarjonnut Ruupellekin, ja niin he olivat yhdessä maistelleet. Tällöin oli suutari nimenomaan sanonut: »Kuule, sano minua tästä puolin vain Huugoksi, sillä olemmehan tovereita.» Ja silloin hän oli sihautanut kieltään kuin käärme kuivassa kanervikossa ja hymyillyt alentuvasti. Tämä kaikki oli tuntunut Ruupesta kovin vastenmieliseltä. Vielä oli suutari sanonut olevansa vakaumuksellinen kommunisti ja materialisti. Hänen ollessaan Tampereella kenkä-

tehtaassa työssä, oli hän joutunut vankilaankin, kun hänen asunnostaan oli kerran löydetty S.K.P:n yhteiskuntavastaisia julisteita. Tämäkin oli saanut Ruupen oudosti hämmennyksiin.

Pöydällä oli levällään paksu kirja; se oli »Pariisin kommuunin historia.» Ruupe oli äsken tavallut sen nimen, olipa katsonut erästä kuvaakin, joka esitti sekasortoista katusulkua ja sen takana taistelevia työläisiä. Katusulun yläpuolella liehui repaleinen lippu, jonka Ruupe tiesi punaiseksi . . .

Raollaan olevan oven takaa kuului ruoka-astioiden kalinaa ja kovaäänistä keskustelua. Juuri äsken oli Huugon vaimo, lihava, tummaihoinen Sohvi, käynyt ovella ja katsonut viistoon, ikäänkuin epäillen, Ruupen. »Varmaan luulee minun jotain varastavan täällä sillä aikaa, kun he ovat keittiössä», oli Ruupe ajatellut väsyneesti, ja tämä satunnainen päänäjohtuma oli saanut hänet silmäilemään ympärilleen huoneessa, niinkuin hän todellakin olisi aikonut jotain sieltä varastaa. Mutta huoneessa ei mitään semmoista ollut: vanha pöytä, pari tuolia, jakkara, pahoin kulunut sohva sekä kaappi, joka näytti olevan lukossa. Tämä huoneen tarkastelu varkaan näkökulmasta huvitti häntä kuitenkin jostakin syystä. Siinä oli jotakin katkearaa, yhteiskuntavastaista kirpeyttä, joka vaikutti huumaavasti hänen sumentuneeseen, kauan jännitystilassa olleeseen hermoelämäänsä. Hän suorastaan nuuski ympärilleen niinkuin vinttikoiria . . .

Tässä nyt on jonkun asunto, jota sanovat

kodiksi, jonkun perheen koti. Molemmat nämä yhteiskunnan perusilmiöt eivät olleet hänessä milloinkaan tavanneet juuri minkäänlaista kiinnekohtaa. Hän vain ajatteli nytkin, että jossakin seinän takana he ovat, mies ja vaimo, jotka muodostivat tämän perheen ja jotka parhaillaan keskustelivat tarpeettoman koväänisesti hänestä, niinkuin hän ei vähemmällä tietäisi olevansa kulkuri, vieläpä mustalainen, hevოსvaras ja miestaposta syytteessä ollut. Sellainen hän oli! Voi yhdeksän pirua! Hän olisi tahtonut tällä hetkellä huutaa sen heille ja sitten lyödä pirstoiksi jonkin näistä vanhoista, koinsyömistä huonekaluista, jotka töykeässä rauhassa lepäsivät siinä hänen ympärillään niinkuin tyhmit lampaat haassa. Semmoisen merkin hän olisi halunnut jättää käynnistään, sillä hän, Ruupe, ei ollut tuollaiseen jähmeään, ummehtuneeseen rauhaan tottunut. Voi, miten hän tunsi vihaavansa noita ahdistavia seiniä, jotka eivät sallineet silmien rannatonta katsetta, eivät aivojen huimaavia ajatuksia. Ennen irti kodista, perheestä, yhteiskunnasta, kunhan vain on maantie tai sitten rautatien kovat, kiiltävät kiskot ja — vapaus . . . Juuri vankilassa, missä vapautta ei ole, oli Ruupe oppinut vihaamaan neljää seinää, joiden väliin mies puristui niinkuin hautaan . . .

Ruupe vilkuili ympärilleen, ja hänen suunsa vääntyi äkkiä irviin: ikäloppu, kulunut sohva! Miltä tuntuisi omistaa n a i n e n tuollaisen päällä maaten ja kuivumaan asetetuista vaatteista lähte-

vien tuoksujen lehyessä ilmassa . . . ? Kuinka toisenlaista on sentään omistaa hänet avoimen, sinisen taivaskaton alla, heinän ja kukkaterttujen tuoksussa, vilpoisen tuulen huminassa, puiden alla . . . ! Sen hän, Ruupe, oli tehnyt. Hän ummisti silmänsä mutta avasi ne hetken kuluttua uudelleen. Hän tuijotti seinään kuin olisi nähnyt näyn, ja vähitellen sammui hänen silmiensä samea, hetkellinen hehku. Niihin tuli jotain särkynyttä ja liikkumatonta. Huoneen seinissä häivähtelivät varjot niinkuin mustat muistot. Unissasaarnaajattaren sulkeutuneet, kelmeät kasvot ikäänkuin syöksyivät esiin syvältä varjojen joukosta. Hän tunsi kasvoillaan niinkuin veristen synnytysolkien kosketuksen. Ruupe parahti. Kuka heitti ne jälleen hänen kasvoilleen?

Mutta ilta putosi sillä hetkellä hänen eteensä. Hämy laskeutui ikkunaan niinkuin näkymätön tomu. Kylästä kuului epämääräisiä ääniä. Kuukin nousi jossain . . .

Viereisessä huoneessa oli keskustelu muuttunut tällä välin yhä kovaäänisemmäksi, siihen liittyi jo alastomana riidan karnea sivumaku. Ruupe havahduttui siihen, katsahti taas ympärilleen ja havaitsi edessään pöydällä puolilleen juodun sprilasin, jonka suutari oli taanoin siihen laskenut. Hän maistoi siitä pitkän siemauksen, toisenkin. Ruupen siinä pöydänkulmalla juodessa tuota spriinloppua kuivumaan asetettujen vaatteiden tuoksussa, suutarin kamaripöksässä, tuli huoneeseen vihdoinkin itse Huugokin. Hän katsahti pikaisesti Ruupeen, meni sitten

porstuaan ja palasi kohta takaisin hattureuhka silmille vedettynä.

— Ehkä lähdemme nyt talliin katsomaan sitä hevosta, sanoi hän. — Vaimo on minua moittinut siitä, että ollenkaan ryhdyin sinun kanssasi kaupan-tekoon. Hän ei pidä sitä soveliaana tekona, se emäsika, yhtä vähän kuin minä pidän sitä, että hän alituiseen kadottaa ja sekoittaa työkalujani.

Huugo oli puhunut kovalla äänellä ja huonekaluja kolistellen. Silloin ilmestyi Sohvi ovelle tummilla kasvoilla kiihkeät hermoväreet. Ruupe seiso i jo lähellä ovea lähtöä odotellen, mutta noiden kahden ihmisen, vaimon ja miehen, alkaessa torailla hän nojautui seinään, sulkien silmänsä. Hänen päässään humisi. Koko maailma tällä hetkellä etääntyi hänestä kaikkine muotoineen, viimeiset siteet, jotka olivat hänet kytkeneet ihmisten arveluttavaan maailmaan, ikäänkuin kirposivat hänen ympäriltään, ja hän tuns i seisovansa v a p a a n a noiden kahden ihmisen edessä, jotka vaihtoivat keskenään vihamielisiä sanoja. Tuntui kuin hän olisi sisäisen kärsimyksen voimalla ristiinnaulinnut tällä omituisella hetkellä entisen itsensä, niin väkevästi, sielua kouraisevasti hän tuns i itsensä uudeksi.

Ruupen siinä seinän nojalla kärsimyksen huumassa seisossa, alkoi halki vihan ja toran hänen silmiinsä häämöttää uuden maailman ääri viivat, uuden vapauden avarat puitteet. Näytti kuin koko se ahdas, tunkkainen huone, jossa hän seiso i, olisi revähtänyt kahtia ja tuulien kohina ja taivaan

ankaruus humahtanut sisään. Se oli huikaiseva hetki, jonka avaruutta ja todellista luonnetta hän ei täysin käsittänyt, mutta hän tunsi tuon hetken täyteläisen, riemastuttavan sisäisen paineen, erottisen kuumeisen, mahtavasti aaltoilevan rytmin ja tunsi sen kulkevan lävitseen niinkuin tuntemattoman iäisen virran. Se oli ihmisen hetkellinen vapautuminen hänessä. Hän silloin ikäänkuin nousi raiioilleen ja viimeisen kerran julisti: »Minäkin olen ihminen, minussakin on kerran elänyt ihminen, vaikka se onkin nyt sortunut vereen, vihaan ja kurjuuteen . . .»

Myöhemmin, kun Ruupe jo oli lopullisesti sortunut niinkuin mustan, mutaisen virran pohjaan, muisteli Ruupe usein raskaalla kaipauksella tätä hetkeä, joka niin väkevästi oli hänet liittänyt ihmisen syvimpään tarkoitukseen: vapauden ja ihmisen toteuttamiseksi omassa itsessään. Se oli ollut ikäänkuin viimeinen kädenojennus tuosta rinnakkaismaailmasta, joka niinkuin välkkyvä virta kulkee maailmassa vihan, alhaisuuden ja kurjuuden mutaisen virran rinnalla.

Mutta kun Ruupe tuosta käsittämättömästä tilasta suutarin ahtaassa huoneessa kiskoutui irti elämänsä todellisuuteen, erotti jälleen toran ja riitelyn kumeat äänet sekä kuivumaan asetettujen kosteiden vaatteiden äitelän tuoksun, vavahti hän koko ruumiiltaan. Tuntui kuin syvästä pimeydestä olisi hänen ylitseen kohissut se veri, jonka vuodattamisesta häntä oli kerran syytetty, punaisena ja

sakeana. Jälleen hän oli vapaaksi päästetty Barabas, pahantekijä ja kapinoitsija, jälleen tuntui vapaus orjuudelta ja jälleen hänen teki mieli heittäytyä maahan ja itkeä. Mutta hän syöksyikin vain hämärtyvän, rotteloisen porstuan halki ulos ja jäi sitten katsomaan niinkuin mielenhäiriön vallassa ympärilleen.

Kun suutari tuli pihaan, seisoi Ruupe yhä siinä keskellä elokuista hämärää, punaisen kuun noustessa. Ja kun Huugo katsoi noiden silmien pohjaan, jotka harmaista, uurteisista kasvoista sumeina välkkyivät hänen edessään, havaitsi hän siellä jotain liikkumatonta ja murheellista. Ne olivat niinkuin juoksussaan pysähtyneet korpilähteet, joilla ei enää ollut mahdollisuutta päästä ulos notkojen pimeästä.

Hiljaisuus. Kuu paistoi vinosti kulottuvaan, ahtaaseen pihaan, jossa liikkui ikäänkuin jokin näkymätön, hämärä, ruhjova voima.

Tämän synkeän lumouksen katkaisi vihdoin puolittain humaltunut suutari tarttumalla tuohon liikkumattomaksi jähmettyneeseen ryysyiseen olentoon ja työntämällä tätä edellään tallia kohti kuten jotain roskaläjää . . .

He seisoivat pienessä, kuutamoisessa tallissa, molemmat miehet. Ruupe katsoi kuin unessa vähäistä hevosta, joka taanoin päivällä oli tuotu liiasta suoraan tallikoppiin.

— Se oli sillä tavalla, selitti Huugo Kiiri, keran lopputilin saanut tehdastyömies ja kommunisti,

— että minä myisin tämän konini. En tarvitse sitä, mutta tuli se keväällä hankituksi niinkuin vähän pilanpäiten — muijan rahoilla.

— En minä tätä juhtaa osta, sanoi Ruupe sulkien puolittain silmänsä. — En osta. Muistuttaa liiaksi vanhaa hevostani, joka muutama päivä sitten kuoli ähkyyn, niin juuri ähkyyn . . .

Hän toisteli tuota hevosensa kuolemansyytä kiivaasti, valheellisen raivokkaasti, niinkuin joku olisi väittänyt sitä vastaan.

— En osta, en voi, vakuutti Ruupe vielä tullen äkkiä surumieliseksi. — Minä valitan, mutta niin se on. Minä näen, veli, hevosessasi kuolleen hevosrukkani piirteitä, en tosin värissä, vaan pään, kaulan, ruumiin ja jalkojen muodoissa, vieläpä silmissäkin. Niissä juuri näenkin. Katso, kuinka kuunsäde taittuu sen mustaan silmäkalvoon . . . Näen siinä, veli, kuolleen juhtani katseen . . .

Ruupe peräytyi selkä edellä avonaiselle tallin ovelle, pää painuksissa. Huugo katsoi häntä kummastuneena.

— No, mutta piru vieköön, sanoi hän sitten, — mitä se tahtia haittaa, vaikka hevoseni olisi viimeistä karvaansa myöten samanlainen kuin sinun ähkyyn kuollut juhtasi. Jos se sitten kuolikaan ähkyyn.

Ruupe vavahti.

— Jos se sitten kuolikaan ähkyyn, sanot.

— Tarkoitan, että voi se kuolla yhtä hyvin jollain muullakin tavalla. Sitä sattuu jos mitä . . .

Mutta Ruupe katsoi vaieten tallin hämärään eikä vastannut mitään.

— Ostatko hevoseni? kysyi suutari vihdoin.

— En, en osta, veli, vastasi Ruupe hiljaa, — se on mahdotonta.

— No minkä tähden, jumaliste?

— Sanoin sen jo äsken, virkkoi Ruupe vaivalloisesti, — mutta sinä et sitä usko. Se on jonkinlainen taika, ja on siinä muutakin.

— Mitä muuta?

— Sitä en sano.

— Sanoisit pois, houkutteli Huugo kuin lasta.

— En sano, kielsi Ruupe yhä jyrkemmin ollen jo lähdössä pois.

— No ei väkisin, rauhoitteli suutari. — Otahan napsu!

Ruupen viedessä pullon kiiltävää kaulaa suutaan kohti, katsoi Huugo häneen sivusta tarkkaavaisesti, ja hänen kasvoihinsa valui vitkaan jotain viekasta, vaanivaa ja kovaa. Hän näytti miettivän hetken, sitten hän sanoi:

— Sinä tarvitset siis hevosen, eikö niin.

— Tarvitsen, tarkan tarvitsen, myönsi Ruupe. — Pois pitäisi päästä, mutta millä lähdet, kun ei ole panna konia aisoihin.

Suutari, kaupunkilaiskommunisti, katsoi Ruupen hetken mietteissään, katsoi hänen laihoja, uurteisia kasvojaan ja ryysyistä, ryhditöntä olemustaan. »Sellainen hän on kuin tarvitsenkin», ajatteli hän.

— Istuhan siihen kynnykselle, toveri, kehoitti suutari viivytellen, antaen suurien, raskaitten käsiensä roikkua pitkin kupeitaan alas. — Sinä kuulit äsken minun kinastelevan vaimoni kanssa. Hän antaisi kyllä hevosen myydä sinulle, mutta ei soisi minun puhuvan sinulle eräistä asioista. Mitäpä hänestä, hän on sekoitus tyhmyyttä ja tietämättömyyttä. Hän työntää itsensä joka paikkaan; yhtään ainoata hetkeä ei anna minun yksin omistaa. Sitä paitsi hän koettaa riistää minulta sen haaveen, joka on minulle elämäni kalliimpi, haaveen, jonka helmassa keinuvat uudet maailmat. Mutta mitäpä hänestä, vaimostani nimittäin. Pääasia on, että minä luotan sinuun, luotan sen yhteiskunnallisen kärsimyksen tähden, jonka syvyyteen olet viskattu niinkuin viluinen koira. Kuule, oletko koskaan ajatellut tai kuvitellut siirtymistä maailmasta toiseen, oletko koskaan ajatellut, miltä tuntuisi, kun palkkaorjan kahleet kirpoaisivat kiusatun ruumiisi ympäriltä ja sinä tuntisit olevasi vapaa, vapaa rahan, kapitaalın orjuudesta. Oletko ajatellut, kuinka onnellinen olisi se päivä, jolloin vapaus ympäröisi ihmisen niinkuin ilma, jolloin poljetut yksilöt syöksyisivät ottamaan vastaan ihmisyyden keskeltä tehtaiden savua, jolloin työntulokset tasattaisiin, käsi yhtyisi käteen, viimeinen kivääri lyötäisiin pirstoiksi maahan ja maailma olisi uusi ja vapaa rajasta rajaan. Oletko ajatellut kaikkea tätä? Oletko kantanut sielussasi ajatusta, haavetta uusista maailmoista...?

Huugon silmät välkkyivät niinkuin kuumeessa. Hän nojautui häikäistyneenä kuutamoiseen tallinseinää. Karvainen rinta nousi ja laski avonaisen paidan alla. Humala oli haihtumassa, mutta sisäinen kiihko päihdytti hänet uudelleen oudosti ja ihmeellisesti. Odottamatta Ruupen vastausta, ajattelemta kenelle puhui hän jatkoi niinkuin itseksseen:

— Katso minua: kuusitoista vuotta olen ollut työssä tehtaassa, aamusta iltaan. Viimeisen vuoden, jonka vietin kaupungissa vankilasta paluuni jälkeen, värjöttelin työnvälitystoimiston edessä sen aukioloaikoina kerjäten työtä, jota en saanut. Sinä et tiedä, kuinka surullista, kuinka masentavaa on seisoa nälkäisenä, ryysyisissä vaatteissa, tunti toisensa jälkeen jonossa työnvälitystoimiston edessä tuulen pyyhkiessä pitkin katua... Se vuosi meni ohitse niinkuin raskas uni, ja viimein ajauduin Venäjälle, jonne vein kamppailevien suomalaisten toveri-
rien terveiset. Opiskelin Lännen vähemmistökan-
sallisuuksien yliopistossa. Kun palasin, niin alkoivat ahdistaa kuin kapista kulkukoiraa. Kalliisti sain haaveeni maksaa. Eksytin ohranan jäljiltäni, tulin tänne tuon laimean proletaaritytön seurassa, jonka kerran olin löytänyt jostakin laitakaupungilta. Olen suutari, niin juuri suutari. Lyön saappaanpohjia... Kuittia, loppuun imettyä hommaa ja viheliäistä työtä se on. Kaikki on ympärilläni naamioitua kurjuutta. Mutta kerran tästä tulee loppu. Ainoa pelastuksemme tässä sietämättömässä

tilanteessa on anarkistinen kommuuni, kuten Krapotkin teoksessaan »Leivän valloitus» osoittaa.

Suutari jäi tuijottamaan oviaukosta ulos. Yht'äkkiä hän tarttui silmät omituisesti kiittäen molemmin käsin Ruupen olkapäihin ja kysyi kii-vaasti:

— Toveri, oletko silloin valmis, kun käteesi työnnetään kumouksen punainen lippu...?

Ruupe katsoi häneen säikähtyneenä. Suutarin äkillinen kiihko lamaannutti hänet kummallisesti. Kuutamoisessa tallissa oli hetken hiljaista. Pieni, ruskea hevonen purra rouskutti vain sen nurkassa vasta niitettyä, hiukan kosteaa saraheinää. Kun Ruupe ei vastannut, katsoi vain synkästi suutariin, löi tämä hermostuneesti kädellään otsaansa ja huudahti kuin unesta havahtuen:

— Olisihan minun pitänyt tietää, kuinka surkean valmistumaton olet, olisihan minun pitänyt tietää, ettei sinulle merkitse muu kuin maantie, tyhjä maantie jotain! Sellaisia olette.

— Merkitsee myös kuolema, vastasi Ruupe vihdoin syvällä kurkkuäänellä. — Kun hän ojentaa minulle kätensä, seuraan häntä, minne hän sitten meneekin...

— Mitä merkitsee kuolema elämän rinnalla! Kuolema merkitsee vain loppua. Elämä on kuolemaa suurempi!

— Kuolema on suurempi, sanoi Ruupe oudon kii-vaasti. — Se ei merkitse loppua, vaan uudistumista ja ylösnousemusta.

Näin hän oli kerran kuullut sanovan Musta-Iivarin, kiertolaispapin.

— Kuolema ei merkitse mitään, huusi suutari kimeästi, silmät kiiltäen. — Tai jos se jotain merkitseekin, niin se merkitsee vain Saatanan naurua helvetissä... Mutta älkäämme nyt puhuko tästä. Tulin sinulle äsken puhuneeksi yhtä ja toista. Uskoin sinusta löytäväni sen, jota turhaan olen etsinyt täältä. Luotankin sinuun. Kuule, tuo juhta tuolla nurkassa on sinun, jos teet yhden palveluksen, ei minulle, vaan proletariaatille. Saat sen, jumalauta, ilman yhtään Kristuksen killinkiä.

— Mitä minun sitten pitäisi tehdä, veli? kysyi Ruupe hiljaa ja vastahakoisesti, nousten samalla ylös tallinkynnykseltä.

— Ajatko merelle päin — kaupunkiin? kysyi suutari vuorostaan merkitsevästi.

— Ehkä ajan, vastasi Ruupe vältellen.

— No jos kaupunkiin ajat, niin ei sinun tarvitse juhdan saamiseksi tehdä muuta kuin viedä kärryiläsi yhden paketin, jonka olen kätkenyt tuonne heinien alle. Annan kirjeen mukaasi, vietäväksi S.K.P:n salaiselle piiritoimikunnalle kaupunkiin. Osoitteen kuiskaas korvaasi, toveri.

Huugo katsoi odottavasti Ruupeen, mutta tämä pudisteli kieltäen päätään ja vastasi:

— Ei, ei, en vie pakettiasi enkä ota juhtaasi. En!

— Et, ota, kertasi suutari kummastuneena.

— Oletko hullu, oikein saatanan hullu! Et suostu viemään pakettiani rattaillasi! No, onko tämä kapi-

talistinen yhteiskunta, roskatunkio, sinulle siis niin rakas, vai pelkäätkö . . . ?

Suutarin suupielet venähtivät ivallisesti.

— En pelkää, eikä tämä yhteiskuntakaan ole minulle mikään rakas. — Ruupe tuijotti kuin tyhjään. — Olen kommunisti, jos niin tahdot, mutta pakettisi kuljettajaksi en rupea. Epäilevät vielä. Joudun selkkauksiin, ehkäpä linnaankin.

— Ei sinua epäillä, väitti suutari. — Vai luuletko jonkun likaisen aristokraatin tulevan kope-loimaan mustalaisreuhkan kärryjen pohjia? Ei, sitä hän ei tee, saat olla huoletta. Kaikessa rauhassa pääset kaupunkiin, kuten ennenkin. Minä sitä vastoin olen merkitty.

Mutta Ruupe kulki jo pihassa pois harmaana varjona. Suutari saavutti hänet kuitenkin muutamalla pitkällä harppauksella ja tarttui kiinni hänen olkapäihinsä.

— Etkö sentään suostuisi tuumaani? kysyi hän läähättäen.

— En, sanoinhan sen jo.

Ja Ruupe riistäytyi irti.

— Voi sinua, törkimys, kun et ymmärrä omaa parastasi — Suutari kävi uudelleen Ruupeen käsiksi hengittäen kiivaasti hänen kasvoihinsa, jotka valjuina ja harmaina erottuivat kuutamohämärässä. — Jos kerrot sanankin siitä, mitä puhuin sinulle tuolla tallissa, niin puukko on kurkussasi, sen sanon. Perkele vie!

— En puhu, lupasi Ruupe.

Mutta suutari ei tyytynyt vielä tähän.

— Vanno se maailmanvallankumouksen nimessä, joka totisesti kerran on tapahtuva.

— Vannon.

— No mene sitten sinne, josta olet tullutkin — maantielle.

Ja suutari lähti kummallisesti nilkuttaen ja käsiään ojennellen takaisin rotteloiseen hevostalliin, jonka ovenläpi ammotti auki mustana ja epämääräisenä. Huugon selkä oli vääntynyt kumaraan, ja hänen jaloissaan olivat kuin kahleet. Vaimo huusi jotain hänen jälkeensä tyhjältä, uudittomasta ikkunasta, mutta hän ei joko kuullut sitä tai ei halunnut siihen vastata.

Ruupe tunki äkkiä jääneensä keskelle iltaa kovin yksin. Kylä oli tumma ja hiljainen. Kuu paistoi ohuen, hyvin valkean ja hohtavan pilviverhon takaa. Hän näki maantien sen valossa kimmeltävän loputtomana ja arvoituksellisena. Ja hän ajatteli, miksi hän ei äsken ottanut suutarin juhtaa, kun tämä kerran oli sitä tarjonnut, ja niin he olisivat jo tänä iltana päässeet lähtemään pois salaperäinen paketti karryjen pohjalle, heinien alle, kätkettynä. Miksi hän ei ollut tätä tehnyt? Ketä hän oli sillä hyödyttänyt, ei ainakaan itseään. »Toveri, oletko silloin valmis, kun käteesi työnnetään kumouksen punainen lippu?» oli suutari kysynyt häneltä tallikopissa. Ja vanha katkeruuden laine häivähti yht'äkkiä jälleen hänen ylitseen. »Jos kääntyisin takai-

sin», ajatteli hän, mutta jatkoi kuitenkin koneellisesti kulkuaan huvilatönöä kohti.

Kaljulla mäellä, keskellä iltaöisten maisemien hiljaista surua, värjötteli vanha tuulimylly muodottomana ja kummitusmaisena, kuun haurasta hohtoa murtuneilla siivillään. Ja tuossa hänen edessään oli autio huvilatönö kuollein, mustin ikkunoin. Jossakin niiden takana nukkuivat hänen äitinsä ja poikansa. Ja oih, tuossa olivat heidän resuiset matkarattaansa, joiden aisat kohosivat tällä hetkellä hänen ylitseen niinkuin mustat, valtaiset kirouskäsivarret . . . Taivas kaartui huikaisevan väljänä, loputtomana siintona maailman ylle.

Ruupe heittäytyi maahan ja painoi kasvonsa viileään, kuolevaan heinään omituisesti taistellen unta ja lisääntyvää synkkämielisyyttään vastaan. Tuuli alkoi kohista vanhoissa vaahterissa. Nostaen kasvonsa kerran ylös häilyvästä heinikosta hän havaitsi, että taivas hänen yllään oli läpätunkemattoman sininen ja avara ja että maa oli kuin autio ja sen kasvillisuus valottomassa, mutta kuitenkin hämärästi kajastavassa iltayössä oli hiljaa, niinkuin kuolleesti häilyväistä, ruosteenkarvaista.

Silloin Ruupe painoi kasvonsa takaisin heinikkoon. Hänen ajatuksensa olivat sekaiset, toivotonta kehää kulkevat. — »Murha, murha, sinä olet m u r h a a j a, niin he sanovat! Mutta minä en ole murhaaja, en ole, en ole, en ole . . . ! Minä tapoin eläimen, jonka kuka tahansa saa tappaa, likaisen, inhoittavan eläimen tapoin, tosin o n n e t t o m u u-

d e k s i ihmisen hahmossa — erehtyvät . . . Mutta minä olen vielä i h m i n e n», vakuutti Ruupe itselleen kohottaen kasvonsa jälleen ylös viileästä, kasteisesta heinikosta, ja hän tunsu itsensä sillä hetkellä jollakin tavoin ylpeäksikin, imarrelluksi, niinkuin joku toinen olisi sen hänelle sanonut. »Niin, minä olen todellakin ihminen, enkä muuta pyydä kuin että tämä tunnustettaisiin. Mutta sitä he eivät tee, vaan halveksivat kuin kapista kulukoira.» — Ja Ruupe nousi niinkuin vihassa ylös maasta, mutta painautui siihen kohta uudelleen. Hän nukkui.

Mutta unessa alkoivat hänen mieltään polttaa uudet ajatukset ja mielikuvat. Oli kuin olisivat Sanjan kasvot alati uineet tuskallisen kauniina hänen silmiensä ehitse punertavassa hämärässä. Sanja oli kokonaan alaston ja hänen hiuksensa mustat, merituulen hajoittamat . . .

Ja Sanjan valoisa olemus saattoi hänet niinkuin hyvä ja hymyilevä enkeli, kuilujen kautta, syvälle uneen.

Heidän paljaat jalkansa, jotka huolettomina nauroivat aamunkoiton purossa, eivät jättäneet yhtään jälkeä maahan . . .

Seuraavana päivänä, heti aamulla, kuuli Ruupe, joka jälleen oli kulkeutunut kylään kuulustelemaan jotain hevoskonია, jonka hän saattaisi ostaa ja kytkeä kärryjensä eteen, että suutari, kaupunkilaiskommunisti, oli yöllä hirttäytynyt kuutamoi-

sessä tallikopissa. Kuullessaan tästä Ruupe säikähti omituisesti ja lähti suutarin asunnolle.

Pihassa oli uteliaita kyläläisiä ja yhä lisää tuli kovasaviselta kujalta päin. Kaikkien olisi pitänyt nähdä hirttäytyneen roikkuvan nimenomaan nuorassa, eikä alasotettuna, sillä silloin hirttäytyneenkin ylitse ikäänkuin laskeutuu kuolemalle ominainen rauhan-tila, näkymätön, valkea vaate... Kaikkeen tähän liittyi jonkinlainen hetkellinen, pimeä mielihyvän häivähdys siitä, että se oli juuri tuo t o i n e n, joka roikkui nuoran varassa, eikä hän itse — tapausta katsomaan kiiruhtava kyläläinen.

Mutta suutari oli kuitenkin jo ennätetty ottaa alas hammppuköydestä niinkuin ryöväri ristiltä. Ja nyt häntä kannettiin yli pihan, yli kumisevan, vihreän pääkallonpaikan, asuinrakennusta kohti. Hirttäytyneen tukka roikkui mustana ja vanukkeisena kasvoille, jotka olivat ikäänkuin sammuneet avaraan, hurjaan haaveeseen, joka sulki piiriinsä koko ihmiskunnan. Hänen silmänsä olivat luonnottomasti avoinna ja täynnä vihaa, hämmästyä ja kylmää tuskaa. Karvainen rinta näkyi avoimen paidan alta. Mutta tallin lattialla oli sinne tänne heitetty kommunistisia julistuksia, jotka olivat kuin punaisia läiskiä harmaalla pohjalla... Nurkassa oli muodottomaksi nuijittu monistuskone. Pieni, ruskea juhta, josta suutari oli edellisenä iltana hieronut Ruupen kanssa kauppaa, katsoi säikähtyneenä pilttuustaan.

Suutarin vaimo, tummaihoisen Sohvi, seurasi

kuollutta miestään. Hän oli kamala nähdä. Tukka hajallaan, puolipukeissaan, tolkuttomasti itkien ja parkuen. Kulkueeseen liittyi pihalta tuhkanharmaita, riippurintaisia ämmiä. Hekin alkoivat ulista, ja kohta oli koko piha niinkuin neekerikraali, jossa mielettömät akat yhtyivät yht'äkkiä outoon parkuun ja itkuun. Keltaiset kasvot olivat kääntyneet kohti hirttäytyntyttä, ja sammumaisillaan olevien silmien pohjalla hehkui liekkeinä verinen hurmos . . .

Ruupe syöksyi käsiään ojennellen ja ajatukset hajalla takaisin kujalle. Hän ei tiennyt, mitä ajatella tapahtuneesta. Aamuaurinko ikäänkuin poltti hänen kasvojaan, sen säteet kulkivat huikaisten hänen olemuksensa lävitse. Hän tunsu itsensä uupuneksi, kuolemaan asti. Ja samassa hänen jalkansa pettivät, ja hän lysähti polvilleen kujalle. Hänen yläpuolellaan aamutaivaan pohjattomuudessa hulmahteli punainen juova, niinkuin verinen risti . . . Kauempaa hänen takaansa kuului vaimenevaa voihketta. Auringonvalo kulki kuumana virtana hänen lävitseen.

Mutta kun Ruupe nousi ylös maasta, johon hän herpautunein jaloin oli vaipunut, näki hän kaukaa maantieltä, vanhan tuulimyllyn tuolta puolen, nousevan hohtavaa, kultaista tomua. Ihmeellisen vaimon ohjaamana hän lähti kulkemaan sitä kohti. Ja hetken kuluttua sukeltautui hänen eteensä maantien mutkan takaa mustalaismatkue, jonka viimeisen kuorman perässä juoksi tiuhtio hevonen, valko-harjainen, väriltään ruskea. Odottava Ruupe näki

sen kohta omituisin, aukirevähtänein silmin. Kuusi-kuormainen matkue, joka oli Ruupelle aivan outo, mutta jonka hän arveli olevan idän mustalaisia, pysähtyi hänen kohdalleen.

Siinä elokuisen maantien päällä, karpästen suristessa sumeasti viileissä nokkospensaissa tien sivuilla alettiin tehdä kauppaa matkueen jäljessä tiuhtiona juoksevasta hevosesta. Siinäpä hampaita ja kavioita katsottiin ja häntää nostettiin tuimalla touhulla, puheen pärinässä. Ja hetken kuluttua oli juhta Ruupen. Hän maksoi sen Yrtin Severi-vainaan rahoilla, joita hän nyt ajatuksissaan nimitti verirahoiksi. Hän nimenomaan aina silloin muisti, kun hän piti näitä rahoja kädessään, Yrtin kauppiaan kamarin, yöhimmeän, jossa hän oli rahat itselleen anastanut... sieltä ikkunan pielestä, seinäpaperin alta...

Tuo inhoittava ajatus kalvoi häntä nytkin asettaessaan uutta juhtaansa kärryjen eteen huvilaton heinäisellä pihalla. Se ei jättänyt häntä rauhaan, ja sitä paitsi siihen liittyi paljon muuta, ennen anastusta tapahtunutta; se inhoitti ehdottomasti, kuvotti... Hän kumartui yskien nostamaan raitaiden aisoja maasta. Aisat olivat puolittain märät ja niiden päällä oli siellä täällä keltaisia, liikkumattomia etanoita...

Samassa astuivat mummo ja unissasaarnaajan poika ulos autiosta huvilasta. Heidän silmänsä katsoivat huikaistuneina valoa, joka tällä hetkellä lainehti maailman yllä, ja he hoippuivat kuin juopu-

neet. Kuistinpielissä suhisi vienosti ikäheinä. Ja ylhäältä kuistin reunamilta katsoivat murtuneet japanilaiset puutarhalyhdyt kuin sammuneet silmät.

Ja niin he sitten ajautuivat pois hylätystä huvilasta, jossa he olivat viettäneet monta outoa, aave- maista päivää, elokuseen kylään. Tuo Ruupen äsken maantiellä tapaama mustalaismatkue viipyi siellä hetken.

Koira, silmäpuoli Verja, oli seurannut heitä huvilatönöstä. Se oli ilmestynyt alakuloisena ja resuisena heinikosta ja lähtenyt lynkyttämään heidän jälkeensä. Nyt se istui maantiellä katsoen ainoalla vaisulla silmällään pitkin keltaista nauhaa, odottaen lähtöä. Se ei liikahtanutkaan, vaikka eräs kauris kylän narttu kulki sen ohitse niin läheltä, että se melkein kosketti sitä kiiltävällä, silkkikarvaisella kyljellään. Verja oli kovin alakuloinen, sillä sen kyljessä vihloi ja kirveli sen hullun isännän iskemä haava, sen silmä oli kuumaa, alistunutta murhetta täynnä.

Sitten matkue lähti kylästä. Kärryt kolisivat, juhtien harjat häilyivät, naisten punakirjavat saalit välkkyivät. Tuo ihmiskolmikko, joka oli viettänyt muutamia outoja päiviä hylätyssä huvilatönössä, muodosti nytkin viimeisen kuorman, mutta tällöin oli sitä parempi hevonen vetämässä kuin kylään tullessa, ruskea, virkku ja valkoharjainen.

Lahoava huvilatönö jäi seisomaan kuihtuvan elokuisen heinikon keskelle haaleana ja kummitus-

maisena. Sen ovi oli viimeisten kulkijain jäljiltä jäänyt leksottamaan auki.

Mutta etäällä maantiellä mielti Ruupe hirttäytyneen suutarin kohtaloa ja sitä, mitä mahtoi olla siinä salaperäisessä, kummallisessa paketissa, jota tämä oli illalla kiihkeästi tarjonnut hänen kuljettavakseen kaupunkiin. Kenties, aprikoi hän, kenties . . . Mutta sitten hän muisti sikin sokin heitettyt punaiset paperit ja julistukset tallin lattialla. Ne olivat olleet niinkuin suuria, puuhun hyytyneitä veriläiskä . . .

V e r t a, aina vaan v e r t a, ajatteli Ruupe alakuloisena. Eikö hän enää koskaan pääse irti verestä? Eikö hän milloinkaan pääse irti vihasta, katkeruudesta ja toivottomuudesta . . .?

Ruupe katsoi jonnekin pois . . .

Ja matka jatkui . . .

Päivien hahmot vaelsivat hänen ohitseensa ohuina ja eriskummallisina niinkuin unessa.

KAHDESTOISTA KERTOMUS

MATKANLOPPU

Kesä kului kulumistaan, mutta luonnon ylivoimainen rehevyys pysyi yhä läsnä uuvuttavana, päälle kaatavana. Katoavaisuuden vivahdus, alakuloinen ja mieltä painava, alkoi siinä kuitenkin jo näkyä. Syksy tuli ja viilenevät päivät, jolloin aurinko iltaisin painui suurena ja loistavana kaukaisuuden mustan aavikon taakse. Kylissä leikattiin eloa, köyryisinä leikattiin, mutta ehtoisen väsymyksen keskellä soi villisti ja ylen riemullisesti hanuri loivien kunnaitten takana. Mutta taivaalla oli alkanut valkeitten pilvihevosten hillitön, syksyinen laukka, jota jatkui päivästä toiseen.

Se matkue, johon Ruupe äitinsä ja poikansa kanssa oli liittynyt, kulki jo yhä etäisemmissä kylissä, heille osaksi vieraisa. Verja, musta, silmäpuoli koira, ei seurannut heitä enää. Se oli muutamana aamuna kadonnut jäljettömiin. Lauri oli etsinyt sitä, mutta turhaan; sitä ei ollut näkynyt eikä kuulunut missään. Ja unissasaarnaajan poika oli itkennyt muistaessaan, kuinka tuo eläin oli illalla tullut eräässä pysähdyspaikassa hänen luokseen ja kiih-

keästi nuollut hänen käsiään. Sitten se oli hiljaa hiipinyt elokuun illan kuutamohämärään. Tämä oli ollut jollakin tavoin omituisen haikea hetki vaikka Lauri ei ollut silloin kyennyt sitä itselleen selittämään, hän oli tuntenut sen vain sinä hetkenä, jolloin tuo uskollinen eläin oli uponnut hänen edestään iltahämärän paisuvaan, rannattomaan mereen. Ja aamulla sitä ei ollut enää löydetty. Se oli varmaan illalla vetäytynyt jonnekin kuolemaan; koko matkan se oli ollut hyvin alakuloinen.

Ja unissasaarnaajan poika muisti jälleen huikaisevana ajatuskuvana hetken autiossa huvilassa, kuolleen omenapuun lähellä. Hän näki isänsä iskuun kohotetun uhriveitsen, joka sitten sattuikin silmäpuoleen koiraan — hyvän Jumalan lähettämään karitsaan pensaassa . . . Tämä hohtava mielikuva eli hänessä jatkuvasti, se kasvoi hänen sielussaan omituisesti niinkuin elävä olento ja sai yhä uusia piirteitä.

Mutta nyt oli poika jäänyt kummallisesti yksin. Hän ei voinut enää ojentaa pientä, laihaa kättään tavoittaakseen viereltään ystävän — se oli poissa . . . Mutta matkavankkurit ratisivat vain eteenpäin.

Ruukekin oli jollakin tavoin jo lopullisesti murtunut. Autiossa huvilatönössä sattuneet kohtaukset eivät tosin enää uudistuneet, mutta hänen hermo toimintansa oli sekavaa niiden jäljiltä, vieläpä oudon pingoittunutta, hapuilevaa, ikäänkuin alituisessa jännitystilassa. Hän ei voinut keskittyä enää mihinkään, pysähdyspaikoissakin hän oli kovin

rauhaton. Kuitenkin hän saattoi joskus mietiskellä pitkän hetken, mutta mitä, sitä hän ei koskaan sanoin ilmaissut, ei edes äidilleen, vanhalle mumolle, häntä uskollisesti seuranneelle. Tämä siitä huolimatta aavisti, että suuri ratkaisu oli lähestymässä. Ja olkoon vaan, hän ei säikähtänyt sitä, sillä hänen poikansa, vaikka hän olikin ryöväri ja murhamies, sai kuitenkin kerran laskeutua elämän ristiltä alas ja kulkea puhdistavan kärsimyksen läpi Hänen valtakuntaansa . . . Tämä usko piti mumoa vielä pystyssä, hän piti siitä kiinni suurella kiihkolla, ja pysähdyspaikoissa se keinutti hänet kipeään uneen ja ikäänkuin kantoi hänet mahtavilla siivillään jonnekin äärettömän kauaksi tai-vaista kajastusta liki.

Mutta tämä usko ei tuonut vielä tällöin Ruupelle lohtua. Hänen täytyi läpikäydä vielä yksi henkisen kehityksen vaihe, sisäisen nöyrytyksen tie, ennenkuin usko ikuisesta mahdollisuudesta häntä syvemmin kosketti.

Hylätyssä huvilatönössä vietetty aika kummitteli vielä Ruupen tajunnassa niinkuin painajaisuni, vaikka ei siitä mitään selvää ajatuskuvaa ollutkaan hänen mieleensä jäänyt. Koiransa katoaminen eräessä sivuajetussa kyläkunnassa oli hänelle omituinen helpotus. He olivat vihanneet toisiaan autiosta huvilasta lähdön jälkeen entistä syvemmin. Mutta sitten tuo musta eläin oli kadonnut, uponnut hämäryyden mereen, joka ilta illan jälkeen yhä syvempänä humisi heidän ympärillään.

Ruudesta tuntui usein siltä, että he vapaudesta huolimatta olisivat vain joku harmaa, pakko-työhön tuomittu vankijoukko, jonka molemmin puolin kulkivat vartijat. Ja jossakin odottivat jylhät, mustat kaivokset ja malmivasarain jymeä kolke. Tämä mielikuva liikkui hänen tajunnassaan avarena ja ahdistavana, varsinkin silloin, kun kajastava ilta yllätti heidät kulkemassa maantiellä ja lähestyvän yön painautuessa heitä liki niinkuin musta, viluinen koira.

Ruuden äidistä sanottiin, ettei hän ollut oikein viisas enää, näki usein näkyjä ja kuvitteli kaikenlaisia. Maantie tuntui upottavan, vaikka se olisi ollut viileän kova, tomuava, surua tunki, vaikka edessä olisi ollut riemullinen kevät korkean taivaan alla. Vieläkin hän rakasti poikaansa eikä toisin voinut olla, rakasti kurjana ja onnettomana ja omassakin kurjuudessaan. Joskus tämä vanheneva nainen hymyilikin yksinäisyydessään. He turvaavat toisiaan, äiti ja poika. Yhdessä he ajoivat tulista orjantappuraita kohti kaukaisuuden sinistä taivashämärää . . .

He kulkivat silloin jo kaukana metsäisistä kylistä kaupunkiin vievien valtavyölien varsilla, junien läheisessä ja etäisessä pauhussa. Mutta se talo, johon matkue nyt oli ajautunut, oli kuitenkin hiljainen ja syrjässä. Rautatien kiskotkin näkyivät sinne vain etäältä kiiltäen — tummien junien tienä.

Ruude kierteli talon pihassa vilpoisten puiden alla, kellastuvassa ruohossa. Ehtootaivaan haila-

kasta sineä vastaan erottui puidenlehtien verinen kuulto. Hän oli äsken syöksynyt siihen, syksyisten puiden alle, talon tuvasta, joka oli täynnä väkeä ja ihmisruumiin tympeää hikeä. Mutta huoneen ilma ei ollut häntä ulos karkottanut, vaikka se olikin häntä vaivannut, vaan jokin muu. Hän oli nähnyt tuvan perällä sängyssä makaavan unissassaarnaajan. Harmaan, ihmeellisen naisen hän oli nähnyt päässään sysimusta huivi. Unissasaarnaajatar oli kerran revähdyttänyt silmänsä auki ja katsonut Ruupeen, juuri häneen luonnottomasti auenneiden, arvoituksellisten silmiensä ahmivalla kiihkolla. Ja sitten oli tuo mustahuivinen, nukkuva nainen huutanut syvän hiljaisuuden halki ikäänkuin hänelle: »Mitä sinä varas, väkivallantekijä ja murhamies teet täällä? Mene sinne, missä kadotetut ovat...!» Syvän, puristavan kauhun vallassa Ruupe oli tullut läpi porstuan ulos, vilpoisten puiden alle. Vasta täällä, syyslehtien kirpaisevassa, sairaassa kuullossa, hän oli rauhoittunut, mutta hämärä oli ajanut hänet kuitenkin jälleen liikkeelle.

Mustahuivinen nainen, unissasaarnaaja, oli Samun Hilta eikä kukaan muu. Ruupe oli tuntenut hänet, vaikka naisen kasvot olivatkin tulleet kovin laihoiksi ja keltaisiksi. Niiden päälle oli pudonnut niinkuin naamari, unen kummallinen, läpitunkematon huntu. Mutta Ruupe oli kuitenkin tuntenut hänet sen alta, oli tuntenut. Tämä kohtaaminen ajoi hänen päälleen vastenmielisten muistojen joukon, kuten tuulispää ajaa edellään sokaise-

vaa, tukahduttavaa lentohiekkaa, mutta hän koetti ponnistautua sen alta pois, koetti saada kiinni jostakin valoisammasta ajatuksesta. Ja silloin hän töksähti veriseen vasikanpäähän, joka oli asetettu seipäänneenään puiden alle. Taanoin päivällä, illan rajalla, oli talossa teurastettu juottovasikka, ja silloin olivat mustalaispojat ripustaneet vasikan poikkilyödyn pään seipääseen, josta se nyt katsoi alas mielettömin silmin.

Ruupe katsoi siihen, ja oli kuin olisi katkera huumori äkkiä syöksynyt esiin jostakin hänen olemuksensa syvyydestä siinä seipääseen asetetun verisen vasikanpään edessä. Kummalliset ajatusyhtymät töytälivät hänen tajussaan huimasti ja oudosti toisiansa vastaan. Yht'äkkiä hän purskahti koleaan nauruun ja sanoi ääneensä:

— Ruma olet, mutta kumminkin somempi ja puhtaampi kuin Yrtin kauppiaan naama! Ole siinä seipäänpäässä, jotta ihmiset saisivat edessäsi palvoa omaa julmuuttansa . . .

Sitten Ruupe lähti pihasta, viileiden syyspuiden alta, kulkemaan rautatielle päin. Heinäiseltä pihaluiskalta katsoi hänen menoaan seipäänneenään lyödyn vasikanpään mielettömät silmät. Vasikaksi loihditun epäjumalan Baalin pää, jota kiihtyvässä tuulessa huojuvat heinänkorret ja heleät kukat rukoillen kumarsivat . . .

Ja hiljaisessa huoneessa, pihan perällä, makasi kapeassa vuoteessa unennäkijä-nainen päässään musta huivi.

Mutta Ruupe kulki rautatielle päin, ja hämärän pehmeät hiukset putosivat raukeasti hänen kasvoilleen. Hän ei tahtonut ajatella nyt mustahuivista naista, vaan tietoisesti ajatustoimintaansa ponnistellen hän pyrki päästä hänestä irti. Ja silloin, kesken tämän ajatuskamppailun, hän oli näkevinään elämänsä hyvän enkelin, Sanjan, nuoruutensa rakastetun, viittovan hänelle valkealla kädellään punaisessa sarastuksessa. Huomaamattaan, tajua-mattaan Ruupe kulkiessaan viittoi hänelle vastaan, tavoittaen vihdoin jonkinlaisessa kipeässä huumassa Sanjan kaukaisen hymyn... Mutta sillä hetkellä, ikäänkuin tuossa kuvitellussa hymyssä, hänelle selvisi, että Sanjan oli jo täytynyt kuolla. Tämä äkillinen tieto iskeytyi omituisen ahdistavasti ja kiivaasti hänen olemuksensa lävitse jättäen jälkeensä syvän tyhjyyden. Hän kaipasi Sanjaa sellaisena kuin oli hänet tänne maailmaan kerran jättänyt — heinäiselle lakeudelle meren rannalle. Kaipasi hänen olemustaan, hänen silmiensä suloista välkettä ja auringon kimallusta hänen hiuksissaan. Niin Ruupe kaipasi, mutta havaitsi samalla kaiken ikävöinnin, kaiken kaipauksen turhaksi. Hetken hipoi hänen mieltään sellainen ajatus, että elämä hänen kohdaltaan oli turhaa, hän saisi kadota jo. Ja taas hän muisti mustahuivisen naisen ja hänen äskeiset sanansa. Hän tunsii olevansa kadotettu...

Ruupe oli tällöin tullut väljälle, syksyiselle tasangolle, jonka halki rautatien kiiltävät kiskot kulkivat. Kaikkiällä oli hiljaista, hämärää. Ehtoo.

Idässä jo nousi kuu. Kiskot kimmelsivät epämääräisesti; ne haihtuivat hänen edestään ikäänkuin tyhjyyteen. Tätä kovaa, kapeaa tietä hän nyt lähti kulkemaan, kumaraisena harppoen ratapölkyltä toiselle. Taakseen hän tunsu jättäneensä niinkuin avonaisen haudan, jonka täyttämiseen ei näyttänyt hiekkaa löytyvän . . . Tyhjänä se ammotti, mustana ja tyhjänä häntä vastaan, tuskanvereksenä.

Yht'äkkiä Ruupe kulkiessaan heittäytyi poikittain kiskoille. Hän katsoi pitkin rataa etäisyyteen aivoissaan viiltävä ajatus kohisevasta junasta, joka kauhu-unen julmuudella kulkisi hänen ylitseen. Silloin saisivat korjata hänen ruhjoutuneet jätteensä kiskoilta, ja veri pakenisi hänen äitinsä kasvoilta. Poikakin kenties itkisi hiukan.

Nyt tapahtui, että Ruupe todellakin uskoi kaiken käyvän näin. Tämä ei häntä säikähdyttänyt. Päinvastoin hän katsoi melkein vapautuneena kauas etäisyyteen johtavia kiskoja, joihin nousevan kuun aavemainen valo jo hauraana taittui. Taivaan avara, sininen syli oli avoinna . . .

Ruupe painautui uhmassaan matalana kiskoja vastaan. Hiljaisuus ja ehto. Värit himmenivät kaikkialla muuttuen lopulta kummallisen utumaisiksi. Hän katsoi maailmaa niinkuin savutetun lasin lävitse. Oi, ehto . . .!

Silloin alkoi kaukaa tummenevan tasangon takaa kuulua lähenevän junan pauhua. Sieltä se tuli mustana, hiljaisuutta leikkaavana varjona. Ja radalla makaava Ruupe näki sen nopeasti suurenevan. Juna tuli . . .

— Tulkoon, tulkoon, tulkoon, hoki Ruupe ja pusersi kiskoja valkenevin kynsin. Hän painautui läähättäen ratapölkkyjen väliin. Pitkin kasvoja, jotka hän oli lyönyt kiskoihin, juoksi veri punaisena juovana. Mustan veturin raskas hengitys kuului jo aivan läheltä. Kuului väkevänä myös huojuvien, valaistujen vaunujen pauhu. Juna tuli kaukaa rannikolta vaunujensa ikkunoissa merisumua.

— Tulkoon, tulkoon...!

Ruupe vapisi koko ruumiiltaan. Hänen ojenne-
tut, levällään olevat kätensä, niinkuin ristiinnauli-
tulla, pusertelivat yhä kiskoja syvässä, synkässä
riemussa, uhmassa. Jostakin lähestyvän junan
vaunusillalta kuului laulua ja naurua. Kiihtyvä
kohu löi hänen korvansa umpeen. Hän oli näkevi-
näen itsensä jo junan alle muserrettuna, kädet ja
jalat muusta ruumiista irrallaan. Hän puri katke-
rana hammasta.

Ja samassa Ruupe näki tumman junan viistoon
edessään...

Mutta junan ollessa jo aivan lähellä, niin että
se melkein peitti varjoonsa Ruupen, syttyi hänessä
viiltävä, tolkuton elämänhimo ja lähestyvän kuole-
man kammo. Ja hän irroittautui äkillisellä liik-
keellä kiskoista niinkuin ne olisivat polttaneet hänen
ruumistaan ja viskautui radan sivuun. Hän putosi
hiekkavallilta kuin jonnekin kuiluun.

Ruupe makasi penkereen alla hetken, katsellen
viistoon ylös avaruuteen ja tuntien olevansa muser-
rettu eikä kuitenkaan sitä ollut. Iltajunan pauhu

oli jo häipynyt tasankojen äänettömyyteen. Hän nousi kiroten, pudisti hiekan vaatteistansa ja lähti hiljaa palaamaan taloon, jossa oli mustahuivinen nainen . . . Kerran hän pysähtyi kumartuakseen katsomaan maassa ryömivää kovakuoriaista. Hän seurasi sitä, kunnes se häipyi korsien peittoon. »Saisipa ihminenkin häipyä noin vain korsien peittoon», ajatteli Ruupe jatkaessaan matkaansa. Ja kun hän oli jo lähellä taloa, sanoi hän vielä puoliääneen niinkuin jatkoksi äskeiseen ajatukseensa:

— Niinpä niin, poiketa vain tieltä ja kadota . . .

Kujansuussa, joka oli karttuvaa kuunvaloa ja vaahterain varjoja täynnä, Ruupe näki vastaansa lyntystävän kuihtuneita, keltaisia akkoja, jotka kantoivat käsissään mustia kirjoja, paksuja kuin hirrenpäät. Näistä kirjoista oli unissasaarnaaja taanoin tuvassa määrännyt veisattavat virret. Nyt oli talo siis hiljentynyt. Mutta jokohan mustahuivinen nainen oli viety toiseen kylään?

Harmaitten akkojen jalat suhisivat vaisusti ehtootiellä. Pienissä rotansilmissään haipuva hurmos he kantoivat käsissään mustia kirjoja. Ihmeellisiä asioita oli Samun Hilta jälleen unissaan puhunut. Ruupe seiso i kujan laidassa katsellen ohitse kulkevaa akkalaumaa niinkuin jotain outoa maailmanlopun-saattoa. Vasta sitten, kun viimeinen eukko oli ärhennellen häipynyt virsikirjoineen tasangon iltaan, lähti Ruupe taloon.

Pihassa nostettiin juuri unissasaarnaajaa, mustahuivista naista, odottaville kärryille. Hän näytti olevan yhä vieläkin jonkinlaisen horroksen vallassa, vaikka huulien yli oli jo laskeutunut niinkuin viileä käsi ja unen pehmeä naamari oli riistetty kasvoilta. Emäntä seisoi kärryjen vieressä pitäen kädessään loimottavaa lyhtyä, vaikka kuukin jo valaisi kulottuvaa pihaa, tosin vielä hyvin köyhästi.

Ruupe, karttaen visusti lyhdyn valoa, sen kapeaa juovaa, kiersi taempaa puuhun sidotun juhtansa luokse. Oli alkanut tuulla, se huojutti hennosti tummia puita ja heilutti unissasaarnaajattaren mustaa huivia. Ruupe seisoi yskien ja sairaana vilpoisten, kellastuvien puiden alla katsoen tuota ihmeellistä huivia, joka oli kuin kuoleman siipi... Hän katsoi sitä kuin lumottuna, paikaltaan liikkahtamatta. Ja samassa rattaat lähtivät kolisten liikkeelle. Mustahuivinen nainen häipyi vuorostaan ajomiehen rinnalla tasangon iltaan, eikä Ruupe häntä enää tämän jälkeen nähnytkään.

Tullen esiin huojuvien puiden alta kysyi Ruupe pihassa yhä seisovalta emännältä, oliko unissasaarnaajan nimi Samun Hilta, mustahuivisen naisen, joka äsken oli lähtenyt talosta pois. Vaimo katsoi häneen pitkään. Hänen kasvonsa olivat harmaat ja tylt, liikkumattomat.

— Oli, vastasi hän vihdoin ja sammutti samassa lyhdyn aivan kasvojensa tasalla.

Kuun hopeinen valo vallitsi nyt ylivaltaisena pihaa. Ruupe vaipui niinkuin hitaasti jonnekin.

Mustalaisleuhkoja alkoi kokoontua pihaan, kuka kylästä, kuka sisältä talosta. Vihdoin tulivat myös Ruupen äiti ja poika. Juhdat irroitettiin puista ja matkue lähti ajamaan pois. Tasangon iltaa riipoivat ohikulkevien junien valot.

Ruupen olemusta kulutti tauti. Hän yski usein kumeaa, syvältä rinnasta nousevaa yskää, ja joskus oli kevyiden matkavankkurien pohjassa hänen kohdallaan punainen, laajeneva veritäplä... Ja jonakin elokuun kohtana, päivän ollessa sumea ja tuulinen sekä kuihtuvien kukkien kuolemankatseita täynnä, kirposivat yht'äkkiä solmuiset ohjasnuorat Ruupen käsistä hänen lyyhistryessä kääryjen pohjalle kuin halvattu. Punainen verisuihku syöksyi hänen suustaan, ja hän muuttui kasvoiltaan kovin riutuneeksi ja harmaaksi, melkein keltaiseksi.

Mummo tarttui nyt säikähtyneenä ohjaksiin, ja matkue pysähtyi vastahakoisesti. Kohtaus meni kuitenkin pian ohitse, mutta se muodostui joka tapauksessa jonkinlaiseksi taitekohdaksi, sillä Ruupen ruumiillisessa ja sielullisessa tilassa tapahtui tämän jälkeen asteittainen luhistuminen. Hän oli alati kuin kuumeessa, puhui unissaan öisin, valitti ja voihki ääneensä. Jokin musta, raskas muisto täytti hänen riutuvan henkensä selittämättömällä pelolla ja kauhulla, enenevällä painolla. Jostakin muille tuntemattomasta syystä hän unihoureissa kutsui usein luokseen Musta-Iivaria saadakseen hänelle puhua. Tähän Ruupen öiseen kutsuun sisäl-

tyi semmoista kuumeista kiihkoa, että se synnytti oudon puistatuksen sitä kuuntelevan mummon olemuksessa. Hän vaipui aina silloin kummallisiin mietteisiin.

Sitten muutamassa kylässä he saivat vihdoin kuulla, että vähää ennen oli siitä kulkenut ohi eräs toinen mustalaismatkue, jossa oli ollut myös Musta-Iivari, Ruupen kiihkeästi kaipaama kiertolaispappi. Matkue oli jo kyllästynyt Ruupen öisiin hourailuihin, alkoi kiiruhtaa nyt edelläajavain mustalaisten jälkeen siinä toivossa, että Musta-Iivari voisi vaikuttaa rauhoittavasti pian kuolevaan Ruupen, jos hänet käsiin saataisiin. Kaikki olivat alkaneet omituisesti kammoa Ruupea, sillä yleisesti uskottiin häneen menneen riivaajan. Hän oli matkan varrella käynyt yhä huonommaksi; hän ei jaksanut enää kunnolla ajaa, mummon ja unissasaarnaajan pojan oli pakko aina vuoronperään tarttua ohjasnuoriin.

Mummon pieni, kokoonlyyhistynyt olemus oli tänä päivänä ikäänkuin täynnä ihmeellistä suhinaa ja odotusta. Hän tunsu sisimmässään kaiken ajautuvan heidän kohdaltaan nyt suureen ratkaisuun.

Matkue ajoi juosten kärrynpyörien laulaessa keltaisella tiellä tuimaa, onttoa laulua. Taivaalla vyöryivät uhkaavina pilvien kaleerit. Ennen pitkää leiskuivat salammat heidän yllään; ne liukuivat sähisten pitkin taivaankantta, ja mahtava jyly kiiri pilvestä pilveen. Välillä taas oli aivan hiljaista, punaiset puunlehdet vain suhisivat alakuloisilla

mäillä kylien äärillä. Varjot tihenivät kaikkialla. Tuli syvä, etäisesti kajastava, odottava hämärä. Pilvet taivaalla törmäilivät toisiinsa. Alkoi sataa, tiheästi, kohisemalla. Synkeä hiljaisuus sammui rankkasateen ääneen. Sen alta he ajautuivat juh-tien kiskomina vihdoin kylään, johon he läpimärkinä majoittuivat.

Ruupe oli silloin jo hyvin lopussa, hänen kasvonsa olivat keltaiset ja suupielet veressä. Hänet kannettiin kuumeisena erään talon asumattomaan kammiotupaan, jonka ulkoseiniä kaatosade nyt armottomasti siveli. Taivas aukeni silloin tällöin punaiseen, säihkyvään valoon. Kumea jyrinä kaihui yhä taivaanrannasta toiseen.

Kammion harmaalla seinustalla värjötteli lammaslauma tiuhassa kasassa. Emojensa kyljissä tähyilivät pienet suviset karitsat kovin säikähtyneinä.

Vähän matkan päässä kylästä itään, pienellä aukealla, oli toinen matkue pystyttänyt rieputelttansa. Siellä oli myös Musta-Iivari, joka kaksi vuotta sitten oli lähtenyt merenrantakaupungista etsimään niinkuin maan päältä häipynyttä Ruupea, voidakseen tältä saada, jos se osoittautuisi mahdolliseksi, vihdoinkin lopullisen selvyuden vuosientakaisesta murhatapauksesta. Kenties häntä oli ajanut lähtöön myös toivo nähdä vielä kerran eräs vanheneva ihminen ja saada puristaa hänen kuihtunutta kättään yli tyhjyyteen kaatuneitten vuosien . . .

Ja nyt lähenivät loitolla toisistaan kulkeneet tiet suurta yhtymäkohtaansa.

Samana iltana, sateisena ja myrskyisenä, löi Ruupe kuumehoureisena pientä, runsashiuksista poikaansa päähän ja huusi luokseen Musta-Iivaria, jolle hän tahtoi kertoa jotain »hyvin tärkeää . . .»

Ulkona jätti elokuu hyvästejään. Huomenna aukenisi jo syyskuun ovi hämäränä ja arvoituksellisenä.

KOLMASTOISTA KERTOMUS

MAANTIELLÄ KULKEVA SANA

Rappiolla oleva pappi — onko mitään surullisempaa näkyä . . .? Musta-Iivaria pidettiin yleisesti tällaisena pappina. Hänellä olivat kaikki rappioon liittyvät tunnusmerkit, niin sanottiin. Hän kulki kuluneissa vaatteissa; hän oli vailla pysyvää tointa; hän joi toisinaan humalaan asti; ja, viettäessään levotonta elämää, hän saattoi pysyä usein tiety-mättömissä kuukausimääriä. Missä hän silloin kulki ja maleksi, ei tiedetty.

Häntä kutsuttiin Musta-Iivariksi tumman ihonvärinsä vuoksi ja myös siitä syystä, että hän oli suurimman osan elämästään toiminut nimenomaan mustalaisten ja yhteiskunnan pohjamaailman keskuudessa. Hänellä oli omituisen laihat, uurteiset, melkein kuluneet kasvot, joista silmät loistivat kirkkaina, levottomina ja mietteliäinä.

Merkkillinen mies hän oli monessa suhteessa, pilkattukin outojen kuvitelmiensa tähden. Saattoi hän esimerkiksi kuvitella sodat joskus olemattomiksi ja ikuisen rauhantilan maan päälle, jolloin ei surma-asetta välkkyväistä nostettaisi ihmisten riitoja rat-

kaisemaan, vaan kaikki riidat, suuret ja pienet, selviäisivät kansakuntien yhteisissä neuvotteluissa. Näin hän mietti, mutta ratki hullua oli tämä ajatuksenjuoksu olevinaan niiden mielestä, joiden aivot kuvitelmittakin elivät. Mutta Musta-Iivari vain mietti, eli ja saarnasi. Ei edes eläintä olisi Musta-Iivari antanut surmata, niin laajaksi ja kaikki käsitteväksi oli hänen sielunsa ajatuksissa muodostunut luomakunnan rauha. Kangaskengissä ja säärystymissä hän kävi, jotta eläintä ei olisi tarvinnut hänen tähtensä surmata ja nylkyrin veistä heiluttaa sen nahkan riistämiseen hänen kenkäänsä aineksiksi. Niin oli tämä kauan yhteiskunnan pohjamaailman keskuudessa vaikuttanut pappi vääntynyt elämäkuvitelmitansa erikoiseksi ja muista poikkeavaksi, että häntä pidettiin melkein hulluna. Kuitenkin hän oli viisas ja paljon lukenut hyvä ihminen, joka muiden ja omankin mielensä lohdutukseksi saattoi ne ihmiset, joiden kanssa kosketuksiin hän vaelluksillaan tuli, kauneuden ja hyvyyden vaikutuspiiriin. Tolstoin syvällinen, pohjaton inhimillisyyden julistus, johon hän oli jo yliopistoaikoinaan kiintynyt, ikäänkuin ruumiillistui hänessä, samalla kun hänessä eli Franciscus Assisilaisen suuri nöyryys ja rakkaus kaikkeen elolliseen.

Musta-Iivarin kuluneeseen, pintapuolisesti katsoen rappeutuneeseen olemukseen kätkeytyi älykäs, tavattoman valpas ja avara henki. Paitsi jumaluusopillisia kysymyksiä, rannattoman kaikkeuden ongelmia, jotka olivat häntä lähinnä, saattoi hän syventyä

hämmästyttävällä ennakkoluulottomuudella elämän moninaisiin ilmiöihin, olivatpa ne minkälaatuisia tahansa, sekä kirjallisuuden ja taiteen olemukseen. Ja missä ikinä hän vain tapasi ikuisen kauneuden heijastuksen: luonnossa, joka on kaiken perusta, ihmisen vaelluksessa tai kirjallisuuden lehdillä, se aina herätti hänessä vilpitöntä iloa, jopa liikutusta. Pitkillä monivuotisilla vaelluksilla hän oli muodostanut itselleen omat lakinsa, omat mittapuunsa, joiden mukaan hän ajatuksissaan luotaili Maapalloon sidotun ihmissuvun elämää ja sen lopullista epämääräistä kohtaloa. Iäistä valoaan kipenöivä ääretön tähti-taivas oli antanut näille mietteille joskus yön kylmän-onnellisina hetkinä omituista avaruutta ja syvyyttä.

Monta pitkää vuotta Musta-Iivari oli jo elänyt kiertolaisen koditonta elämää. Kuitenkin hänelle oli meren äärellä olevassa kaupungissa, sen laitaosassa, eräässä vanhassa talossa Meri-kujan varrella monivuotinen vuokrahuone, missä hän säilytti lukuisat kirjansa ja vähäiset tavaransa. Täällä hän toisinaan vietti muutamia päiviä, leväten, mietiskellen ja ahkerasti tutkistellen karttuvan kirjastonsa niteitä, kunnes hän jonakin päivänä taas hävisi omille teilleen, jatkamaan kummallista kaksoiselämäänsä maailmassa.

Ja joskus, Musta-Iivarin kulkiessa vieraan puutarhan ohi, saattoi jonakin ohikiitävänä hetkenä loistavien unikoiden katset hänet oudosti havahduttaa. Hän vastasi niiden katseisiin ajatusta kiusaavalla surumielisyydellä. Jokin hetkellinen aistimus,

jokin ohimennen tehty havainto voi hänen mieleensä palauttaa muistoja, synnyttää hänen raunioituvan olemuksensa syvyydessä elämän ja kadotetun intohimon huudon, veressä kohisevan kaipauksen huudon, vaikka hän oli uskonut sen jo iäksi sammuneen. Alitajunnan hämäristä kuiluista nousivat silloin esiin muistot siltä ajalta, jolloin saatana häntä kosketti intohimon oksalla. Hänen alaston intohimonsa erääseen mustalaistyttöön, nuoreen, mustasilmäiseen suntionkasvattiin, oli silloin ollut kaikkien tiedossa. Myrskypilvien kiertoa taivaalla! Oi unohduksen syvyyttä, intohimon väkevyyttä, lankeemuksen häpeää! Pappila, kaukainen ja yksinäinen. Suntion punainen talo, mieletön, hurja pappi ja nainen, villi, kyltymätön . . . Kukkien uuvuttavaa tuoksua pienestä puutarhasta. Punaisten unikoiden tuoksua . . . Öistä, pehmeää hämärää, avaruuden salaperäistä, ylhäistä välkettä . . . Koko yö täynnä naurua, syvää hurmiota, ihanaa juopumusta . . . Hän muistaa itsensä vielä sellaisena, kuin hän silloin oli: nauravana, silmät palaen, musta tukka sekaisin, papinkauhtanalla viinitahroja . . .

Intohimoon liittyi myöhemmin rakkaus, toiseen inhimilliseen olentoon kohdistuva ihmeellisen syvä, tuima kaipaus, koko olemuksen täyttävä. Mutta suurta vääryyttä hänelle silloin tehtiin: hän menetti kappalaisentoimensa etäisessä, hiljaisessa kappeli-seurakunnassa, sai tuomiokapitulilta julkiset nuhteet — anteeksiannosta ei ollut puhettakaan. Hänet, Musta-Iivarin, haluttiin kertakaikkiaan painaa näky-

mättömiin. Suurta vääryyttä hänelle silloin tehtiin. Hänen maatessaan ankaran kuumetaudin kahleissa, mustassa, mutta vapahtavassa tajuttomuudessa, vieraaksi käyneessä kappalaisen puustelissa, ajettiin Halvarin Kirsti, suntion kasvatti, lasta odottava, herjaten pimeälle maantielle, tuulien kohtuun.

Maantielle, väljälle ja loputtomalle, lähti parannuttuaan Musta-Iivarikin. Hänen eteensä nousivat hohtavat ja nöyrät tiet, ikäänkuin taivasta kohti kohoavat. Mustalaisten vaellusvankkurien kohina täytti seudut kumealla, rauhattomalla pauhullaan. Hän oli mukana, yksi joukosta, virkaheitto pappi. Nöyryyden armahtava aalto oli häntä jo koskettanut. Hän oli löytänyt jumaluuden, pyhän ja huimaavan, ilman temppeeliä, ilman rukousparkunaa, ilman virrenpätkeä... Näinä sisäisen tuskan aikoina Musta-Iivari lopullisesti nöyrtyi, hän kasvoi irti itsestään, unohti pyyteensä, unohti katkeruutensa, ja niin hänestä oli vähitellen tullut se, mikä hän nyt oli: nöyrä, hiljainen, viisas vaeltaja, avara, ennakkoluuloton maailman tarkastelija, joka sovittaakseen kuohuvan varhaismiehuutensa synnin, oli antautunut mustalaispapiksi, rauhattoman kulkurikansan henkiseksi nostajaksi. Hänestä tuli maantiellä liikkuva ruumiillistunut Sana, kaivattu ja odotettu. Hänen elämänsä yksi keskeisimpiä toiveita oli, niin kuin sanottu, saada tavata vielä kerran Kirsti Halvari, puristaa hänen keltaista, vanhentunutta kätänsä yli kylmän ja tyhjän, saada hänen himmenty-

vien silmiensä tuikkeesta etäinen anteeksianto. Mutta tämä toive oli tähän asti osoittautunut turhaksi; hän ei ollut tavannut etsimäänsä, ei ollut löytänyt muinoin rakastamaansa olentoa yhteiskunnan pohjamaailman syvyydestä, vaikka jo kolmekymmentäseitsemän vuotta oli etsinyt. Kolmekymmentäseitsemän vuotta etsimistä, tuimaa sisäistä kamppailua, nöyrytystä, asteittaista kirkastumista, vuori-ilmaa . . . Aika kohisi kaiken ylitse niinkuin mahtava, kaukainen virta, jonka alkujouksusta ihminen ei mitään tiedä.

Noin kaksi vuotta sitten oli Musta-Iivarissa alkanut itää myös ajatus saada vihdoin selvyys eräästä vuosientakaisesta rikoksesta, josta aiheutuneessa oikeudenkäynnissä hän oli ollut yhtenä todistajana ja syytettyinä Ruupe sekä muuan poliisilaitoksen sellissä merenrantakaupungissa oikeuskäsittelyn aikana punajuovaiseen huiviinsa hirttäytynyt lahkolainen, Virsi-Aaleppi, Severi Yrtin aikoinaan omistaman pienen laitakaupunkilais-lihakaupan myyjä, joka sitten oli julistettukin syylliseksi kauppiaan murhaan. Musta-Iivaria oli jo silloin kalvanut ajatus, että kysymyksessä oli t u o m i o v i r h e. Ja myöhemmin, muistellessaan käyntejään Ruupen luona sellissä oikeusjutun aikana, oli tämä käsitys hänessä vain vakiintunut. Virsi-Aaleppi oli ollut kyllä omi-tuinen, kiihkomielinen lahkolainen, mutta Musta-Iivari uskoi siitä huolimatta lujasti hänen sisäiseen syyttömyyteensä. Ja hän toivoi totuuden kerran

päivien hämäristä tunkeutuvan esiin omalla painolla, alastomalla voimallaan.

Tuon eriskummallisen laitakaupungin liepeillä asuneen kauppiaan murha oli vähitellen kietoutunut noilla kaukaisilla merenrantatienoilla omalaatuisiin, suorastaan legendamaiseen hohteeseen. Muiden tällaisten tapausten muisto vähitellen kuihtui, tämän ei. Se kaivautui esille vuosien kuluessa monenlaisissa muodoissa, väliin uskottiin sitä, väliin tätä. Siitä puhuttiin: se oli monien hurjien juominkien keskustelun aiheena, kapakkajuttuna käytetyimpiä. Ja ahtaissa, likaisissa ihmiskopeissa laitakaupungilla rukoilivat vanhat, tuimat lahkolaisakat: »Ole armollinen, Herra Jeesus, kalliitten haavojesi tähden, uskonveljellemme, sillä hän on syytön siihen, mistä hänet tuomittiin. Oikean syyllisen Sinä kyllä tunnet.» Julkisesti näissä kiihkomielisissä lahkolaispiireissä aina tällöin viitattiin Ruupeen, oikeaan syylliseen.

Omituisemmin, ikäänkuin jollakin tavoin läheisemmin oli tähän jo etäälle jääneeseen murhatapaukseen aina suhtautunut Musta-Iivari. Paitsi sitä, että hän oli ollut jutussa eräänä todistajana, liittyi tähän kaikkeen vielä ihmeellinen, raskas alitajuinen aavistus, joka pani hänet kiihkeästi toivomaan lopullisen, vääjämättömän totuuden esille tuloa. Kuta kauemmaksi vuodet kuljettivat tuon kummallisen tapauksen muistoa ja kuta synkempään hämääseen se peittyi, sitä kiihkeämmin Musta-Iivari siinä kaipasi totuuden kajas-

tusta. Se oli vähitellen täyttänyt hänet kokonaan, se ikäänkuin työntämällä työnsi häntä jotain kohti . . .

Ja kaksi vuotta sitten Musta-Iivari oli lähtenyt merenrantakaupungista etsimään käsiinsä Ruupea, saadakseen vihdoin kuulla sen, mitä tämä kaikesta päättäen sisäänsä kätki. Häntä kannusti tässä etsimistyössä tuo ihmeellinen alitajuinen tunto, joka viimein oli herännyt tietoiseksi pyrkimykseksi. Alaston murhatapaus sinänsä ja totuuden ilmi saaminen siinä ei tuossa sisäisessä pyrkimyksessä, joka hänessä eli, ollut kyllä enää ylivaltaisesti keskeisenä, vaan siihen oli vielä lisäksi liittynyt jotain muuta, jotain hämärää, piirteetöntä ja arvoituksellista, joka täytti hänet kummallisella, ennentuntemattomalla odotuksella.

Silloin oli syksy, niinkuin nytkin, kun Musta-Iivari oli lähtenyt kaupungista. Hän oli suunnannut sumeassa kirkkaudessa kulkunsa pohjoiseen vievälle maantielle, joka alussa meren rantaa seuraten liukui keltaisena nauhana kaukaisuuden hiljaisia, himmeitä kyliä kohti. Sieltä olivat ikäänkuin kajastaneet häntä vastaan jo lopullisina hänen oman kohtalonsa tulet, joiden johtamana hän sitten olisi kerran kulkeva sinne, missä ihmishenki, kahleista irtautuneena, saa syöksyä ikuisuuden valtapiiriin . . .

Mutta tällä matkallaan olisi häntä kohtaava vielä moni kohtalokas seikka, uusi väkevän kärsimyksen jakso, jonka kestäessä häntä viimeisen kerran olisi syvemmin koskettava synkeä ajallisuuden henkäisy.

Mutta se olisi samalla oleva myös uusi askel lähemmäksi elämän totuutta, lähemmäksi kärsivän ihmisielun sarastusta.

Oli siis syksy ja tuulessa punaisin lehdin häilyvät puut, kuihtuva maa, sekä öisin oudosti kajastavalla taivaalla kuunsirpin satuinen käyrä.

Tiet lähenivät yhtymäkohtaansa; ne tulisivat kulkemaan ristiin niinkuin povarin silmien edessä kulkevat ihmiskäden kohtaloviivat . . .

Musta-Iivari oli kulkenut väliin yksin loputtomilla, tuimanharmailla maanteillä, väliin meluavissa, riemunraskaissa mustalaismatkueissa, jotka remuten kulkivat etäisyyden sinihimmeää, pakenevaa seinää päin. Päivän kadottua illan punaiseen liekkiin mereen, pysähtyi matkue tavallisesti maantienvarren taloihin tai jollekin aukealle kedolle taivasalle, ja silloin Musta-Iivari luki kaistan mustakantisesta kirjasta, hakasilla varustetusta, sekä puhui kuuntelevalle joukolle lukemansa johdosta. Usein tällöin tuli myös paikalle vanhoja, kumaraisia akkoja läheisistä kylistä. Istuutuen heinikkoon, matkan päähän mustalaisista, he jäivät tuhkanharmain kasvoin kuuntelemaan vaeltajapapin sanoja. Tuntui kuin maiseman halki koukerteleva maantiekkin olisi niitä vaieten kuunnellut, niin oli hiljaista kaikki, pysähtynyttä, suvi-illan suhisevat äänet vain. Ja Musta-Iivari näki ympärillään monenlaisia kasvoja, toisilleen vastakkaisia, hän näki nuoria kasvoja, joissa elehti rauhattomuus ja odotus; näki vanhoja kasvoja, kulu-

neita, päivän uurtamia, joihin jo kummallisen alastomana heijastui tuhkaksi muuttuminen. Hänestä oli omituisen huikaisevaa nähdä näitä elämän ja katoavaisuuden ristiheijastuksia ihmiskasvoissa.

Oli tuo ilta, jolloin se matkue, mihin Ruupe äitinsä ja poikansa kanssa nyt kuului, oli ajautunut ukkosen ja rankkasateen alta väljään, kaikuvaan mäkipylään. Vähää ennen tätä oli Musta-Iivari alkanut puhua toiselle mustalaisjoukolla pienellä aukealla, kylän ulkopuolella. Rieputeltat oli jo silloin pystytetty totisen, kokonaan harmaan ja uhkaavan taivaan alle.

Mutta kesken Musta-Iivarin puheen nousi äkisti tuo myrsky, huikea pyörre, joka yllätti Ruupen, mummon ja unissasaarnaajan pojan sekä muun matkueenkin kaukana tiellä. Se tempoili rajusti telttojen seiniä, huojutti puita ja syöksyi kohisten yli tasangon. Musta-Iivarin ääni hukkuu tuulen tohinnaan. Jokin etäinen salama leimahti avaruuden tummuudessa, leimahti ja kuoli pois. Värit tummenivat kaikkialla. Etäisissä kylissä, loivien kumpujen ja tasankojen äärillä, haukkuivat koirat.

Silloin Musta-Iivari sulki kirjansa ja meni maantielle, jota tuulien laineet nyt vanhasti pyyhkivät. Hiekkarakeiden lentäessä hänen mustalle, kuluneelle kauhtanalleen, hän väsyneenä mietti, kuinka pieni ja voimaton on loppujen lopuksi ihmisen ääni elämän ja avaruuden kaikkeudessa. Sen synnyttämä kaikuakaan tuskin tavoittaa ikuisuuden ovea. Mutta sitten

hän havahtuen ravisti tämän epäilyksen mielestään. Hän, joka kuulee pienen madonkin vaikerruksen mullassa, miksi ei Hän silloin kuulisi ihmisen ääntä, vaikka se olisi heikko kuin pisaran ääni valtameren aallokossa.

Hänen näitä mietiskellessään taukosi myrsky yhtä äkisti kuin se oli alkanutkin. Tuulien laineet vetäytyivät pois ja tuli aivan tyyni. Mutta etäämpää aukean laidasta kuului nyt akkojen torua. Kivellä istuen huusi siellä muudan ikivanha mustalaisämmä käheästi, että Jumala oli vihoitettu ja sillä he olivat vetäneet päälleen myrskyn, joka oli kaatanut heidän kankaiset asumuksensa ja keskeyttänyt rukoushetken. Hän oli Tuurin mummo, hampaaton velho, joka oli kiertänyt maanteitä kohta sata vuotta. Kyyryssään, jalat käppyrässä, akka tavallisesti istui kärryjen pohjaheinissä seuraillen puolittain sokein silmin maantien loputonta nauhaa. Nyt hän oli äkeissään siitä, kun hän oli kuullut Verkon ukon koko rukoushetken ajan hieroneen hevossaup-paa aukean laidassa, ukon pojan samaan aikaan nau-raen tunkiessa vanhan kaupattavana olevan valakan suuhun resuista virsikirjaa muka leivänpalasena. Näin olivat tehneet jumalaton isä ja poika. Ja siitä aiheutui Jumalan myrsky, pauhasi Tuurin ämmä vääntynein ikenin, ja se jatkuisi vielä yöllä, elleivät taivaan tuulimerkit petä. Mutta syntinen, hilpeä Verkon ukko ei välittänyt ämmän puheista, vaan alkoi oitis rämeällä äänellä toisille kertoa tarinaa Kulkuri-Heikistä, joka kerran entisvuosina oli myynyt

akkansa Lörö-Erkille, muulilla kulkevalle kulku-kauppiaalle, saaden hinnaksi kaksi markkaa ja puolen tuoppia viinaa. Ei ollut hinnalla pilattu se akka, ja kohta siinä maantiellä, vanhan muulin vetämällä ratasresuilla kuivan nummiheinän päällä, he olivat painuneet yhteen kuin pukki ja kuttu... Mutta yksin jäänyt Kulkuri-Heikki oli päissään remunnut suvisissa kylissä.

Tuurin mummo oli kuitenkin puhunut totta. Tuskin oli kaatuneet teltat uudelleen pystytetty, kun puhkesi äskeistä voimallisempi myrsky ja sade. Hämärsi. Hämystä kuulsivat väljillä pelloilla kuhilaiden keltaiset, vaikenevat saatot. Kylä, jonka läheisyyteen oli pysähtynyt mustalaisten kirjava joukko, oli syvällä sisämaassa. Tuulien mukana häilyi tänne vain joskus huimaavan kaukaa merestä raskas henkäisy, sieluun tunkeva.

Musta-Iivarin resuinen kangasmaja oli hiukan etäämpänä aukean laidassa. Sinne hän vetäytyi hetken maantiellä taivaan mitatonta lakeutta tarkkailtuaan. Läheisen kylän yläpuolella oli musta, läpinäkymätön pilvi, josta silloin tällöin välähti salaman hohtava piirto. Ilma oli raskas, siihen kätkeytyi niinkuin synkkää odotusta. Satoi yhä vinhemmin. Kuorma-auto kulki kumisten maantiellä häviten outoon, punertavaan kajastukseen. Jossakin telttarievun kätkössä itki lapsi.

Musta-Iivari ei saanut unta. Tuuli huojutti teltanseiniä, joihin sadepisarat raskaasti putoilivat,

Suuri kohina, pauhu ja ukkosen lähenevä jyriä täytti maailman. Hän olisi voinut mennä yöksi läheiseen kylään, mutta hän ei ollut halunnut sitä tehdä. Elämällä näin mustalaisten ja muiden kulttuurien parissa hän uskoi pääsevänsä lähemmäksi maantien kansaa, lähemmäksi sen sisäistä olemusta, rauhatonta ja mystillistä, joka kaikilla säikeillään on yhteydessä väkevän, salaperäisen luonnon kanssa.

Mustalaiset pitivät Musta-Iivaria jo ikäänkuin joukkoonsa kuuluvana. Hän ei toiminut yksinomaan sielun, vaan myös ruumiinkin parantajana. Sairausten varalta oli hänen laukussaan aina rohtoja, joilla hän lääkitsi milloin lasta, milloin vanhusta. Aina kun hän ilmestyi näiden kiertolaisten pariin, kävi heidän ylitseen niinkuin salainen hyvyyden henkäisy, joka kirkasti tummat, maantien tuulissa kovettuneet kasvot. Ja matkueiden naiset näkivät hänessä hyväntekijänsä. Musta-Iivari oli monella tavoin auttanut ja tukenut heitä; missä hän vain oli tavannut yksinäisen, miehen hylkäämän naisen lapsineen, oli hän lempeästi puhunut miehelle tästä. Monta paria hän oli näin vihkinyt — kaksi ihmistä, jotka nyt ajoivat samoilla vankkureilla elämän väljässä rannattomuudessa... Tällainen oli tämä lempeä Kristus-kasvoinen mies, Musta-Iivari, yhteiskunnan pohjalle vaipunut pappi, jonka poliisit olivat kerran muka irtolaisuuden vuoksi pidättäneet, mutta sitten erehdyksensä havaittuaan hänet jälleen vapaaksi laskeneet. Hänellähän oli työnsä. Hän oli maanteillä kulkeva Sana...

Sade ja myrsky oli hetki sitten tauonnut, ukkonenkin jyrisi jo loitolla idässä. Oli seurannut syvä äänettömyys, vaivaava, päällekaatuva. Musta-Iivari kuunteli jokainen aisti valveilla. Jotakin oli tulossa — peruuttamattomasti. Se lähestyi elokuun kuultavasta hämystä peloittavana, muodottomana, koko elämän täyttävänä. Suuri tuska viilsi Musta-Iivarin sielua, tuska ja hätä. Oli kuin ammoiden kylvetty vilja olisi vitkaan kypsynt leikattavaksi.

Silloin hän tiesi, että suuri suru odotti jossakin liittyäkseen hänen seuraansa. Hänen elämänsä viimeksi kuluneena aikana oli ollut niinkuin kalsea, tyhjä ikkuna, johon äkkiä ilmestyvät kasvot, murheellisina ja säikähdyttävänä. Kuitenkin valui Musta-Iivarin mieleen vähitellen omituinen, tunnoton rauha, ja hän jäi vain o d o t t a m a a n . . . Sillä välin elokuun viimeinen, musta ja myrskyinen yö kulki eteenpäin, niinkuin kulkevat hämärällä tiellä tummat vaunut, joissa on ruumis . . .

Samassa Musta-Iivari jälleen kuuli ulkoa liekahevosten liikehtimistä, ja nuo äänet saivat hänet miettimään mustalaishevosen kohtaloa, jota usein kovaksi valitetaan. Mutta mikä on mustalaishevossella hätänä? Sillä on maantie jalkainsa alla, maisemien humiseva vapaus ympärillään, yläpuolellaan taivaan kirkkaus ja ketojen heinä syötävänä. Mikä on sillä hätänä? Mutta toista on kaivoshevosen kohtalo maailman suurilla kaivosalueilla. Kun se kerran hissillä lasketaan hiilikaivoksen järkyttävään pimeyteen, ei se enää milloinkaan pääse maan kukkivan

kauneuden keskelle . . . Kuolemaansa asti se saa vetää hiilikuormia mutkaisissa, ahtaissa käytävissä.

Omasta itsestään irti päästäkseen Musta-Iivari näitä mietiskeli. Ja kun sitten jonakin aamuyön hetkenä teltanovi yht'äkkiä reväistiin auki ja joku kutsui häntä ulos, ei hän säikähtänyt, sanomaton väsymys vain uhkasi lyödä hänen jäsenensä kasaan. Sateen ja ukonilman vuoksi hän oli nukkunut tänä yönä vaatteet yllään, koska rieputeltan katto laski hiukan vettä sisään. Kohta noustuaan hän astui siis ulos repeytyneestä oviaukosta. Raikas, avara aamuyö löi häntä suloisesti kasvoihin — syyskuun yö. Elokuu oli jo toiseksi vaihtunut.

Musta-Iivari havaitsi kohta ulos tultuaan seuraavat seikat: Ukkonen, joka oli vitkaan vaikene-massa, oli siirtynyt itään; loitolla, lähellä taivaan verestävää reunaa, välähti vain jokin yksinäinen salama. Aamunnousun hohtava kaari kohosi ylväänä kohden avaruuden kirkastuvaa lakea uuden päivän salaisuutta itseensä kätkeväenä. Maailma oli ikäänkuin laajentunut. Maassa, sen ihanassa, kuihtuvassa korsi- ja kukkapaljoudessa, kimmelsivät vesipisarot. Ilmassa oli tauonneen ukkosen sanomattoman raikas ja avara, koko luomakuntaa syleilevä jälkituntu. Mustalaisleiri oli vielä hiljainen, se lepäsi aamuyön rauhan hetkessä. Mustina ja murjottaen kyhjöttivät nurmikolla sikin sokin kirjavat, kastuneet teltat. Erään teltan edessä kyyristeli yksinäinen mustalaisnainen imettäen lastansa. Hänen rintansa näkyi likaisenharmaana ja paisuneena ohuessa aamu-

valossa. Musta-Iivari tiesi, että nainen oli Korkan Hilja, joka viikko sitten oli synnyttänyt pysähtymättä eteenpäin vierivillä mustalaisvankkureilla. Vertyneet heinät oli sen jälkeen vain heitetty maantien ojaan. — Musta-Iivari itse oli tämän tapahtuessa jättäytynyt jälkeen muutamaan kylään, jossa hänellä oli ollut joitakin asioita toimitettavana, ja saanut vasta myöhemmin siitä kuulla. — Hevoset nyhtivät painunutta ruohoa aamuoisella aukealla ja tömistelivät kavioittensa tylppiä päitä tantereeseen. Rattaat olivat lähempänä maantietä aisat pystyssä törröttäen, vaellussuuntaan asetettuina — kohti länttä, merta ja auringonlaskua . . . Läheisessä kaidussa mäkilässä lauloivat kukot kärein, tuimin kurkkuäänin aamua enteilevässä alkusyksyn yössä. Sumua. Jonkin hyvin kaukaisen ja hauraan tähden arka katse. Ja tuossa Musta-Iivarin edessä, käden ulottuvilla, istui maassa pieni, ryysyinen olento, joka äsken oli nyhtäissyt hänen telttansa oviaukon risaisen verhon syrjään ja kähein äänin kutsunut häntä. — Kaiken tämän Musta-Iivari kuuli, tunsu ja havaitsi ikäänkuin yhtenä ainoana väljänä aistimuksena. Sitten hän lopulta kysyi hiljaa lapselta:

— Miksi kutsuit minua, ystäväni?

— Lähettivät minut tuolta, vastasi poika nyökäyttäen päätään kylää kohti. Ja silloin Musta-Iivari havaitsi hänen vaatteensa repaleisiksi ja hänen kasvonsa ohuiksi ja kalpeiksi, jollakin tavoin elottomiksi, kuten niitä aina olisi hipaissut loputtoman unen ihmeellinen, musta siipi. Musta-Iivari katsoi häntä

säälien ja ajatteli, että tuossako muodossa Kohtalon airut nyt saapui luokseni . . .

— Miksi lähettivät? kysyi hän katsoen toisaanne.

— Ruupe kuolee, vastasi poika ummistaen silmänsä. — Lähettivät hakemaan.

Vielä puhuessaan hän painoi ohuet pojankasvonsa kasteiseen heinikkoon, josta hän ne hetken kuluttua nosti iloisina ja märkinä. Hänen kasvoihinsa oli tarttunut valkeata kukkautua.

— Pesen kasvoni näin joka aamu, sanoi hän siten hymyillen heijastuksenomaista, tuskin näkyvää hymyä.

— Niinkö. — Musta-Iivari katsoi lasta surumieli-
sesti hymyillen suoraan silmiin. — Lähtekäämme,
sanoi hän vihdoin vaisusti. — Ruupesi voi kuolla.

Pojan silmät välähtivät mustina; niistä katosi
sillä hetkellä kuin unen pehmeä häive.

— Ei hän ole minun Ruupeni! — Tämän hän melkein kirkaisi ja ponnahti samassa ylös maasta. — Sanovat, että hän on isäni, mutta minä en sitä usko. Hän on paha mies. Minä luulen, että hän on t a p p a n u t ihmisenkin . . . !

Silloin Musta-Iivari kumartui hätkähtäen pojan ylitse ja kysyi hiljaa:

— Miksi niin luulet?

— Hän hourii, alitukseen hän meitä sillä kiusaa. »Tapoin hänet», sanoo, »tapoin hänet — kurjan». No jos tappoi, niin tappoi, miksi sitä aina huutaa . . . toisia kiusaa . . . Väliin hän huutaa minut luokseen ja kun menen, lyö hän päähän, molemmin käsin lyö.

»Tuosta saat», sanoo, »tuosta saat, houna, ryysyläinen, unissasaarnaajan poika». Kuolisi edes... siitä...

Poika oli silminnähtävästi kiihtynyt, märät kasvot nytkähtelivät.

Musta-Iivari huoahhti ja kosketti kädellään otsaansa. — Se voi olla kuitenkin hän, mutisi hän sitten puoliääneen, voi olla... — Mutta pienelle noutajalleen hän sanoi:

— Ei saa sanoa niin. Kuolema samoin kuin elämäkin on yksin Jumalan kädessä!

He kulkivat silloin jo maantiellä kylää kohti, kulkivat rinnakkain aamuöisellä tiellä, kulkuripappi ja poika. Musta-Iivarin tajunnassa kuohui ajatus: Olisiko mahdollista, että hän, etsittyään kaksi vuotta Ruupea, tämän vihdoin tavoittaisi tässä etäisessä kylässä ja saisi hänestä puristetuksi esiin totuuden, saisi kuulla, mitä tapahtui Yrtin synkässä talossa murhailtana? Ja samassa kohosi jostakin syvyyksistä hänen eteensä Virsi-Aalepin muistikuva, lahkolaisen tavalla kiihkomielisenä, selvyyttä vaativana. Kuitenkin hän tunsi epämääräistä henkistä jännitystä sen johdosta, mitä hän varmaankin kohta olisi saava kuulla. Oliko kuoleva, jonka luokse hän nyt kulki, tuon kummallisen murhayön ainoa elossaoleva silminnäkijä — ehkä tekijäkin, vaiko joku muu? Miksi Virsi-Aaleppi, jonka Musta-Iivari sielunsa syvyydessä tunsi tekoon syyttömäksi siitä huolimatta, vaikka hän oli tavattukin yksinään murhatun kauppiaan huoneesta, miksi hän oli hirttäytynyt huiviinsa kau-

pungin poliisilaitoksen sellissä? Ehkä jonkinlaisessa äkillisessä toivottomuudessa, ehkä tapahtuman aiheuttamassa järkytyksessä. Ruupe, joka alustavassa kuulustelussa ja myöhemmin oikeudenistunnossa oli jyrkästi puhunut kanssasyytettyään vastaan ja sitten hävinnyt seudulta, oliko ehkä hänkin syytön? Mutta kuka sitten? Ei, ei, kyllä hän jollakin tavoin on ollut tapahtumassa mukana. Tunto sen sanoo . . .

Monenlaiset ajatukset risteilivät tällä hetkellä Musta-Iivarin tajunnan taustalla niinkuin salamoita sumussa. Hänen näitä miettiessään puhui poika kaiken aikaa, hänen rinnallaan hoikilla jaloillaan kaapiessaan, jotain sekavaa vaelluksista, eläimistä, merestä ja laivoista. Musta-Iivari sai kuulla hänen nimensä. Se oli Lauri. Hän sai myös kuulla, että poika oli tullut illalla erään mustalaismatkueen mukana kylään, jonne he olivat jääneet yöksi. Kylässä he olivat kuulleet Musta-Iivarin oleskelevan toisessa matkueessa lähistöllä, maantien varrella. Ruupe, joka oli matkalla sairastunut, oli yht'äkkiä yöllä siirtynyt huiman askeleen lähemmäksi kuolemaa, ja hän oli ankarassa hädässä kutsunut Musta-Iivaria luokseen. Silloin oli Lauri lähetetty häntä hakemaan.

— Minä tiedän, sanoi Lauri salaperäisenä Musta-Iivarille, — minä tiedän, mitä hän teille kertoo. Alituisen hän sillä meitä kiusaa. »Tapoin hänet», sanoo, »tapoin hänet — kurjan . . .» Hulluksi siitä tulee.

Musta-Iivari tunsu suurta väsymystä, joka valui niinkuin jähmeä vaha hänen jokaiseen jäseneensä, mutta hän jatkoi vain taivallustaan ryysyisen poikasen rinnalla astellen, oudon kiihkoisana hän käveli. He olivat kuin kaksi mahdottoman suurta, mustaa hyönteistä, jotka syyskuun yön varjotiellä huojuen koikkivat tarun jättiläishämähäkin virittämää verkkoa kohti, elämän ja kuoleman puussa himmeänä roikkuvaa . . .

Ja niin loimahti aamu kulkuripapin ja pojan ylitse. He havaitsivat yht'aikaa, että sinisen avaruuden poikki kulki suunnattomia, keltaisia juovia, ikäänkuin Jumalan vaununpyörien jättämiä hohtavia jälkiä kirkkauden tiellä . . . Aamunkoiton kauneus tunki viiltäen sieluun asti.

Kylä oli heidän edessään väljällä, loivalla harjanteella, jossa lähenevän aamun heleät varjot leikkivät.

Musta-Iivari ja poika kulkivat kylän etäisintä taloa kohti. Siellä sanoi unissasaarnaajan poika kuolevan miehen olevan. Talo oli osittain kuusien ja haapojen peitossa. Oikaistessaan sitä kohti tasanگون poikki he pitivät suunnan osoittimena talon pihassa värjöttävää vinttikaivoa, joka leikkautui mustana kuin ammoiden hylätty hirsipuu kajovaloista aamutaivasta vastaan. Kulkiessaan he suloisesti tunsivat, kuinka kasteisen ketoheinän korret ja aamussa hehkuvien kuolevien kukkien himmeästi kuumoittavat terät hiljaa löivät heitä jalkoihin. Laurikin oli käynyt äänettömäksi. Hänen valkea päänsä huojui heinikon yllä kuin raskas tähtkä.

Ja kun he astuivat talon aamuhiljaiselle pihalle, jossa monien mustalaiskärrijen kaarevat aisat töröttivät ylös niinkuin suossa, sen valkeitten, väkevästi tuoksuvien pursujen keskellä, huiluvien kurkien kaulat, vaipui poika yhä syvemmälle mykkyyteensä, mutta Musta-Iivarin täytti omituinen, syvä tunne. Hänestä tuntui siltä, kuin hän nyt olisi humahtaan astunut uuden elämän sisään, elämän, jossa lunastava kärsimys olisi viimein riisuva häneltä kahleet, ja hän olisi saava vapaana lähteä kulkemaan kaikkiihteistä rakkautta päin.

Talon mustissa ikkunoissa näkyi aamun kirkastuva kajastus. Huone, jossa kuoleva makasi, oli kammiorakennuksen päässä, vasemmalla puolen ahtaaseen eteiskoppiin sisään tultaessa. Ulkoportailta katsoi heidän tuloansa vanha, kuihtunut nainen, mutta Musta-Iivari kulki hänen ohitsean tuntematta häntä. Unissasaarnaajan poika mutisi jotain hämäävää avatessaan ovea kulkuripapille.

Vanha nainen takkuisin, hailakoin hiuksin seurasi heitä kuolinhuoneeseen puolittain nurinkääntynein ikenin. Se oli yht'aikaa vääntynyttä hymyä, itkua ja irvistystä.

Kun Musta-Iivari, poika ja kuihtunut nainen tulivat huoneeseen, jossa kuoleva mies oli viettänyt rauhattoman yön, oli se humahtanut jo aamuvaloa täyteen. Eräässä sen nurkassa makasi maankiertäjä jokseenkin rotteloisessa sängyssä, kirjavan hurstin alla, valitellen ja toisinaan mörähdellen niinkuin

uupunut eläin. Musta-Iivari lähestyi häntä, mutta eukko ja poika jäivät taemmaksi.

Huoneessa ei puhuttu hetkeen mitään. Oli hiljaista niinkuin tuomittujen kopissa ennen teilausta. Pysähtynyttä. Kaikki odottivat jotain. Jokainen odotti näistä neljästä ihmisestä, jotka joillakin hämärillä siteillä olivat kytkeytyneet toisiinsa, odotti, tietämättä mitä. Kuolevakin oli vaiti. Mutta sitten yht'äkkiä alkoivat hetket jälleen liikkua; ne putoilivat kuin näkymättömät, raskaat pisarat aamun hohtavasta siivilästä. Mies nurkassa hurstin alla alkoi nauraa kurjaa, repaleista, pahaa naurua, katsoen koko ajan kiiltävin, mustin silmin Musta-Iivaria. Noiden tuijottavien silmien ilme oli oudosti hajalla, niinkuin silmäkalvot olisivat syvällä kuopissansa äkkiä siirtyneet syrjään ja kokonainen villi, salaperäinen ihmissielun maailma olisi paljastunut tajunnan mustista onkaloista. Musta-Iivarikin puolestaan katsoi kuolevaan äärimmäisen tarkkaavaisesti, ja hän aavisti jälleen jotain hämärää, muodotonta liikuvan lähellään. Maankiertäjän kasvot olivat yhä vieläkin kurjan naurun rumissa väänteissä, vaikka itse nauru olikin jo hetki sitten tauonnut omituiseen, kurkusta nousseeseen vinkaisuun. Hänen laihat, uurteiset, kuluneet kasvonsa olivat ylöspäinkääntyneet, silmät vain katsoivat viistosti ja synkän kiiltävinä yhä Musta-Iivaria kohti. Tämä aavisti jotain ja asettui henkisesti varuilleen, mutta hän tiesi samalla, että kaikki tapahtuisi siitä huolimatta.

Hänen edessään makasi Ruupe, kummallisen kauppiaan Severi Yrtin kadoksissa ollut monivuotinen kasvatti ja maankiertäjä, jota hän oli etsinyt käsiinsä saadakseen tältä vihdoin tietää sen, mitä hän halasi: t o t u u d e n. Musta-Iivari oli tuntenut hänet kohta, vaikka hänen kasvonsa olivatkin suuresti muuttuneet.

Ja nyt Musta-Iivari astui lähelle kuolevaa ja suoraan silmiin katsoen sanoi:

— Olit kutsunut minut luoksesi, Ruupe.

— Ahaa, sinä tunnet minut vielä, vastasi Ruupe käheästi. — Niin, minä kutsuin sinua, kutsuin, kutsuin, saadakseni kertoa sinulle jotain. Mutta käske nuo muut pois . . . siitä . . . kuuntelemasta . . .

Musta-Iivari käännähti ja kehoitti eukkoa ja poikaa poistumaan huoneesta, koska hän halusi keskustella sairaan kanssa kahden. He lähtivät silloin yskien ja kolistellen porstuaan. Ovesta hulvahti tällöin huoneen raskauteen kasteisen syysaamun raikkautta. Pihalta, ruohikon kalteelta, kuului jo liikettä ja mustalaisten huutoja. Kukko lauloi.

Kulkuripapin sielun täytti ummehtuneessa huoneessa seisoessaan omituisen kolea tunne. Hän pyyhkäisi hätäisesti otsaansa ja kääntyi Ruupen puoleen. Tässä oli tällä välin tapahtunut outo muutos. Taanoinen ilkeä hymy oli sammunut kasvoilta, sijalle oli tullut jotain jähmettynyttä ja odottavaa, kuten koko hänen lahoava olemuksensa olisi itsetiedottomasti kutsunut esiin jotain kaukaista, aavemaista tapaussarjaa. Hänen kasvonsa olivat varjoja täynnä,

ruumis nytkähteli kuin kouristuksessa, käsien laihat, koukkuiset sormet nyhtivät hurstia. Silmät olivat puoliummessa, suupielistä tippui kuhmuiselle kaulalle keltaista vaahtoa ja tuima, sisäinen myrsky vavahdutti olemusta.

Musta-Iivari seurasi sivusta hänen vaihtuvia kasvoniilmeitänsä, istuutui sitten penkille, lähelle vuodetta, ja sanoi hiljaa:

— Tiedän sinulla olevan jotain kertomista minulle. Kerro siis, ystäväni!

Mutta Ruupe ei vastannut, tuijotti vain, tuijotti. Jossakin avaruuden kohdassa, väljässä sinisyydessä, kohosi auringon hehkuva pyörä yhä ylemmäksi. Huone tuli kummallista laajuutta täyteen. Himmeän ikkunan takana huojahteli virinneessä aamutuulella yökasteesta vapautunut kukkavarsi, loistavan sinistä kuihtuvaa kukintoa kantava. Edempänä mäellä, huikaisevassa syysloistossa, käyskenteli hiljaa valkea lammaslauma. Mutta kaukaa lähestyi jo myöhäissyksy lukemattomien kuolemanvaunujen pauhulla . . .

Kuoleva liikahti äkkiä kuuluvasti ja rajusti.

— Minä tiedän, että olet seurannut jälkiäni, pappi, sanoi hän vihdoin hiljaa, mutta kuumalla kiihkolla. — Olen kuullut sinun askeltesi kaiun jäljestäni penikulmien päästä . . . yöllä ja päivällä . . . Ei sitä aina kestä, jumalauta, ei kestä! Se hullu lahkolainenkin, josta oikeus teki isänmurhaajan, hänkin kulkee jäljessäni. Minä tunnen hänet, vaikka punajuovainen kaulahuivi muuttikin hänen kasvonsa

melkein tuntemattomiksi. Hän uhkaa minua unissa . . . mieletön! Kaikki he uhkaavat ja syyttävät ja kulkevat perässäni, väliin edellenikin menevät ja syyttävät, alituiseen uhkaavat minua jo sieltäkin — tulevien päivien kohdusta. Ja Severi Yrtti, se likainen kauppias-saatana, nauraa vierelläni yöllä ja päivällä. Yrittipä sitä, yrittipä tätä — aina vain nauraa . . . Kiertelee, kaartelee, viittoilee . . . Joka hetki on helvetti, joka maantien mitassa piilee perkele, joka tuuli tuo korviini tuhon sanan . . .! Sinäkin, pappi, odotat tilaisuutta ja hetkeä, jolloin voisit kiristää minusta ulos totuuden siitä vanhasta murhajuutusta, saada minut vankilaan. Hihhi . . .! Minäkö vankilaan, helvettiin ehkä, mutta ei vankilaan. Siitä hullusta lahkolaisesta, Virsi-Aalepista, tahdot tehdä lumivalkean, minusta pikimustan miestappajan ja varkaan. No tapahtukoon tahtosi, pappi! Kuule siis: tapoin kauppias Severi Yrtin sillä vanhalla luodikolla, joka oli Yrtin tupakamarin seinällä. Se luodikko roikkui hihnan varassa naulasta, kai muistat . . . Puhuit sen alla kerran Kristuksesta! Sitä paitsi iskin häntä jo ennen ampumista puukolla . . . kahvaa myöten . . .

Ruupen puhe katkesi kimeään, karmivaan hihitykseen, joka oli jo itkun rajalla. Musta-Iivari katsoi hänen tuhkanharmaisiin kasvoihinsa siirtämättä katsettansa pois, herkeämättä katsoi. Vihdoin hän kysyi melkein kuiskaten:

- Tapoit hänet, niinkö sanoit?
- Niin sanoin. Tapoin, tapoin!

Kulkuripappi huokasi syvään. Jotain hänestä tällä hetkellä irtautui pois, vuosien takainen liikkumaton möhkäle. Selveni, samalla omituisesti kirkastui toisen kohdalta, toisen kohdalta yhä vain sumeni. Tuossa lähellä ummehtuneelta tuoksuvassa, likaisessa sängyssä makasi kuoleva mies syntiensä kiirastulessa, mies, joka koetti vielä rumasti nauraa läpi oman kohtalonsa seitin . . . Musta-Iivari vaipui yhä syvemmälle alakuloisuuteen häntä katsellessaan, mutta kuitenkin hän toisaalta tunsu jonkin salaperäisen voiman samalla itseään työntävän tuon kurjan ihmisraunion puoleen. »Ryöväri ristillä», ajatteli hän, ja laaja myötätunto liitti hänet lähellään vääntelevään, tuhkaksi muuttuvaan olentoon. Hän näki jälleen, kuten niin monesti ennen, yhden elämän ankarista peruspiirteistä: tuhoutumisen, kuoleman. Mutta suuren häviämisen hetkellä saattoi kuitenkin elämän ristiltä kuulua ihmissielun jylhä pyyntö: »Muista minua, kun tulet valtakuntaasi.» Se on ihmisen tietoista tai vaistomaista luottamusta ikuiseen mahdollisuuteen, nöyryymistä sen edessä. Musta-Iivari tunsu odottavansa, että Ruupenkin sielussa alkaisi jokin liikkua katoamatonta kohti, kaikkea sitä suurta, tuntematonta kohti, joka mahdavana ja rannattomana aukeaa ihmisen eteen kuolemassa.

Pihassa humisivat tuulien vilpoiset laineet. Mustalaiset juottivat hevosiansa huojuvan vinttikaivon partaalla. Hoilattiin ja laulettiin. Mustat, resuiset koirat haukkuivat sekaan.

Silloin Musta-Iivari harmaassa huoneessa kumar-
tui Ruupen ylitse ja sanoi:

— Kerro, kerro kaikki; se helpottaa!

Ruupen silmät painuivat puolikiinni. Kelmeät
kätet kuvastuivat hurstin kirjavasta taustasta kum-
mallisen aavemaisina, kauhistavina.

Ja sitten Ruupe aloitti kertomuksensa.

Sitä kertomusta kesti, lyhyin pysähdyksin, koko
sen päivän. Kuoleva maankiertäjä puhui hiljaisella,
katkonaisella äänellä ja väliin tuokioksi pysähtyi
kokonaan. Hiljaisuus heittäytyi aina silloin huonee-
seen ahnaana niinkuin hyökylaine laivan kannelle.
Kuului vain Ruupen ohut ja kuiva hengitys. Musta-
Iivarikin tunsi kummallista voimattomuutta tällai-
sina hetkinä, samalla kuin kosketus todellisuuteen,
hetkien vinhaan, tarkoituksettomaan menoon, oli
särkyneen katkonaista.

Kerran jonakin päivän kohtana syntyi maankier-
täjän kertomuksessa pitempi pysähdys. Hän hengitti
raskaasti, ja hänen kasvonsa olivat riutuneet ja vakoi-
set, hermoväreitä heijastavat. Musta-Iivari oli pai-
nanut päänsä käsiensä varaan ja katsoi Ruupen
mietteissään. Viimein hän sanoi karusti:

— Sinun täytyy nyt levätä; jatka myöhemmin!

— Ei, tahdon kertoa nyt, mitä minulla on ker-
tomista, vastasi kuoleva Ruupe kiihkeästi. — Tun-
nen, kuinka aika valuu käsistäni niinkuin vesi. Mutta
minä kokoan hetken ajatuksiani; ne ovat kuin hajalle
lyödyt. Jos haluat mennä ulos haukkaamaan vähän

raitista ilmaa, niin mene, mutta älä etäänny kauaksi. Haluan sinun tulevan takaisin kutsuessani.

Musta-Iivari nyökkäsi ja meni seisomaan eteisen ovelle. Tuuli, täynnä kiihtyvää syyssurua, humahti häntä vastaan. Kulkuripappi tähyili halki päivän jonnekin loitolle. Hän oli nyt sellaisessa oudossa mielentilassa, joka esti hänen katseensa kiintymästä mihinkään lähellä olevaan yksityiskohtaan, vaan se pyrki alituisen jonnekin etäälle. Sieltä kaukaisuuden mitattomasta tilasta alkoi kuin jokin armoton aalto vyöryä häntä kohti.

Mustalaismatkue oli jo reuhaten painunut maantielle; se oli ikäänkuin säikyttänyt kuolevaa Ruupea, johon mustalaiset otaksuivat riivaajan menneen. Vain kaksi lasta, poika ja tyttö, oli käynyt häntä lähdön edellä katsomassa.

Silloin kompuroi tuvan nurkan takaa esiin, valoisalta kummulta lampaitten parista tullen, tuo eukko, joka taanoin oli ollut Musta-Iivaria vastassa ulkoovella. Omituinen säikähdys löi naisen kuihtuneen olemuksen lävitse hänen nähdessään ovella Musta-Iivarin, mutta hän ponnistautui kuitenkin kysymään:

— Kuoleeko hän pian?

Musta-Iivari tuijotti häneen hetken, hyvin pitkän hetken, ennenkuin vastasi:

— Kyllä hän lähtee kohta pois. Onko hän muuten teidän poikanne?

Vanhan naisen kasvot vääntyivät äkkiä irvistyksestä hymyyn.

— Kyllä hän on minun poikani, vastasi hän sit-
ten erikoisen painokkaasti, katsoen samalla Musta-
Iivaria pohjattomalla, laajalla katseella. Tuo ihmeel-
linen katse, jonka Musta-Iivari myöhemmin muisti
erikoisen selvästi, jopa pienempiä vivahduksia myö-
ten, vavahdutti häntä omituisesti, vieläpä tavalla,
jonka syytä ja luonnetta hän ei voinut ollenkaan
selittää itselleen. »Jossakin olen kohdannut tuon
katseen aikaisemmin, ehkä hyvin kauan sitten»,
ajatteli hän väsyneenä. Mutta hän ei onnistunut nyt
saamaan kiinni tuosta häipyneestä, etäisestä het-
kestä, vaikka hän olisi kuinka muistiansa ponnista-
nut. Musta-Iivari jäi katsomaan taas niinkuin tyh-
jään. Kaikki tuntui hänestä nyt oudolla tavalla
epätodelliselta, aavemaiselta. Tuokin äänettömästi
liikkuva vaimo, Ruupen äiti, joka juuri katosi ovelta
eteiskoppiin käydäkseen poikansa luona.

Vihdoin Musta-Iivari lähti portailta yli pihan
talon puolelle sopimaan heidän oleskelustaan kam-
miotuvassa. Tämän olon hän lupasi myöhemmin
maksaa; missään tapauksessa se ei tulisi muodostu-
maan pitkäaikaiseksi. Jo taanoin kulkuripappi oli
hankkinut pihanperärakennukseen syötävää. Kun
Musta-Iivari palasi, kuuli hän läheiseltä aitta-
mäeltä lasten hilpeitä ääniä. Unissasaarnaajankin
poika oli siellä. Heidän äänensä ja naurunsa kaikui
niinkuin jostakin toisesta maailmasta.

Samassa kuoleva jo kutsui luokseen Musta-
Iivaria. Tämä tunsu yht'äkkiä syvää henkistä ahdis-
tusta, joka muistutti ruumiillista pahoinvointia.

Huolestunut ilme kasvoillaan hän palasi takaisin kuolinhuoneeseen ja kohtasi jälleen vanhan naisen katseen maankiertäjän vuoteen jalkopäästä. Tällä kertaa tuossa katseessa oli kuin jonkinlaista viileää hellyyttä, kuin etäistä kimmellystä ammoin tauonneesta itkusta. Ja kokonaan ymmällään, melkein järkytettynä, Musta-Iivari nojautui seinään irroitautumatta kuitenkaan noiden silmien salaperäisestä maailmasta.

Ruupe, joka oli merkillisen kiinteästi tarkastanut heitä sivusta, sanoi nyt yht'äkkiä ohuella äänellä:

— Minua janottaa yhä. Saanko vielä vettä?

Vaimo ojensi kuolevalle pojalleen vesikannun. Hän joi ahnaasti muutamia kulauksia, antoi sitten kannun pois ja sanoi taas tuskallisesti hymyillen:

— Maantie on jo niellyt jälleen matkueen. Kohta minäkin lähden matkalle, mutta sitä ennen päätän kertomukseni.

Hänen äitinsä lähti silloin kädet kasvoillaan porstuaan. Mutta siellä hän seisahtui jonkin ajatuksen huumaamana ja nojautui seinään. Ihmeellinen tunne laajensi hänen rintaansa, kohisi hänen olemuksessaan.

— Hyvä Jumala, se on hän! hoki vaimo. — Miten hyvä hän on, miten hyvät hänen kasvonsa...! Jumala tietää, etten ole sen jälkeen muuta miestä rakastanut enkä toiselle antautunut. Hänelle vain, ja sen rakkauden kannan hautaan... Meidän lapsemme... meidän lapsemme...

Hänen sieraimiinsa kantautui ikäänkuin josta-

kin kaukaa tulipunaisten unikoiden tuoksua, ja haltioitunein kasvoin vaimo astui ulos väkevään auringonvaloon.

Sillä välin Ruupe jatkoi kertomustaan, ja hän lopetti sen vihdoin osapuilleen seuraavalla tavalla:

— Ikävän ja pitkällisen oikeusjutun päätyttyä palasin jättämäni taloon, joka oli muodostunut elämäni yhdeksi pääkallonpaikaksi, ja ryöstin tappamani mielettömän kauppiaan kotona olleet rahat, joiden kätköpaikan minä, omituista kyllä, hyvin entuudestaan tiesin. Näin erosivat lopullisesti Sateenkaaren ja hänen kasvattinsa tiet... Sen jälkeen olen vaeltanut monen tuskallisen ja raskaan vuoden halki vanhenevan äitini ja poikani seurassa. Niin, niin, unissasaarnaajan, mustahuivisen naisen lapsi... Sisäinen kärsimys teki minut vähitellen kummallisen tunnottomaksi; tunsin kaiken aikaa kulkevani tuhoani kohden. Kuten sanoin, olen kuullut sinunkin askeleesi kaikuvan jäljessäni tuomitsevana, Musta-Iivari. Sinä olet aavistuksellisesti pysynyt itsensä tappajan — sen Virsi-Aalepin — rinnalla, kun taas se hullu kauppias, josta minä omin käsin tein lopun, on väliin kulkeutunut haamun äänettömin askelin edellenikin ja katsonut minuun sieltä — tulevien päivien helmasta...

— Näin on jatkunut päivästä toiseen, mutta piina ei jatku enää pitkältä. Kohta on minunkin verinen kärsimysristini seisova tyhjänä kalliolla... Voimani ovat lopussa. Katoan äärettömään. Kaikki kutistuu omituisesti silmissäni, menettää entiset

mittasuhteensa, häipyä kasvavaan hämäään. Seison Golgatani huipulla ja katson alas humisevaan elämään — suureen tyhjiyden kaupunkiin . . . Kaiken tämän olen nyt jättävä. Minusta tuntui keran siltä, että Kohtalo antoi minulle elämän tehäkseen minusta törkeää pilaa, mutta tahdon tällä hetkellä uskoa silläkin olleen oma tarkoituksensa. Vaikka on olemassa katkeruutta, jota on vaikea karistaa itsestään pois, tunnen kuitenkin nyt pääsevänä irti tuosta sielun syöpätaudistakin. Ihana tyhjiys ja hiljaisuus ympärilläni yhä tiivistyy, lähestyy minua niinkuin valtameri. Ja minä odotan hetki hetkeltä yhä kiihkeämmin äärettömyyden viileää kosketusta. Tunnen keinuvani niinkuin mahtavilla laineilla, jotka kuljettavat minua, mies-tappajaa ja ryöväriä, Häntä kohti . . .

Ruupen ääni oli käynyt lopussa hyvin heikoksi, etäiseksi. Se kuului jo niinkuin jostakin toisesta maailmasta. Henki tuskin enää kulki. Hyytynyttä verta oli suupielissä. Silloin Musta-Iivari nousi ja kiirehti antamaan hänelle sakramentin. Maankiertäjän kasvoihin, koko olemukseen, oli levinnyt ankara vakavuus, joka oli kuin tumma vaate hänen päällään.

Jonakin ehtoon kohtana tulivat sitten eukko ja poika, Ruupen kiertolaistoverit — enemmänkin, äiti ja oma poika, kuolinhuoneeseen, ja hän ojensi heille laihtuneen jäähyväiskätensä . . . Musta-Iivari lähti ulos. Ehtootaivaalla läikkyi himmeitä valokajoja. Loitolta läpikuultavasta ilmasta kantautui

muuttolintujen uupunut ääni. Musta-Iivarin mieltä riipoi epämääräinen murhe. Sisältä huoneesta, hänen takaansa, kuului vanhan naisen itkua.

Sitten kiertolaispappi näki mummon ja pojan hiipivän ohitse jonnekin viileään mäkeen, joka kohosi tummana ja yksinäisenä väljän kajastuksen keskeltä. Musta-Iivari itse meni sisään. Sairaana, patologisen maankiertäjän synkkä kertomus poltti ihmeellisesti hänen mieltään. Ja hän puhui muutamia sanoja Ruupelle, joka kuunteli niitä silmät ummessa. Hänen jäsenissään oli jo kuolemaa ennakoiva liikkumattomuus. Pitkä kertomus, joka tuskaallisesti oli palauttanut hänet raskaitten muistojen piiriin, oli väsyttänyt hänet loppuilleen. Hän ei jaksanut enää kunnollisesti puhua.

— — —

Kuolema tuli kuitenkin vasta seuraavana yönä, lähellä aamua. Silloin satoi, kimaltelevien vesien kohina kuului selvästi huoneeseen. Mummo ja poika nukkuivat eteisen lattialla, ovensuupuolelle levitettyjen havujen päällä. Sateen sohinan lävitse kuului kukon sumeaa laulua.

Musta-Iivari valvoi Ruupen luona. Eräänä aamu-yön kohtana sanoi Ruupe yht'äkkiä hiljaa:

— Tuomitsetko minut nyt ja elämäni...?

— En tuomitse, vakuutti Musta-Iivari, — en sitä voisikaan tehdä. Rakastan sinua, samoin tekee Jumala!

Ruupe vaipui mietteisiinsä puhumatta hetkeen

mitään. Maailma heidän ympärillään oli täynnä suurta kohinaa ja sateen kimaltelevia hopealankoja.

Sitten Ruupe sanoi pienen ikuisuuden hetken kuluttua hyvin ohuella ja kaukaisella äänellä:

— Minun on tehtävä sinulle vielä yksi tunnustus.

— Tee se, ystäväni.

— Vaimo, joka makaa tuolla eteisessä pojanpoikansa kanssa, on Kirsti Halvari, entinen suntion kasvatti. Hän on minun äitini ja sinä... sinä olet... minun i s ä n i... sinä...!

Sillä hetkellä Musta-Iivari nojautui voihkaisten taaksepäin. Siinä se oli, mitä hän oli alitajuisesti aavistanut kaiken aikaa, pelännyt ja säikkynyt. Hänen edessään huojuivat tyhjässä niinkuin kiihtuneet naisen kasvot — Halvarin Kirstin kasvot... Hänen olemuksensa yli levisi outo huimaus. Elämä hänen kohdaltaan ikäänkuin luhistui siinä hetkessä kasaan...

Sitten Musta-Iivari kuitenkin kumartui omittuisen kiihkeästi Ruupen ylitse, taisteltuaan hetken syvää henkistä hämäännystä ja tunnottomuutta vastaan, mutta hän kohtasi vain silmät, joista sielu oli jo hiljaa vetäytynyt pois... Ne olivat suuret ja tyhjät niinkuin aution talon ikkunat — — —.

Eteisestä, hämärästä ja öisestä, laahusti vanha nainen sisälle huoneeseen unen aavemaisin askelin.

NELJÄSTOISTA KERTOMUS

ELI

EPILOGI

HEITTOVALOSSA

Kahden päivän kuluttua haudattiin Ruupe linjahautaan yleiseen hautausmaahan. Kuoleman ja ylösnousemuksen sanat hänen multaan uppoavan ruumiinsa ylitse luki Musta-Iivari.

Ruupen repaleiset ja likaiset vaatteet nähtiin seuraavana keväänä huojuvan, päivien väljässä kirkkaudessa ristiin naulattujen seipäitten varassa perunapellon vaiheilla variksenpeloittajaukon hulunkurisena, avuttoman julmana ilmennyksenä siinä talossa, johon eräänä ukkospäivän iltana oli pysähtynyt muuan sekasortoinen mustalaismatkue. Kaikkein ylemmäksi ristin huippuun oli asetettu Ruupen resuinen hattu, maantien tuulien syömä, niinkuin kruunuksi sille kohtalolle, joka sen alla oli päättynyt.

Mutta Musta-Iivari ja Lauri, Ruupen ja unissa-saarnaajattaren poika — hänen pojanpoikansa, olivat kaupungissa, lähellä merta. Monivuotisesta, vanhasta vuokrahuoneestaan Meri-kujalta oli Musta-Iivari kaupunkiin tultuaan muuttanut tilavampaan taloon, jossa hän nyt emännöitsijänsä ja lapsen kanssa asui.

Tuosta ajasta, jolloin Musta-Iivari, Ruupen kuoltua, oli lähtenyt etäisestä, kohtalokkaasta kylästä lapsen seurassa huojuvassa bussissa kaupunkia kohti, oli kulunut jo vuosi umpeen, ja jälleen oli syksy. Kaikki tuota paluumatkaa ennakoineet monet asiat ja seikat olivat yhä vielä peloittavan kiinteästi hänen muistissaan. Mikään yksityisseikka, mikään murskaava asianhaara ei ollut häneltä päässyt unohtumaan. Mutta muita selvemmin hän muisti Ruupen kertomuksen loppuratkaisun sekä eronsa tämän äidistä hautauspäivän ehtona, syksyisen himmeänä, arkatähtisenä. Hän, Musta-Iivari, oli seisonut lapsen vieressä maantien reunassa, ja suhisevat, valaistut linjavaunut olivat syöksyneet silloin tällöin heidän ohitse meren rantaa ja kaupunkia kohti. He olivat sopineet siitä, että lapsi seuraisi Musta-Iivaria kaupunkiin, kun taas Ruupe-vainajan äiti olisi lähtevä omille teilleen. (Ruupen juhta ja rattaat oli jo silloin myyty.) Oli tosin Musta-Iivari kehoittanut häntäkin lähtemään mukaansa, ja perillä kaupungissa olisi sitten mietitty, mitä hänen hyväkseen voitaisiin tehdä, mutta hän ei ollut tähän suostunut. Hän oli tahtonut kuolla maantiellä. Ja hyvästellessään tätä vanhenevaa naista, oli Musta-Iivari tuntenut, ettei heillä ollut enää mitään yhteistä, ei voinut olla. He olivat kulkeneet jo toistensa ohitse. Koko jäähyväishetki oli ollut täynnä kumeara tyhjyyttä ja menneisyyden puuduttavaa syytöstä. Ja niin oli hänen mustahuivinen naisensa, elä-

mänsä varjo, jota hän niin kauan oli turhaan etsinyt saadakseen tälle sovittaa varhaismiehuutensa rikkomuksen, häipynyt hänen edestään kasvavaan ehtoohämärään, liittyäkseen jossakin etäisessä kylässä viimeiseen matkueeseen, missä hän vielä olisi kulkeva täällä maan päällä. Mutta vaikka tuo kohtausta siis oli jäänytkin omituisen ulkokoh-taiseksi, oli siinä kuitenkin häivähtänyt ikäänkuin jonkin uuden todellisuuden kosketus, ankaramman todellisuuden kuin oli ollut se, missä hän oli tähän asti elänyt. Ja tämä tunto sielussaan hän oli kulkeutunut lapsen kanssa kaupunkiin, vuokrahuoneensa hiljaisuuteen, kirjojensa pariin.

Täällä oli hänessä alkanut uusi henkinen vaihe. Oma suhteensa kuolleeseen Ruupeen sekä hänen vielä elävään äitiinsä ja heidän kohtaloihinsa ei lakannut häntä järkyttämästä. Se velloi hänen sieluaan niinkuin tuskallinen myrsky ja synnytti ennentuntemattoman syyllisyyden tunteen. Hän tunsi itsensä jollakin tavoin vikapääksi heidän edessään, häpeäpaalun ansaitsemaksi. Tämä syyllisyyden tunto herätti hänessä samalla sanomattoman syvän sisäisen nöyryyden kaiken edessä. Hän tunsi olevansa pieni ja halpa kaiken sen suunnattoman edessä, johon ihminen lopuksi katoaa, vain kuin lahoava laudanpalanen valtameressä...

Myöhemmin kaikkeen tähän liittyi myös eräänlainen irrallisuuden tunto. Hän ei voinut enää oikealla tavalla keskittyä mihinkään, outo rauhattomuuskin vaivasi. Kun Musta-Iivari ajatteli omaa

työtään, muisti hän Ruupen ja hänen äitinsä, ja silloin kouraisi aina hänen sieluansa vahva, kohmeinen syyllisyysajatus. Hän ei voinut siitä vapautua. Se väritti hänen nykyisen elämänkuvansa ja suhteensa vanhaan työhönsä. Ajatellessaan uutta lähtöä tavanmukaisille vaelluskierroille tunsi hän väsymystä ja kipeää, koko maailman täyttävää kodittomuutta. Silloin Musta-Iivari tunsi tuimaa halua etäänntyä yhä enemmän maailmasta, missä yksi ainoa tapaus, yksi pieni syrjälipsahdus raiteilta, voi tuhota kokonaisen elämänjärjestelmän, maailmasta, jonka helmassa temmeltävät sokeat voimat vihan ja kurjuuden keskellä, maailmasta, jonka taivaanrannoille jo aavistuksellisina kohoavat ikäänkuin tulevien suurien sotien myrkkyykaasut, pimeät, tukahduttavat pilvet . . . Minne hyvänsä katsoikin, aina kohtasivat silmät, kuten katkerat prismat, ihmissuvun pohjimmaisien surkeuden osoituksia.

Ankarat, viimeiset sielulliset kokemukset olivat tavallaan siirtäneet Musta-Iivarin uuteen, hänelle aikaisemmin kokonaan outoon todellisuuteen, tuntemattomaan sielulliseen ilmapiiriin. Kärsimys, tyhjiys ja itsesyytökset yhtyivät siinä sekasortoiseksi, sisäiseksi kokonaisuudeksi. Rikollinen poika, Ruupe, ja hänen äitinsä, kärsinyt nainen, olivat tämän uuden sielullisen tilan ainaisia lähtökohtia; sisäisten mielenliikkeiden nousuvedet lähtivät heidän luotaan raskaasti vyörymään hämärää, kartoittamatonta rannikkoa kohti ja syöksyivät jälleen takaisin pakoveden kiihkeässä laskussa . . . Ali-

tuista vaihtelua, nousua ja laskua. Ei mitään selvää suuntaa, ei tarkoitusta, pohjatonta harhailua vain hetkien meressä. Kaiken tämän keskellä hän koetti kiihkeästi saada kiinni entisestä itsestään, kadonneesta rauhastaan, mutta hän ei onnistunut sitä enää tavoittamaan tämän henkisen hämmingin läpi.

Kuitenkin sitten myöhemmin Musta-Iivari sai ikäänkuin kiinni kaipaamansa sisäisen rauhan häiveestä, pääsi aivan kuin toiseen maailmaan, ja tämä tapahtui erään uuden, hänen eteensä kangastuvan elämäntehtävän ja ulkonaisen muutoksen voimalla ja niiden avulla. Hän oli työskennellyt muutamia kuukausia kaupungin kirkkoherran apulaisena, avustaen tätä pääasiallisesti kansliatehtävissä sekä käyden sairaiden ja kuolevien luona, varsinkin laitakaupungilla. Toisinaan hän hoiti myös jonkin saarnavuoron. Mutta sitten hänen onnistui päästä vankilan saarnaajaksi erääseen toiseen kaupunkiin, ja toimi tuli vastaanottaa joulukuun alussa. Siihen asti hän olisi vielä viipyvä vanhassa kaupungissa meren äärellä.

Ja tästä alkoi Musta-Iivarin uusi elämänjakso. Tosin hänen mieltään yhä vielä joskus kosketti muisto omasta syyllisyydestään, mutta ei enää niin ahdistavana ja raskaana kuin ennen, vaan siihen oli sittenkin ilmestynyt pettämätön lunastuksen mahdollisuus, pääsinpäivän syvä valo. Häntä ikäänkuin kutsuivat elämänlopun siunatut päivät

ja odottavien rangaistusvankien sielut kaukaisessa vankilakaupungissa. Eikö tällaisellakin elämällä ollut oma arvonsa? Eikö sitäkin kannattanut jokin tarkoitus, joka kerran, vaikkapa vasta elämän ja kuoleman rajalla, olisi johtava päämäärään?

Tuntematon Mies, jolle Musta-Iivari oli illalla antanut yösijan kattonsa alla, nukkui pukkisängyssä huoneen ovensuupuolella, ja peremmällä kapeassa vuoteessa nukkui Lapsi kasvoillaan hento, unimielinen hilpeys. Musta-Iivari itse valvoi ikkunan edessä. Hetket lainehtivat ohitse loppumattomana jonona. Aamu. Kaukaa asemalta kantautui tarkastajaveturin vihellys. Mutta kadut olivat vielä hiljaisia. Maailma nukkui, mutta sen syvyydessä keinui jo uusi päivä.

Uusi päivä! Mikä suunnaton lahja on ihmiselle jokainen syntyvä uusi päivä, joka humisten vyöryy hänen ylitseen. Mutta kuinka paljon enemmän se merkitseekään sille, joka uskoi jo kaiken menettäneensä, mutta joka yht'äkkiä havaitseekin seisovansa uuden mahdollisuuden, uuden elämänjakson edessä. Tämä tietoisuus täytti tällä hetkellä Musta-Iivarinkin kokonaan, eikä hän voinut nukkua. Ja äkkiä hänen eteensä ikäänkuin loimahtivat menneet päivät yhdessä väljässä, huikaisevassa ajatusvälähdyksessä, menneet päivät pienine iloineen ja paljoine suruineen, pettymyksineen, harhailuineen, kärsimyksineen, taakkoineen . . . Kaiken tämän hän näki. Mutta hän näki vielä enemmänkin: tuossa

Tuntemattomassa Mieheessä, joka ryysyisenä makasi hänen lähellään tässä samassa huoneessa, hän oli näkevinään vielä kerran häivähdyksen Ruupesta, pojastaan, kuolleesta miehestä. Se ei kuitenkaan tehnyt häntä levottomaksi eikä synkäksi; siihenkin lankesi lunastuksen merkillinen valo. Sillä kaikki näytti muuttuneen ja uudeksi tulleen. Ja Lapsi pienessä sängyssä hymyili unissaan . . .

Ja aamu läheni yhä väkevämpänä, yhä aistimusvoimaisempana. Oi, mikä rauha! Hänen ympärillään suhisivat muistot, ei ahdistavina ja katkerina, vaan vapautuneina ja raikkaina, tosin kärsimysvoittoisina. Hetket liittyivät toisiinsa. Tähänkin halpaan vuokrahuoneeseen loimahti aamun kirkas, vahveneva kajo, sarastuksen valo. Hän tunsi nousevansa ylemmäksi ja hänen mukanaan nousivat ne monet muistot ja ihmisolennot, jotka olivat häneen liittyneet kurjuuden ja rappion vuosina. Siinä oli haamuja elämän valtameren pohjalta, ihmisiä, jotka kurkottelivat käsiään valkeutta kohti. Kaikki he nousivat esiin kurjuuden alhosta kantaen ristiään. Se oli ihmeellistä, järkyttävää nousua alamaiden sumusta kohti kaukana siintävää huippua. Joukko lisääntyi hetki hetkeltä, siitä muodostui sotajoukko ilman sota-aseita, ilman marssisäveltä. Siinä oli kurjuuteensa tuomittuja yhteiskunnan pohjamaailma-ihmisiä, oli halveksittuja, rauhattomia kulku-reita, oli valkoisia ja värillisiä, oli kerjäläisiä ja repaleisia mustalaisia sekä ammin lynkattuja neekereitä . . . Kaikki he syöksyivät nyt esiin saas-

tasta puhtaina — ristiänsä kantaen. Hänkin, pohjalle sortunut virkaheitto pappi, oli yksi joukosta. Hän ojensi kätensä yli hälvenevän sumun ja tavoitti solvaistun, langenneen suntionkasvatin käden, joka vuosia sitten oli liukunut hänen kädestään pois . . . Ja aamunkoiton säteilevät, hurmioituneet laineet kohottivat heidät ylös yli pauhaavan, jylhästi riemuitsevan joukon. He nousivat yhä ylemmäksi ja ylemmäksi. Tuuli puhalsi hilpeänä yli sinisen, rannattoman taivaan. Aurinko loisti väkevänä ja kultaisena jo aivan lähellä. Alhaalta syvyydestä kantautui monituhantisen, kulkevan joukon heikkenevä pauhu. Häikäistyneisiin silmiin hohtivat vielä huijaavan etäisinä ja himmeinä keltaiset maantiet ja pikajunien radat . . . Sitten kaikki häipyi, ja suuri valo kuului heidän lävitseen. Heitä kosketti jumaluus . . .

— — —

Musta-Iivari havahtui. Oliko hän nukkunut? Vai oliko kaikki ollut ihmismielen rannatonta haaveilua . . . ? Ei. Ihmeellistä unta hän oli nähnyt. Hän tunsu sen aikana saaneensa vaipua sanomattoman levon ja harmonian syvyyteen. Hänen oli hyvä ja kevyt olla . . . niinkuin joskus Tolstoita lukiesaan . . . Ja tuolta seinältä — vanhoista kuvista — hänen silmänsä erottivatkin Tolstoin ja Dostojevskin nerokkaat, lempeät ja kärsineet profeetankasvot . . .

Mutta aamu eteni yhä. Musta-Iivari kuuli tehtaisten pillien ääniä ja etäisten junien jylyä. Kohta

veisi juna hänetkin kaukaiseen kaupunkiin rangaistusvankien pariin. Uusi työ kutsui häntä jo, rakkauden työ lokaan ja elämän pohjavesiin painuneiden hyväksi, työ, josta viha oli kaukana. Ja samassa hänen olemustaan riipaisi jälleen uusi valkeuden aalto. Kuului taas alamaiden sumuista esiin nousevan ihmisjoukon kohu, ihmisjoukon, jossa oli edustajia kaikista maista, kaikista kansoista, kaikista roduista. Risti huojui heidän yllään, suuren aurin gon valossa hohtava risti.

Ja hän katsoi vuokrahuoneen hämärään ja näki Lapsen, poikansa ja mustahuivisen naisen lapsen, hymyilevän vastaansa. Tuo hento hymykin ikäänkuin kutsui häntä, Lapsen kädetkin näyttivät arasti kutsuvan . . . Tuntematon Mies havahtui myös siihen valvoneilla, kuluneilla kasvoillaan uuden päivän kajastus. Nyt he katsoivat kaikki toisiinsa, Musta-Iivari, Tuntematon Mies ja unen tumman kaaren alta esiin noussut Lapsi . . . Ja sillä hetkellä he äkillisessä valossa löysivät toisensa tylyn, kylmän elämänkamppailun ja epätoivon alta ihmeellisessä, sitovassa yhteistunnossa. Oli kuin olisi se sammumaton valo, joka kaikesta huolimatta loisti maailman mittaamattomaan, ahdistavaan hämärään, silloin vetänyt heidät jylhästä kylmyydestä mahtavaan, lämmittävään vaikutuspiiriinsä.

Ja niin oli uusi päivä koittanut.

SUOM. KAUNOKIRJ. 1

Hosia

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOEELMA

120 102 1693

